ב"ה

אין ליכט פון תורה

ספר

חק לישראל ואתחנן

בלשון הקודש ואידיש

785

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ספר

חק לישראל

פרשת ואתחנן

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תורה נדפסה בשלמות עם הפטרות וחמש מגלות עם הטעמים

ב) תרגום על התורה

ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.

ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה.

ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.

ו) פי' בעל הטורים מרבינו בעל ארבעה טורים.

ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.

ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.

ט) מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ס הפסוקים.

י) טעמי הקרבנות כרוך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.

יא) דיני הקרבנות בקצרה

יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.

יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.

יד) ענין הסדרה על ע"ט לפני כל סדרה.

טו) העתק' ע"ט על התורה הוא כטעם העתקה חדשה בטוב טעם וכן בההפטרות.

טז) ליקוטים יקרים ע"ט מהספרים הנקובים בשמותם לטפח (יותר מחמשים במספר).

יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה'. על התורה והפטרות.

יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ט (יעדער זאל וויסען וואס עס איז גיוועזן פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.

יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ט) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט גיבאטין.

כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה חשיבה לכרך ההוא). זולת זה

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד כבושם הזה מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ט (יעדער וואס מעט לייענען וועט גרויס פערגעניגען האבין).

כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.

כב) על ספר רות נקוב בשם יחום דוד.

כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.

כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם

כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.

כו) לקוטים יקרים על ח"מ מגדולים אנשי שם.

כז) משלים ערבים ונעימים על כל הח"מ

כח) תרגום שני על מגלת אסתר

כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.

ל) העתק ע"ט מהתרגום שני בהוספות ותקונים.

לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.

לב) גם הוספנו קצורי הדינים הצרכים לתפלה.

לג) נביאים עם פרש"י ומצודת דוד

לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד.

לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בנדפס מכבר עם הוספות ותקונים.

לו) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ט ועם איזה דבורי הוספות.

לז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ט.

לח) המוסר עם ההעתקה ע"ט.

לט) למהדרים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.

מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.

מא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ט.

מב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ט.

מיט אַלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף אַ לייכטע אידישע שפּראַך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלאָרען דרוק.

הוצאת אמונה — 388-8812

לברך להקב"ה על מה שלא היה כך יכולת קודם לכן ולא היה כך ממשלה בגופך וברכהו על כל אבר ואבר שהי' נקשר עתה פתחם לעשות צרכיך בהם ועל הידים שהיו מתחלה בחזקת טומאה ועוד שרוח הטומאה שורה עליהם ויען שלא תנוק תפול ידיך, וכן לא ישים ידיו על עיניו עד שירחצם ותקנו חכמים ברכה על כל אחת ואחת כתקנה. ומעשה בחסיד אחד שהיה מברך על כל אבר ואבר ומקרא מסייעו לבי ובשרי ירננו אל אל חי וכתיב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, והיה מתפלל על כל אברים שנבראו בו שיעבדו למי שבראם לכבודו ושלא לחטוא לו בהם לפי שהקב"ה נותן בלב טובים שלא לחטוא לו שאין מגלגלין חטא על ידו שנאמר לא יאונה לצדיק כל און:

הישן מען דארף ניט זיין מעהר געבונדין וויא דער וואס שלאפט לכן צריך לברך להקב"ה על מה שלא היה כך יכולת קודם לכן דריבער דארף דער מענטש לויבין צוא הקב"ה אויף דעם וואס ער קען איצט טאהן וואס ער האט פריער ניט געקענט טאהן ולא היה כך ממשלת בגופך אונ דוא האסט ביז איצט ניט געקענט גיוועלטיגען אויף זיך אליין וברכהו על כל אבר ואבר שהיה נקשר אונ לויב הקב"ה אויף יעדער גליד וואס איז ביז איצט גיוועזען אזוי וויא געבונדין עתה פתחם לעשות צרכיך בהם איצט האט הקב"ה זייא גיעפינט דוא זאלסט קענען טאהן מיט זייא דיינע אלע בדערפעניש ועל הידים שהיו מתחלת בחזקת טומאה אונ וועגין די הענט וואס זענען גיוועזען ביז איצט טמא ועוד שרוח הטומאה שורה עליהם אונ אויף זייא האט גערוהט אגייסט וואס איז טמא דארפסטו אויך לויבין גאט ויען שלא תנזק תפול ידיך אונ פון וועגין דוא זאלסט קיין שאדין האבין פון דעם רוח רעה זאלסטו וואשין דיא הענט וכן לא ישים ידיו על עיניו עד שירחצם אונ ער זאל ניט לייגין דיא הענט אויף דיא אויגין ביז ער וועט פריער וואשין דיא הענט ותקנו חכמים ברכה על כל אחת ואחת כתקנה אונ די חכמים האבין גיגעבין אויף יעדער זאך אברכה וואס גיהער צו די זאך ומעשה בחסיד אחד שהיה מברך על כל אבר ואבר עס האט גימראפין בייא אחסיד וואס ער פלעגט אלע טאג זאגין אברכה אויף יעדער גליד בעזונדער ומקרא מסייעו אונ פון פסוק איז אבעוויזונג אז מען דארף אזוי טאהן ווארום דוד המלך האט גיזאגט לבי ובשרי ירננו אל אל חי מיין הארץ אונ מיין לייב וועלין זינגען צו דעם לעבעדיגען גאט וכתיב אונ נאך שטייט אין פסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מיינע אלע ביינר וועלן זאגין גאט ווער איז אזוי ווי דוא והיה מתפלל על כל אברים שנברא בו דער חסיד האט גיבעטין צו הקב"ה אויף אלע גלידער וואס זענען אין איהם באשאפין גיווארין שיעבדו למי שבראם לכבודו זייא זאלין דינען צוא גאט וואס ער האט זיי באשאפין צו זיין כבוד ושלא לחטוא לו בהם אונ ער זאל ניט זינדיגען מיט די גלידער צו הקב"ה לפי שהקב"ה נותן בלב טובים שלא לחטוא לו ווארום צו די גוטע מענטשין צו די צדיקים גיט הקב"ה גוטע געדאנקען אין זייער הארצין זייא זאלין ניט זינדיגען צו איהם שאין מגלגלין לו חטא על ידו עס זאל ניט קומען אזינד דורך איהם שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק לא יאונה לצדיק כל און צום צדיק וועט קיין אונרעכט טרעפין:

מוסר לתפלה

ואתחנן אל ה' וגו' אין דיא פרשה קריאת שמע שטייט ולעבדו בכל לבבכם איהר זאלט דינען גאט מיט אייער גאנצע הארץ, זאגט דיא גמרא ווען דינט מען גאט מיט דאס הארץ, דאס מיינט מען תפלה, דאווענען, איינענטליך דאווינט מען דאך מיט דעם מויל, נאר דער פסוק לערנט אונז אז דער עיקר דאווענען דארף זיין מיט דאס טראכטונג פון הארץ, ווי מען דערציילט עס איז אמאהל גיוועזען אבייכער פורמאן אז ער איז אלט גיווארין האט ער גיזאגט צו אארעמען למדן איך וויל מיר זאלין ביידע זיין שותפים, דער למדן איז בעשטאנען אויף דעם שותפות, זייא האבין גיגעבין דיא הענט אויף דיא שותפות מען זאל ניט חרטה האבין, מען האט גיגעסין געטרונקן. נאך דעם עסין זאגט דער פורמאן צום למדן אז מיר זענען שותפים בדייט דיך פאר דיא נאכט ווארום מארגין פריה וועסטו איינשפאנען דיא פערד אונ וועסט פארין אויף דעם יריד, אונ איך וועל גיין אין בית המדרש, האבין אלע אנגעהויבין לאכין ווי קומט דער למדן צו דיא פערד אונ וויא קומט דער פורמאן צו די גמרא. דאס זעלביגע איז בייא יעדער מענטש הקב"ה האט געמאכט אשותפות דעם גוף מיט די נשמה, דער גוף דארף ארבעטין אויף פרנסה, אונ דיא נשמה דארף טראכטין אין היילינגע זאכין צוא לויבין הקב"ה, אונ וויא עס קומט צום דאווענען ווערט פארקערט דער גוף דאווינט, דיא מויל רעט דיא ווערטער פון תפלה, דער גוף בייגט זיך צו מודים, אונ דיא נשמה האנדילט, די נשמה טראכט גאר פון גישעפטין, וואס ער זאל האנדלען, וויא אזוי ער זאל האנדלען, וואהין ער זאל גיין וואהין ער זאל פארין, פארשטייען מיר אז עס קען זיין יאהרין לאנג וואס דיא נשמה האט ניט געדאווינט, דריבער זאגט דער פסוק ולעבדו

בכל

בְּכָל לְבַבְכֶם איר זָאלְט דִינֶען גָאט מִיט אֵייעֶר הַארְצֶן זָאגְט דִיא גְמָרָא דָאס מֵיינְט מֶען דַאוְונֶען, דָאס דַאוְונֶען זָאל זַיין מִיט דִי טְרַאכְטוּנְג פוּן הַארְצִין, דִיא הַארְץ זָאל דַאוְונֶען, וִוי דֶער של"ה הַקָדוֹש זָאגְט אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל שְׁטֵיין פַאר אַמֶלֶךְ אוּנ זָאל רֵיידִין צוּם מֶלֶךְ וָואס עֶר וֶועט רֵיידִין אִיבֶּער־הוֹיפְּט אַז עֶר וֶועט רֵיידִין זַיינֶע אַבַּקָשָׁה, אוּנ אִין מִיטֶען וֶועט עֶר רֵיידִין אַנְדֶערֶע רֵייד, גֶעוִויס וֶועט דֶער מֶלֶךְ אוֹיף אִיהם בֵּייז וֶוערִין אוּנ וָואס עֶר בֶּעט וֶועט מֶען אִיהם גֶעוִויס נִיט גֶעבִּין, אַז אַמֶענְטְשׁ שְׁטֵייט אוּנ דַאוִוינְט פַאר הקב"ה וָואס בֵּייא הקב"ה אִיז דָאס טְרַאכְטִין אוּנ רֵיידִין אַלִיץ אֵיינְס, וָוארוּם הקב"ה וֵוייס דָאךְ וָואס דֶער מֶענְטְשׁ טְרַאכְט, אוּנ הקב"ה זֶעהט דֶער מֶענְטְשׁ טְרַאכְט אַנְדֶערְשׁ וִוי דִי מוֹיל זַיינֶע רֶעט וִוי אַזוֹי קֶען זַיין תְּפִלָּה אָנְגֶענוּמֶען וֶוערִין פַאר הקב"ה, גֶעוִויס וֶועט אִיהם הקב"ה נִיט גֶעבִּין וָואס עֶר הָאט גִיבֶּעטִין אוּנ הקב"ה וֶועט נָאךְ בֵּייז וֶוערִין אוֹיף אִיהם, נָאךְ זָאגְט דִיא גְמָרָא דֶער מֶענְטְשׁ וָואס וואהנְט אִין אַשְׁטָאט וָואס דָארְט אִיז דָא אַשוּהל אוּנ עֶר גֵייט נִיט אִין שׁוּהל דַאוְונֶען, נָאר עֶר דַאוִוינְט אִין דָערְהַיים, וֶוערְט עֶר גִירוּפִין אַשְׁלֶעכְטֶער שָׁכֵן, אוּנ עֶר וֶועט גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זַייא זָאלִין פַארְטְרִיבֶּען וֶוערִין פוּן זַייעֶרֶע אָרְטֶער, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶער זַיי זָאלִין גֵיין פְרִיה אוּנ אָבֶענְד אִין שׁוּהל דַאוְונֶען, שַׁחֲרִית מִנְחָה אוּנ מַעֲרִיב וֶועלִין זַיי לַאנְג לֶעבִּין, אוּנ יֶעדֶער יוּד דַארְף דַאוְונֶען מִיט אַמִנְיָן, דֶער סֵפֶר שַׁעֲרֵי אוֹרָה שְׁרַייבְּט אַז אַמֶענְטְשׁ דַאוִוינְט בֶּעזוּנְדֶער אָן אַמִנְיָן, זֶעהט מֶען אִין הִימֶעל אוֹיבּ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז וֶוערְט זַיין תְּפִלָּה זָאל אָנְגֶענוּמֶען וֶוערִין אוּנ אוֹיבּ אִין דִי תְּפִלָּה אִיז נִיטָא אַפֶּעלֶער, אָבֶּער אַז עֶר דַאוִוינְט מִיט אַמִנְיָן אֲפִילוּ זַייעֶר תְּפִלָּה אִיז נִיט אַזוֹי גוּט וֶוערְט זִיא אוֹיךְ אָנְגֶענוּמֶען אִין הִימֶעל, דָאס הָאט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ גִיזָאגְט צוּ דִיא יוּדִין זִיךְ הָאבּ גִיבֶּעטִין פִינְף הוּנְדֶערְט פוּפְצֶעהן תְּפִלּוֹת אוּנ מֵיינֶע תְּפִלּוֹת זֶענֶען נִיט אָנְגֶענוּמֶען גִיוָוארִין, אוּנ עֶס אִיז אוֹיף מִיר נִגְזָר גִיוָוארִין אִיךְ זָאל שׁוֹין שְׁטַארְבִּין, וַוייל אִיךְ הָאבּ גִיבֶּעטִין אַלֵיין, אוּנ אִיהר יוּדִין הָאט גֶעדִינְט צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה פְּעוֹר פוּן דֶעסְטְוֶועגִין וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם אִיהר הָאט אֵייךְ נָאר בַּאהֶעפְט צוּ הַקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִיהר הָאט נָאר גִיבֶּעטִין בֵּיי הקב"ה, עֶר זָאל אֵייךְ מוֹחֵל זַיין דִיא עֲבֵירָה חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם לֶעבְּט אִיר הַיינְט אַלֶע, וַוייל אִיהר אַלֶע צוּ זַאמֶען הָאט גִיבֶּעטִין בֵּייא הקב"ה דְרִיבֶּער אִיז אֵייעֶר תְּפִלָּה אָנְגֶענוּמֶען גִיוָוארִין, אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ דַארְף שְׁטֵיין אִין שׁוּהל גֶעבִּין פְרוּמֶע מֶענְטְשִׁין, וָואס רֵיידִין נִיט אִין שׁוּהל פְּרָאסְטֶע רֵייד, דֶער זוֹהַר שְׁרַייבְּט עֶס אִיז אַגְרוֹיסֶע עֲבֵירָה אַז מֶען רֶעדְט אִין שׁוּהל פְּרָאסְטֶע רֵייד, נָאךְ זָאגְט דִי גְמָרָא יֶעדֶער מֶענְטְשׁ זָאל זַיין פוּן דִי עֶרְשְׁטֶע צֶעהְן מֶענְטְשִׁין אִין שׁוּהל, מִיט אִים זָאל וֶוערִין דֶער מִנְיָן, אוּנ עֶר זָאל אוֹיפְשְׁטֵיין אַבִּיסִיל פְרִיעֶר עֶר זָאל קֶענֶען רֵיין מַאכִין דֶעם קֶערְפֶּער זַיינֶעם, רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא הָאט גִיזָאגְט פוּן רַבִּי יוֹחָנָן'ס וֶועגִין דֶער מֶענְטְשׁ וָואס שְׁטֵייט אוֹיף פְרִיה אוּנ רֵיינִיגְט זִיךְ אוּנ וַואשְׁט דִיא הֶענְט אוּנ לֵייגְט תְּפִלִּין אוּנ לֵייעֶנְט קְרִיאַת שְׁמַע אוּנ דַאוִוינְט שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, אִיז דָאס גִירֶעכִינְט בֵּיי הקב"ה גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט גִיבָּאהְט אַמִזְבֵּחַ אוּנ הָאט אוֹיף אִיהם מַקְרִיב גִיוֶועזֶן אַקָרְבָּן, אוּנ וֶוען דֶער חַזָּן זָאגְט דִיא הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אִיז מְחוּיָּב יֶעדֶער מֶענְטְשׁ צוּ הַאלְטִין אָפִין אַסִדוּר אוּנ הֶערִין יֶעדֶער וָוארְט וָואס דֶער חַזָּן זָאגְט אוּנ עֶנְטְפֶערִין אָמֵן אוֹיף יֶעדֶער בְּרָכָה, פוּן דֶעם פַארְשְׁטֵייעֶן מִיר וִויא גְרוֹיס דִיא עֲבֵירָה אִיז פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס שְׁמוּעֶסִין וֶוען דֶער חַזָּן זָאגְט דִיא הוֹיכֶע שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. אוֹיסֶער וָואס זַיי עֶנְטְפֶערִין נִיט אָמֵן, אוּנ אֲפִילוּ זַיי זָאגִין אַמָאל אָמֵן וַוייסִין זַיי נִיט אוֹיף וֶועלְכֶע בְּרָכָה זַייא זָאגִין דֶעם אָמֵן, וֶוערְט דֶער אָמֵן גִירוּפִין אָמֵן יְתוֹמָה, זָאגְט דִי גְמָרָא פַאר אָמֵן יְתוֹמָה וֶוערִין ח"ו זַיינֶע קִינְדֶער יְתוֹמִים, דְרִיבֶּער דַארְף יֶעדֶער יוּד גוּט אַכְטוּנְג גֶעבִּין אוֹיף דִי אַלֶע דִינִים אוּנ מוּסָר, אוֹיסֶער דֶעם מוּסָר אוּנ דִינִים דַארְף יֶעדֶער יוּד לֶערְנֶען שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוּנ מוּסָר סְפָרִים, עֶר זָאל וִויסֶען וִויא צוּא דַאוְונֶען פַאר הקב"ה וֶועט זַיין תְּפִלָּה אָן גִינוּמֶען וֶוערִין בֵּייא הקב"ה אוּנ מֶען וֶועט אִיהם גֶעבִּין אַלִץ וָואס עֶר הָאט גִיבֶּעטִין בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא :

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

כג וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ בְּעִדָּנָא כג **וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא**

ת"א ואתחנן אל ה'. ברכות ל לב:

בעל הטורים

(כג) ואתחנן. לעיל כתיב לא תיראום מזקקי את ישראל אולי יראם עלי: ואתחנן. בגימ' שירה, שאמר לפניו שירה כדי שישמע תפלתו. סמך ה' אלהיכם לואתחנן, לומר שויתי ה'

רשב"ם

(כג) **ואתחנן**. החלת. כדכתיב למעלה היום הזה אחל תת פחדך: החלת. החי"ת גורמת לה' פת"ח. וכן העירותי מצפון, וכן העדותי בכם היום,

החתות ביום מדין, אבל כשאין שם אותיות אחע"ה יאבר הריטות הקימות הטיבות כולם חטופין: ואתחנן, בילמדנו פרשת שלח לך ואל תשאל לו בשעת גדרו מניין ממשה כשאמר לישראל שמעו נא המורים נשבע הקב"ה שלא יכנס לארץ שנאמר לכן לא תביאו וגו' אמר שעת כעס ושעת שבועה היא לא אדבר עכשיו הכתין שנה ואח"כ התחיל להתחנן לכניו שנא' ואתחנן אל ה' אמר הקב"ה בשביל שהמתנת שאר המתים יורדים לשאול ואתה תעלה שנא' עלה ראש הפסגה ותראה משם:

רש"י

(כג) ואתחנן. אין חנון בכל מקום א אלא לשון מתנת חנם אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם. לפי שאמר לו (שמות לג) וחנותי את אשר אחון ב אמר לו בל' ואתחנן. ד"א ג זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה ד כדאיתא בספרי: בעת ההיא. לאחר שכבשתי ה ארץ

שפתי חכמים

א דאל"כ הל"ל ואתפלל: ב ר"ל מהיכן ידע משה לבקש מהקב"ה בקשה אף במתנת חנם לא בשביל מעשים טובים, וע"ז פי' וחנותי וגו': ג דלפעם לאשון קשה למה לא כתיב ואתחנם, לכן קאמר ד"א כו', ולפעם אחרון קשה למה לא אמר ויחל כדלעיל: ד ואלו הן, שועה, צעקה, נאקה, רנה, פגור, קריאה, נפול, ופלול, פגיעה, תחנה: ה ר"ל דהא לעיל מיניה כתיב ואת יהושע צויתי בעת ההיא וגו' שפירושו בעת כיבוש סיחון ועוג ועלה קאי ואתחנן ומחכך לאחר כו' דמיתי שסותר קלא הכלל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ואתחנן אל ה'. עשרה שמות נקראו לתפלה. ואלו הן, תפלה, תחנה, צעקה, זעקה, נפילה, פגיעה, רנה. ובכלם לא התפלל משה אלא בתחנה. ולמה לפי שכשעה שאמר משה לפני הקב"ה הודיעני נא את דרכיך באיזו מדה אתה מנהיג עולמך ואמר לו הקב"ה וחנותי את אשר אחון כלומר כל מה שאני עושה עמהם מתנת חנם אני נותן להם, אמר לו משה

תפלת משה

(כג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא וגו'. הרב מהרי"א כתב לפי שראה אדונינו משה שהיתה הגזירה עליו בלשון לכן לא תביאו את הקהל" חשב בלבו שלא נגזר עליו כי אם שלא יהיה הוא המנהיג להביא את ישראל בהנהגתו ובשררותו, רק מושל ומנהיג אחר יהיה על ישראל, והוא יהיה ישראל פשוט כאחד העם ולכן אחרי מלחמת סיחון ועוג ראה נתן מנוי שהנהגה ליהושע כדי שמשם והלאה יהיה יהושע המוליך והמביא שופר ומושל

במקום משה, ויאמר משה רע"ה כאחד העם מאלי שהסיר לו מנוי והנהגה אבל היותו משועבד תחת הנהגת יהושע ושררתו, וזהו אמרו למעלה מזה ואת יהושע על הנהגתו ושררתו שהתחננתי אל ה' להכנסני ליכנס לארץ כנען כאחד העם. ובמכילתא אמרו אמר משה לפני הקב"ה יהושע יכנס שמה ויחלק להם את הארץ ויהי' מנהיגם ואני נכנס עמהם כהגן, אמר לו הקב"ה למשה וכי כך הגון לך שיהיה יהושע יושב ודורש ואתה יושב ודומם, הוי רב לך, הנה פירשו מאמר רב לך כשמים, כאומר האם ראוי לך שיהיה יהושע רב לך ונגיד עליך, באמת זה אינו ראוי. או יאמר רב לך ר"ל כבר נתתי לך יותר מן הראוי לך, במה שכבשת ארץ סיחון ועוג והרגת את מלכיהם ואת עמם והלקת ונחלת את ארצם לשבטים, וכל זה לא היה ראוי אליך רק ליהושע שלוחם והמנחיל, וזהו אמרו רב לך ר"ל די לך במה שנתתי לך עד הנה ולכן אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, ואם אתה נכסוף נכספת לראות את הארץ הטובה ההיא עלה ראש הפסגה. ושא עיניך ימה ולפונה תימנה ומזרחה וראה בעיניך. והקב"ה הבטיחו שעם היותו מרחוק עכ"ז יראה אותה כאלו היה עובר בה ברגליו מכל גדותיה. דור המדבר נענשו שלא יבואו אל הארץ ולא יראוה, ויהושע וכלב יבואו בה ויראוה, ומשה היה כאמצעי ביניהם שראה אותה ולא נכנס בה, ואולי לזה כוון ג"כ באמרו רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, ר"ל כן מספיק אתה תכלת שאמרת אעברה נא ואראה והיתה תכלית כונתך בהעברה כדי לראותה, הנה אעשה לך גם שתוכל לראותה בלא העברה, ולכן אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, ולא תוסיף לשאול יותר ממה ששאלת, ואין ספק שזו היתה כוונתה

פירוש לתורה אלהים

(כג) וָאֶתְחַנַּן אונ איך האב גיבעטין אל יְיָ צו גאט איך זאל מעגין קומען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אזוי וויא ווייטער וועט שטיין). רש"י שרייבט משה האט מתפלל גיוועזן מיט דעם לשון וָאֶתְחַנַּן דאס איז לשון מתנת חנם, דאס הייסט גאט זאל איהם טאהן זיין בקשה אומזיסט ניט פון וועגין דעם שכר פון זיינע מעשים טובים אפילו דיא צדיקים קענען בעטין זייער בקשה פון וועגין זייערע מעשים טובים בעטין זייא פארט מתנת חנם ווארום גאט האט גיזאגט צוא משה וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן דאס איז טייטש איך וועל געבין אמתנה אומזיסט וועמען איך וועל וועלין געבין אומזיסט אפילו ווען ער האט אין זיך ניט מעשים טובים בָּעֵת הַהִיא אין דער זעלביגער צייט

ליקוטים על התורה

(כג) וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר. דער מדרש זאגט יודין ווערין גערופין גבורים ווייל זייא ווייסין וויא אזוי צו בעטין ביא הקב"ה, רבי יוחנן זאגט זייא ווענן וויא די כותים זייא ווייסין ווי צו בעטין אין דיא שטובין, אז אכותי קומט אריין אין אשטוב בעט ער מען זאל איהם געבין אציבעלע, אז מען האט איהם גיגעבין דיא ציבעלע זאגט ער קען מען עסין אציבעלע אן ברויט גיט מען איהם אשטיקיל ברויט, זאגט ער צוא אציבעלע מיט ברויט דארף מען דאך אביסיל זאלץ, גיט מען איהם אביסיל זאלץ, זאגט ער אז מען עסט אציבעלע מיט ברויט מיט זאלץ ווייל מען דאך טרינקען, גיט מיר אביסיל וואסער צו טרינקען גיט מען איהם אונ אזוי טוהט ער אין עטליכע שטובין, דערווייל האט ער גיגעסין אונ געטרונקען, דוד המלך האט אויך אזוי גיטאהן, הקב"ה האט גיזאגט צו דוד וואס ווילסטו האט דוד גיזאגט שגיאות מי יבין ווער קען פארשטיין זיך אפ צוא היטען פון אמעות האט הקב"ה גיזאגט צוא דוד דיא עבירות וואס דוא האסט גיטאהן דורך אמעות בין איך דיר מוחל, האט דוד

ווייטער גיבעטין ביא הקב"ה מנסתרות נקני, מאך מיך ריין פון די בעהאלטענע עבירות וואס קיינער ווייסט ניט פון זיי, האט הקב"ה גיזאגט צו דוד איך בין דיר דאס אויך מוחל, אונ אזוי האט ער גיבעטין אלע מאהל מעהר ביז מען האט איהם

לֵאמֹֽר׃ כד אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֗ה אַתָּ֤ה הַֽחִלּ֨וֹתָ֙ לְהַרְא֣וֹת אֶֽת־עַבְדְּךָ֔ אֶ֨ת־גׇּדְלְךָ֔ וְאֶת־יָדְךָ֖ הַחֲזָקָ֑ה אֲשֶׁ֤ר מִי־

אונקלוס: הָהִיא לְמֵימָר׃ כד יְיָ אֱלֹהִים אַתְּ שָׁרֵיתָא לְאַחֲזָאָה יָת עַבְדָּךְ יָת רְבוּתָךְ וְיָת יְדָךְ תַּקִּיפְתָּא דִּי אַתְּ הוּא אֱלָהָא

ת"א ה' אלהים. ברכות לב ע"ז ז:

בעל הטורים

לנגדי תמיד: (כד) החלות. ב' במס', אתה החלות, אשר החלות לנפול לפניו. אתה החלות להראות במה שהכנעת לפני סיחון ועוג וזהו החלות לנפול לפניו להראות במה שהתחיל לנפול. התמונים ידבר רש ועשיר יענה עזות ס"ת רמוז משה. ומתחיל הפסוק בתי"ו ומסיים בתי"ו לפי שלא זכה ליכנס בארץ שהיא ת' פרסה על ת' פרסה: להראות. הגין על הכי"ב, בהראיתני אף מה שלא בקשתיך: להראות. ג' במס', דין, ואידך להראות העמים והשרים את יפיה, אשר נתן בשובן להשמידם נתן לו להראות את אסחר. וזהו שדרשו שהראה לו הקב"ה למשה כל מה שיארע לישראל שילך ישני בגלותם וכל המליקין שעתידין להליק להם. וזה הוא להראות העמים והשרים את יפיה שילך שם ביופים ובגלותם, וכן להשמידם נתן לו להראות שהראהו המליקין להם: את עבדך. באתבש לא כן עבדי משה. הפסוק מתחיל באל"ף ומסיים בכ"ף ויש בו כ"א תיבות, כנגד אך טוב לישראל וכנגד

רש"י

סיחון ועוג דמיתי שמא הותר ו הנדר (ספרי): **לאמר.** זה אחד מג' מקומות ז שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו: **(כד) ה' אלהים.** רחום ח בדין: **אתה החלות להראות את עבדך.** (שם) פתח להיות עומד ט ומתפלל אע"פ שנגזרה גזירה, אמר לו ממך למדתי שאמרת לי (שמות לב) ועתה הניחה לי וכי תופס הייתי בך אלא לפתוח פתח שבי תלוי להתפלל עליהם כמו כן הייתי סבור להיות עכשיו: **את גדלך.** זו מדת טובך, וכה"א (במדבר יד) ועתה יגדל י נא כח ה': **ואת ידך.** זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי כ עולם: **החזקה.**

שפתי חכמים

לכך עלתה על דעתי להתפלל כדי שאכנס לארץ כו': ו וא"ת וכיון שהותר הנדר תפלה זו למה, וי"ל דה"ק משה קודם כיבוש ארץ סיחון ועוג לא עלתה על דעתי להתפלל כיון שהי' נז"ד עם שבועה לא יועיל שום תפלה אבל לאחר הכיבוש והניחול לבני גד ובני ראובן וחצי שבט מנשה אמרתי שמא הותר הנדר דנדר שהותר מקצתו הותר כלו וא"כ הוי גזר דין בלא שבועה להכי מהני תפלה: ז כתב הרא"ם ל"ע דבספרי חשיב ה' מקומות והרא"ע אומר בד' מקומות ביקש משה כו' והביא כלם אם כן דברי רש"י דלא כמאן, ונ"ל הא דכתב רש"י הכא ר"ל זה אחד מג' מקומות כו' שהתפלל משה עליהם וביקש מהקב"ה שימלא שאלותיו ושיודיעני אם יעשה שאלתו ובקשתו כמו גבי מרים שביקש שירפא אותה מצרעתה וכן גבי יפקוד ה' אלהי הרוחות ביקש שירשו בניו אחריו גדולתו וכמו שפרש"י שם והכא התפלל שיעבור הירדן אבל השנים האחרים שמביא שאר דהיינו האחד וידבר משה לפני ה' לאמר הודיעני אם אתה גואלם כו' וכן ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה וגו' שאמר משה הודיעני אם נופל אני בידם כו' אותן שני דברים אינן אלא הודעה בעלמא ולא בקשה ותפלה שימלא את שאלתו. וכן הוא בדברי רש"י אם תדקדק בלשונו הכא: ח ר"ל דהא שם של ד' אותיות מדת רחמים היא ואדני הוא מדת הדין ומפרש רחום בדינו ולא כמהר"ד הקשה. א"כ לנוגו לפרש למה נקוד שם של ד' אותיות הכתוב כאן בנקודות שם אלהים דהיינו חטף סגו"ל וחול"ם וחיר"ק ולא נקוד כשאר שם של ד' ולכך נקט רש"י בל' שקרא אדני אלהים אע"פ שכתיב יהו"ה כלומר שם של ד' אבל לפי קריאת נקודתו דומה כאלו כתיב אלהים ומפרש דלכך נקוד ידו"ד בנקודת אלהים שהוא מדת הדין אע"פ שידו"ד מדת הרחמים לומר לך רחום בדין והשם הראשון של אדני דכתיב בקרא לא כוון משה בו כלום רק פירושו כנוי והוא התחלת דבור. ולפי ל' דאבין נ"ל מה שנקט רש"י אלהים לפי הקריאה של שם של ד' נקט ואע"ג דלעיל בפ' לך לך כתיב נמי יי' אלהים מה תתן לי ולא מפרש רש"י כלום י"ל דלעיל ה"ק שן מלך הדין הן מלך הרחמים אני מבקש שתתן לי בנים מאחר שאמרת לי לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול אבל הכא קשה למה לו להזכיר שם של אדנות שהוא מדה"ד: ט דאם ל"כ אתה הראית את עבדך וגו' איבעי ליה כמו שמפרש וסוכך: י וכתיב בתריה ויאמר ה' סלחתי כדבריך כלומר זו **מדת טובך** שאתה מוחל וסולח לעוברי רצונך: כ לקבל שבים שגם זו מענין בקשתו:

תפלת משה

פלומס וגדולה מאד בהיותו רחוק כ"כ ירלאס בסרטות ובשלמות פלוס כל ארץ ישראל ומחוזיה כל אחד ואחד בשלמו כאלו היה הולך ושוטט על אותה המקומות, וזה היה נס ופלא:

דעת זקנים מבעלי התוספות

באותה מדה שאמרת לי להנהג חן לי במתנת חנם שאעבור את הירדן, לכך אמר ואתחנן ל' ותנותי. ד"א שהתפלל משה תקס"ו

ליקוטים על התורה

אַלֶץ מוֹחֵל גִיוֶועְן, אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט אוֹיךְ אַזוֹי גִיבֶּעטִין בַּיי הקב"ה וֶוען עֶר הָאט גִיבֶּעטִין פַאר סְדוֹם, טָאמֶער אִיז דָא פוּפְצִיג צַדִיקִים, פִינְף אוּנ פֶערְצִיג, פֶערְצִיג, דְרַייסִיג, צְוַואנְ־צִיג, צֶעהְן, אַלֶע מָאהל הָאט עֶר זַיין בַּקָשָׁה פַארְגְרֶעסֶערְט, משֶׁה רַבֵּינוּ הָאט אוֹיךְ גִיוָואלְט אַזוֹי טָאהְן, פְרִיעֶר הָאט עֶר גִיבֶּעטְן אַקְלֵיינֶע זַאךְ, אִיךְ וֶועל אַרִיבֶּער גֵיין דֶעם יַרְדֵן אוּנ וֶועל נָאר זֶעהְן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאִיךְ וֶועל בַּאלְד צוּרִיק גֵיין זַיין מֵיינוּנְג אִיז גִיוֶועְן אַז עֶר וֶועט שׁוֹין זַיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועט עֶר וַוייטֶער בֶּעטִין עֶפֶּעס מֶעהר עֶר זָאל שׁוֹין פַארְבְּלַייבֶּען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הקב"ה הָאט דָאךְ אָבֶּער גְעווּאסְט וָואס משֶׁה טְרַאכְט דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גִיזָאגְט צוּ משֶׁה אִיךְ וֶועל דִיךְ לָאזְין זֶעהְן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נָאר מִיט דֶעם תְּנַאי אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה, דוּא זָאלְסְט נִיט רֵיידְעְן צוּא מִיר עֶפֶּעס מֶעהר אִין דִי זַאךְ, דָאס הַייסְט דוּ זָאלְסְט נִיט פַארְלַאנְגְען מֶער וִויא זֶעהְן, קֶענְסְט וָואס דוּא הָאסְט גֶעבֶּעטְען אוּנ אִיךְ גִיב דִיר וָואס דוּ הָאסְט גִיבֶּעטְען:

פירוש להורת אלהים

נָאךְ דֶעם אַז אִיךְ הָאבּ אַיין גֶענוּמֶען דָאס לַאנְד פוּן סִיחוֹן וְעוֹג הָאבּ אִיךְ גִיטְרַאכְט טָאמֶער אִיז שׁוֹין מוּתָּר גִיוָוארִין דֶער נֶדֶר וָואס גָאט הָאט גִיטָאהְן אַז אִיךְ זָאל נִיט קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגְין. רש"י שְׁרַייבְּט משֶׁה הָאט גִיזָאגְט פַאר הקב"ה אִיךְ וֶועל נִיט אוֹיף הֶערִין תְּפִלָּה צוּ טָאהְן בִּיז דוּא וֶועסְט מִיר מוֹדִיעַ זַיין אוֹיבּ דוּא וֶועסְט טָאהְן מַיין גִיבֶּעט אוֹיבּ נִיט: (כד) אֲדֹנָי אֱלֹהִים גָאט דֶער הַאר אַתָּה הַחִלּוֹתָ דוּ הָאסְט אָן גִיהוֹיבִּין לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ וַוייזְען דַיין קְנֶעכְט. רש"י שְׁרַייבְּט משֶׁה הָאט אַזוֹי גִיזָאגְט אַתָּה הַחִלּוֹתָ דוּא הָאסְט מִיר אָן גִיהוֹיבִּין וַוייזִין דִיא מִלְחָמָה פוּן סִיחוֹן וְעוֹג בֶּעט אִיךְ דִיךְ דוּא זָאלְסְט מִיר וַוייזִין דִי מִלְחָמָה פוּן דִי אַיין אוּנ דְרֵייסִיג מְלָכִים

דשכינתך בשמיא מלעילא ושליט בארעא ולית דיעביד כעובדך וכגבורתך: כה אעבר כען ואחזי ית ארעא טבתא די בעברא דירדנא טורא טבא הדין

אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך: כה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה

ת״א אעברה נא. שם: ההר הטוב. ברכות מח גיטין כו :

בעל הטורים

אסים: (כה) אעברה נא. הירדן ב׳ אצה לא תעבור אלא אמה אתה: הלבנן. חסר וי״ו, ע״ש ששה דברים שבזאת התורה, גאולה, למנחה, לתשובה, לאהבה, למגואים, לזכה הנשמים. מן ואתחנן עד והלבנן מ׳ תיבות, לומר זכור לי מ׳ יום שעמדתי לפניך בהר. לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח״כ יתפלל, מנא לן ממשה: את גדלך. זה החל הגדול: ואת ידך החזקה.

רש״י

שאתה כובש ברחמים לאת מדת הדין החזקה: **אשר מי אל וגו׳.** אינך דומה למלך בשר ודם שיש לו יועצין וסנקתדרין ה הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו אתה אין מי שימחה בידך אם תמחול לי ותבטל גזירתך. ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג כדכתיב (דברים ב) ראה החלותי תת לפניך ם הראני מלחמת ל״א מלכים: (כה) **אעברה נא.** אין נא ע אלא לשון בקשה: **ההר הטוב הזה.** זו

שפתי חכמים

ל שגם זו מענין בקשתו ולא כמו כי ביד חזקה יעלהם וגו׳ כי מה ענין זה לבקשתו: מ וזהו מענין בקשתו ולא בפירושו שאין דומה לו כי אין כמוך באלהים וגו׳ דמה ענין זה לבקשתו: נ פי׳ קטיגורין: ס גם לפי הפשט דבר דבור על בקשתו כלומר מאחר שהתחלת להראות אותי שתי המלחמות של סיחון ועוג הראני גם מלחמת ל״א מלכים: ע כלומר נא האמור כאן, אבל שאר נא בתורה

טעם למה התאוה משה ליכנס לארץ

והנה קשה אדונינו משה להשתדל על הכנסתו לארץ כל כך לא כדי שיאריכו ימי חייו כי ידע כי כפי השכר המקווה אללו בעולם הנשמות שיש טוב מזהו מחייו, ולא ג״כ לאכול מפירותיה ולשבוע מטובה ולהתענג בה בעונג גשמי, ומי שתמונת ה׳ יביט לא ישבב שיכסוף לראיית הגרים ולא לתענוגם הלבנון, אבל שיש זה לג׳ סבות: הא׳ כדי לקיים המצות התלויות בארץ ולהוסיף שלמות על שלמותו, כי השלמות הנפשי יתוסף כמה שיתוסף תמיד במצות ובמע״ט ודרך קניינו הוא כמעשים הטובים בעה״ז, וכמ״ש במשנה (אבות פ״ד) יפה שעה אחת בתשובה ומע״ט בעה״ז מכל חיי העה״ב, והכונה בו שהשלמות

פירוש להורת אלהים

אויך את גדלך דיין גרויסקייט דאס איז דיין גוטע מדה ואת ידך אונ דיין האנד דאס איז דיין רעכטע האנד וואס איז אויס גישטרעקט צו אלע מענטשין פון דער וועלט מקבל צו זיין זייער תשובה ותפלה החזקה דיא שטארקע וואס מיט דער מדה פון רחמים נעמסטו איין דעם שטארקין מדת הדין אשר וואס מי ווער איז אזוי אגאט ווי דוא אשר יעשה וואס ער זאל קענען טאהן כמעשיך אזוי ווי דיינע ווערק וכגבורותיך אונ אזוי וויא דיין שטארקייט. רש״י שרייבט משה האט אזוי גיזאגט צו הקב״ה דוא ביסט ניט גליך צו א מלך בשר ודם וואס ער האט יועצים אונ אנדערע שררות וואס זייא לאזין איהם ניט טאהן חסד ער זאל מוחל זיין צו דעם וואס האט אקעגין איהם גיזינדיגט, אבער דוא ביסט ניט אזוי אז דוא ווערסט מיר וועלין מוחל זיין מיין זינד אונ ווערסט ווערין מבטל זיין דיין גזירה וואס דוא האסט אויף מיר גוזר גיוועזן איך זאל ניט קומען אין ארץ ישראל איז ניטא אזעלכער ער זאל דיר קענען ווערין: (כה) אעברה איך וועל אריבער גיין נא איך בעט דיך ואראה אונ איך וועל זעהן כלומר משה האט גיזאגט צו הקב״ה איך בעט דיך לאז מיך אריבער גיין אונ איך זאל זעהן את דאס גוטע לאנד אשר וואס איז אויף דער אנדערער זייט ירדן ההר דעם גוטין

ליקוטים על התורה

(כה) **אעברה** נא ואראה וגו׳ דער ילקוט פרעגט משה רבינו האט דאך אליין געזאגט עטליכע מאהל צו די יודין אז גאט האט געזאגט צו איהם דו וועסט ניט אריבער גיין דעם ירדן פאר וואס האט ער איצט געבעטען אזוי פיל תפלות ער זאל אריבער גיין דעם ירדן, ער האט דאך געוואסט אז די תפלות וועלען ניט העלפען, דער ענין איז למשל איינער האט געהאט צוויא קנעכט האט ער געזאגט צו איין קנעכט איך בין נודר אויף דיר דוא זאלסט ניט טרינקען וויין דרייסיג טעג, האט דער קנעכט געזאגט איך האב גאר ניט אזוי ליב וויין, איך קען אויסקומען אן וויין אפילו א יאהר אונ צוויא יאהר אויך, דער קנעכט האט געוויזען אז דיא גזרת פון זיין בעל הבית איז ביא איהם גאר קיין שטראף ווארום וויין איז ביי אים גאר ניט ווערט, נאכדעם האט דער בעל הבית גיזאגט צום אנדערען קנעכט איך בין גוזר אויף דיר דו זאלסט ניט טרינקען וויין דרייסיג טעג, האט דער קנעכט גיזאגט וויא אזוי וועל איך קענען לעבען דרייסיג טעג אן וויין, אפילו איין שעה קען איך נים זיין אן וויין. דער קנעכט האט געוויזען אז דיא גזרה פון בעל הבית איז ביי איהם אגרויסער שטראף ווארום וויין איז ביי איהם פיל ווערט, דאס זעלביגע האט משה גיטאהן געגען די יודין, ווען משה וואלט נים געבעטען ביא הקב״ה אזוי פיל תפלות וועגען אריין גיין אין ארץ ישראל וואלטען דיא יודין זאגען ארץ ישראל איז גאר נים אזוי א גוטע לאנד, ווארום מיר זעהן הקב״ה האט גוזר געווען אויף משה ער זאל נים אריין גיין אין ארץ ישראל, אונ משה וויל גאר נים מבטל זיין דיא גזרת וויל עס האדט איהם נים אז ער וועט נים אריין גיין אין ארץ ישראל, דעריבער האט משה געבעטען פינף הונדערט זעכציג תפלות אלע יודין זאלען זעהן וויא טייער ארץ ישראל איז ביא משה אז ער וואלט געוועלן מבטל געווען דיא גזרה :

וְהַלְּבָנֹן׃ כו וַיִּתְעַבֵּר יְהֹוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר

וּבֵית מַקְדְּשָׁא: כו וַהֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ עֲלַי בְּדִילְכוֹן וְלָא קַבֵּל מִנִּי וַאֲמַר יְיָ לִי סַגִּי לָךְ לָא תּוֹסֵף לְמַלָּלָא קֳדָמַי עוֹד

ת"א ויאמר ה'. סוטה יג: אל תוסף. ברכות לב:

בעל הטורים

זה ההר הטוב: אשר מי אל בשמים. כנגד אתה קדוש: אעברה נא. אל ישאל אדם צרכיו בשלשה ראשונות: (כו) רב לך. פי' אתה התחלת לספר בשבחי רב הוא אלך וגדול ממך מלספר בו. ד"א הרב שלך גדול ממך והוא אדה"ר על ידו נקנסה מיתה לכל וא"א לך לבטל ממנו. ד"א רב לך הרבה פעמים עשית כנגדי. אמרת שלח נא ביד תשלח, ולמה הרעתה, הראני נא, והשלנו. ד"א לי לסבול לך יותר. ד"א אפי' כדבר הזה שאתה עושה שלא כהוגן הוא רב לך לפי חכמתך. ד"א כזה יו"ט שרב לך כי אני רבך כי כמה פעמים נלחתי ועתה לא תוכל לנצחני. ד"א רב לך אתה יש לך רב אבל אני אין לי רב שיתיר שבועתי לכן לא תביאו. ד"א הגיע השעה שיש לך רב כי כבר הגיע זמנו של יהושע ואין רבנותו נוהג בפניך אי. ד"א אל תירא ממלאך

רש"י

פ ירושלים: והלבנן. (יומא לט) זה בית צ המקדש: (כו) ויתעבר ה'. (ספרי) נתמלא ק חמה: למענכם. בשבילכם, אתם גרמתם ר לי. וכה"א (תהלים קו) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם: רב לך. (ספרי) שלא יאמרו הרב כמה קשה ש והתלמיד כמה סרבן ומפציר. ד"א רב לך הרבה מזה ת שמור לך רב טוב א הצפון לך:

שפתי חכמים

שבתורה פי' אתה: פ דכתיב ירושלים הרים סביב לה: צ דאם נקרא ביהמ"ק לבנון משום דמלבין עונותיהם מן העבירות: ק מל' עברה: ר ר"ל בשביל שאמרתי לכם שמעו נא המורים בשביל חטא זה נגזר עלי שלא אכנס לארץ ומביא ראיה וכה"א וגו' וירע למשה בעבורם דאף שהם פי' כמו הכא בעבורם וירע למשה בשביל שהם גרמו ואין למענכם פירושו בעבור שיהיה לזכותכם שהייתם חפצים שלא אכנס לארץ, כמו למענכם שולחתי בבלה: ש ופי' רב לך מל' רבנות כאלו אמר מאחר שאני רבך ואתה תלמידי אין לך אלא לשמוע דברי רבך ולא להיות סרבן נגדי שלא כו': ת דלפעם לשון קשה הל"ל רב לך אני, מ"מ פי' ד"א כו', ולפעם של ד"א לחוד נמי קשה הל"ל רב טוב לך, נ"ל גם לפעם לשון: א ר"ל טוב הצפון בעוה"ב יותר משתכנס

טעם למה התאוה משה ליכנס לארץ

יקנה האדם בעוה"ז במע"ט שיעשה כי הוא עולם המעשה ולא יקנה אותו אחרי היותו בעוה"ב, ולכן מרע"ה עם כל גודל שלמותו נכספה גם כלתה נפשו לאלקות ה' ולארצו להשלים עוד בקיום המצות התלויות בה: הסבה הב' שכל אדם בטבעו יכסוף לראות פרי עמלו, לכן היתה קנאה גדולה בית חנכה ולא חשב בו כרם נטע ולא חללו, ומשה רע"ה נשא טרחם של ישראל ועמלם במדבר הגדול והנורא ארבעים שנה ורצה שיהיה הוא המסיים והמשלים אותו היעוד הטוב שהבטיח הקב"ה להאבות ליתן להרעם הארץ המבורכת, ולראות בעיניו איך ישראל ישבו על אדמתם איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ואיך יקוים בם אמרותיו הטהורות בשם ה', אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם וכל הפרשה, ועוד כאלה הבטחות רבות, ומפני זה היה הפלו ורצונו לעבור את הירדן ולבא אל הארץ פנימה והשתדל מאד לבטל גזרתו אשר נגזר עליו: הסבה הג' הוא שרצה משה רע"ה להשתטח על הר המוריה אשר עליו נעקד יצחק אבינו, לפי שהמקום הזה קדוש ונורא הוא, ולפי שידע משה שבמקום הזה יהיה הבית המקדש, ע"כ רצה כמו שע"י נבנה המשכן כן יבנה המקדש ע"י. ועי"ז אמר כשאלתו ההר הטוב הזה והלבנון, ההר הטוב הוא הר המוריה, והלבנון הוא בית המקדש, ועיין עוד דברים נעימים ומתוקים מדבש בספר אברבנאל, והעיקר אלנו שלא נתקבלה תפלת משה על הכנסתו לארץ, שזה היה מדה כנגד מדה, מחמת שהוא היה הגורם בענין המרגלים שלא יכנסו כל ישראל לארץ וימותו במדבר, ע"כ אין מן הראוי שהוא יכנס לארץ והם יהיו קבורים במדבר, וכמו שאמר משה בעצמו ויתעבר ה' בי למענכם, ועוד הטעמים רבים כזה ע"ד הנגלה והנסתר, והנסתרות לה' אלהינו, ע"כ אמר הקב"ה למשה רב לך וגו', כי ידוע שהצדיק מושל ירא אלהים, ודרשו חז"ל שהקב"ה אומר ומי מושל בי צדיק שהקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה, ומי לנו גדול ממשה לבטל גזירת הקב"ה, אבל הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקט"ו תפלות כמנין ואתחנ"ן: (כו) רב לך. אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים אם נדרת ונשבעת שלא אכנס לארץ, לך והתיר נדרך כמו שהתרת לי נדרי כשנשבעתי ליתרו, כדפרש"י בפ' ואלה שמות. אמר לו הקב"ה משה רב לך כלומר יש רב עליך שיכול להתיר נדרך אבל אני אין לי רב עלי ואין לי מי שיתיר נדרי. ד"א רב לך ברב בשרת רב לכם בני לוי ברב בשרוהו רב לך. ד"א יש לך רב ומנו יהושע שהגיע זמנו למלוך. ד"א רב לך אל תוסף דבר אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים לי קראת עבדך שנאמר לא כן עבדי משה ולויתן עבד שנאמר הקחנו עבד עולם והתחנן לפניך שנאמר הירבה אליך תחנונים ויכרת עמו ברית ושמעת לו שנאמר היכרות ברית עמך תקחנו עבד עולם ואני עבדך התחננתי לפניך ואמרת אלי הנה אנכי כורת ברית וגו' ולא תתקיים בי באתה אומר אני עלה ומות בהר, ועוד כתוב בתורה ואם אמר יאמר העבד אהבתי וגו' ועבדו לעולם. אמר לו הקב"ה רב לך בעל ריב שלך כבר הוציא עליך גזירה שתמות, וזהו אדה"ר שאכל מעץ הדעת וגרם מיתה לכל בריה. וזהו שאמר איוב אם יעלה לשמים שיאו וגו' שאפי' אם יעלה אדם לשמים כמו שעשה משה שדש העב ברגליו כמלאכי השרת ודבר אליו הקב"ה פנים אל פנים וכיון שהגיע זמנו למות נשתברו כנפיו ונפל לפני מלאך המות, ועוד כתיב ועבד חפשי מאדוניו שאפי' לקטן כגון באלף זו כיון שהגיע זמנו למות אינו יכול לומר עבדי אתה ולא תלך למות:

פירוש לתורת אלהים

בארג דאָס מיינט מען יְרוּשָׁלַיִם וְהַלְּבָנוֹן און דעם בהמ"ק: (כו) וַיִּתְעַבֵּר יְיָ און גאָט האָט געצערינט בי אויף מיר לְמַעַנְכֶם פון וועגן אייך כלומר איר האָט דאָס מיר גורם געווען אַז גאָט האָט אויף מיר געצער־רינט אַזוי ווי עס שטייט אין תהלים קו וַיַּקְצִיפוּ דם איז טייטש דיא ישראל האָבין דער צערינט גאָט ביי דיא מי מריבה און גאָט האָט שלעכט געטאָן צו משה פון וועגן זיי וְלֹא און האָט מיך ניט צו געהערט דאָס הייסט ער האָט ניט אָן גענומען מיין תפלה וַיֹּאמֶר און גאָט האָט געזאָגט צו מיר רַב לָךְ עס איז גינוג צו דיר אַל דוא זאָלסט שוין ניט מער ריידין און מתפלל זיין צו מיר וועגין דער זאַך וואָרום מען זאָל ניט זאָגין וואָס פאַר אַהאַרטקייט דער רבי איז דאָס איז הקדוש ברוך הוא, דער תלמיד דאָס איז משה בעט איהם אַזוי לאַנג און ער טוהט ניט זיין בקשה, און וואָס פאַר איין אנגעשפאַרטקייט איז דער תלמיד וואָס ער בעט אַזויא פיל ביי דעם רבי, אָדער אַזוי איז דער פשט רַב לָךְ מער גוטס פון דעם וואָרט פון דיינעט וועגן כלומר דאָס גוטס וואָס איז

אלי עוד בדבר הזה:
כז עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר את־הירדן הזה:
כח וצו את־יהושע וחזקהו ואמצהו כי־הוא

אונקלוס

בפתגמא הדין:
כז סק לריש רמתא וזקוף עינך למערבא ולציפונא ולדרומא ולמדינחא וחזי בעינך ארי לא תעבר ית ירדנא הדין:
כה ופקיד ית יהושע ותקפהי ואלמהי ארי

ת"א עלה ראש. שם קידושין כט: ולו את. קידושין כ:

בעל הטורים

שמות כי הרב שלך יעסוק בך. ד"א רב לך הרבה טובות מתוקנים לך מה רב טובך אשר צפנת ליראיך: (כח) וחזקהו. ב', דין, ואידך החזק מלחמתך אל העיר והרסה וחזקהו ביואב. כמו שיואב היה שר הצבא כך היה יהושע שר הצבא אף בחיי

רש"י

(כז) וראה בעיניך. בקשת ממני ואראה את הארץ הטובה אני מראה לך ב את כולה שנאמר (דברים לד) ויראהו ה' את כל הארץ: (כח) וצו את יהושע. על הטרחות ועל המשאות ג ועל המריבות: וחזקהו ואמצהו. בדבריך ד שלא ירך לבו לומר כשם שנענש רבי עליהם כך סופי ליענש עליהם מבטיחו אני כי הוא יעבור והוא ינחיל: כי הוא יעבור. אם יעבור לפניהם ה ינחלו ואם לאו לא ינחלו, וכן אתה מוצא כששלח מן העם אל העי והוא ישב (יהושע ז) ויכו מהם אנשי העי וגו' וכיון שנפל על פניו אמר ו לו קום לך ז כתיב אתה הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה למה זה אתה נופל על פניך לא כך אמרתי למשה

שפתי חכמים

אתה לארץ: ב ר"ל מה שהשיב הקב"ה למשה על בקשתו לעבור הירדן שהשיב לו עלה ראש הפסגה וגו' וראה בעיניך וגו' מה השיב הקב"ה בזה ומפרש בקשת ממני כו' לראות את הארץ הטובה הזה והלבנון שהוא ירושלים וביהמ"ק שהוא הטוב שבכל הארץ ואני אראה לך את כולה יותר ממה שבקשת: ג כמו שאמר הכל טרחכם ומשאכם וריבכם דאי קאי האי ולא על אמצהו וחזקהו הא כבר אמר וחזקהו בוי"ו דמשמע שהוא מן הלווי שאמצהו גם חזקהו ואמצהו אמנם הלווי לחוד והחזוק והאמוץ לחוד: ד כלומר ולא בפעולתך שאין בידו לעשותו חזק ואמץ אלא בדברים כלומר מבטיחני אותו כי הוא יעבור כי אחריו פי' יאמר כי הוא יעבור כו' אלמא בדיבור הוא החיזוק והאימוץ: ה ר"ל לא הל"ל רק ינחיל כו' אלא תיבת והוא בא ללמד דוקא כשהוא יעבור אז ינחיל ואם לאו כו': ו ר"ל כאשר היו נהרגין ישראל במלחמת אנשי העי נפל יהושע לפני הקדוש ברוך הוא: ז כלומר משום דקמת במקומך ולא הלכת עמהם:

למה צריך משה לחזק כ"כ את יהושע

(כח) וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה. יש להבין למה לו לומר כי הוא יעבור וגו', הספיק היה לו לומר כי הוא ינחיל אותם את הארץ, וגם תיבת כי אשר היא לנתינת טעם, מה נתינה טעם היא זה לחזקהו ואמצהו. והענין הוא בעל מ"ה כי הנה דרך הרועה לילך אחרי הצאן, אבל המלך דרכו לעבור ולילך לפני העם ולא אחריהם, כדכתיב ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם, והנה צריך לתת טעם למה הרועה צריך לילך אחר הצאן והמלך לפני העם, ונראה שזה כדרך השוט כי הרועה הוא מחייב בשמירת הצאן כי בעל הצאן מידו יבקש הגנובה והאבידה והנזק הבאים לשם, וכמ"ש יעקב אבינו ע"ה אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנובתי יום וגנובתי לילה וגו'. ועל כן מוכרח הרועה לילך אחרי הצאן כדי שיביט ויראה בהם וישים

טעם למה התאוה משה ליכנס לארץ

לא היה יכול לבטל גזירה זו, מחמת כמה טעמים, ע"כ היה כביכול הקב"ה מוכרח לבקש ממשה שלא להפציר בו לבטל גזירתו, כי אם משה ירצה בדוקא שהקב"ה יבטל גזירתו יהיה הקב"ה מוכרח לבטל הגזירה, ע"כ אמר לו הקב"ה למשה רב לך, דין רב יש לך עלי, כי מי מושל בי צדיק, ע"כ בבקשה ממך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה:

פירוש לתורת אלהים

באהאלטין פון דיינעם וועגין לעתיד לבוא איז מער פון דעם גוטס וואס דוא וואלסט גיהאט אין ארץ ישראל: (כז) עלה ראש הפסגה גיי ארויף אויף דעם שפיץ פון דיא הייך ושא עיניך אונ הייב אויף דיינע אויגין ימה אין מערב זייט אונ אין צפון זייט אונ אין דרום זייט אונ אין מזרח זייט וראה אונ זעה מיט דיינע אויגין דאס לאנד ארץ ישראל ווארום דוא האסט מיך גיבעטין ואראה דאס איז טייטש לאז מיך זעהן דאס גוטע לאנד וועל איך דיר ווייזין דאס גאנצע לאנד כי ווארום דוא וועסט ניט אריבער גיין דעם ירדן: (כח) וצו את יהושע אונ געביט צו יהושע אויף דיא טרחות אונ אויף דיא משאות אונ אויף דיא קריג פון דיא ישראל ער זאל אלץ ליידין וחזקהו ואמצהו אונ שטארק איהם אונ פעסט איהם מיט דיינע רייד דוא זאלסט איהם איין ריידין ער זאל ניט מורא האבין אונ זאל ניט טראכטין אזוי ווי מיין רבי איז גישטראפט גיווארין איבער זיא אזוי וועט

ליקוטים על התורה

(כז) עלה ראש הפסגה וגו' וראה בעיניך כי לא תעבור את הירדן. דער מדרש זאגט ווען הקב"ה האט געזאגט צוא משה דו וועסט ניט אריבער גיין דעם ירדן האט משה געזאגט איך וועל גיין דאס זאגען צוא ראובן אז ער וועט לעבען אונ וועט ניט שטארבען, דארפען מיר וויסען וואס גיהער ראובן צו משה, אויב משה וועט יוא אריבער גיין דעם ירדן אדער ניין, נאר מיר האבען שוין געשריבען אין די סדרת מטות וואס דער שבט ראובן אונ דער שבט גד האבען גיוואלט נעמען זייער חלק אויף דיא זייט ירדן איז ניט געווען וועגען דיא פיל בהמות וואס זייא האבען געהאט נאר ווייל זיי האבען געהערט אז משה וועט זיין בגראבען אויף דיא זייט ירדן, דריבער האבען זייא אויך געוואלט בלייבען אויף די זייט ירדן וועגען צוויי זאכען, ערשטענס עס איז ניט שיין דער קבר פון משה זאל זיין צווישען די מואבים, צווייטענס ווייל זייא זענען געווען זיכער אז משה וועט זיין צווישען זייא אזוי וויא משה וועט אויפשטיין צו תחיית המתים וועט ער זיי אויך לעבעדיג

יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה :

הוּא יְעִבַּר קֳדָם עַמָּא הָדֵין וְהוּא יַחְסֵן יָתְהוֹן יָת אַרְעָא דִי תֶחֱזֵי :

בעל המורים משה כדי להחזיקו, וכמו שמפרש במלחמת עמלק :

רש"י

רבך לך הוא עובר עוברין ואם לאו אין עוברין :

למה צריך משה לחזק ב"כ את יהושע

מין השגחתו עליהם לבלתי יזוקו ולבלתי ינגפו כי כל המקרים שיבואו עליהם מידו יבוקשו, משא"כ המלך, הנה הוא אינו מחויב לשמור את העם אלא אדרבה הם מחויבים לשמור את ראשו מכל צר ואויב, וכמו שהוכיח דוד המלך ע"ה לאבנר בן נר ואמר לו הלא איש אתה ומי כמוך בישראל ולמה לא שמרת את אדונך המלך וגו' לא טוב הדבר הזה אשר עשית חי ה' כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על אדוניכם המלך וגו' ואמנם המלך עליו דוקא להכניע את העם ושונאיהם ולהורות להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון על פיו יחנו ועל פיו יסעו. והנה מרע"ה היה ענינו עם ישראל דוגמת הרועה שצריך הוא לשמור את הצאן וכשל הצאן מידו יבקש את צאנו, וכן היה מרע"ה נוהג עם ישראל שהוא שמר אותם מכל דברים המזיקים להם כמש"ז וכמש"כ [בזכותו אכלו ושתו כי המן והבאר היה בזכות משה כמאמרם ז"ל, ולמדם תורה ומצות ומע"ט] ולכן כשחטאו ישראל אמר לו הקב"ה למשה לך רד [מגדולתך] כי שהוא ממך, ומרע"ה מסר עצמו למיתה בשבילם וגם נקבר במדבר כדי להביא עמו את מתי מדבר והיה משפל בכל לבבם ולכן נקרא רעיא מהימנא שהי' רועה נאמן לישראל, אבל יהושע היה ענינו כמו שופט ומלך שהוא עובר לפני העם, והעם הולכים אחריו כדי לשמרו מצר ואויב, והוא אינו חייב בנזקי הצאן ובשמירתן ממקרים המעותדים לבא בעולם ורק עליו להדריכם ולהנחיל אותם את הארץ ולהציל עשוק מיד עושקו ואינו כרועה אשר יעבור אחרי הצאן שיהיה להם למגן ולנס אלא כמו המלך אשר עובר לפניהם, כדכתיב ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם, והטעם הוא כי גדלה מעלת מרע"ה ממעלת יהושע כי יהושע אין בו יכולת להתנהג עם ישראל כאשר התנהג מרע"ה לקבל הכל על עצמו ולכן צריך לו חיזוק ואומץ מאת משה רע"ה לאת מכחו אליו, וז"ש וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו, ומה שצריך חיזוק הוא יען כי הוא יעבור לפני העם הזה, ר"ל אין לו כח גדול כמותך להתנהג עם ישראל כדוגמת הרועה ההולך אחרי הצאן כדי לשים עין השגחתו עליהם בכל דבר אלא הוא יעבור לפני העם הזה, ר"ל דוגמת מלך ושופט שאינו מקבל על עצמו אחריותם ורק הוא ינחיל אותם את הארץ אשר תראה וכל כיוצא בזה ויותר מזה אינו מקבל על עצמו כי אין כחו גדול כמותך ולכן צריך לו חיזוק ואומץ ממך לתת מהודך עליו :

ליקוטים על התורה

מאָכְען, דֶעם עִיקר פַּרְזִיכֶערוּנְג הָאט גֶעהַאט דֶער שֵׁבֶט רְאוּבֵן וַוייל אוֹיף זַיין חֵלֶק אִיז גֶעוֶוען דֶער קֶבֶר פוּן משֶׁה, אוּנ גָד אִיז גֶעוֶוען נֶעבֶּען רְאוּבֵן דְרִיבֶּער אִיז דֶער שֵׁבֶט גָד אוֹיךְ גֶעוֶוען פַארזִיכֶערְט אַז עֶר וֶועט אוֹיפְשְׁטֵיין צוּ תְּחִיַּית הַמֵּתִים וועיין חולין דף ו' אצל ר"ם ב"ין דָאס וֶועט אַלֶץ זַיין אַז משֶׁה וֶועט שְׁטַארְבֶּען אוֹיף דִי זַייט יַרְדֵן, אָבֶער אַז משֶׁה וֶועט אַרַיין גַיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאבֶען זַייא דָאךְ שׁוֹין נִיט דֶעם פַּרְזִיכֶערוּנְג, דְרִיבֶּער וֶוען הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא משֶׁה דוּא וֶועסְט נִיט אַרִיבֶּער גֵיין דֶעם יַרְדֵן נָאר דוּ וֶועסְט שְׁטַארְבֶּען אוֹיף דִיא זַייט יַרְדֵן, הָאט משֶׁה גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל דָאס זָאגֶען צוּ דֶעם שֵׁבֶט רְאוּבֵן וֶועלֶען זַייא הָאבֶען אַשִׂמְחָה, רְאוּבֵן אַלֵיין אוּנ זַיין שֵׁבֶט וֶועלֶען לֶעבֶען צוּא תְּחִיַּית הַמֵּתִים אוּנ וֶועלֶין נִיט שְׁטַארְבֶּען אוֹיף אֵייבִּיג, וָוארוּם דִי בֵּיינֶער פוּן אַלֶע צְוֶועלְף קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאט מֶען גֶעטְרָאגֶען פוּן מִצְרַיִם אִין דֶער מִדְבָּר אוּנ אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ יֶעדֶער פוּן זֵיי אִיז בֶּגְרָאבֶען גִיוָוארִין צְוִוישֶׁען זַיין אֵייגֶענֶעם שֵׁבֶט, רְאוּבֵן אִיז בַּאגְרָאבֶען גֶעוָוארֶען צְוִוישֶׁען שֵׁבֶט רְאוּבֵן אוּנ אַזוֹי גָד אוּנ אַזוֹי אַלֶע קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב, אוּנ דֶער קֶבֶר פוּן משֶׁה אִיז אוֹיךְ גֶעוֶוען נֶעבֶּען דֶעם קֶבֶר פוּן רְאוּבֵן דְרִיבֶּער הָאט משֶׁה גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל גַיין זָאגֶען צוּ רְאוּבֵן אַז עֶר וֶועט לֶעבֶּען אוּנ אוֹיפְשְׁטֵיין מִיט מִיר צוּ זַאמֶען עֶר אוּנ זַיין גַאנְצֶער שֵׁבֶט וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם משֶׁה וֶועט קוּמֶען מִיט דֶעם פָאלְק, עֶר פָארְאוֹיס אוּנ זֵיי מִיט אִים :

פירוש לתורת אלהים

מַיין סוֹף אוֹיךְ זַיין אִיךְ וֶועל אוֹיךְ גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין וֶוענִין זַייא, בִּין אִיךְ אִיהם מַבְטִיחַ כִּי אַז עֶר וֶועט אִיבֶּער פָארִין פַאר דֶעם פָאלְק וְהוּא אוּנ עֶר וֶועט מַאכִין אַרְבִּין זַיי אֶת הָאָרֶץ דָאס לַאנְד אֲשֶׁר תִּרְאֶה וָואס דוּא וֶועסְט זֶעהֶן. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹי הָאט גָאט גִיזָאגְט אַז עֶר וֶועט גַיין מִיט זַייא אִין דֶער מִלְחָמָה וֶועלִין זַייא יַרְשֶׁנֶן דָאס לַאנְד אוּנ אַז עֶר וֶועט נִיט גֵיין מִיט זַייא וֶועלִין זַייא דָאס לַאנְד נִיט יַרְשֶׁנֶן אוּנ אַזוֹיא גֶעפִינֶען מִיר אַז יְהוֹשֻׁעַ הָאט גִישִׁיקְט אַיין עֶרֶךְ פוּן דְרַייא טוֹיזִינְד מַאן פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה הַאלְטִין צוּ דֶער שְׁטָאט עַי אוּנ עֶר אַלֵיין אִיז נִיט גִינַאנְגֶען מִיט זַייא הָאבִּין דִיא לַייט פוּן דֶער שְׁטָאט עַי אוֹיס־גֶעהַרְגֶת עֶטְלִיכֶע אוּנ דְרַייסִיג מַאן פוּן דִי יִשְׂרָאֵל אִיז יְהוֹשֻׁעַ גִיפַאלִין אוֹיף זַיין פָּנִים אוּנ הָאט גֶעשְׁרִיגֶען צוּ גָאט, הָאט גָאט צוּ אִיהם גִיזָאגְט וָואס שְׁרַייסְטוּ אוּנ פַאלְסְט אוֹיף דַיין פָּנִים דָאס אִיז דָאךְ וֶוענִין דִיר וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גִיזָאגְט צוּ דַיין רַבִּי משֶׁה אַז דוּא וֶועסְט מִיט זַייא גֵיין אִין דֶער מִלְחָמָה וֶועלִין זַייא מַצְלִיחַ זַיין אוּנ זַייא וֶועלִין קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ אַז דוּא וֶועסְט נִיט גַיין מִיט זַייא וֶועלִין זַייא נִיט מַצְלִיחַ זַיין אוּנ וֶועלִין נִיט קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

נביאים ישעיה מ — תרגום

להמשיך מב"ה דו"א צבאות גפ"ש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה גשמה דנצח אדני גשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם : ב דַּבְּרוּ עַל־לֵב

א נְבִיַּיא אִתְנַבּוּ תַּנְחוּמִין עַל עַמִּי אָמַר אֱלָהֲכוֹן : ב מַלִּילוּ

מצודת דוד

(א) נחמו נחמו. אלהיכם יאמר אל הנביאים נחמו את עמי, וכפל המלה יורה על החזוק: (ב) על לב. דברים המקובלים

רש"י

(א) נחמו. אתם נביאים נחמו את עמי:

ירושלם וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה
עונה כי לקחה מיד יהוה כפלים בכל־חטאתיה׃
ג קול קורא במדבר פנו דרך יהוה ישרו בערבה
מסלה לאלהינו׃ ד כל־גיא ינשא וכל־הר וגבעה
ישפלו והיה העקב למישור והרכסים לבקעה׃
ה ונגלה כבוד יהוה וראו כל־בשר יחדו כי פי
יהוה דבר׃ ו קול אמר קרא ואמר מה אקרא
כל־הבשר חציר וכל־חסדו כציץ השדה׃

על לבא דירושלם ואתנבו עלה ארי עתידא דתתמלי מעם גלותהא ארי אשתביקו לה חובהא ארי קבילת כוס תנחומין מן קדם יי כאלו לקת על חד תרין בכל חטאתהא׃ ג קל דמכלי במדברא פנו אורח מן קדם עמא דיי כבישו במשרא כבישין קדם כנשתא דאלהנא׃ ד כל חליא יראמון וכל טור ורמא ימאכון ויהי כפלא למישרא ובית גידורין לבקעה׃ ה ויתגלי יקרא דיי ויחזון כל בני בשרא כחדא ארי במימרא דיי גזר כן׃ ו קל דאמר אתנבי ומתיב ואמר מה אתנבי כל רשיעיא כעשבא וכל תוקפיהון כמוצא דחקלא׃

רש"י

(ב) כי מלאה צבאה. יתמלא לבא מן הגולה: (ג) קול. רוה"ק קורא במדבר: פנו דרך ה'. לשוב גלותיה לתוך ירושלים: (ד) והיה העקוב. הדרך העקום: והרכסים. ההרים הסמוכים זה לזה: לבקעה. למשור: (ו) קול. מאת הקב"ה אומר אלי קרא: כל הבשר. כל ערי הרשעים יהיו כחציר: וכל חסדו. רק כציץ השדה:

מצודת דוד

על לבב: וקראו אליה. אמרו לה אשר מלאה ונשלמה זמן גלותה: כי נרצה. נתפייס עונה ר"ל נתכפר עונה: כי לקחה. כי כבר לקחה תשלומין מיד ה': כפלים. ר"ל שתי גליות גלות בבל וגלות אדום: בכל חטאתיה. בעבור כל חטאתיה: (ג) קול קורא. כאלו קול מכריז ואומר פנו במדבר דרך ה' להשיב בו בני הגולה: ישרו בערבה. עשו בערבה דרך ישרה לאלהינו כי הוא ילך לפניכם: (ד) כל גיא. כל עמק ירומם וכל ההרים ישפלו להיות כדרך ישר ושוה: העקוב. דרך המעוות יהיה מישור: והרכסים. מקומות הגבוהות יהיו בקעה: (ה) ונגלה. אז יגלה כבוד ה' וכלם יראו כי פי ה' דבר הנחמות האלה שהוציא והקיימו: (ו) קול אמר קרא. קול נבואה אומר להנביא קרא ויכריז ברבים: ואמר. כאלו הנביא שואל מה אקרא וקול הנבואה משיבו קרא לאמר: כל הבשר חציר. ר"ל כל העמים שיבואו עם גוג על ירושלים למלחמה יבולו ויכמשו כחציר: וכל חסדו. ר"ל ואף אם מי מהם עשה חסד עם לא יחשב לאומה ויהיה כציץ השדה הכמוש אשר כי מאד הרעו לישראל והכריע הרע:

כתובים תהלים ו

לחמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חית יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה׃

א כי אין במות זכרך בשאול מי יודה־לך׃ ב יגעתי
באנחתי אשחה בכל־לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה׃
ג עששה מכעס עיני עתקה בכל־צוררי׃ ד סורו ממני כל־
פעלי און כי־שמע יהוה קול בכיי׃ ה שמע יהוה תחנתי
יהוה תפלתי יקח׃ ו יבשו ויבהלו מאד כל־איבי ישבו
יבשו רגע׃

א מטול דלית במותא דכרינך בשאול מן יודי לך׃ ב אשתלהית בהנחתי אמליל בצערי בכל ליליא על שוויי בדמעתי דרגשי אטמיש׃ ג חשכת מן רוגזי עיינא אתבליאת בכל מעיקי׃ ד זורו מני כל עבדי שקר ארום שמיע קדם יי קל בכותי׃ ה שמיע קדם יי בעותי יי צלותי יקביל׃ ו יבהתון ויתבהלון לחדא כולהון בעלי דבבי יתובון יבהתון כשעא׃

רש"י

(ב) אשחה. ל' סחי ומאום ממאס אני מטתי בדמעות: אמסה. אלהלת וארטיב כמו מים: (ג) עששה. מאורה כהה: עתקה. נתישנה: בכל צוררי. בשביל צרות שמצירין לי: (ז) יבשו רגע. במעט זמן:

מצודת דוד

(א) כי אין במות. כי אם אמות מחלי הזה שוב לא אזכיר שמך כי מי הוא המת הנותן הודאה בקבר סלא מי הי הוא יודך: (ב) יגעתי. נעשיתי עיף ויגע במה שאני מתאנח בכל עת: אשחה. אני משיט את מטתי כמי הבכי כדבר השט על פני המים: בדמעתי. אני מתיך ומרטיב ערשי בדמעות עיני, וכפל הדבר במ"ש: (ג) עששה מכעס. מחלון האויב כלו עיני: עתקה. בעבור צרותי כהה עיני כאלו נתיישנה בזקן ואם כן די בכל הצרות אשר כבר עברו עלי: (ד) סורו. לכן מעתה כי לא תוכלו לי מעתה כי נתקבלה תפלתי: (ה) במגע וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ו) יבשו. כאותם הבלתי: ויבהלו. כדרך אדם המתה ונבהל כאותו דבר אשר מתב לנגע: ישבו. אז יהיו חוזרים מדעתם לבקש בלומי וכרגע הזה יבושו ולא לאחר זמן כי אמחול להם על מה שעשו בי ולא תזכרנה עוד להיות להם לבושת:

פירוש עברי טייטש

(א) כי אין במות זכרך דוד המלך האט גיזאגט צו הקב"ה אויב דוא וועסט ברייגגען דעם קראנקין צום שטארבין וועט דיך דערמאנען, אוני ווער וועט דיך לויבין אויף דער ואך וואס דוא

אין תורמין מטהור על הטמא. גזירה שמא יתרום שלא מן המוקף משום דמסתפי שמא יגע הטמא בטהור ויטמאנה ואנן בעינן שהתורם יתרום מן המוקף (א): באמת אמרו. כל היכא דתנינן באמת אמרי כאלו היא הלכה למשה מסיני שהרי בפ"ק דשבת שנינו באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקות קורין ומדרבנן היא: העגול של דבלה. אע"פ שהדבלות מדובקות זו בזו בתוך העיגול אין השוכות חבור לענין טומאה ואם נגעה טומאה באחד מן הדבלות לא נטמאת האחרת: וכן אגודה של ירק וכן ערימה. וצריכא דאי אשמעינן עגול ה"א עגול שכלו גוף אחד תורם אגודה שאינו גוף אחד אינו תורם ואי אשמעינן אגודה ה"א אגודה שהכל תפיסה אחת תורם ערימה שאינו תפיסה אחת אינו תורם צריכא: ר"א אומר תורמין. לכתחלה: מן הטהור על הטמא. דלא גזר ר"א שמא יבא לתרום שלא מן המוקף, ואין הלכה כר"א: ב אין תורמין מן הטמא על הטהור. משום פסידא דכהן: ואם תרם שוגג תרומתו תרומה. ודוקא שהיתה לה שעת הכושר והגיעה לעונת מעשרות קודם שנטמאת דמדאורייתא תרומה מעלייתא היא אבל

כלי אמלעי דחסד דמלכות דיליכ אלף למד אלף למד

אין תורמין מטהור על הטמא ואם תרמו תרומתן תרומה. באמת אמרו העגול של דבילה שנטמא מקצתו תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו וכן אגודה של ירק וכן [א] ערימה. היו שני עגולים שתי אגודות שתי ערימות אחת טמאה ואחת טהורה לא יתרום מזה על זה רבי אליעזר אומר תורמין מן הטהור על הטמא: ב אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם שוגג תרומתו תרומה [ב] מזיד לא

(א) ספ"ק דהלה יהבא כת"ג אבל ה"מ לא בעינן, מ"ס פ"ב דבכורים: [א] ערימה. פי' כרי: [ב] ומזיד כו'. דאפי' הסיא גריבא סוך לטיבלים, ור"כ כ"א אבל לא עשה כלום לתקן השירים אבל תרומה הוי, כיס האסם כנס ופסק סכ"ם

פרק ב א אין תורמין מטהור על הטמא מען טאר ניט אפ שיידין תרומה פון פירות וואס זענען טהור אויף פירות וואס זענען טמא ואם תרמו תרומתן תרומה אונ אויב מען האט אפ גישיידט איז דאס גוטע תרומה באמת אמרו העגול של דבילה אין אמת האט מען גיזאגט פייגין וואס זענען צוא זאמען גיטראטין פיל צו זאמען אונ זענען גימאכט קיילעכדיג שנטמא מקצתו אונ אביסיל פון זייא זענען טמא וואורום אז עס רירט אן אטומאה אין עטליכע פייגין ווערין די איבעריגע ניט טמא] תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו מעג מען אפ שיידן תרומה פון דעם ביסיל וואס איז טהור אויף דעם ביסיל וואס איז טמא, וואס זיי זענען נאך צו זאמען וכן אגודה של ירק אונ א בינטיל ירק וואס עטליכע שטיקלאך ירק פון דעם בינטעל זענען טמא מעג מען אפ שיידען תרומה פון די וואס זענען טהור אויף דיא וואס זענען טמא וכן ערימה אונ אז אין איין בינטעל תבואה איז דא אביסיל זאנגען וואס זענען טמא מעג מען אפ שיידען תרומה פון די איבעריגע זאנגען וואס זענען טהור אויף די זאנגען וואס זענען טמא היו שני עגולים אז דיא צו זאמען גיטרעטענע פייגען וואס זענען טמא זענען באזונדער אונ די וואס זענען טהור זענען באזונדער שתי אגודות אדער צוויא בינטלאך ירק שתי ערימות צוויא בינטלאך תבואה אחת טמאה ואחת טהורה איינע איז טמא אונ איינע איז טהור לא יתרום מזה על זה טאר מען ניט אפ שיידען תרומה פון איינע אויף דיא אנדערע, רבי אליעזר זאגט תורמין מן הטהור על הטמא מען מעג אפ שיידען תרומה פון טהור אויף טמא [וואורום מן הסתם וועט ער טאהן וויא דער דין איז אונ ער וועט זעהן אז די פירות אדער די תבואה זאלין זיין צוא זאמען ווען ער וועט אפ שיידען די תרומה]: ב אין תורמין מן הטמא על הטהור מען טאר ניט אפ שיידען תרומה פון טמא אויף טהור ואם תרם שוגג תרומתו תרומה אונ אויב ער האט אפ גשייט, נוייל ער האט ניט גיוואוסט אז דאס איז טמא, איז גוטע תרומה ומזיד לא עשה כלום אונ אז ער האט גיוואוסט אז דאס איז טמא פון דעסט

פירוש ע"ט

דוא האסט גיטאהן בשאול מי יודה לך אז דוא ברייינגסט דעם מענטש אין גרוב, ווער וועט דיך פאר דער נאך לויבין: (ב) יגעתי באנחתי איך האב מיך אפגעמאטערט מיט מיין זיפצען אשחה בכל לילה מטתי אלע נאכט פארגים איך אזויא פיל טרערין אין מיין בעט אז איך קען שווימען אין מיינע טרערין בדמעתי ערשי אמסה מיט מיינע טרערין מאך איך צוגיין מיין בעט, פון מיינע טרערין ווערט פארפוילט מיין בעט: (ג) עששה מכעס עיני מיין אויג איז פארלעגד גיווארין פון מיין כעס אויף מיינע צרות עתקה בכל צוררי מיין אויג איז אפגערוקט גיווארין פון ארט פון דיא צרות וואס איך האב פון מיינע שונאים: (ד) סורו ממני כל פועלי און גייט אוועק פון מיר איהר אלע מענטשין וואס איהר טוהט אומרעכט כי שמע ה' קול בכיי וואורום גאט האט גיהערט מיין וויינענדיגע שטימע: (ה) שמע ה' תחנתי הקב"ה האט גיהערט מיין גיבעט ה' תפלתי יקח הקב"ה וועט געוויס נעמען מיין תפלה: (ו) יבושו ויבהלו מאד כל אויבי מיינע אלע פיינט וועלין זיך שעמען אונ וועלין שטארק דערשראקין ווערין ישובו יבושו רגע אונ זיי וועלין זיך נאך אמאהל שעמען אונ נאך אמאהל שעמען אין איין רגע:

בר"ג : (ב) כ"כ הר"ש, ולפירושו נראה דבמעשר טבל טמא איירי. אבל לדברי הר"ב דמפרש כדר"י שהוא טמא או שהיה טבל מטעמא דדינא דטבל לאיד ולא לענין טומאה מתניא יקשה דא"כ אמאי לא עשה כלום הרי כתב בפ"ה פרק דלעיל בשם הספרי דכשמקדשו בתוכו עושה ממנו ת"ג ואין לחלק בין ת"ג לת"מ, ועיין בתוי"ט שהאריך : [ג] המעשר כו'. מדבנאן כחד בבא ש"מ דמעשר במזיד אסור לעולם כמו שמבשל ואע"ג דמבשל עביד איסורא דאורייתא ומעשר לא עביד אלא"ד מיהו בש"ב דבילה אוקמינן להתעשר בדאית ליה פירי אחריני ומבשל מגיס איסורא דשבת: [ד] יעקור. משא"כ בבישול שא"א לעקור הבישול וכן במעשר שכבר ניתקן מן התורה : (ג) בג' פרק סנוקין ופרש"י אלא למימר מתוך שסדבר ניכר אתי למשרי נטיעה בשביעית. וסר"ס

עשה כלום וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל היה מפריש עליו והולך שוגג מה שעשה עשה מזיד לא עשה כלום ר' יהודה אומר אם היה יודע בו בתחלה אף על פי שהוא שוגג לא עשה כלום : ג המטביל כלים בשבת שוגג ישתמש בהם מזיד לא ישתמש בהם [ג] המעשר והמבשל בשבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל הנוטע בשבת שוגג יקיים מזיד [ד] יעקור ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקור : ד אין תורמין ממין על שאינו

אם נטמאה קודם שהגיע לעונת מעשרות לא הוי תרומה מדאורייתא ואם תרם אפי' שוגג אין תרומתו תרומה : מעשר טבל. מעשר ראשון שלא נטלה ממנה תרומת מעשר : היה מפריש עליו והולך. היה מפריש מזה על שאר מעשרותיו (ג) : אם היה יודע בו בתחלה שהוא טבל או שהוא טמא : אע"פ. שבשעה שתרם היה שוגג ששכח שהוא טבל או שהוא טמא הוי שוגג קרוב למזיד ולא עשה ולא כלום, ואין הלכה כר"י : ג המטביל כלים וכו'. שאסור להטביל כלים טמאים להעלותן מידי טומאתן בשבת מפני שנראה כמתקן כלי: המעשר. שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת מפני שהוא מתקן · והמבשל בשבת בשוגג יאכל. אותו תבשיל למו"ש אבל לא בשבת עצמו : ובמזיד לא יאכל. הוא, אבל אחרים אוכלים למו"ש דכתיב ושמרתם את השבת כי קדש היא, היא קדש ואין מעשיה קדש: ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור. כשנחשדו ישראל על השביעית (ג) ולא נחשדו על

ווען האט ער דאס געמאכט פאר תרומה איז דאס ניט תרומה וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל היה מפריש עליו והולך און אזוי איז דער דין אז א לוי האט געהאט מעשר וואס זענען געווען טבל ומען האט נאך ניט גענומען פון זייא תרומת מעשר, און זייא זענען געווען טמא און ער האט געגעבן פון די מעשר תרומה מעשר אויף אנדערע מעשר טבל וואס ער האט געהאט שוגג מה שעשה עשוי אויב ער האט ניט געוואוסט אז זייא זענען טמא, איז גוטע תרומה ומזיד לא עשה כלום און אז ער האט געוואוסט אז זייא זענען טמא און האט דאס געמאכט פאר תרומה איז דאס קיין תרומה, רבי יהודה זאגט אם היה יודע בו בתחלה אויב ער האט אין אנהייב געוואוסט אז דאס איז טמא אף על פי שהוא שוגג לא עשה כלום אפילו בשעת ער האט דאס געמאכט פאר תרומה האט ער פאר געסען, איז דאס קיין תרומה (ועיין בפי' תרע"ב ותוי"ט) מען קען זאגין דעם פשט אין דער משנה אזוי. וכן. און אזוי איז דער דין כאיי אלוי וואס ער האט געהאט מעשר טבל [מעשר וואס מען האט נאך ניט גינעבען פון זייא תרומת מעשר] און דיא מעשר איז טהור היה האט ער גענומען פון אנדערע תבואה וואס זענען טמא די תרומת מעשר וואס ער דארף געבין פון די מעשר, איז אויך דער דין אויב בשוגג ער האט ניט געוואוסט אז זייא זענען טמא איז גוטע תרומת מעשר, און אויב ער האט געוואוסט אז זיי זענען טמא און ער האט במזיד גינעבין פון זייא דיא תרומת מעשר איז דאס קיין תרומה, ווער ציילט דיא משנה אז תרומה מיט תרומת מעשר האבין איין דין, און רבי יהודה קרינט אויף דער גאנצער משנה און זאגט אויב ער האט נאר אמאל געוואוסט אז זיי זענען טמא אפילו ער האט פאר געסין בשעה ער האט גינעבין

דיא תרומה, איז דאס גלייך צו מזיד און עס איז קיין תרומה : ג המטביל כלים בשבת ווען איינער האט טובל גיוועז אום שבת כלים וואס זענען גיוועז טמא, איז דער דין שוגג ישתמש בהם אויב ער האט פאר געסין אז עס איז שבת מעג ער ניצען מיט די כלים מזיד לא ישתמש בהם אויב ער האט געוואוסט אז עס איז שבת און האט טובל גיוועז טאר ער ניט ניצען מיט דיא כלים המעשר ווען איינער מעשר'ת זיינע פירות אום שבת והמבשל אדער ער קאכט אום שבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל אויב ער האט דאס גיטאן בשוגג, ער האט פאר געסין אז עס איז שבת, אדער ער האט גמיינט אז מען מעג דאס טאן אום שבת יאכל מעג ער דאס עסין מוצאי שבת, אבער אום שבת טאר ער ניט עסין, אויב ער האט גיוואוסט אז היינט איז שבת און ער האט דאס גיטאן במזיד טאר ער דאס קיין מאהל ניט עסין, און אנדערע מענטשין מעגין דאס עסין מוצאי שבת הנוטע בשבת ווען איינער האט גיפלאנצט אבוים אום שבת שוגג יקיים אויב ער האט פארגעסין אז עס איז שבת מעג ער דעם בוים לאזין וואקסין מזיד יעקור און אז ער האט גיוואוסט אז היינט איז שבת און ער האט דאס גיטאן במזיד מוז ער דעם בוים אויס רייסין ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקור און אויב ער האט גיפלאנצט אבוים אום שביעית סיי ער האט ניט גיוואוסט אז היינט איז שמטה און סיי ער האט גיוואוסט אז היינט איז שמטה מוז ער אויס רייסין דעם בוים, וואריס אויף שבת איז מען ניט אין חשד אז מען זאל טאן במזיד און מען זאל זאגין אז דאס איז גיוועז בשוגג, דריבער אז איינער זאגט ער האט גיטאהן בשוגג גלויבט מען איהם, אבער אום שביעית קען זיין ער זאל טאן במזיד און זאגט אז ער האט גיטאהן בשוגג, דריבער

הבבת: ד כל מין חטים אחד. ואע"ג דאיכא שחמתית ולבנה: וכל מין תאנים אחד. ואע"ג דאיכא שחורות ולבנות תאנים בעודם לחים קרוין תאנים וכשיבשו קרוין גרוגרות וכשדרסין בעגול קרוין עגולי דבלה: תורם מן היפה. מן התאנים על הגרוגרות דתאנים יפים מן הגרוגרות: תורם מן המתקיים. מן הגרוגרות על התאנים דגרוגרות מתקיים טפי: לעולם הוא תורם מן היפה. דכתיב בהרימכם את חלבו לעולם בעינן חלבו ואף פסיד יפסיד, ואין הלכה כר"י:

שאינו מינו, ואם תרם אין תרומתו תרומה. כל מין חטים אחד, כל מין תאנים וגרוגרות ודבלה אחד והורם מזה על זה. כל מקום שיש כהן הורם מן היפה וכל מקום שאין כהן תורם מן המתקיים. ר"י אומר לעולם הוא תורם מן היפה: ה התורמין בצל קטן שלם ולא חצי בצל גדול. רבי יהודה אומר לא כי אלא חצי בצל גדול. וכן היה ר"י אומר תורמין בצלים מבני המדינה על הכופרים, אבל לא מן הכופרים על בני המדינה מפני שהוא מאכל פוליטיקין: ו [ה] ותורמין זיתי שמן על זיתי כבש ולא זיתי כבש על זיתי שמן ויין שאינו מבושל על המבושל ולא מן המבושל על שאינו

ה תורמין בצל קטן שלם. לפי שהוא מתקיים (ד): ולא חצי בצל גדול. אע"פ שהוא יפה ממנו: ר"י אומר לא כי. ר"י לטעמיה דאמר לעולם הוא תורם מן היפה: מבני המדינה. טובים לאכילה מן הכופרים הבצלים של בני הכפרים אבל של בני הכפרים מתקיימים יותר: מפני שהוא מאכל פוליטיקין. בצלים של בני המדינה הוא מאכל לאנשים חשובים והם יפים יותר מאותן של בני הכפרים, פוליטיקין בני פלטרין של מלכים: ו תורמין זיתי שמן. העומדים להוציא שמן: על זיתי כבש. זיתים שאין עושין שמן וכובשים אותן ביין או בחומץ לקיים אותן לאכילה וזיתי שמן יפים מזיתי כבש הלכך מפרישין מזיתי שמן על זיתי כבש דה"ל מן היפה על הרע: ויין שאינו מבושל. יפה לשתיה מן המבושל:

כתב ס"ח בשוגג יקיים יאמר המזיד שוגג הייתי: (ד) וא"כ הך פלוגתא פירושא דפלוגתא דלישנא היא והוא דוחק וכראה דהך מתניתין דבצל פלוגתא באפי נפשה וכיון אין בם כהן או יש פליגי בשלם והשוב הי מנייהו עדיף, ועיין תוי"ט: [ה] ותורמין כו'. כל זה מדברי ר"י דתורם מן היפה, הר"ש:

האט מען גיזאגט אז סיי במזיד אונ סיי בשוגג מוז ער אוים רייסין דעם בוים: ד אין תורמין ממין על שאינו מינו מען טאר ניט אפ שיידין תרומה פון איין מין תבואה אויף דעם אנדערין מין ואם תרם אין תרומתו תרומה אונ אויב ער האט אפ גישיידט איז דאס קיין תרומה כל מין חטים אחד אלע מינים ווייץ רויטע אונ נוייסע ווערט גירעכינט איין מין כל מין תאנים וגרוגרות ודבילה אחד אלע מינים פייגין (שווארצע אונ ווייסע) אונ געטריקענטע פייגין, אונ צוזאמען גיטראטענע פייגין, דאס הייסט אלע איין מין ותורם מזה על זה אונ מען מעג אפ שיידין תרומה פון איינם אויף דאס אנדערע כל מקום שיש כהן תורם מן היפה אין אלע ערטער וואו עס איז דא אכהן גיט מען תרומה פון די בעסטע אונ מען גיט די תרומה באלד צום כהן וכל מקום שאין כהן תורם מן המתקיים אונ וואו עס איז ניטא אכהן אונ מען דארף ווארטין ביז מען וועט זעהן אכהן איהם צו געבין דיא תרומה, גיט מען תרומה פון די מינים וואס וועלין ניט קאליע ווערין אז זיי וועלין ליגען, רבי יהודה זאגט לעולם הוא תורם מן היפה מען מוז אייביג געבין תרומה פון דיא בעסטע, אפילו וואו עס איז ניטא אכהן אונ ביז עס וועט קומען אכהן וועט דער ווייל פארפוילט ווערין, איז דאס אויך תרומה: ה תורמין בצל קטן שלם ולא חצי בצל גדול מען גיט תרומה אקליינע ציבעלע אגאנצע אונ ניט איין האלבע ציבעלע פון אגרויסע, אפילו די האלבע איז בעסער, ויא קען אבער ניט לאנג ליגין אונ דיא גאנצע קען לאנג ליגין, רבי יהודה זאגט לא כי אלא חצי בצל גדול ניט אזוי דארף זיין, נאר ער דארף געבין תרומה איין האלבע ציבעלע פון אגרויסע ווייל זיא איז בעסער. וכן היה ר"י אומר תורמין בצלים מבני המדינה על הכופרים אונ אזוי האט רבי יהודה גיזאגט מען גיט תרומה פון דיא ציבעלע וואס וואקסין אין שטאט אויף די ציבעלע וואס וואקסין אין דארף אבל לא מן הכופרים על בני מדינה מפני שהוא מאכל פוליטיקין אבער ניט פון די ציבעלע וואס וואקסין אין דארף אויף דיא ציבעלע וואס וואקסין אין שטאט, ווייל די ציבעלע וואס וואקסין אין שטאט זענען בעסער וויא דיא ציבעלע וואס וואקסין אין דארף, זייא זענען א עסין פאר איידעלע מענטשין, אפילו די וואס וואקסין אין דארף קענען לייננער ליגען, ווארום רבי יהודה גייט נאר נאך דיא וואס בעסער איז, דריבער אז ער גיט תרומה פון די וואס וואקסין אין שטאט אויף די וואס וואקסין אין דארף הייסט דאס מן היפה על הרעה פון גוטע אויף שלעכטע איז דאס תרומה, אונ אז ער גיט תרומה פון דיא וואס וואקסין אין דארף אויף די וואס וואקסין אין שטאט הייסט דאס מן הרעה על היפה פון שלעכטע אויף גוטע איז דאס ניט תרומה: ו ותורמין זיתי שמן על זיתי כבש מען מעג געבין תרומה פון איילבערין וואס מען וועט פון זייא מאכין אייל אויף די איילבערין וואס מען קען ניט מאכין פון זיי אייל נאר מען וועט זיי איין פרעסין אין וויין אדער אין עסיג אונ מען וועט זיי אזוי עסין, ווארום די איילבערין וואס מען וועט פון זייא מאכין אייל זענען בעסער וויא די איילבערין וואס מען וועט זיי אזוי עסין, הייסט דאס פון גוטע אויף שלעכטע, אבער פון די איילבערין וואס מען וועט אזוי עסין טאר מען ניט געבין תרומה אויף די איילבערין וואס מען וועט פון זיי ארוים נעמען די אייל. ווייל דאס הייסט פון שלעכטע אויף גוטע ויין שאינו מבושל על המבושל ניט גיקאכטע וויין איז בעסער צום טרינקען וויא גיקאכטע. דאריבער

עיקר תוי"ט

(ה) גמרא כס"ט דבכורות ואמרינן אשכחן תירוש ויצהר דכתיב חלב בכל הד תירוש ודגן דגן ודגן מנ"ל ק"ו ומה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה"ז אמרה תורה תן הלב כו' תירוש ודגן דגן ודגן שהם כלאים לא כ"ש ואותן שמהייבו בתרומה מדרבנן תקינו כעין דאורייתא: [ו] ת"ת. דכתיב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם וגו' מכאן שאם לא הרימו מן המובחר הוא חטא ואם אינו קדוש נשיאת חטא למה, גמרא יבמות (דף פט): [ז] והקישות כו'. וה"נ פליגי לענין כלאים ס"ק דכלאים. ול' הירושלמי ר"י כדעתיה ורבנן כדעתן דתנינן תמן הקישות ומלפפון אינן כלאים זה בזה ר"י אומר כלאים:

מבושל. זה הכלל כל שהוא כלאים בחברו לא יתרום מזה על זה אפילו מן היפה על הרעה וכל שאינו כלאים בחברו תורם מן היפה על הרעה אבל לא מן הרעה על היפה ואם תרם מן הרעה על היפה [ו] תרומתו תרומה חוץ מן הזונין על החטים שאינו אוכל [ז] והקישות והמלפפון מין אחד, רבי יהודה אומר שני מינין:

ברטנורא

כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה על זה. דא"ק כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן אמרה תורה תן חלב לזה וחלב לזה (ה): חוץ מן הזונין. בערב"י זואן וכלע"ז ויל"א ואינו אוכל אדם ומקיימים אותו ליונים: הקישות. בערב"י פאקו"ס: והמלפפון. בערב"י כייא"ר: מין אחד. ותורמין מזה על זה: שני מינין. ואין תורמין מזה על זה, ואין הלכה כר"י:

מעג מען געבין תרומה פון ניט גיקאכטע וויין אויף גיקאכטע ולא מן המבושל על שאינו מבושל אבער פון גיקאכטע וויין טאר מען ניט געבין תרומה אויף ניט גיקאכטע זה הכלל כל שהוא כלאים בחבירו דאס איז דער כלל, די צוויא מינים וואס זענען כלאים אונ מען טאר זיי ניט זייען צו זאמען לא יתרום מזה על זה טאר מען ניט געבין תרומה פון איין מין אויף דעם אנדערין אפילו מן היפה על הרע אפילו פון גוטע אויף שלעכטע וכל שאינו כלאים בחבירו אונ די מינים וואס זענען ניט כלאים מען מעג זיי זייען צו זאמען תורם מן היפה על הרע מעג ער געבין תרומה פון דעם בעסערין מין אויף דעם ערגערין אבל לא מן הרע על היפה אבער ניט פון דעם ערגערין אויף דעם בעסערין ואם תרם מן הרע על היפה תרומתו תרומה אונ אויב ער האט גיגעבין תרומה פון דעם ערגערין מין אויף דעם בעסערין איז גוטע תרום: חוץ מן הזונין על החטים שאינו אוכל נאר פון זונין אויף ווייץ איז ניט תרומה, ווארום זונין איז קיין עסין צוא מענטשין והקישות והמלפפון מין אחד קישות אונ מלפפון איז איין מין, ניט מען תרומה פון אײנם אויף דאס אנדערע רבי יהודה אומר שני מינים רבי יהודה זאגט דאס איז צוויא מינים אונ מען טאר ניט געבין תרומה פון איינם אויף דאס אנדערע:

רש"י

מעטרהו בתלמידים. תלמידיו סובבין אותו כשהוא מברך: בנטלי. כוסות: ובברכת הארץ.

נמרא ברכות דף נא ע"א

הלכה ה' כלם כגי סהילין דחסד דמלכות דבריאה אלף למד

תנא הרחה מבפנים ושטיפה מבחוץ. א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה. ר' יוסי ברבי חנינא אמר זוכה ונוחל שני עולמים העולם הזה והעוה"ב. עיטור. רב יהודה מעטרהו בתלמידים, רב חסדא מעטר ליה בנטלי. אמר רב חנן ובחי אמר רב ששת ובברכת הארץ. עיטוף.

תנא הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ מיר האבין גילערינט דער כוס פון בענטשין דארף האבין שטיפה אונ הדחה, הדחה מיינט מען דעם כוס זאל מען אויסשווייגקען אינווייניג, שטיפה מיינט מען ארומוואשין אויסווייניג אמר רבי יוחנן כל המברך על כוס מלא רבי יוחנן זאגט דער מענטש וואס בענטשט אויף אפולין כוס נותנין לו נחלה בלי מצרים וועט מען איהם געבין אנחלה אן אגרענעין שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה דער וואס זאגט אברכה צו גאט אויף אפולין כוס, וועט ער האבין אברכה אויף דעם ים אונ אויף דער ערד, וואו ער וועט האנדלען וועט ער האבין אברכה (אונ אלע אנדערע ברכות אויסער בענטשין דארף אויך זיין אויף אפולען כוס), רבי יוסי ברבי חנינא זאגט דער מענטש וואס מאכט אברכה אויף אפולין כוס זוכה ונוחל שני עולמים וועט ער זוכה זיין צו ירשנן צוויי וועלטין העולם הזה והעולם הבא די וועלט אונ די וועלט וואס ער וועט צו איר קומען נאך זיין שטארבין עיטור דער כוס פון בענטשין דארף האבין עיטור אבעקריינונג, וואס מיינט מען אבעקריינונג רב יהודה מעטרהו בתלמידים ווען רב יהודה פלעגט בענטשין זענען אלע תלמידים גיזעסין ארום איהם רב חסדא מעטר ליה בנטלי רב חסדא פלעגט שטעלין כוסות ארום דעם כוס פון בענטשין ווען ער האט גיבענטשט אמר רב חנן ובחי רב חנן זאגט דער וויין זאל זיין רויער וויין (פארצייטיגער וויין איז גיוועזען זייער שטארק אויף איין קוואטירול וויין האט מען ארויף גיגאסין דרייא קוואטירליך וואסער) אונ מען זאל אויף איהם גיסין וואסער ביז אפערטיל לוג אמר רב ששת ובברכת הארץ רב ששת זאגט אידער מען הייבט אן בענטשין זאל מען שטעלין אויף דעם טיש רויען וויין אין אכוס אפערטיל פון אפערטיל לוג אונ אז ער וועט האלטין ביי די ברכה נודה לך זאל מען דער־גיסען דעם כוס מיט וואסער ביז אפערטיל לוג עיטוף דער כוס פון ברכה דארף האבין עיטוף.

רב פפא מעטף ויתיב, רב אסי פריס סודרא על רישיה: ונוטלו בשתי ידיו. א"ר חנינא בר פפא מאי קראה שאו ידיכם קודש וברכו את ה': ונותנו לימין. אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין, אמר רב אשי הואיל וראשונים אבעיא להו ולא איפשט להו אנן נעביד להומרא. מגביהו מן הקרקע טפח, אמר רב אחא ברבי חנינא מאי קראה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא: ונותן עיניו בו. כי היכי דלא ניסח דעתיה מיניה: ומשגרו לאנשי ביתו במתנה כי היכי דתתברך דביתהו. עולא איקלע לבי ר"נ כריך ריפתא בריך ברכת מזונא יהב ליה כבא דברכתא לר"נ א"ל ר"נ לישדר מר כסא דברכתא לילתא, א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש, שנאמר וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר אלא בטנך. אדהכי שמעה ילתא קמה בזיהרא ועלתה לבי חמרא ותברה ארבע מאה דני דחמרא. א"ל ר"נ נשדר לה מר כסא אחרינא שלח לה כל האי

כשמגיע לברכת הארץ מוסיף עליה: מעטף. בטליתו: אנן נעביד לחומרא. שלא תסייע שמאל לימין בשעת ברכה: שמעה ילהא. שלא שיגר לה כוס של ברכה: קמה בזיהרא. עמדה בכעס:

מען זאל זיך איינוויקלען אין אאויבערשטין מאנטיל רב פפא מעטף ויתיב ווען רב פפא האט געדארפט בענטשין האט ער זיך איינגעוויקולט מיט אמאנטיל און האט זיך גיזעצט בענטשין רב אסי פריס סודרא על רישיה ווען רב אסי האט געדארפט בענטשין האט ער בארעקט זיין קאפ מיט אהיטיל נוטלו בשתי ידיו ער נעמט דעם כוס מיט ביידע הענט. אמר רבי חנינא בר פפא מאי קרא רבי חנינא בר פפא זאגט פון וועלכין פסוק ווייסין מיר דאס אז מען דארף נעמען דעם כוס מיט ביידע הענט, ווארום דוד המלך האט גיזאגט שאו ידיכם קודש וברכו את ה' איהר זאלט אויפהייבין אייערע הענט (ביידע הענט) מיט היילינקייט און איהר זאלט לויבין גאט, ווען איהר ווילט לויבין גאט און בענטשין זאלט איהר אויפהייבין דעם כוס מיט ביידע הענט ונותנו לימין און ער זאל געבין דעם כוס אין די רעכטע האנט. רבי חייא בר אבא האט גיזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין די פריערדיגע תנאים וואס זענען גיוועזן פאר אונז האבין גיפרעגט אויב עס איז איהם שווער צו האלטין דעם כוס אין די רעכטע האנד מעג די לינקע האנט העלפין די רעכטע האנט האלטין דעם כוס אדער ניין אמר רב אשי הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו רב אשי זאגט ווייל ביי די ערשטע תנאים איז דאס גיוועזן אשאלה און עס איז ביי זיי נים געווים געוועזן ווי דער דין זאל זיין אנן נעביד לחומרא דארפין מיר טאהן ווי שווערער איז, דיא לינקע האנט זאל נים העלפין די רעכטע האנט מגביהו מן הקרקע טפח ער זאל אויפהייבין דעם כוס פון דער ערד אטפח (פארצייטין האט מען גיגעסין אויף די ערד, און היינט אז מען עסט ביי צטיש דארף מען אויפהייבין דעם כוס פון טיש אטפח (ברייט ווי די האנט) הויך) א"ר אחא בר' חנינא מאי קרא רבי אחא ברבי חנינא האט גיזאגט פון וועלכין פסוק ווייסין מיר דאס, ווארום דוד המלך האט גיזאגט כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא נוען איך רוף בעם נ[illegible]ען פון הקב"ה הייב איך אויף אכוס פון הילף, איך הייב אויף אין דער הייך אכוס וויין צום טרינקען איך זאל פרייליך ווערין צו לויבין גאט אויף די הילף וואס ער האט מיר גיהאלפין ונותן עיניו בו כי היכי דלא ניסח דעתיה מניה און ער זאל קוקין מיט די אויגין אויף דעם כוס ער זאל נים פארגעסין אז ער האלט אין האנט אכוס צום בענטשין ומשגרו לאנשי ביתו במתנה כי היכי דתתברך דביתהו נאך דעם בענטשין זאל ער שיקין דעם כוס וויין צו זיין ווייב זיא זאל אביסול טרינקען פון דעם כוס, זיא זאל גיבענטשט ווערין עולא איקלע לבי רב נחמן עולא איז אמאהל געקומען צו רב נחמן כריך ריפתא בריך ברכת מזונא ער האט גיגעסין ברויט ביי רב נחמן און ער האט גיבענטשט אויף אכוס יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן און עולא האט גיגעבין דעם כוס פון בענטשין צוא רב נחמן ער זאל טרינקען פון דעם כוס אמר ליה רב נחמן האט רב נחמן גיזאגט צו עולא לישדר מר כסא דברכתא לילתא זאל דער רבי שיקען דעם כוס פון בענטשין צו מיין ווייב ילתא אמר ליה האט עולא גיזאגט צו רב נחמן הכי אמר רבי יוחנן אזוי האט גיזאגט רבי יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש אאשה האט נים אברכה בזונדער נאר זיא גיהער צו די ברכה פון מאן שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק וברך פרי בטנך גאט וועט בענטשין די פרוכט פון דיין בויך פרי בטנה לא נאמר עס שטייט נים אין פסוק גאט וועט בענטשין די פרוכט פון איהר בויך אלא בטנך נאר עס שטייט גאט וועט בענטשין די פרוכט פון דיין בויך, ווייל דיא אשה ווערט גיבענטשט פון איהר מאן, דריבער אז דוא וועסט טרינקען דעם כוס פון בענטשין דארף מען שוין נים זיא זאל טרינקען אדהכי שמעה ילתא דער ווייל האט ילתא דאס גיהערט קמה בזיהרא איז זיא אויפגעשטאנגען מיט כעס ועלתה לבי חמרא און איז געגאנגען אין דעם קעלער וויין ותברה ארבע מאה דני דחמרא און זיא האט צובראכין פיר הונדערט פעסער וויין אמר ליה רב נחמן רב נחמן האט גיזאגט צו עולא

נבגא דברכתא היא. שלחה ליה ממהדורי מילי וממסמרטוטי כלמי. א"ר אסי אין מסיחין על כוס של ברכה. במתניתא תנא האוכל ומהלך מברך מעומד, וכשהוא אוכל מעומד מברך מיושב, וכשהוא מיסב ואוכל יושב ומברך. והלכתא בכולהו יושב ומברך:

כל האי נבגא דברכתא היא. כל יין שבחבית ככוס של ברכה היא שתה ממנו: **נבגא.** כוס, כמו נשתי מר אנגנא: **ממהדורי מילי.** ממחזרי בעיירות ירבו תמיד דברים: **וממסמרטוטי כלמי.** וממשחקי בגדים בלוים וממורטים ירבו כנים, כנים מתרגמינן כלמתא: **אין מסיחין.** משאחזו עד שיברך: **מיסב.** במטה דרך הסבה. והלכתא בכלהו יושב מברך:

אין מסיחין על כוס של ברכה. פרש"י שלא יסיח דעת המברך משנתנו לו כוס של ברכה וה"ה שהמסובין שאין רשאין להסיח דבעינן שיהיו שומע ומשמיע וגם אין להפסיק שהמסובים בשיחת חולין כמו שאין המברך רשאי להסיח ואף ע"ג שאמר הכא (פרק בתרא דר"ה דף לד) שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא משמע שהשומע שח בינתים ואפ"ה יצא אך לכתחלה אין לעשות כן, ומיהו נראה דהיינו דוקא בשעה שהמברך שותק מעט בין ברכה לברכה אבל בשעה שהוא מברך אם היה מדבר אפי' בדיעבד לא יצא: **והלכתא** בכולהו יושב ומברך. לפי שבהמ"ז דאו' החמירו בה להיות יושב ומברך שהרי עשרה דברים נאמרו בו משא"כ בשאר ברכות וכוס נוטריקון ואכלת ושבעת שב עת וברכת לבהמ"ז, מפי ר' משה אלכבץ:

נשדר לה מר כסא אחרינא שיק צו מיין ווייב איין אנדער כוס וויין **שלח לה** האט עולא געשיקט צו ילתא א כוס וויין און האט געזאגט צום שליח ער זאל איהר זאגן **כל האי נבגא דברכתא היא** די גאנצע וויין וואס אין פאס געהערן צו דעם כוס פון בענטשין ווייל דער כוס פון בענטשין איז גענומען געווארין פון די פאס וויין, איז די ברכה אין די גאנצע פאס וויין **שלחה ליה** האט ילתא געשיקט זאגין צו עולא **ממהדורי מילי וממסמרטוטי כלמי** די מענטשין וואס זענען שטענדיג אין וועג און גייען פון איין שטאט אין די אנדערע זייא ריידין פיל, ווייל זייא האבין פיל נייעס צו דער ציילען, און אין דיא שמאטעס געפינט מען כנים, און ווייל עולא פלעגט אלע מאהל גיין אין וועג דריבער רעדט ער פיל און זאגט נייע זאכין אז דיא גאנצע פאס וויין ווערט געבענטשט פון וועגין דעם כוס פון בענטשין **אמר רבי אסי אין מסיחין על כוס של ברכה** רבי אסי זאגט וויא מען נעמט אין האנט דעם כוס צום בענטשין טאר מען שוין ניט ריידין פון קיין אנדער זאך **במתניתא תנא** אין א ברייתא האבין מיר גילערינט **האוכל ומהלך מברך מעומד** אז איינער עסט גייענדיג זאל ער בענטשין שטייענדיג **וכשהוא אוכל מעומד** און אז ער עסט שטייענדיג **מברך מיושב** זאל ער בענטשין זיצענדיג **וכשהוא מיסב ואוכל יושב ומברך** און אז ער עסט אנגעלעהנט זאל ער בענטשין זיצענדיג **והלכתא בכלהו יושב ומברך** און דער דין איז נאך יעדער עסין אפילו ער האט גיגעסין שטייענדיג מוז מען בענטשין זיצענדיג:

זוהר ואתחנן דף רס ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

ואתחנן אל יי' בעת ההיא לאמר. אדנ"י ידו"ד אתה החלות להראות את עבדך את גדלך וגו'. ר' יוסי פתח (ישעיה לח) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. ת"ח כמה הוא חילא תקיפא דאורייתא וכמה הוא עלאה על כלא דכל מאן דאשתדל באורייתא לא דחיל מעלאי ותתאי ולא דחיל מערעורין בישין דעלמא בגין דאיהו אחיד באילנא דחיי ואכיל מניה בכל יומא דהא אורייתא אוליף ליה לב"נ למיהך בארח קשוט אוליף ליה עיטא היך יתוב קמי מאריה (לבטלה ההיא גזרה) ואפי' יתגזר עליה מותא כלא יתבטל ויסתלק מניה ולא שריא עלוי (עיטא דב"נ בהאי עלמא) וע"ד בעי לאשתדלא באורייתא יממא ולילי ולא יתעדי מנה, הה"ד (יהושע א) והגית בו יומם ולילה. ואי אעדי מניה אורייתא או אתפרש מנה כאלו אתפרש מן חיי. ת"ח עיטא דב"נ כד איהו סליק בליליא על ערסיה בעי לקבלא עליה עול מלכותא דלעילא בלבא שלים ולאקדמא למימסר גביה פקדונא דנפשיה. והא אוקמוה בגין דכל עלמא טעמין טעמא דמותא דהא אילנא דמותא שריא בעלמא וכל רוחין דבני נשא נפקין וסלקין ואתטמרן (ס"א ואתמסרן) גביה ובגין דאינון בפקדונא כלהו תייבין לאתרייהו. ת"ח כד אתער רוח צפון בפלגות ליליא וכרוזא נפיק וקב"ה אתי לגנתא דעדן לאשתעשעא ברוחיהון דצדיקייא כדין מתכווני (נ"א מתערי) כל בני מטרוניתא וכל בני היכלא לשבחא ליה למלכא קדישא וכדין כל אינון פקדונין דרוחין דאתמסרן בידה כלהו אתיב למאריהון. ורובא דבני עלמא מתערין בההיא שעתא. והא פקדונין דכלהו אתיב לגבייהו. אינון דבני היכלא עלאה קיימי בקיומייהו מתערי ומשתדלי בתושבחתא דאורייתא ומשתתפי בכנסת ישראל עד דנהיר יממא כד אתי צפרא היא וכל בני היכלא (דמלכא) כלהו אתיין לגבי מלכא קדישא ואינון אקרון בנין דמלכא ומטרוניתא והא אוקמוה. כד אתי צפרא בעי לנקאה גרמיה בכלא ולמיזן זייניה לאשתדלא עם מלכא קדישא דהא בליליא אשתדל במטרוניתא השתא אתא עם מטרוניתא לזווגא לה עם מלכא. אתי לבי כנישתא מדכי גרמיה בקרבנין משבח בתושבחתייהו דדוד מלכא אחיד תפילין ברישיה (ס"א בידיה ובריביה) וציצית בגדפיה אומר תהלה לדוד והא אוקמוה. צלי צלותא קמי מאריה:

מוסר

מספר חסידים סימן קנה.

יצר טוב ויצר הרע טוב לצדיק שרואה שהרשע מערים ערמה למלא תאות נפשו לשעה אחת והוא מעמיד מפיס נפשו

יצר טוב ויצר הרע טוב לצדיק דער יצר טוב און דער יצר הרע ביידע זענען גוט פאר דעם צדיק **שרואה שהרשע מערים ערמה למצוא תאות נפשו לשעה אחת**

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תפלה פרק יג.

(א) מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה. כיצד שבת

(א) **מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה ובב' ובה' ולשבת הבאה** וואו מען ענדיגט דאס לייענען שבת פריה דארטין זאל מען אנהייבין

ראשונה קורין בשחרית בסדר בראשית, במנחה קורין אלה תולדות נח עשרה פסוקים או יותר, וכן בשני ובחמישי וכן לשבת הבאה בשחרית מתחילין מאלה תולדות נח וקורא עד סוף הסדר. ועל דרך זו קורין כל השנה. ומפטירין בכל שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה: (ב) ובראשי חדשים הראשון קורא ג' פסוקים מפרשת צו והשני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ושני פסוקים שאחריו כדי שישייר בפרשה שלשה פסוקים, והשלישי קורא שלשה פסוקים שישייר השני עם וביום השבת. והרביעי קורא ובראשי חדשיכם. ואם חל ר"ח חדש להיות בשבת מוציאין

בסכנה בעבור תאות נפשו בפעם אחת כגון הלסטים והגנבים והנואפים על ספק, ואני בעבור הקב"ה שנתן לאוהביו תאות נפשם לעתיד לבא ולעולמי עולמים הנאות טובות מאד מכל הנאות גיאופים והענוגים על אחת כמה וכמה שיש לי להערים. ואלו היה יצר האדם יצר טוב מתגבר עליו לעשות טובה כמו שמתגבר עליו יצר הרע להתאות בשרו לכבודו אז היה מערים בכל עומק לעשות חפצי שמים וכל יצר האדם שיכולת בידו הוא לעשות כל מה שלבו חפץ לעשות ומצוי לעשות לו בלא בושת א"צ להערים כל כך על הדבר אבל כשאין היכולת בידו לעשות מה שלבו חפץ מפני פלוני ומפני פלוני כדבר פלוני אז צריך להערים

ליינען שבת צו מנחה אונ מאנטאג אונ דאנערשטאג אונ איבער אכטאג שבת כיצד וויא אזוי שבת ראשונה קורין שחרית בסדר בראשית דעם ערשטין שבת נאך סכות לייענט מען אין דער פריה די סדרה בראשית במנחה קורין אלה תולדות נח עשרה פסוקים או יותר צו מנחה לייענט מען אלה תולדות נח ביז צעהן פסוקים אדער נאך עטליכע פסוקים מעהר וכן בב' ובה' אונ אזויא לייענט מען מאנטאג אונ דאנערשטאג מען הייבט אן אלה תולדות נח אונ מען לייענט ביז צעהן פסוקים אדער עטליכע פסוקים מעהר וכן לשבת הבאה מתחילין מאלה תולדות נח אונ איבער אכטאג שבת פריה הייבט מען אויך אן לייענען פון אלה תולדות נח וקורא עד סוף הסדר אונ מען לייענט ביז ענדע סדרה ועל דרך זו קורין כל השנה אונ אזוי לייענט מען אגאנצין יאר ומפטירין בכל שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה אונ אלע שבת נאך דעם לייענען זאגט מען די הפטרה אין אקאפיטל פון נביאים וואס שמועסט פון דעם זעלבינען ענין וואס מען האט איצט געלייענט אין דיא ספר התורה: (ב) ובראשי חדשים ווען מען לייענט ראש חדש הראשון קורא שלשה פסוקים מפ' צו דעם ערשטען וואס מען האט גירופען צו די ספר תורה לייענט מען דרייא פסוקים [וידבר. צו. ואמרת] והשני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ושני פסוקים שאחריו דעם צווייטען לייענט מען נאך אמאהל דעם דריטען פסוק וואס דער ערשטער האט גילייענט אונ נאך צווייא פסוקים [ואמרת, את הכבש, ועשירית] כדי שישייר בפרשה שלשה פסוקים עס זאל בלייבין אין דיא פרשה דרייא פסוקים ביז וביום השבת והג' קורא שלשה פסוקים שישייר השני עם וביום השבת אונ דער דריטער לייענט דיא דרייא פסוקים וואס דער צווייטער האט גילאזין אונ וביום השבת ביז ובראשי חדשיכם והרביעי קורא ובראשי חדשיכם אונ דער פערטער לייענט ובראשי חדשיכם ביז ובחדש הראשון ואם חל ראש חדש להיות

דער צדיק זעהט וויא דער רשע זוכט מיט חכמה צו געפינען וואס ער גלוסט אפילו זיין הנאה וועט נאר זיין אויף אקליינע צייט והוא פעמים מישים נפשו בסכנה בעבור תאות נפשו בפעם אחת אונ אמאל ברייגנט ער זיך אין סכנת נפשות וועגין זיין תאוה אפילו די הנאה וועט נאר זיין איין מאהל כגון הלסטים והגנבים והנואפים על ספק דהיינו גנבים גזלנים שטעלין זיך איין אין סכנת נפשות פון ספק וועגין טאמער וועלין זיי קענען גנבען אדער גזלען, אונ אז מען וועט זיי חאפין האבין זייא קיין געלט נאר יסורים אונ עס קען זיין זיי וועלין פארלירען זייער לעבין, אונ אז איינער גייט מזנה זיין מיט א אשת איש, האט ער איין גישטעלט זיין לעבין, טאמער וועט אנקומען דער מאן, אונ ער וועט אים הרגנן ואני בעבור הקדוש ברוך הוא שנתן לאוהביו תאות נפשם לעתיד לבא לעולמי עולמים אונ דער צדיק וועט זאגין אז דער רשע טוהט אזוי פיל וועגין זיין פערגעניגען צוא דיא וועלט וואס דארף איך שוין טאן וועגין הקב"ה וואס ער גיט צו די מענטשין וואס האבין אים ליב אלץ וואס זייער נשמה גלוסט צוא עולם הבא אויף אייביג הנאות טובות מאד מכל הנאות גיאופים והענוגים פערגעניגענס וואס זענען זייער גוט בעסער פון אלע פערגעניגענס פון מזנה זיין אונ אנדערע פערגעניגענס על אחת כמה וכמה שיש לי להערים איז דאך שוין געווים אז איך דארף זוכין חכמה וויא אזוי צו מקיים זיין די מצות פון הקב"ה ואלו היה יצר האדם יצר טוב מתגבר עליו לעשות טובה ווען דער יצר טוב וואלט זיך גישטארקט אויף דעם מענטש אים גייטין צו טאהן גוטס כמו שמתגבר עליו יצר הרע לתאות בשרו לכבודו אזוי וויא דער יצר הרע שטארקט זיך אויף דעם מענטש ער זאל אים גייטין צו טאן די תאות וואס דער גוף וויל אונ דעם כבוד וואס דער גוף וויל אז היה מערים בכל עומק לעשות חפצי שמים וואלט ער גיזוכט מיט אלע טיפע חכמות צו טאן דעם ווילען פון הקב"ה וכל יצר האדם שיכולת בידו הוא לעשות כל מה שלבו חפץ לעשות אונ אלע גידאנקען פון דעם מענטש וואס דער מענטש קען טאן אלץ וואס זיין הארץ וויל טאן ומצוי לו לעשות בלא בושת אונ ער קען דאס טאן אן חרפה אין צריך להערים כל כך על הדבר דארף ער נים זוכין אזוי פיל חכמה אויף דער זאך אבל כשאין היכולת בידו לעשות מה שלבו חפץ אבער אז ער קען נים טאן וואס זיין הארץ וויל טאן מפני פלוני ומפני פלוני כדבר פלוני ווייל ער שעמט זיך פאר יענעם מענטש אדער פאר יענע זאך מענטש אזוי וויא מען שעמט זיך פאר יענע זאך

כילד יעשה תאות נפשו שלא יזיק לו דבר פלוני הוא׳ וכל אלה דברים עמקי החכמה וגדולים חקרי לב המצוים אצל המתאוים ואצל קנאים ואצל רודפים כבוד לפיכך צריך להם דבר ה׳ רואה היאך מתפשים וחכים אחר תאות נפשם ולתאות רגע ספק משליכים נפשם מרחוק וכ״ש אני וכן סוף הוא׳ ונקדשתי בתוך בני ישראל שנהרגים על קדושת ה׳ שנאמר כי עליך הורגנו כל היום :

שני ספרים בשחרית בראשון קורין בו בסדר אותה שבת ובשניה קורא בו המשלים ובראשי חדשיכם. והמפטיר קורא ענין ראש חדש, ובמפטירין והיה מדי חדש בחדשו, ור״ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. וראש חדש שחל להיות באחד בשבת מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן מחר חדש :

פאר אנדערע מיאוסה זאכין) או צריך להערים כיצד יעשה תאות נפשו שלא יזיק לו דבר פלוני דאמאלם דארף ער זוכין חכמה וויא אזוי ער זאל טאן וואס זיין נפש גלוסט יענע זאך זאל אים קיין שאדין טאן הואיל וכל אלה הדברים עמקי החכמה ווייל די אלע זאכין זענען די טיפקייט פון די חכמה וגדולים חקרי לב המצויין אצל המתאוים ואצל קנאים ואצל רודפים כבוד און די גרויסע חכמות וואס געפינען זיך שטענדיג ביי די מענטשין וואס גלוסטין צוא אלע תאות און ביא די מענטשין וואס זענען מקנא און וואס ווילען האבין כבוד לפיכך הירא דבר ה׳ רואה איך מהטשים והרים אחר תאות נפשם ולתאות רגע ספק משליכים נפשם מרחוק דער וואס האט מורא פאר גאט זעהט וויא די מענטשין זוכין צו געפינען זייערע תאות און וועגין אפערגעניגען אויף איין רגע שטעלין זיי איין זייער לעבין אפילו אויף אספק וכל שכן אני און איך דארף געווים איין שטעלין מיין לעבין וועגין תורה און מצות וכן הוא אומר און אזוי זאגט דער פסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל איך זאל גיהייליגט ווערין צווישען די יודין שנהרגים

בשבת און אויב ראש חדש איז שבת מוציאין שני ספרים בשחרית נעמט מען ארויס אין דער פריה צוויי ספרי תורות באחד קורין בו בסדר אותה שבת אין איין ספר תורה לייענט מען די סדרה פון די וואך ובשני קורא בו המשלים ובראשי חדשיכם און אין די אנדערע ספר תורה לייענט דער מפטיר ובשבתות (וביום השבת) ובראשי חדשיכם והמפטיר קורא ענין ראש חדש און דער מפטיר לייענט אין נביא אזוי אקאפיטל וואס שמועסט פון ראש חדש ומפטירין והיה מדי חדש בחדשו און ער זאל זאגין אין די הפטרה דעם פסוק והיה מדי חדש בחדשו (ועיין בכסף משנה) וראש חדש אב שחל להיות בשבת אויב ראש חדש אב איז שבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי זאל מען זאגין די הפטרה דעם ערשטין קאפיטל אין ספר ישעיה ור״ח שחל להיות באחד בשבת אויב ראש חדש איז זונטאג מפטירין בשבת שלפניו זאל מען זאגין דעם פריערדיגען שבת דיא הפטרה ויאמר לו יהונתן מחר חדש :

על קדושת ה׳ וואס זיי ווערין גיהרגת וועגין די הייליגקייט פון הקב״ה שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק דויד המלך האט גיזאגט צו הקב״ה כי עליך הורגנו כל היום פון דיינעטוועגין ווערין מיר גיהרגת אגאנצין טאג, מיר גיבען אונזער לעבין וועגין דיינע תורה און מצות, מיר היטען זייא מיט אונזער לעבין :

אונקלוס ואתחנן יום ב תורה

לתמשיך מת״ת דז״א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמת יהוה חיה יחידה ד דמלוי יו״ד אל שם ב״ן שבעשית בניקוד חולם:

כט ויתבנא בחילתא לקביל בית פעור :
כט וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר : פ

א וכען ישראל שמע לקימיא ולדיניא די אנא מאליף יתכון למעבד
ד א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד

בעל הטורים

(ה) מלמד אתכם לעשות. שהתלמוד מביא לידי מעשה :

רש״י

(כט) ונשב בגיא וגו׳. (ספרי) ונצמדתם לע״ז ח ואע״פ כן ועתה ישראל שמע אל החוקים והכל מחול לך ואני לא

פירוש להורת אלהים

(כט) וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא און מיר האבין זיך גיזאמט אין דעם טאהל גיא מול בית פעור אנטקעגין דער עבודת כוכבים וואס הייסט בעל פעור און איהר האט זיך דארטין באהעפט צו דער עבודת כוכבים פעור : (א) וְעַתָּה און אצונד יִשְׂרָאֵל שְׁמַע הערט צו איהר יִשְׂרָאֵל אֶל הַחֻקִּים צו דיא גיזעץ וְאֶל הַמִּשְׁפָּטִים

רשב״ם

(כט) ונשב בגיא. עד עהה מול בית פעור בערבות

שפתי חכמים

ח ר״ל דקרא לפניו מיירי בענין תשובת הקב״ה למשה שלא יכנס לארץ אמר משה לישראל ונשב בגיא כלומר שנצמדתם לע״ז וסייתם מומאים כע״ס אפס״ה נאמר לכם ועתה ישראל וגו׳

ליקוטים על התורה

(א) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֻקִּים וגו׳. משה האט גיזאגט צו די יודין ווען איך וואלט אריבער געגאנגען דעם

אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם׃ ב לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה

בְּדִיל דְּתֵיחוֹן וְתֵיעֲלוּן וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן יָהֵב לְכוֹן׃ ב לָא תוֹסְפוּן עַל פִּתְגָמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד

ה"א לא תספו. עירובין לו ר"ה כח זבחים ע פאה מנחות מ:

שפתי חכמים

כלומר אעפ"כ אתם נכנסין לארץ ואני כו' ואע"ג שהיא סבבה בפני עלמה הנה כמיה ויסי אחרי המנשה ויאמר ה' אל משה וגו' ועוד אחרים. וא"ת למה הזכיר מבם ליבראל עבירה זו ויותר מאחר עבירות שעשו במדבר, וי"ל דלכך מזכיר משה להם עבירה דבעל בית פעור דאף על פי כן מחל להם הקדוש ברוך הוא על ידי קבורתי דלכך נקברתי בהולם לארן כדכתיב בהרשת וזאת הברכה ויקבר אותו בגי כארן מואב מול בית פעור ופרש"י שם לכן נקבר משם מול בית פעור דהיינו במ"ל שיהא כפרה על מה שחטאו בבית פעור בעבודה אלילים, מלאתי בשם מהר"ן:

רש"י

זכיתי לימחל לי: (ב) לא תוספו. (ספרי שם) כגון חמש פרשיות בתפלין ה' מינים בלולב וה' ציצות וכן לא תגרעו:

סמיכות הפסוקים זא"ז

(ב) לא תוספו על הדבר וגו' ולא תגרעו וגו' עיניכם הרואות וגו' כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור וגו' ואתם הדבקים בה' וגו'. ויש להבין סמיכות פסוקים אלו זה אחר זה, ונראה דאיתא במסכת עירובין (דף יג) פלוגתא דשמאי והלל, חד סובר נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, וחד סובר נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו כו', וקשה הרי אף אם היה נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא ג"כ הי' צריך לפשפש במעשיו, ומה שייכות כאן הפשפוש במעשים לפלוגתא זו, הלא נברא הוא ע"כ צריך לפשפש במעשיו ומה לו אם היה נוח כך או כך, ונוכל לומר דהנה המהרש"א ז"ל בחידושי אגדות תמה מה שאמרו חז"ל נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, מהו הסברא בזה, ומהו נמנו, מה מנו, ואמר שהוא ז"ל שמנו את המצות עשה ולא תעשה, והמצות עשה המה רמ"ח והל"ת המה שס"ה, נמצא יותר מסוגל האדם לחטוא ולקלקל מלתקן, כי יש לפניו שלא לעבור שס"ה עבירות ולקיים אלו' רק רמ"ח, א"כ האדם קרוב להפסד יותר מהשכר, ע"כ נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, אבל אם יפשפש במעשיו יהיה בהיפך המצות עשה יותר יהיו מהל"ת, כי ידוע שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה ומחשבה רעה אינו מצרף למעשה, ואם האדם עושה מצות עשה בכוונה טובה והיינו שהוא מפשפש במעשיו, מחשב כונה טובה בעשייתה נחשבת המצוה לשתים, כאלו עשה שתי מצות, ונמצאו המצות המה תל"ו, והעבירות לעולם אינם יתרים משס"ה, נמצא שהוא קרוב לשכר יותר מהפסד, אבל רק כשהוא מפשפש במעשיו, ולפ"ז נפרש הפסוקים כך, לא תוסיפו על המצות, כדי שיהיו המצות יתרים על הל"ת, וא"ת א"כ תגרעו מהל"ת, שיהיו העבירות פחותים מרמ"ח, ויהיו המצות יתרות על העבירות, גם זה לא תעשה כי אינך צריך לזה, רק עשה המצות במחשבה וכונת הלב, ויהיו נחשבים המצות לשתים, ויהיו המצות תל"ו והעבירות ישארו שס"ה, כי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, אבל לא יטעה האדם כי מחשבה ע"ז ג"כ אין הקב"ה מצרפה למעשה, ע"כ אמר הכ' כי עיניכם הרואות כל איש אשר הלך אחרי בעל פעור, הלך במחשבה [כמו והלך בדרכי לבך], אף שלא עבדה, ג"כ השמידו ה' אלהיך, ע"כ אלו שאתם הדבקים בה' וגו', ואיך אפשר לאדם להיות דבק בה', רק מחשבתו תהיה דבוקה בה', ובזה חיים כלכם היום, מחשבה ע"ז ממיתה האדם, ומחשבת הקב"ה מחיה את האדם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) לא תספו עליו. באם הוסיפו תגרעו, דכל המוסיף גורע. שאם תעשה המבה ציצית גרעת גם הארבעה שהרי אינה כלום מאחר שלא עשית המצוה כהלכתה וכן פרש"י חמש פרשיות שבתפילין, חמש מינים שבלולב. אבל אם ישב שמנה ימים בסוכה לא בא השמיני לבטל הארבעה ומה שעשה עשה:

ליקוטים על התורה

יַרְדֵן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָואלְט אִיךְ מִיט אַייךְ דָארְפִין גִילֶערִינְט דִי דִינִים וָואס גִיהֶערִין צוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּן וָואלְט מִיט אַייךְ גִילֶערִינְט דִיא דִינִים בִּיסְלַאכְוַויְיז יֶעדֶער דִין אִין זַיין צַייט, אָבֶער אַז אִיךְ וֶועל נִיט זַיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוּז אִיךְ אַייךְ שׁוֹין לֶערְנֶען אַלֶע דִינִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַלֶע דִינִים מִיט אַיין מָאל:

פירוש לתורת אלהים

אוּנ צוּ דִי דִינִים אֲשֶׁר וָואס אִיךְ לֶערְין אַייךְ צוּא טָאהֶן, רַשִׁ"י שְׁרֵייבְּט דֶער פָּסוּק גֵייט אַרוֹיף אוּנ אַזוֹי הָאט מֹשֶׁה זַייא גִיזָאגְט אֲפִילוּ אִיהר הָאט גֶעזִינְדִיגְט צוּ דֶער עֲבוֹדַת גִלוּלִים פְּעוֹר פוּן הֶעקְסְט־וֶוענִין אַז אִיהר וֶועט הֶערִין דִיא חוּקִים אוּנ דִיא מִשְׁפָּטִים פוּן גָאט וֶועט מֶען אַייךְ אַלְץ מוֹחֵל זַיין אָבֶער אִיךְ הָאבּ קַיין זְכִיָה מֶען זָאל מִיר מוֹחֵל זַיין לְמַעַן פוּן וֶועגִין תִּחְיוּ אִיהר זָאלְט לֶעבִּין פְּלוֹמֶר דוּרְךְ דֶעם וֶועט אִיהר לֶעבִּין וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אוּנ אִיר וֶועט קוּמֶען יַרְשְׁנֶען אֶת הָאָרֶץ דָאס לַאנְד אֲשֶׁר וָוס דֶער גָאט פוּן אַייעֶרֶע עֶלְטֶערִין נוֹתֵן לָכֶם וֶועט צוּ אַייךְ גֶעבִּין: (ב) לא תוֹסִיפוּ אִיהר זָאלְט נִיט מֶערִין עַל הַדָּבָר אוֹיף דֶער זַאךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וָואס

משלי חכמים

(ב) לֹא תוֹסִיפוּ עַל הַדָּבָר וגו'. הקב"ה הָאט גֶעבָּאטֶען מֶען זָאל נִיט טָאהֶן מֶעהר מִצְוֹת וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה אוּנ נִיט וֶוייניגֶער מִצְוֹת, דַארְפֶען מִיר וִויסֶען אַז אֵיינֶער וֶועט טָאהֶן אַלֶע מִצְוֹת וָואס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה אוּנ עֶר וֶועט טָאהֶן אֵיין מִצְוָה מֶעהר וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה מִיט וָואס הָאט עֶר גֶעזִינְדִיגְט, אָדֶער אִין דִי תּוֹרָה אִיז דָא זֶעקְס הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייצֶעהְן מִצְוֹת, אַז אֵיינֶער וֶועט טָאהֶן אֵיין מִצְוָה וֶוייניגֶער פַאר וָואס אִיז דָאס אַגְרוֹיסֶע זִינְד, וָואס אִיז דֶען אַז הקב"ה וֶועט אִיהם שֶׁענְקֶען אֵיין מִצְוָה, נָאר דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אֵיינֶער אִיז אַרַיינְגֶעקוּמֶען צוּ אַגְרוֹיסֶען גְבִיר עֶר הָאט גֶעזֶעהֶן בַּיי דֶעם גְבִיר אִיז דָא זֵייעֶר פִיל זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים, הָאט עֶר גֶעזָאגְט צוּם גְבִיר שֶׁיינְק מִיר אֵיין כְּלִי, הָאט דֶער גְבִיר גֶעזָאגְט צוּ אִים וֶוען אִיךְ וָואלְט גֶעהַאט אַאִיבֶּערִיגֶע כְּלִי וָואלְט אִיךְ דִיר גֶעשֶׁיינְקְט, נָאר אַלֶע כֵּלִים מַיינֶע זֶענֶען צוּ גֶעצֵיילְטֶע דְהַיְינוּ דוּ זֶעהְסְט אִיךְ הָאבּ אַכְט זִילְבֶּערְנֶע לֶעפֶּעל אַכְט גָאפְּלֶען אַכְט מֶעסֶער, וַוייל מִיר זֶענֶען אַכְט מֶענְטְשִׁין צוּם עֶסֶען הָאט יֶעדֶער פוּן אוּנְז אַיין לֶעפֶעל אוּנ אַיין גָאפֶּעל אוּנ אֵיין מֶעסֶער אַז אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּען אַיין לֶעפֶעל מִיט וָואס וֶועט דֶער מֶענְטְשׁ עֶסֶען, דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז בַּיי דִי מִצְוֹת הקב"ה הָאט גֶעבָּאטֶען זֶעקְס הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייצֶעהְן מִצְוֹת, יֶעדֶער מִצְוָה

אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר
אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם׃ ג עֵינֵיכֶם
הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ
אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר
הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃

אונקלוס

יַתְכוֹן וְלָא תִמְנְעוּן מִנֵּיהּ לְמִטַּר יַת פִּקּוֹדַיָּא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יַתְכוֹן׃ ג עֵינֵיכוֹן חָזְאָן יַת דִּי עֲבַד יְיָ בְּבַעַל פְּעוֹר אֲרֵי כָּל גַּבְרָא דִּי הֲלִיךְ בָּתַר בַּעַל פְּעוֹר שֵׁיצְיֵהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִבֵּינָךְ׃

ולא תגרעו. פירוטן ק כ"ס כם וכמיס ם :

בעל הטורים

(ב) ולא תגרעו ממנו לשמור את. ס"ת תרי"ג: אשר אנכי מצוה אתכם. וסמיך ליה עיניכם הראות, שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות :

רשב"ם

מואב ובזה שראיתם כאן יש לכם ללמוד כמו שמפרש והולך:(ג)עיניכם הראות. את אשר עשה ה' כבעל פעור:

פירוש להורת אלהים

איך גֶעבּיט אַייך דְהַיְינוּ איך הָאבּ אייך גיהייסין איהר זָאלְט אַריין לֵייגִין אין דיא תְּפִילִין פיר פָּרְשִׁיוֹת טָארְט איר נִיט אַריין לייגִין פִינְף פָּרְשִׁיוֹת אָדֶער איך הָאבּ אַייך גִיהַייסִין איהר זָאלְט מאכִין אין אַקְלֵייד פִיר צִיצִית אָדֶער נָאךְ אַזוֹי אַגְלֵייכִין וְלֹא תִגְרְעוּ אונ איר זָאלְט נִיט מִינֶערִין מִמֶּנּוּ פון דֶעם לִשְׁמוֹר איהר זָאלְט היטִין די גֶבָּאט פון אַייֶער גָאט אֲשֶׁר אַזוֹי וויא איך גֶעבּיט אַייךְ׃ (ג) עֵינֵיכֶם אַייֶערֶע אויגִין הָאבִּין דָאךְ גִיזֶעהִן אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה וָואס גָאט הָאט גִיטָאהן צוּ די מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין גִידִינְט דִיא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּעַל פְּעוֹר כִּי כָל הָאִישׁ וָוארוּם אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ אֲשֶׁר וָואס עֶר איז גִינָאנְגֶען נָאךְ דֶער עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּעַל פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ הָאט גָאט דַיין גָאט איהם פַארְטִילִיגְט פון צְווישִׁין דִיר׃

משלי חכמים

איז נָאר אֵיינֶע וָואס זיא איז מְתַקֵּן אין הִימֶעל אַז דֶער מֶענְטְשׁ וֶועט פֶעלִין צוּ טָאהן די אֵיין מִצְוָה וֶועט פֶעלִין איהר תִּיקוּן אין הִימֶעל, אַזוֹי וויא אֵיינֶער הָאט אַזֵייגֶערִיל, אין זֵייגֶערִיל זֶענֶען דָא רֶעדְלֶעךְ גְרוֹיסֶע אונ קְלֵיינֶע, אַז עֶר וֶועט אַרוֹיס נֶעמֶען פון זֵייגֶערִיל נָאר אֵיין שְׁרַייפִיל אֲפִילוּ נָאר דָאס קְלֶענְסְטֶע וֶועט דֶער זֵייגֶערִיל בְּלַייבֶּען שְׁטֵיין, אין דֶעם מֶענְטְשׁ זֶענֶען אויךְ דָא זֶעקְס הוּנְדֶערְט אונ דְרַייצֶעהְן אֵבָרִים, צְווַייא הוּנְדֶערְט אַכְט אונ פֶערְצִיג גְלִידֶער, דְרַייא הוּנְדֶערְט פִינְף אונ זֶעכְצִיג אָדֶערִין עס זָאל נָאר פֶעלִין פון דֶעם מֶענְטְשׁ אֵיין גְלִיד אָדֶער עס זָאל פֶעלִין אֵיין אָדֶער וֶוערְט אַפֶעלֶער אין דֶעם מֶענְטְשׁ אָדֶער עֶר שְׁטַארְבְּט, בַּיי מִצְוֹת איז אויךְ אַזוֹי, דיא גַאנְצֶע וֶועלְט בֶּעשְׁטֵייט נָאר וֶוענִין דיא מִצְוֹת, דְרִיבֶּער אַז אֵיין מִצְוָה וֶועט פֶעלִין איז קַאלְיֶע גֶעוָוארִין דָאס גַאנְצֶע בֶּעשְׁפַאנְד פון דֶער וֶועלְט, דָאס זֶעלְבִּיגֶע איז וֶוען אַמֶענְטְשׁ זָאל הָאבִּין אֵיין גְלִיד מֶער, אֲפִילוּ עֶר הָאט נָאר אַיין פִינְגֶער אין הַאנְד אָדֶער אין פוּס מֶער, איז איהם שׁוֹין נִיט גוּט צוּא אַרְבֶּעטִין מִיט די הַאנְד אונ עס איז איהם נִיט גוּט צוּ גֵיין מִיט די פוּס, אָדֶער אין אַזֵייגֶערִיל אָדֶער אין אַיין אַנְדֶער מַאשִׁין אַז עס וֶועט זַיין אֵיין קְלֵיינִיגְקֵייט מֶעהר וויא עס דַארְף זַיין, וֶועט די מַאשִׁין אָדֶער דֶער זֵייגֶערִיל נִיט קֶענֶען גֵיין, אַזוֹי הָאט הקב"ה אַיין גֶעאָרְדֶענְט די וֶועלְט מִיט די מִצְוֹת, וויא דֶער נָבִיא זָאגְט הקב"ה הָאט גִיזָאגְט אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי, וֶוען נִיט די תּוֹרָה אונ מִצְוֹת וָואס די יוּדִין הִיטֶען צוּ טָאהן טָאג אונ נַאכְט וָואלְט איך נִיט בַּשַׁאפִין די הִימֶעל אונ עֶרְד וַוייל די הִימֶעל אונ עֶרְד זֶענֶען בַּשַׁאפִין גֶעוָוארִין נָאר וֶוענִין תּוֹרָה אונ מִצְוֹת, דְרִיבֶּער ווייס הקב"ה אַז אַיין מִצְוָה וֶועט פֶעלִין אָדֶער אַיין מִצְוָה וֶועט זַיין אִיבֶּערִיג וֶועט נִיט זַיין דיא וֶועלְט אין איהר אָרְדֶענוּנְג וויא זיא דַארְף זַיין דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גִיזָאגְט מֶען זָאל נִיט טָאהן אַיין מִצְוָה מֶער אונ נִיט אַיין מִצְוָה ווייניגֶער וויא עס שְׁטֵייט אין דֶער תּוֹרָה׃

תרגום

נביאים ישעיה ם

לחמשיך מנ"ח דז"א צבאות גפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה גשמה דנצח ארני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה :

א יְבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה

א יְבֵשׁ עִסְבָּא נְתַר נִצֵּיהּ אֲרֵי רוּחָא סַן קֳדָם יְיָ נְשַׁבַת בֵּיהּ

רש"י

(א) נבל. כמש :

מצודת דוד

(א) יבש חציר. לזה יתייבשו כחציר ויבולו כלין : כי רוח וגו'. ר"ל כהסהה לוח יאבדו : אכן. כאמת הסס סעס גו'

כן אכן חציר העם: ב יבש חציר נבל ציץ
ודבר אלהינו יקום לעולם: ג על הר־גבה
עלי־לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת
ירושלם הרימי אל־תיראי אמרי לערי יהודה הנה
אלהיכם: ד הנה אדני יהוה בחזק יבוא וזרעו
משלה לו הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו:

כבן כעסבא חשיבין רשיעיא כעמא: ב מית רשיעיא אבדו עשתונוהי ופתגמא דאלהנא קים לעלמין: ג על טורא רם סקו לכון נביאיא די מבשרין לציון ארימו בחילא קליכון די מבשרין לירושלם ארימו לא תדחלון אמרו לקרויא דבית יהודה אתגליאת מלכותא דאלהכון: ד הא יי אלהים בתקוף מתגלי ותקוף דרע גבורתיה שלטא קדמוהי הא אגר עבדי מימריה עמיה דכל עובדיהון גלן קדמוהי:

מצודת דוד

יהיה כחציר, וכפל הדבר לחזוק: (ב) יבש חציר. העם הזה יפייבש כחציר ויכמוש כציץ וכלם יאבדו ודבר ה' שהבטיח ע"י הנביאים יתקיים לעולם ולא יוכלו לבטל דבריו: (ג) על הר גבוה. להשמיע הקול למרחוק: מבשרת ציון. עדת הנביאים המבשרים הגאולה לציון: אל תיראי. להרים קול כחושבך פן תמלא מכחש ומשקר: הנה אלהיכם. בא המקום לגאול אתכם: (ד) בחזק. בכח ובגבורה: וזרועו מושלה לו. ר"ל לא יהיה צריך לעזרת זולתו: שכרו אתו. שכר המעשה מזומנת עמו לשלם לכ"א כגמולו: ופעלתו. שכר הפעולה מזומנת לפניו, והוא כפל ענין במ"ש:

רש"י

(ד) בחזק יבא. על הרשעים ליפרע: שכרו ופעלתו. שעליו ליתן לצדיקים מזומן:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

כתובים תהלים מד

להמשיך מיסוד דמלכות דז"א שין דלת יוד נפ"ש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א כי דכיתנו במקום תנים ותכס עלינו בצלמות: ב אם־
שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר: ג הלא־אלהים
יחקר־זאת כי הוא ידע תעלמות לב: ד כי־עליך הרגנו
כל־היום נחשבנו כצאן טבחה:

א ארום אמכתנא באתר ירודין וחפיתא עלנא בטולא דמותא: ב אין אשלינא שום אלהנא ופרישנא בצלו ידנא לטעותא דעממין נוכראין: ג הלא אלהא יבשקר דא ארום הוא חכים טמירי לבא: ד ארום מטולתך אתקטילנא כל יומא אתחשבנא כענא דמסירא לנכסא:

מצודת דוד

(א) כי דכיתנו. הם כי דכית אותנו במקום תנים והוא משל על המצרים: (ב) אם שכחנו. כאשר שכחנו שם ה' בהמים וכי נפרוש כפינו לאל זר: (ג) הלא וגו'. כי אמרנו הלא אלהים יחקר זאת עלים יודע: (ד) כי עליך. הלא בעבור יראתך הורגנו והיינו נחשבים בעיני העכו"ם כלאן המוכן לטבח:

רש"י

(א) ותכס עלינו בצלמות. חושך, ובכל זאת אם שכחנו וגו': (ד) כצאן טבחה. כלאן של טבח:

פירוש עברי טייטש

(א) כי דכיתנו במקום תנים דוד המלך האט געזאגט פאר הקב"ה אפילו ווען דוא האסט אונז צו שטויסן אונ האסט אונז געברייננגט אין אארט פון שלאנגען, שלעכטע מענטשין ותכס עלינו בצלמות אונ דוא האסט אונז באדעקט מיט דעם שאטען פון טויט, וואס מען האט אונז געהרגת מיט גרויסע יסורים, פון רעסטוועגין וועה: (ב) אם שכחנו שם אלהינו אויב מיר האבין פארגעסין דעם נאמען פון אונזער גאט, מיר האבין שטענדיג גיזאגט דער נאמען הויה איז אונזער גאט ונפרוש כפינו לאל זר אפילו ווען מיר האבין אויסגעשפרייט אונזערע הענט צוא געמען אפרעמדין גאט אין אונזער האנט, האבין מיר דאס נאר גיטאן וייל מיר זענען גיוועזען גענייט מיט יסורים, אבער אין הארצין האבין מיר געדינט צו דיר: (ג) הלא אלהים יחקר זאת גאט וועט דאך דאס פארשטין כי הוא יודע תעלומות לב וואורום גאט וויים דאך אלע פאר־הוילענע זאכין וואס ביי דעם מענטש אין הארצין וויים דאך הקב"ה אז אונזער הארץ איז נאר צוא איהם, אונ נאך אצייכין איז אז אונזער הארץ איז גיוועזען נאר צו הקב"ה, אונ אין דערשטיל האבין מיר געהיט די מצות פון גאט. וואורום (ד) כי עליך הורגנו כל היום פון דיינעטוועגין האט מען אונז גע־הרגת אלע טאג נחשבנו כצאן טבחה מיר זענען גיוועזען גערעכונט וויא שעפסין צום שעכטונג. וויל דיא פיינד האבין זיך דערוואוסט אז מיר היטען תורה אונ מצות אין דערשטיל:

כלי אמצעי דגבורה דמלכות דיצירה אלהים

ביצה שנולדה ביו"ט, בית שמאי אומרים תאכל, וב"ה אומרים [א] לא תאכל. ב"ש אומרים שאור בכזית וחמץ [ב] בככותבת, ובה"א זה וזה [ג] בכזית: ב השוחט חיה ועוף ביו"ט, בש"א יחפור בדקר ויכסה, ובה"א לא ישחוט אא"כ היה

ביצה שנולדה ביו"ט. ביו"ט שלאחר השבת עסקינן (א) וטעמייהו דב"ה דאמרו לא תאכל משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול (ב) גמרה לה ונמצאת שבת מכינה ליו"ט והתורה אמרה והיה ביום הששי והכינו (ג) וסתם ששי חול הוא חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט דיו"ט נמי אקרי שבת (ד) ואין יו"ט מכין לשבת ולא שבת מכינה ליו"ט (ה) והכנה כי הך דביצה אע"ג דבידי שמים היא מקריא הכנה ומיהו בשבת ויו"ט דחשיבי בעי סעודתן הזמנה בחול ואין אחד מהן מכין לחבירו אפי' הכנה דבידי שמים אבל סעודת חול לא חשיבא ולא בעיא הזמנה הלכך באחד בשבת בעלמא שאינו יו"ט לית לן למיסר ביצה שנולדה בו לפי שנגמרה בשבת דסעודת חול לא אצרכא רחמנא זימון מבעוד יום ואסרו ביצה שנולדה בכל יו"ט ואע"פ שאינו אחר שבת גזירה משום יו"ט שאחר שבת וכן אסרו ביצה שנולדה בכל שבת לגומעה חיה גזירה משום שבת שאחר יו"ט. ושבת ויו"ט הסמוכים זה לזה ביצה שנולדה בזה אסורה בזה (ו) וכן שני ימים טובים של ר"ה (ז) אבל שני ימים טובים של גליות דממה נפשך אחד מהם חול ביצה שנולדה בזה מותרת בזה (ח): **שאור בכזית.** לענין אכילה כ"ע לא פליגי דזה וזה בכזית מדפתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת לומר לך זהו שאור וזהו חמץ כזה כן זה כי פליגי לענין ביעור ב"ש סברי מדכתב רחמנא לתרווייהו שאור וחמץ (ט) ולכתוב חמץ שאין חמוצו קשה ואפ"ה חייב לבער וק"ו לשאור שחמוצו קשה אלא ש"מ שיעורו של זה לא כשיעורו של זה ולא ילפינן ביעור מאכילה וב"ה סברי זה וזה בכזית דילפינן ביעור מאכילה. ומשום דהנך תלת מילי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה גבי יו"ט תנא להו הכא גבי הדדי: **בככותבת.** תמרה: **ב השוחט חיה ועוף.** הבא לשחוט חיה ועוף ונמלך בב"ד כיצד יעשה: **בש"א.** ב"ד מורין לו שישחוט לכתחלה ויחפור בדקר כעין שהכינו מבע"י כלומר שיעקור אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תיחוח הראוי לכיסוי שאינו מחוסר כתישה (י): **דקר.** יתד שנועצים בארץ, לשון וידקר את שניהם: שאפר

(א) בגמרא ואע"ג דמסקינן דיו"ט בעלמא נמי אסורה אפ"ה מוקמינן למתניתין בעיקר הדין והא דנקט יו"ט ולא שבת והיה פירושו שבת שאחר יו"ט דה"א דוקא שבת סעודתו בעיא הכנה ואין יו"ט מכין לשבת אבל יו"ט שאחר שבת אימא לא ליתסר דחול שוויוהו שאין סעודתו בעי הכנה הלכך אצטריך למתני יו"ט ושבת אתיא במכ"ש, ומתוי"ט: **(ב)** גמ' דאלו היום גמרה קי"ל כפירושין דשבת מכינה לעלמא וה"ה יו"ט וקאמר גמרה דאלו לא גמרה אע"פ בהגדל לא מיתסרי דא"ה ביו"ט אחר שבת היכי שחטינן והלא ככל נתגדלו בשבת אלא דלא חשיבי לן הכנה אלא כי גמרה שאז מתחדשת בריה חדשה לגמרי, הר"ן: **(ג)** דע"כ לא לאשמעינן דאפי' הכנה בידי שמים כגון ביצה אסורה דאי משום הכנה בידי אדם כלומר שיאפו ויבשלו מבע"י הא בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו, רש"י: **(ד)** שכן כתיב בהו שבתון בפ' אמור גם ממחרת השבת דעומר פי' כו"ל ממחרת יו"ט: **(ה)** גמ' דכיון דשמעינן דאין יו"ט מכין לשבת ילפינן מק"ו דאין שבת מכינה ליו"ט, הר"ן: **(ו)** ואף על גב דמאתמול היא נגמרת מ"מ כשנולד בשבת הרי זו הכנה דגם בשעת לידה שייך הכנה, ומתוי"ט: **(ז)** שמתחלה לא עממה ספק התחילו לעשות, ועיין תוי"ט: **(ח)** מאחר שכל שבת ויו"ט הסמוכים ואע"פ שסיו"ט הוא יו"ט ב' דשבת מיהו ודאי קודש הוא ויו"ט הסמוך לה נמי שמא יו"ט גמור הוא, הר"ן: **[א] לא תאכל.** אפי' לטלטל נמי לא כו' אלא משום דמסתמא ביצה לאכילה קיימא נקט כי האי לישנא, תוס' ועתוי"ט: **(ט)** גמ' וכ"ל לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור דכתב לאו בכל חדא מכאנ"כ באכילה דכתיבה נמי כי כל אוכל כתיב: **[ב] בככותבת.** דסו"ל וידעו דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה נוקים ליה שיעורא כדאשכחנא בעלמא: **[ג] בכזית.** וקראי צריכא דאי כתב שאור ה"א משום דחמוצו קשה ואי כתב חמץ משום דראוי לאכילה, גמרא: **(י)** דכתישה תולדה דטוחן הוא אבל אם שנוטל מעפר ועושה גומא אע"ג דקי"ל חורש בכ"ש כו' אמרי' בגמרא ה"מ היכא דמתקן הכא מקלקל (ושרי לכתחלה משום שמחת יו"ט) כלומר דמיירי במקום שהגומא מקלקל כגון בבית או בחצר

פרק א **א** ביצה שנולדה ביום טוב א איי וואס איז גע־בארין גיווארין אום יום טוב (וואס נאך שבת, זונטאג) בית שמאי זאגין תאכל זיא מעג גיגעסין ווערין, אונ בית הלל זאגין לא תאכל זיא טאר ניט גיגעסין ווערין, (ווייל דיא איי וואס איז גיבארין יום טוב (זונטאג) איז זיא נעכטין (שבת) פערטיג גיווארין אין די הון, האט דאך שבת אן גיגרייט אויף יום טוב, אונ מען טאר ניט אנגרייטין פון שבת אויף יום טוב אונ ניט פון יום טוב אויף שבת, אונ די חכמים האבין גיאסרה אלע אייער וואס ווערין גיבארין יום טוב אפילו ניט נאך שבת אונ וואס ווערין גיבארין שבת אפילו ניט נאך יום טוב, בית שמאי זאגין שאור בכזית שאור איז אזוי אטייג וואס איז שטארק זויער מען קען איהר ניט עסין פון זויערקייט נאר פון איהר שניידט מען שטיקלאך אריין צו לייגין אין אנדערע טייג צו זייערין, אונ חמץ איז גיוויינליכע טייג גיזייערט צום עסין. זאגין בית שמאי אז עס ליגט ביי איודין אין שטוב אום פסח אשטיקיל שאור גרויס וויא א איילבירט אדער וחמץ בככותבת חמץ ליגט גרויס ווי אטייטיל איז ער עובר אויף אלאו לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור עס זאל ניט גיזעהן ווערין ביי דיר חמץ אונ עס זאל ניט גיזעהן ווערין ביי דיר שאור, אונ בית הלל זאגין זה וזה בכזית חמץ אונ שאור אויב עס איז גרויס וויא א איילבירט איז מען עובר אויף אלאו: **ב** השוחט חיה ועוף ביום טוב אז איי־נער וויל שעכטין א חיה אדער א עוף אום יום טוב, אונ ער קומט פרעגין דעם דין ווי ער זאל טאהן, ווייל מען דארף צו דעקין זייער בלוט מיט ערד, בית שמאי זאגין יחפור בדקר ויכסה אויב ער האט ערב יום טוב אריין גישטעקט א שפיז אדער א רידעל אין דער ערד, זאל ער שעכטין אום יום טוב די חיה אדער דעם עוף ביי דעם שפיז אדער ביי דעם רידעל, דער נאך זאל ער ארויס ציהען דעם שפיז אדער דעם רידעל פון די ערד וועט די ערד ארויף פאלין אויף די בלוט אונ וועט זיא צו דעקין, אונ אויב ער האט ניט אריין גישטעקט שפיז אדער אריין גישטעקט רידעל אין דער ערד פון ערב יום

שאפר כירה מוכן הוא. לאו אמלתייהו דב"ש וב"ה קאי אלא מלתא באפי נפשה היא וה"ק ואפר כירה מוכן הוא ואינו צריך הזמנה דדעתיה עלויה ולא שנו אלא שהוסק מערב יו"ט אבל הוסק ביו"ט אסור (יא) דליכא למימר דעתיה עליה מאתמול ואם ראוי לצלות בו ביצה שעדיין הוא רמץ חם אע"פ שהוסק ביו"ט מותר לכסות בו איידי דחזי להפוכי ביה לצלות בו ביצה שקיל ליה נמי ומכסה בו : ג אין מוליכין את הסולם משובך לשובך. בסולם של עליה כ"ע לא פליגי דאסור בסולם של שובך נמי כשהוא מוליכו ברה"ר מודו ב"ה דאסור שהרואה אומר לתקן גגו הוא מוליכו ועושה מלאכה ביו"ט כי פליגי שמוליכו ברה"י ואין בני אדם רואים אותו ב"ש סברי אין מוליכין שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור וב"ה מתירין אע"ג דבעלמא דיגא הכי הוא הכא שרי משום שמחת יו"ט (יב): מחלון לחלון. באותו שובך עצמו שכן דרך שובך להיות בו (מחיצות הרבה) קן לכל זוג וזוג וחלון בכל קן וקן: זה וזה אני נוטל . פלוגתייהו דב"ש וב"ה דוקא בבריכה ראשונה שדרך מגדלי יונים תמיד להניח בריכה ראשונה דהיינו שני גוזלות ראשונות שאמהות מתעסקות בהן ולא יברחו וב"ש סברי דלדבור בעלמא לא סגי דלמא כי שקיל להו למחר אתי לאמלוכי וחיים עלייהו והוי מילמול שלא לצורך אבל משכשך וממשמש בהן מבעוד יום לשחיטה ולא חס עלייהו תו לא חיישינן דחיים וב"ה סברי לא גזרינן דלמא חס עלייהו ואפי' בבריכה ראשונה : ד זמן שחורים ומצא לבנים. הא מלתא דפשיטא הוא ולא אצטריך למתנייהו אלא ה"ק זימן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים והכי פירושא דמתני' זימן שחורים בקן זה ומצא בו לבנים זימן בשני לבנים ומצא בו שחורים מהו דתימא הני אינהו ואתהפוך אתהפוכי קמ"ל (יג): ב' ומצא ג'. ואינו מכיר

לו עפר מוכן מבעוד יום. ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, שאפר כירה מוכן הוא: ג בש"א אין מוליכין את הסולם משובך לשובך, אבל מטהו מחלון לחלון, וב"ה מתירין. בש"א לא יטול אא"כ נענע מבעוד יום, וב"ה אומרים עומד [ד] ואומר זה וזה אני נוטל: ד זמן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים, ב' ומצא ג'

אבל בשדה לא: (יא) דביו"ט קי"ל כמ"ד מוקלה אסור, והתוס' כתב דהכא לכ"ע אסור דהוי נולד גמור דמעיקרא עלים והשתא עפר: (יב) ולפ"ג דלטי"ג לא התירו אלא בדקר נעוץ [ועפר תיחוח לא"מ משום מקלא דמפירס, רש"י]. וה"נ איכא מקלא דלסטיה גגו תירץ כגמלא דסבא שובכו מוכים עליו ופי' סר"ן כלומר שובכו של סולם מוכים שסולא ניכר שסולא לשם שובך: [ד] ואומר. מבע"י. רש"י: (יג) לא פירש הר"ב טעמא מאי אמרינן הני ולבאורה

טוב מאר ער ניט שעכטין די חיה און ניט דעם עוף אום יום טוב, און בית הלל זאגין לא ישחוט ער מאר ניט שעכטין אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום נאר סיידין ער האט אנגיגרייט ערד פון ערב י"ט צום צודעקין דיא בלוט ומודים בית הלל איז מודה צו בית שמאי שאם שחט אויב ער האט ניט אנגיגרייטע ערד, און ער האט גישאכטין, נאר אשפיז אדער אידעל שטעקין פון געקטין אין די ערד, האט ער יוא שיחפור בדקר ויכסה זאל ער ארויס ציהען דעם שפיז אדער דעם רידעל פון די ערד, און די ערד זאל ארויף פאלין אויף די בלוט שאפר כירה מוכן הוא און די אש וואס ליגט ערב יום טוב אין אויבין און אויף דעם קויטען דארף מען זיי ניט אנגרייטין ערב יום טוב צום צו דעקין מיט זיי די בלוט אום יום טוב, נאר אפילו די אש איז ניט אנגיגרייט גיווארין צום צודעקין, מעג מען אויך נעמען די אש און צו דעקין די בלוט אום יום טוב, און די אש וואס איז גיווארין יום טוב, אויב די אש איז אזוי הייס אז מען קען אין איר בראטין א איי, מעג מען זיא נעמען צום צודעקין די בלוט, און אויב זיא איז ניט הייס, טאר מען ניט נעמען די אש: ג בית שמאי זאגין אין מוליכין את הסולם משובך לשובך מען טאר ניט טראגין אלייטער אום יום טוב פון איין טאבענשלאק צום אנדערין טאבענשלאק אבל מטהו מחלון לחלון אבער ער מעג איינבייגין דעם לייטער פון איין פענסטער צום אנדערין פענסטער אין דעם זעלבינען טאבענשלאק ובית הלל מתירין און בית הלל זאגין מען מעג טראגין דעם לייטער פון איין טאבענשלאק צום אנדערין, אבער נאר אין

הויף וואו קיינער זעהט ניט, אבער ניט אויף דיא גאס, און בית הלל איז נאר מתיר צו טראגין דעם לייטער פון איין טאבענשלאק צום אנדערין טאבענשלאק אז ער דארף די טאבין צו שעכטין אויף יום טוב. בית שמאי זאגין די ערשטע פאר יונגע טאבין לא יטול טאר ער זיי ניט נעמען צום שעכטין אום יום טוב אלא אם כן נענע מבעוד יום נאר סיידין ער האט זייא גיהאלטין אין האנט ערב יום טוב און האט זייא אנגיגרייט צום שעכטין, און בית הלל זאגין ער דארף זיי ניט האלטין אין האנט ערב יום טוב, נאר עומד ער שטעלט זיך געבין זיי ואומר און זאגט זה וזה אני נוטל די און די טאבין וועל איך יום טוב נעמען צום שעכטין: ד זמן שחורים אין איין טאבענשלאק איז גיוועזן שווארצע טאבין, האט ער זייא אנגיגרייט ערב יום טוב צו שעכטין אום יום טוב, און ער איז גיקומען יום טוב צום טאבענשלאק זענען ניט גיוועזן די שווארצע טאבין, נאר ומצא לבנים ער האט דארט גיפונען ווייסע טאבין, און ביי דעם טאבענשלאק איז גיוועזן נאך א טאבענשלאק מיט ווייסע טאבין לבנים האט ער אן גיגרייט די ווייסע טאבין ערב יום טוב צו שעכטין אום יום טוב, און ער איז גיקומען יום טוב צוא דעם טאבענשלאק זענען ניט גיוועזן דיא ווייסע טאהבין, נאר ומצא שחורים ער האט דארט גיפונען שווארצע טאהבין, זאגין מיר גיט אז די טאהבין האבין געביטען (גיטאשט) די ערטער די שווארצע טאהבין זענען גיגאנגען אין דעם ארט פון דיא ווייסע טאהבין און דיא ווייסע טאהבין זענען גיגאנגען אין דעם ארט פון דיא שווארצע

[ה] אסורים, ג' ומצא ב' מותרים. בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים. ואם אין שם אלא הן הרי אלו מותרים: ה ב"ש אומרים אין מסלקין את התריסין ביו"ט. וב"ה מתירין אף להחזיר. בש"א אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר, וב"ה מתירין בש"א אין נוהגין את העור לפני הדורסן ולא יגביהנו אא"כ יש עמו כזית בשר, וב"ה מתירין. בש"א אין

שמעים כמ"ד רוב וקרוב הולכים אחר הרוב כו' א"ה שסר"מ שעלה סדבר בספק מוכן שאסור וכתב המגיד שטעם מפני שהוא דשיל"מ או שרלו חכמים להחמיר בספק זה: [ס] אסורים. דממ"נ איכא חד דמערב בהו וליכא למישריניהו משום דחד בהדי בטיל (דכתיב אחרי רבים להטות רע"י) דכ"מ חשיבי ולא בטילי ועוד כל דבר שיל"מ אפי' באלף לא בטיל, תוס': (יד) דמתניתין במדדין שאין יכולין לפרוח ואי ליכא קן בתוך נ' אמה שישא דמוחזין דכל המדדה אין מדדה יותר מנ' אמה, גמ': (טו) שזויות הבית כולם לשלשה מן השובך יקן זה שאינן בו עומד נלדדין דהי הוה אתי להכא לא הוי חזי לקיניס שסזוית של בית עומדת לפניו, רש"י: (טז) וכגמ' רמי אמתניתין ב' דלא הכי ב"ה משום שמחת יו"ט אלא בדקל כעין ואת"ה לכתחלה לא ומשני סעמייהו דב"ש משום דיש תורת כלי עליו וס"ל דאת"ג שמלאכתו להיסור מותר לטלטלו לצורך גופו כו' א"נ מותלפת השיטה (דהכלא רע"י) וזה סו"ל נסר"כ נכתוב

המוכנין כלן אסורים: ג' ומצא ב' מותרים. שהא' הלך ושנים נשארו ולא אמרינן כשם שהאחד הלך כן הלכו כלן והני אחריני נינהו: זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן. ובתוך הקן לא מלא כלום אסורים: ואם אין. באותו שובך אלא הן: הרי אלו מותרים. אע"פ שיש שובך אחר קרוב לו בתוך חמשים אמה (יד) אם אין אותו שובך בשורה של שובך זה בשוה אלא בקרן זוית (טו) לא אמרינן מההוא שובך הקרוב אתו שהגוזלות כל זמן שאינם פורחים אלא מדדין ברגליהם אינן מדדין אלא כנגד הקן שלהן בשוה שאם רואין קיניהן כשהופכים לאחוריהם מדדין ואם לאו אין מדדין: ה העלי. יד של עץ גדול הרבה ועגול שכותשים בו את הריפות ודומיהן ומפני כובדו וגדלו אין תורת כלי עליו: לקצב. לחתוך: וב"ה מתירין. משום שמחת יו"ט ואף ע"פ שאין עליו תורת כלי (טז): לפני הדורסן. שידרסו עליו בני אדם כדי שלא יפסיד: ולא יגביהנו. לטלטלו לאחר הפשטתו: וב"ה מתירין. דאי לא שרית ליה לא שחיט כדי שלא להפסיד העור וממנע משמחת יו"ט: תריסין. מוכרי בשמים יש להן חנויות העשויות כעין תיבות ועומדות בשוק ואינן מחוברות לקרקע. ותריסין הן דלתות שסוגרין בהן פתחי אותן תיבות ופעמים שמסלקין אותן הריסין מפתח התיבה ושוטחין עליהן הסממנין שבחנות: מתירין אף להחזיר. בתריסין שאין להם ציר כלל כ"ע לא פליגי

טאהבין, נאר מיר זאגין דיא שווארצע טאהבין מיט די ווייסע טאהבין וואס ער האט אנגיגרייט זענען אנטלאפין אין דער וועלט, אונ דא האבין זיך באזעצט אנדערע טאהבין פון דער וועלט טאר מען זייא ניט שעכטין יום טוב שְׁנַיִם ער האט אן גיגרייט ערב יום טוב צוויא טאהבין אויף יום טוב, אונ מעהר איז ניט גיוועזן אין טאהבין שלאק וּמָצָא שְׁלֹשָׁה אונ יום טוב האט ער גיפונען דרייא טאהבין אין טאהבענשלאק, אונ ער ווייס ניט וועלכער איז דער צו גיקומענער אֲסוּרִין זענען אלע דרייא אסור צוא שעכטין אום יום טוב שְׁלֹשָׁה אין טאהבענשלאק איז גיוועזן דרייא טאהבין, האט ער זייא אלע דרייא אנגיגרייט אויף יום טוב וּמָצָא שְׁנַיִם אונ יום טוב האט ער גיפונען נאר צווייא טאהבין מוּתָּרִים מעג מען זייא שעכטין אום יום טוב, ווייל מען זאגט איינער איז אוועק גיפלויגין אונ צווייא זענען געבליבין בְּתוֹךְ הַקֵּן ער האט אן גיגרייט ערב יום טוב די טאהבין וואס אין טאהבענשלאק וּמָצָא לִפְנֵי הַקֵּן אונ אום יום טוב האט ער אין טאהבענשלאק ניט גיפונען די טאהבין, נאר ער האט גיפונען אויף דעם ברעטיל פאר דעם טאהבענשלאק שטייען טאהבין אֲסוּרִים טאר ער זייא ניט שעכטין יום טוב, טאמער דיא טאהבין פון טאהבענשלאק זענען אוועק גיפלויגין, אונ די טאהבין וואס פאר דעם טאהבענשלאק זענען נאר אנדערע וְאִם אֵין שָׁם אֶלָּא הֵם אויב ארום דעם טאהבענשלאק ביז פופציג איילין ווייט אין יעדער זייט איז ניטא קיין אנדערע טאהבין, אדער עס איז דא אטאהבענשלאק ניט ווייט פופציג איילין, נאר ער שטייט אן אזייט הֲרֵי אֵלּוּ מוּתָּרִין זענען דיא טאהבין וואס שטייען אויף דעם ברעטיל פאר דעם טאהבענשלאק מוּתָּר צו שעכטין יום טוב, ווייל דא שמועסט ביי יונגע טאהבין וואס קענען ניט פליהען נאר זיי שפרינגען, אונ ווייטער ווי פופציג איילין שפרינגען זייא ניט, אונ אז זייא קערין זיך אום אונ זעהן ניט זייער טאהבענשלאק שפרינגען זייא באלד צוריק, זענען זייא געווים די זעלביגע טאהבין פון דם טאהבענשלאק וס ער האט אנגיגרייט: ה בֵּית שַׁמַּאי זאגין אֵין מְסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין בְּיוֹם טוֹב מען טאר ניט אום יום טוב אראפ נעמען דעם צורעק פון דעם קאסטין וואס ליגט איינווייניג בְּשָׂמִים צו פאר קויפין, אונ בית הלל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר זאגין מען מעג אראפ נעמען דעם צורעק פון דעם קאסטין צו פארקויפין אויף בארג בשמים צו די מענטשין וואס דארפין בשמים אויף י"ט אונ אפילו צוריק ארויף לייגין דעם דעק נאך דעם פארקויפין מעג מען אויך, בית שמאי זאגין אֵין נוֹטְלִין אֶת הָעֱלִי לִקְצֹב עָלָיו בָּשָׂר מען טאר ניט נעמען אום יום טוב דיא סטעמפע צו האקין אויף איהר פליש וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אונ בית הלל זאגין מען מעג, בית שמאי זאגין אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסִין מען טאר ניט לייגין אום יום טוב אפעל ווא מענטשין גייען מען זאל אויף איהר טרעטין וְלֹא יַגְבִּיהֶנּוּ אונ מען טאר ניט אויף הייבען די פעל נאך דעם אפ ציהען פון דיא בהמה אוועק צו לייגין איהר אויף איין אנדער ארט אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר נאר סיידין עס איז דא אויף די פעל אשטיקיל פלייש גרויס וויא אאייל בירט וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אונ בית הלל זאגין מען מעג די פעל לייגין מענטשין

אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לרשות הרבים, וב"ה מתירין: ו בש"א אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביו"ט, בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום, וב"ה מתירין. אמרו להם ב"ש גזירה שוה חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שאין מוליכין את התרומה כך אין מוליכין את המתנות. אמרו להם בית הלל לא אם אמרתם בתרומה שאינו זכאי בהרמתה תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן: ז ב"ש אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ [ו] והמלח

דשרי אפי' לנעול בהן פתח בית שבתוך החצר ובתריסין שיש להן ציר מן הצד כ"ע לא פליגי דאסור לנעול בהן אפי' פתחי חנויות דדמי לבנין (ח) כי פליגי בתריסין שיש להן ציר באמצע כעין בליטה ותוחבים אותה בחור שבאמצע דופן פתח החנות ב"ש סברי גזרינן ציר באמצע אטו ציר מן הצד וב"ה סברי לא גזרינן בתריסי חנויות ושרי להחזיר משום דבעי לאפוקי תבלין ואי לא שרית ליה לאהדורי לא פתח ואתי לאמנועי משמחת יו"ט: לא את הקטן. ולא כל מידי דלאו צורך אכילה: וב"ה מתירין. דאמרינן מתוך (יח) שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה והוא שיהיה בה צורך מצוה (יט) כגון הני דחשיבי במתניתין או לצורך הנאה כגון מפתח ביתו (כ) וכיוצא בזה לאפוקי הוצאת אבנים וכיוצא בזה דבהא מודו ב"ה דאסור: ו אין מוליכין חלה ומתנות ביו"ט. אע"פ שמותר בהפרשתה לא שרו נה בהולכתה אלא תיקן עיסתו התירו לו (כא) ולא יותר: מתנות. הזרוע והלחיים והקיבה: גזירה שוה. לאו דוקא דכולה מדרבנן גזרו משום גזירה דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט אלא דומיא דגזירה שוה: מתנה לכהן. מכ"ד מתנות כהונה: כשם שאין מוליכין את התרומה וכו'. הך מתניתין אדחיא לה בגמרא דלא נחלקו ב"ש וב"ה שמוליכין חלה ומתנות לא נחלקו אלא בהולכת תרומה שב"ש אומרים אין מוליכין וב"ה מוליכין אמרו להם ב"ה לב"ש חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה אמרו להם ב"ש לא אם אמרתם בחלה ומתנות שזכאי בהרמתן שנתנו חכמים כח ורשות בהפרשתן לפי שהחיוב שלהן בא ביו"ט דלשין ושוחטין ביו"ט וכיון שהותרו אותן של יו"ט שרינן להו להוליך אותן שנעשו מעיו"ט תאמר בתרומה שאינו זכאי בהרמתן שהרי א"א שיבא חיוב תרומה לכרי ביו"ט לפי שאין חיוב תרומה אלא משעת מריחה בכרי ואין ממרחין ביו"ט (כב) הלכך אין מוליכין תרומה ביו"ט: ז במדוך של עץ. אבל לא של אבן ומיהו במדוך של עץ נדוכין כדרכן וא"נ שנוי מפני שהן מפיגין טעמן אם נדוכין מאתמול: והמלח

דלא נעשה כהלכה כו', ועתוי"ט: (יז) ומיהו בנין ממש לא הוי דאין בנין בכלים וקאסרו ליה ב"ש מדרבנן ומן הצד היינו ידוע לשני דאפי ספק, רש"י: (יח) דאף אשר יאכל לכל נפש כתיב וססולאה. הך היא באוכל ומשקה ואע"פ שהיא בדברים אחרים אמרינן מסוך, המגיד: (יט) דמדאורייתא הותרה לגמרי אלא דרבנן דגזור במידי דהוא שרחא שלא לצורך ובכלל לא כמו לגזור משום דאין גוזרין גזירה של לגזור אא"כ רוב שלגזור יכולין לעמוד בה, רש"י: (כ) יש להסתפק אי מיירי דוקא כיש אוכלין בבית או כליס שיש ליום צורך כסן או דכיון דלכו דוקא משום גניבה חשיב צורך קלת, ועתוי"ע: (כא) ומתנות אף הן הרמתן הותרו לו ואע"פ שאין עוכלין כשאר שכל לאסור הכשר כמ"ש הכ"כ במ"נ פ"י דחולין מיהו אם לא פירש שאר שכשר מהן שרי הוא אוכלן ועוכל כעשה, רש"י: (כב) בהביאם שיין מירוח ושארא ע' פ"ק דמעשרות אימתי גרנן אע"פ דביכק מלוי כלי סגי כדתנן התם במ"ה ירק דמיוב פרומשו מדרבנן לא הכיא, תוי"ט: [ו] והמלח. במקום שיש מנהג

זאלין אויף איהר טרעטין אונ נאך דעם אפציהען די פעל פון די בהמה מעג מען זיא טראגין וואו הין מען וויל, בית שמאי זאגין אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים מען טאר ניט יום טוב ארויס טראגין פון שטוב אין גאס ניט אקינד אונ ניט אלולב אונ ניט אספר תורה ובית הלל מתירין אונ בית הלל זאגין מען מעג זייא ארויס טראגין אום יום טוב: ו בית שמאי זאגין אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב מען טאר ניט אוועק טראגין צום כהן אום יום טוב די חלה וואס כען נעמט פון טייג אדער פון גיבאקטע ברויט אונ די באקין מיט די פאדערשטע פוס אונ דעם מאגין וואס מען דארף נעמען פון יעדער גישאכטענע בהמה פאר דעם כהן טאר מען דאס ניט געבין צום כהן אום יום טוב ודאס רופט מען מתנות] בין שהורמו מאמש סייא זייא זענען געבטין [ערב יום טוב] אפ גישיידט גיווארין בין שהורמו מהיום סייא זייא זענען היינט אום יום טוב אפ גישיידט גיווארין, טאר מען אלץ ניט אוועק טראגין צום כהן אום יום טוב ובית הלל מתירין אונ בית הלל זאגין מען מעג געבין דיא חלה אונ מתנות צום כהן אום יום טוב אמרו להם בית שמאי האבין בית שמאי גיזאגט צו בית הלל גזירה שוה מען קען לערנען אגזרה שוה אז מען טאר ניט געבין צום כהן אום יום טוב ניט חלה אונ ניט מתנות חלה ומתנות מתנה לכהן חלה אונ מתנות שיינקט מען דעם כהן ותרומה מתנה לכהן אונ תרומה שיינקט מען דעם כהן כשם שאין מוליכין את התרומה אזוי ווי מען טאר ניט אוועק טראגין תרומה צום כהן אום יום טוב כך אין מוליכין את המתנות אזוי טאר מען ניט אוועק טראגין ניט חלה אונ ניט מתנות צום כהן אום יום טוב אמרו להם בית הלל האבין בית הלל גיזאגט צו בית שמאי לא ניין עס איז ניט גלייך איינס צו דאס אנדערע אם אמרתם בתרומה אויב איהר זאגט אז תרומה טאר מען ניט געבין צום כהן אום יום טוב שאינו זכאי בהרמתה ווייל כען טאר ניט אפ שיידין תרומה אום יום טוב תאמרו במתנות וועלט איהר זאגין ביא מתנות זאל אויך אזוי זיין שזכאי בהרמתן ווייל מען מעג זיי אפ שיידין אום יום טוב מעג מען זייא געבין צום כהן אויך אום יום טוב (ועיין בהרע"ב): ז בית שמאי זאגין תבלין נדוכין במדוך של עץ בשמים מעג מען שטויסין אום יום טוב אין אהילצערנעם שטויסיל והמלח אונ זאלץ שטויסט מען יום טוב

נסס, רש"י: [ז] בטבלא. דנמזי כמאן דמכיד לצורך מחר שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה, רש"י: (כג) ופסיימי רש"י והר"ן שהיה לו לטחון מאתמול ולא הפיג טעמא וקשיא לי א"כ ליפתרי בהטייה מידי דהוה אספיקא מלח דודאי שהיא סלין וממתינים שהם תולדה דטוחן. והר"ן בר"פ"ג כתן טעם אחר ואמר אמרו הכמים טחינה לפי שהיא מלאכה שנעשה לימים הרבה וטחינת פלפלין אע"פ שהיא תולדתה אין אומר שהיקה נעשית כאותו מנין שהיא נעשית לימים הרבה שא במדוך וזו ברמיה ואף פלפלין בכתים שנכסס אינם כדרך טחינת העים לימים הרבה וכתב הרא"ש דדמי למוכרא דחיל: (כד) ות"ק אליל כמר רובא. המגיד: (כה) אע"ג דסן פלמן הרגו זה את זה סוטיל ושלופי גזירה היו שסיר קרי להו הרוגי מלכות:

בפך ובעץ הפרור, וב"ה אומרים תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ: ח הבורר קטנית ביו"ט, בש"א בורר אוכל ואוכל, ובה"א בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי אבל לא [ז] בטבלא ולא בנפה ולא בכברה. ר"ג אומר אף מדיח ושולה: ט בש"א אין משלחין ביו"ט אלא מנות, ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין. משלחין יינות שמנים וסלתות והקטניות אבל לא תבואה, ורבי שמעון מתיר בתבואה: י משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין ואע"פ שיש בהן כלאים והן לצורך המועד אבל לא סנדל המסומר ולא מנעל שאינו תפור. ר' יהודה אומר אף לא מנעל לבן מפני שצריך

והמלח בכף. של חרס ידיכנו: או בעץ פרור. הוא הכף שמגיסין בו הקדרה דמלח בעי שנוי שהיה לו לדוך מאתמול שאינו מפיג טעמו והלכה שהכא לדוך מלח ביו"ט מטה המדוכה על צדה ודך ע"י שנוי והתבלין נדוכין כדרכן ואין צריכין שנוי: ח בורר אוכל. מלקט האוכל אחד אחד מן הפסולת: בורר כדרכו בחיקו. ובלבד שלא יהיה טורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל אבל אם טורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל כגון שהפסולת דק ביותר אע"פ שהאוכל מרובה בשעורו על הפסולת מודים ב"ה שבורר את האוכל ומניח את הפסולת דלמעוטי בטרחא עדיף: אף מדיח ושולה. שמניח כלי מלא קטנית ונותן עליו מים והפסולת צף על פני המים ומסיר אותו בידו: שולה. כמו של נעליך, ואין הלכה כר"ג: ט אין משלחין ביו"ט. דורון איש לרעהו: אלא מנות. דבר מוכן שאינו עשוי להניחו למחר כגון חתיכות בשר ודגים: ובה"א כו'. ולא שרי ב"ה אלא לשלוח ע"י אדם אחד או שנים אבל שלשה בני אדם או יותר נושאי מנחה אסור דאוושא מלתא טובא ונראין כמוליכין למכור בשוק: אבל לא תבואה. שאינה ראוי' לאכילה שהרי צריכה טחינה ואין טוחנין ביו"ט (כג): ורבי שמעון מתיר בתבואה. שיכול לכתשה במכתשת קטנה (כד) ויבשלה מעשה קדרה, ואין הלכה כר"ש: י משלחין כלים. הפורים דחזו למלבוש ושאינן תפורים חזו לאכסויי: כלאים. כגון קשין שאין מחממים מותר לשכב עליהם: סנדל המסומר. של עץ מחופה מסמרים שגזרו חכמים עליו שלא לנועלו בשבת ויו"ט מפום מעשה שהיה שנהרגו הרוגי מלכות על ידו (כה), כמבואר במסכת שבת פרק במה אשה: ולא מנעל שאינו תפור. אפי' הוא מחובר ביתדות של עץ וכיוצא בהן: אף לא מנעל לבן. באתריה דרבי

בפך מיט אערדענעם קריגיל ובעץ הפרור אדער מיט אהילצערנע קאך לעפיל, אונ בית הלל זאגין תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן בשמים שטויסט מען יום טוב ווי דער שטיינער איז אלע מאהל צו שטויסען אין דער וואכין אין אשטיינערנעם שטויסיל והמלח במדוך של עץ אונ זאלץ שטויסט מען יום טוב אין אהילצערנעם שטויסיל: ח הבורר קטניות ביום טוב אז איינער קליבט ארבעס אום יום טוב, בית שמאי זאגין בורר אוכל ואוכל ער קליבט אויס די גוטע ארבעס פון די שלעכטע אונ עסט זייא באלד, אונ בית הלל זאגט בורר כדרכו ער קליבט וויא זיין שטייגער איז אלע מאהל צו קליבין, אויב צו קליבען די שלעכטע איז ניט שווערער וויא צו קליבין דיא גוטע, קליבט ער דיא שלעכטע בחיק אין שויס בקנון אין אדער ובתמחוי אין אשיסעל אבל לא בטבלא אבער ניט אויף אברעט ולא בנפה אונ ניט אין אדינע זיפ ולא בכברה אונ ניט אין אגראבע זיפ, רבן גמליאל זאגט אף מדיח ושולה ער מעג אריין שיטען דיא ארבעס אין אכלי אונ ארויף גיסען וואסער קומט דיא שלעכטע ארויף אין דער הייך שעפט מען זייא אראפ: ט בית שמאי זאגין אין משלחין ביום טוב אלא מנות מען טאר ניט אום יום טוב שיקען אמתנה איינער צום אנדערין נאר פערטיגע חלקים שטיקער פלייש אדער פיש אדער אנ־דערע עסענווארג, אונ בית הלל זאגין משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין מען מעג שיקען בהמות אדער חיות אדער עופות סיי לעבעדיגע אונ סיי געשאכטענע משלחין יינות שמנים וסלתות והקטניות מען מעג שיקען וויין אייל מעהל ארבעס, נאר דאס אלין זאל טראגין איין מענטש אדער צווייא מענטשין ניט מער אבל לא תבואה אבער תבואה טאר מען ניט שיקען, וויל מען קען ניט עסין אום יום טוב, ווארום מען דארף דאס מאלין ורבי שמעון מתיר בתבואה אונ רבי שמעון זאגט מען מעג שיקען תבואה, וייל מען קען דאס שטויסין אין אקליינעם שטויסיל אונ קאכין אום יום טוב: י משלחין כלים מען מעג שיקען קליידער בין תפורין בין שאינן תפורין סיי גינייטע אונ סיי ניט גינייטע ואף על פי שיש בהן כלאים אפילו עס איז דא אין זיי שעטנז מעג מען אויך שיקען והן לצורך המועד נאר אז מען דארף דיא קליידער צו יום טוב מעג מען שיקען אבל לא סנדל המסומר אבער אהילצערנעם שוך מיט טשוועקעס בשלאגין טאר מען ניט שיקען יום טוב, וייל מען טאר ניט גיין אין זיי אום יום טוב ולא מנעל שאינו תפור אונ אלעדערנעם שוך וואס ער איז ניט צו גינייט טאר מען אויך ניט שיקען, רבי יהודה זאגט אף לא מנעל לבן אווייסען שוך טאר מען אויך ניט שיקען מפני שצריך אומן וייל מען דארף אבעל מלאכה ער

יהודה לא היו נותלים מנעל לכן עד שמשחירים אותו שצריך אומן להשחירו: **כל שנאותין בו**. ה"ק כל שנאותין בו לחול כמות שהוא ואינו צריך למלאכה אחרת אע"פ שאין נאותין בו בי"ט כגון הפגין

אומן. זה הכלל כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו :

(כו) שבחול לובשין אותן כמו שהן וביום טוב אין לובשין אותן משלחין אותן ביו"ט :

(כו) כיון דליכא שמחת יו"ט בשילוחן שרי, ב"י. אבל מנעל אסור שוליו ובאם שקלה של ידו, תוס' ותוי"ט :

זאל איהם שוואַרץ מאַכִין, אונ דאס טאָר מען ניט אום יום טוב זֶה הַכְּלָל דאס איז דער כְּלָל כָּל שֶׁנָּאוֹתִין בּוֹ אַלֶע זאַכִין וואס אום דער וואָכִין קען מען גיין אין דעם אזוי ווי דאס איז, אונ מען באַרף ניט אַיין בַּעל מְלָאכָה ער זאל עֶפֶּעם פאַריכִטען, אֲפִילוּ אום יום טוב גייט מען ניט אין דער וואָך (דְהַיְינוּ פֶּערְטִיגֶע תְּפִילִין) בְּיוֹם טוֹב מְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ מֶעג מען דאס שִׁיקען אום יום טוב:

גמרא ביצה דף יד ע"א

סלכס פ' כלס כלי הוילון דנכירס דמלכות דבריליס אכרטם

בין תפורים וכו'. בשלמא תפורים חזו למלבוש שאין תפורים חזו לכסוי אלא כלאים למאי חזו וכי תימא חזו למימך תותיה והתניא לא יעלה עליך אבל אתה יכול להציעו תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך לו נימא על בשרו וכי תימא דמפסיק מידי דביני ביני והא אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי יוסי בן שאול א"ר משום קהלא קדישא דבירושלים אפילו עשר מצעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם משום שנא' לא יעלה עליך. אלא בוילון והאמר עולא וילון טמא מפני

רש"י

למימך. לכפלה: **שמא תכרך לו נימא**. ויש נימין גדולים וגסים ומחמס במקומה ועובר משום לא תלבש שעטנז, א"נ נימא בעלמא כיון דעיקר הבגד מהניהו ומהממו מלמטה הוי ליה הא לביסה דאית בה הנאה: **דמפסיק מידי**. שנותן בגד אחר ביניהם: **אסור לישן עליהם**. ומדרבנן: **בוילון**. שראוי לפרסו כנגד הפתח: **וילון טמא**. מקבל טומאה ולא עשאוה כאחד ממחילות

בֵּין תְּפוּרִים אין דער מִשְׁנָה שְׁטֵייט יום טוב מֶעג אַיין מֶענְטְשׁ שִׁיקֶען צום אַנְדֶערִין קְלֵיידֶער סַיי גֶעגֵייטֶע קְלֵיידֶער, אונ סַיי צַייג אויף קְלֵיידֶער, אונ אֲפִילוּ די צַייג איז כִּלְאַיִם (וואָל מיט פְלַאקְס) מֶעג מֶען דאס אויך שִׁיקֶען אום יום טוב, אויב מֶען באַרְף דאס אויף יום טוב. פְרֶעגְט די גְמָרָא בִּשְׁלָמָא תְּפוּרִים חָזוּ לְמַלְבּוּשׁ גֶינֵייטֶע קְלֵיידֶער קען מען באַרְפִין אויף יום טוב אָן צו קְלֵיידֶען אויף זיך שֶׁאֵין תְּפוּרִים חָזוּ לְכִסּוּי צַייג ניט גֶעגֵייטֶע קען מען זיך צוּדֶעקִין מיט זיי אום יום טוב אֶלָּא כִּלְאַיִם לְמַאי חָזוּ אָבֶּער צַייג וואס איז כִּלְאַיִם צו וואס ניצְט מען זייא אום יום טוב וְכִי תֵּימָא חָזוּ לְמֵימָךְ תּוּתֵיהּ טאָמֶער וועסְטוּ זאָגִין דיא כִּלְאַיִם נוּצְט מען זאָל זיך לֵייגִין אויף זֵייא וְהָתַנְיָא מיר האָבִין דאָך גילֶערְנְט עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק אַקְלֵייד וואס איז כִּלְאַיִם (שַׁעַטְנֵז) לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ זאָל ניט אַרויף גֵיין אויף דיר זאָלְסְטוּ דיא קְלֵייד ניט אָנְקְלֵיידִין אויף דיר אונ ניט זיך צוּדֶעקִין מיט איהר אֲבָל אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּיעוֹ תַּחְתֶּיךָ אָבֶּער אויס שְׁפְּרֵייטִין אונְטֶער דיר קֶענְסְטוּ לֵייגֶען אויף דעם שַׁעַטְנֵז אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן אָבֶּער די חֲכָמִים זאָגִין מֶען טאָר ניט אזוי טאָהְן, מֶען טאָר ניט לֵייגֶען אויף שַׁעַטְנֵז שֶׁמָּא תִּכָּרֵךְ לוֹ נִימָא עַל בְּשָׂרוֹ טאָמֶער וועט זיך פאַרְוויקְלֶען אַפָּאדִים פון דיא שַׁעַטְנֵז אויף זַיין לֵייב. זֶעהֶן מיר דאָך אַז שַׁעַטְנֵז נוּצְט גאָר ניט, פאַר וואס מֶעג מען דאס שִׁיקֶען אום יום טוב וְכִי תֵּימָא דְּמַפְסִיק מִידֵי דְּבֵינֵי בֵּינֵי טאָמֶער וועסְטוּ זאָגִין לֵייגֶען מיט דעם בְּגָדִין לֵייב אויף שַׁעַטְנֵז טאָר מען ניט, אָבֶּער אַז מען וועט עֶפֶּעס פאַרְשְׁפְּרֵייטִין אויף דעם שַׁעַטְנֵז מֶעג מען לֵייגֶען אויף דעם פאַר שְׁפְּרֵייטוּנְג, וועט מען דאָך יום טוב קֶענֶען אַזוי טאָהְן, מען וועט לֵייגִין דעם שַׁעַטְנֵז, אויף דעם שַׁעַטְנֵז וועט מען עֶפֶּעס פאַר שְׁפְּרֵייטִין, אונ אויף דעם פאַר שְׁפְּרֵייטוּנְג וועט מען זיך לֵייגִין, נוּצְט דאָך שוין דער שַׁעַטְנֵז אום יום טוב וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי האָט דאָך גִיזאָגְט פון רבי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי'ס וועגין אונ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי האָט גֶיזאָגְט פון רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל'ס וועגִין, אונ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל האָט גֶיזאָגְט פון רַבִּ'ס וועגין, אונ רַב האָט גֶיזאָגְט מִשּׁוּם קְהָלָא קַדִּישָׁא דְּבִירוּשָׁלַיִם פון וועגין די הֵיילִיגֶע פאַר־זאַמְלוּנְג וואס אין יְרוּשָׁלַיִם אֲפִילוּ עֶשֶׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְכִלְאַיִם תַּחְתֵּיהֶן אָסוּר לִישַׁן עֲלֵיהֶם אֲפִילוּ צֶעהְן פאַר שְׁפְּרֵייטוּנְגֶען לִיגֶען אֵיינֶע אויף דיא אַנְדֶערֶע אונ אונְטֶער די צֶעהֶנְטֶע פאַר שְׁפְּרֵייטוּנְג לִיגְט שַׁעַטְנֵז פון דֶעסְטְוועגִין טאָר מען ניט שְׁלָאפִין אֲפִילוּ אויף די אויבֶּערְשְׁטֶע פאַר שְׁפְּרֵייטוּנְג מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ ווייל עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק שַׁעַטְנֵז זאָל ניט אַרויף גיין אויף דיר, אונ עס קען דאָך זַיין אַז די שַׁעַטְנֵז וואס לִיגְט גאָר אונְטֶען זאָל זיך פאַרְבֵּייגִין אין דער הֵייך אונ זאָל באַרֶעקִין זַיין לֵייב, זֶעהֶן מיר דאָך אַז שַׁעַטְנֵז נוּצְט גאָר ניט, פאַר וואס מֶעג מען שִׁיקֶען שַׁעַטְנֵז אום יום טוב אֶלָּא בְּוִילוֹן נאָר די מִשְׁנָה מֵיינְט אַפָּאַרְהאַנְג פון שַׁעַטְנֵז מֶעג מען שִׁיקֶען אום יום טוב, פְרֶעגְט די גְמָרָא וְהָאָמַר עוּלָּא

ממחילות הבית שאינן מקבלות טומאה: **מתחמם כנגדו.** מעטף בשוליו לפיכך יש תורת כלי עליו וכיון דמתחמם כנגדו אסור לעשותו כלאים: **בקשין.** קשין שאין מתחממין מותר לישב עליהם: **גמרא.** קשה דבר שהוא כווץ נעשה קשה: **דנרש.** שם מקום: **שריא.** לישיבה שאינו מתחמם: **צררי דפשיטי כו'.** בגד כלאים שצוררין בו מעות מותר להניח בחיקו שהמעות מקשין אותו ואינו מחמם: **בזרני.** לצרור בהם זרעים: **יש בהם משום כלאים.** ואסור להניח בתוך חיקו: **ערדלאים.** שרגילין ללבשן תחת מנעליהן ותולה עליהן עור של תישים מעובדין תחת קרקעיתן כנגד העקב של רגל ויש עושין אותן של צמר וקורין אותן נמצי:

שהשמש מתחמם כנגדו. אלא בקשין וכי הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע האי נמטא גמרא דנרש שריא, רבא אמר הני צררי דפשיטי אין בהם משום כלאים. דבזרני יש בהם משום כלאים. רב אשי אמר אחד זה ואחד זה אין בהם משום כלאים שאין חימום בכך. אמר רב פפא ערדלאים אין בהם משום כלאים:

וילון סמא עולא האט דאך געזאגט אויב א טומאה ריהרט אן אפארהאנג ווערט דער פארהאנג טמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו ווייל דער בעדינער פארוויקלט זיך מיט דעם פארהאנג עס זאל איהם זיין ווארעם, און אז מען פארוויקלט זיך מיט דעם פארהאנג טאר דאך ניט זיין דער פארהאנג שעטנז, פאר וואס מעג מען שיקען שעטנז יום טוב, צו וואס נוצט דער שעטנז אלא בקשין נאר דא שמועסט אז די שעטנז איז הארט וכי הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע ווי רב הונא בריה דרב יהושע האט געזאגט האי נמטא גמדא דנרש שריא די פילשטשין פון שעטנז וואס ווערט געמאכט אין דיא שטאט נרש מעג מען זיצען אויף זייא ווייל זייא זענען הארט רבא אמר הני צררי דפשיטא אין בהם משום כלאים רבא זאגט אזעקעלע פון שעטנז וואס אינווייניג ליגט געלט וקופערנע אדער זילבערנע מעג מען האלטען דעם זעקיל געלט אין שויס און עס איז ניט אסור וועגען כלאים, ווייל עס איז הארט ווארעמט דאס ניט דבזרני יש בהם משום כלאים און אזעקעלע פון שעטנז וואס אינווייניג ליגט קערנער תבואה טאר מען ניט האלטען אין שויס דעם זעקעלע תבואה ווייל עס איז ווייך ווארעמט דאס איז אסור וועגען שעטנז רב אשי אמר אחד זה ואחד זה אין בהם משום כלאים רב אשי זאגט סייא דער זעקיל איז מיט געלט און סייא ער איז מיט קערנער תבואה, מעג מען איהם האלטען אין שויס און עס איז ניט אסור וועגען כלאים (שעטנז) שאין חימום בכך ווייל פון דעם דערווארעמט מען זיך ניט אמר רב פפא ערדלאים אין בהם משום כלאים רב פפא זאגט ערדלאים (דאס זענען אזעלכע זאקין) אפילו זייא זענען געמאכט פון שעטנז פון דעסטוועגין זענען זייא ניט אסור:

זוהר ואתחנן דף רסא ע"א ת"ח דאצילות יוד הא ואו הא

בצלותא בעי למיקם כגוונא (ס"א בזווגא) דמלאכי עלאי לאתחברא בהדייהו דאינון אקרון העומדים. כד"א (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים ולכוונא רעותיה קמי מאריה ויתבע בעותיה. ת"ח בשעתא דב"נ קאים בפלגות ליליא מערסיה לאשתדלא באורייתא כרוזא קארי עליה ואמר (תהלים קלד) הנה ברכו את יי' כל עבדי יי' העומדים בבית יי' בלילות השתא כד איהו קאים בצלותא קמי מאריה ההוא כרוזא קארי עליה ואמר ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה בתר דמסיים צלותא ברעו (ס"א וקאים בעיפא) קמי מאריה הא אוקמוה דבעי למימסר נפשיה ברעותא דלבא להווא אתר דאצטריך. וכמה עיטין אית ליה לב"נ בכלא ובשעתא דצלותא קיימא (ס"א כיימא) כל אינון מלין דאפיק ב"נ מפומיה בההיא צלותא כלהו סלקין לעילא ובקעין אוירין ורקיעין עד דמטו להווא אתר דמטו ומתעטרו ברישא דמלכא ועביד מנייהו עטרה. והא אוקמוה חברייא צלותא דבעי ב"נ לקב"ה לכוונא דיהא צלותיה תחנונים מנלן ממשה דכתיב ואתחנן אל יי' דא איהו צלותא מעליא. ת"ח מאן דקאים בצלותא בעי לכוונא רגלוי ואוקמוה ובעי לחפיא רישיה כמאן דקאים קמי מלכא ובעי למכסייה (ס"א לאסתמא) עינוי בגין דלא יסתכל בשכינתא. ובספרא דרב המנונא סבא אמר מאן דפקח עינוי בשעתא דצלותא או דלא מאיך עינוי בארעא אקדים עליה מלאך המות. וכד תיפוק נפשיה לא יסתכל בנהירו דשכינתא ולא ימות בנשיקה. מאן דמזלזל בשכינתא מתזלזל הוא בההוא שעתא דאצטריך ליה. הה"ד (שמואל א ב) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. האי מאן דאסתכל בשכינתא בשעתא דאיהו מצלי. היך יכיל לאסתכלא בשכינתא אלא לינדע דודאי שכינתא קיימא קמיה, הה"ד (ישעיה לח) ויסב חזקיהו פניו אל הקיר דתמן שארי שכינתא בג"כ לא בעיא למהוי חוצץ בינו ובין הקיר ואוקמוה:

יוסף לחק

מוסר

ספר חסידים סימן קח.

יצר הרע טוב לאדם שאילו לא היה יצר הרע שולט על האדם מה שכרו אשר יקבל על הטובה מאחר שיצרו מתגבר עליו

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תפלה פרק יג.

(א) כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב. אבל פרשת האזינו קורא הראשון

יצר הרע טוב לאדם וואס הקב"ה האט בשאפין א יצר הרע דאס איז גוט פאר דעם מענטשין שאילו לא היה יצר הרע שולט על האדם ווארום אז דער יצר הרע וואלט ניט געוועלטיגט אויף דעם מענטש מה שכרו אשר קבל על הטובה וועלכער שכר וואלט

(א) כל העולה לקרות בתורה יעדער מענטש וואס קומט אויף די בימה לייענען אין די ספר תורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב זאל ער אנהייבין לייענען מיט אגוטע זאך און זאל ענדיגען מיט אגוטע זאך אבל פרשת האזינו קורא הראשון עד זכור ימות

עד זכור ימות עולם, והשני מתחיל מזכור ימות עולם עד ירכיבהו, והשלישי מירכיבהו עד וירא ה׳ וינאץ, והרביעי מן וירא ה׳ וינאץ עד לו חכמו, והחמישי מן לו חכמו עד אשא אל שמים ידי, והששי מכי אשא אל שמים ידי עד סוף השירה. ולמה פוסקין בה בענינים אלו מפני שהן תוכחות כדי שיחזרו העם בתשובה: (ב) שמנה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבהכ״נ בפחות מעשרה אף ע״פ שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן: (ג) קללות שבתורת כהנים אין מפסיקין בהן אלא אחד קורא אותן. מתחיל בפסוק שלפניהם ומסיים בפסוק שלאחריהם. וקללות שבמשנה תורה אם רצה לפסוק בהן פוסק, וכבר נהגו העם שלא לפסוק בהן אלא אחד קורא אותן:

וכופפו בעבור הקב״ה הרי יש לו שכר טוב. ולרשעים יצר טוב רע להם אילו לא טעמו יצר טוב יכולים היו לומר לא ידענו מה טובו של יצר טוב. כשיבא לידך שום דבר שלא ברצון הקב״ה ומפני הבושת אתה מונע אותו שקשה לעשות ומפליא בעיניך הדבר או שיש לך יצר הרע שמתגבר עליך לעבור או לעשות תחשוב אילו היית בשעת הגזירה הרי היו לך כל היסורין או מות

עולם אבער די סדרה האזינו דער ערשטער לייענט פון האזינו ביז זכור ימות עולם והשני מתחיל דער אנדערער הייבט אן לייענען פון זכור ימות עולם ביז ירכבהו והשלישי אונ דער דריטער הייבט אן לייענען פון ירכבהו ביז וירא ה׳ וינאץ והרביעי אונ דער פערטער לייענט פון וירא ה׳ וינאץ ביז לו חכמו והחמישי אונ דער פינפטער לייענט פון לו חכמו ביז כי אשא אל שמים ידי והששי דער זעקס־טער לייענט פון כי אשא אל שמים ידי ביז צום סוף שירה ביז ויבא משה ולמה פוסקין בה בענינים אלו פאר וואס טיילט מען אפ אויף די ערטער מפני שהן תוכחות ווייל דאס אלץ איז מוסר, דריבער זאל מען דאס לייענען צו עטליכע מענטשן כדי שיחזרו העם בתשובה דאס פאלק זאל הערין דעם מוסר אונ טאן תשובה: (ב) שמנה פסוקים שבסוף התורה די לעצטע אכט פסוקים פון די תורה מותר לקרות אותן בבית הכנסת בפחות מעשרה מעג מען זייא לייענען אין שוהל אפילו עס זענען גיטא צעהן מענטשין אין שוהל אף על פי שהכל תורה היא אפילו די אכט פסוקים זענען אויך תורה ומשה מפי הגבורה אמרם אונ משה האט זיי גיזאגט פון הקב״ה הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה ווייל עס זעהט אויס אז זיי זענען גישריבען גיווארין נאכ־דעם וויא משה איז גישטארבין הרי נשתנו זענען שוין די פסוקים גיענדערט גיווארין פון די גאנצע תורה ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן דריבער מעג איין מענטש זייא אויך לייענען קללות שבתורת כהנים אין מפסיקין בהן די קללות וואס שטייען אין תורת כהנים (אין די סדרה בחקתי) טאר מען ניט אויפהערין אין מיטען אלא אחד קורא אותן נאר איין מענטש זאל זיי אפ לייענען אין גאנצין מתחיל בפסוק שלפניהם ער זאל אנהייבין לייענען א פסוק פריער פאר די תוכחה ומסיים בפסוק שלאחריהם אונ ווען ער ענדיגט די תוכחה זאל ער לייענען א פסוק נאך דיא תוכחה וקללות שבמשנה תורה אם רצה לפסוק בהן פוסק אונ די קללות וואס שטייען אין משנה תורה (אין די סדרה הבא) אויב ער וויל אויפהערין אין מיטען אונ לייענען צו איין אנדערין, מעג מען וכבר נהגו העם שלא לפסוק בהן אלא אחד קורא אותן עס איז אבער דער מנהג מען זאל ניט צו טיילין די פסוקים נאר איינער לייענט אפ אלע פסוקים פון די תוכחה:

איהם געקומען פאר זיין נוטקייט עתה שיצרו מתגבר עליו וכופפו בעבור הקב״ה אבער איצט אז דער יצר הרע האט זיך געשטארקט אויף איהם ער זאל זינדיגען אונ ער האט איינגעבויגין דעם יצר הרע ער האט ניט גיזינדיגט ווייל הקב״ה האט גיבאטין מען זאל ניט זינדיגען הרי יש לו שכר טוב קומט איהם אגוטען שכר ולרשעים יצר טוב רע להם אונ פאר דיא רשעים איז שלעכט וואס עס איז דא איצר טוב אילו לא טעמו יצר טוב ווען זיי וואלטין ניט פארזוכט דעם יצר טוב, ווען דער יצר טוב וואלט זיי קיין מאהל אנגירעט צו גוטען יכולים היו לומר וואלטין זייא גיקענט זאגין לא ידענא מה טיבו של יצר טוב מיר האבין נאר ניט גיוואוסט וואס דאס איז איצר טוב, מען האט אונז קיין מאהל גיוויזען אגוטין וועג, אבער אז דער יצר טוב רעט זייא אן צו גוטין אונ זייא פאלגין איהם ניט אונ זינדיגען דארפין זיי גישטראפט ווערין כשיבא לידך שום דבר שלא ברצון הקב״ה אייב עס וועט קומען צו דיין האנט צו טאהן אזוי אזאך וואס איז ניט דער ווילען פון הקדוש ברוך הוא דוא זאלסט דיא זאך טאהן ומפני הבושת אתה מונע אותו אונ ווייל דוא שעמסט דיך צו טאהן דיא זאך דריבער ווילסטו זיא ניט טאהן שקשה לעשות אדער ווייל די זאך איז דיר שווער צו טאון דריבער ווילסטו זיא ניט טאהן ומפליא בעיניך הדבר אדער ווייל דיא זאך איז דיר וואנדערבאר דריבער ווילסטו זיא ניט טאהן, אבער ניט ווייל גאט האט גיבאטין מען זאל דיא זאך ניט טאהן, טוהסטו זיא ניט או שיש לך יצר הרע שמתגבר עליך לעבור או לעשות אדער דוא האסט איצר הרע וואס רעט דיך אן אונ שטארקט זיך אויף דיר דוא זאלסט זינדיגען אונ טאהן וואס גאט האט גיבאטין דוא זאלסט ניט טאהן תחשוב זאלסטו דאמאלס טראכטין אילו היית בשעת הגזרה ווען דוא וואלסט גיוועזען אין די פאר־צייטיגע יאהרין וואס מען האט גוזר גיוועזען אויף יודין זיי זאלין ניט היטען תורה אונ מצות הרי היו לך כל היסורין או מות בעבור הבורא וואלסטו דאך אויף דיר גענומען אלע יסורים אדער דו וואלסט זיך גילאזט הרגנן ווענין דיא תורה אונ מצות

בעבור העבירה, שנאמר על כן עלמות אהבוך. ואם היו רוצים להרוג אותך או יסורים לעשות לך שתבחר מות מחיים היית סובל וכ"ש זה הדבר שאינו כ"כ גדול שמתגבר עליך יצרך ומקבל שכר טוב שאדם כופף את יצרו מצוה מצוה שאין יצרו מסיתו ותוקפו ודוחקו עליו שהרי אמרו אין שכר על המצות שיעשו לע"ל עד שלא יבואו ימי הרעה אלו ימי הזקנה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה לפיכך חייב לעשות איזו דבר שיצר הרע מתגבר עליו ומכניע את יצרו בעבור הבורא יותר משאר מצות שאין יצר הרע חושש בהן שלא תאמר הרי המצות שקולות קלה כחמורה יען גדול נושא על המצוה שאין היצר מקטרג והוא עובר עליהם יותר ממצות שהיצר הרע מקטרג עליהם:

פון הקב"ה שנאמר על כן עלמות אהבוך וויא עס שטייט אין פסוק שלמה המלך האט גיזאגט פאר הקב"ה וועגן דיין ליבשאפט גיגען די יודין צום שטארבין ואם היו רוצים להרוג אותך אויב מען וואלט דיך גיוואלט הרגנן או יסורים לעשות לך אדער מען וואלט דיר גיוואלט מאהן אלערלייא יסורים שנבחר מות מחיים וואס דער טויט איז בעסער פון דעם לעבין היית סובל וואלסטו געליטען די יסורים נאר ניט צו ווינדיגען געגין הקב"ה וכל שכן זה הדבר שאינו על כך גדול די זאך דארפסטו דאך געווים טאהן אוועק צו שטויסין פון זיך דעם יצר הרע וואס דאס איז ניט אזוי אגרויסע זאך וויא צו ליידין יסורים שמתגבר עליך יצרך ומקבל שכר טוב שאדם כופף את יצרו ממאה מצות שאין יצרו מסיתו ותוקפו ודוחקו עליה אז דער יצר הרע שטארקט זיך אונ רעט אן אמענטשין צו טאן אעבירה אונ דער מענטש בייגט איין דעם יצר הרע נעמט ער אגוטין שכר פון הקב"ה מער וויא ער וואלט גיטאן הונדערט מצות וואס דער יצר הרע האט אים ניט אנגירעט אויף זיי ער זאל זיי ניט טאן שהרי אמרו אין שכר על המצות שיעשו להיות לבוא ווארום די חכמים האבין גיזאגט מען וועט קיין שכר נעמען אויף דיא מצות וואס מען וועט טאהן ווען משיח וועט קומען, ווייל דאמאלס וועט קיין יצר הרע זיין, ווי שלמה המלך האט גיזאגט מען זאל זיך איילין צו טאהן מצות עד שלא יבואו ימי הרעה איידער די שלעכטע טעג וועלין קומען אלו ימי הזקנה דאס מיינט מען די טעג פון די עלטער דאמאלס איז שוין שווער ביי דעם מענטש צו טאהן מצות והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ אונ דוא זאלסט דיך איילין צו טאן מצות איידער עס וועלין קומען דיא יאהרין וואס דוא וועסט זאגין אין זיי האב איך גאר ניט וואס איך וויל האבין אלו ימי המשיח דאס מיינט מען דיא טעג וואס משיח וועט קומען שאין בהם לא זכות ולא חובה אין דיא צייט וועט מען ניט האבין מצות אונ ניט עבירות לפיכך טוב לעשות אותו דבר שיצר הרע מתגבר עליו דריבער איז בעסער מען זאל מאהן די מצוה וואס דער יצר הרע שטארקט זיך אויף אים אונ לאזט איהם ניט טאהן ומכניע את יצרו בעבור הבורא אונ ער מאכט אונטערטעניג דעם יצר הרע ווייל הקב"ה האט אזוי גיבאטין, אזעלכע מצות זענען בעסער צו טאהן משאר מצות שאין יצר הרע חושש בהן ווי די אנדערע מצות וואס דעם יצר הרע הארט ניט אז מען וועט זיי טאהן אונ ער רעט ניט אן דעם מענטש ער זאל זיי ניט טאהן שלא תאמר הרי המצות שקולות קלה כבחמורה דו זאלסט ניט זאגין די מצות זענען דאך גלייך אגרינגע מצוה איז ווי אשווערע מצוה יען גדול נושא על מצות שאין היצר מקטרג והוא עובר עליהם דער מענטש וואס היט ניט די מצות וואס דער יצר הרע רעט איהם ניט אן עובר צו זיין אויף זייא וועט ער האבין אגרויסע שטראף יותר ממצוה שהיצר מקטרג עליהם פיל מער ווי ער איז עובר אויף די מצות וואס דער יצר הרע רעט איהם אן ער זאל זייא עובר זיין:

אנקלוס ואתחנן יום ג תורה

להמשיך סת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי הה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ד וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: שני ה רְאֵה ׀ לִמַּדְתִּי

ד ואתון דאדבקתון בדחלתא דיי אלהכון קימין כלכון יומא דין: ה חזו דאליפית יתכון

ה"א ואתם הדבקים. כתובות קיא סנהדרין סד ל: ראה למדתי. נדרים לז נח בכורות כט:

בעל הטורים

(ד) ואתם הדבקים. חגין על הקו"ף, רמז לק' ברכות שצריך לברך בכל יום: כלכם היום. וסמיך ליה למדתי אתכם, דמשמעות בעי לאיתה כשמע. וזהו היום למדתי. ועוד כלכם היום בזכות הרבים הוא מבייעתם: (ה) למדתי אתכם. כהכם. ע"ו פעמים

רשב"ם

(ד) ואתם הדבקים וגו'. בבל קראנו אליו, כדכתיב וישמע אלהים את נאקתם, ופרעה הקריב ויצעקו בני ישראל אל ה', מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, וכן במן, וכן בשליו, וכן במים:

פירוש לתורת אלהים

(ד) ואתם אבער איהר האט זיך בהעפט אין גאט פעור חיים דרום לעבט איהר אלע היינט: (ה) ראה
אונ איהר האט ניט געדינט עבודה כוכבים בעל

אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָֹה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ו וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה: ז כִּי מִי־גוֹי

קְיָמִין וְדִינִין כְּמָא דִי פַקְדַנִי יְיָ אֱלָהִי לְמֶעְבַּד כֵּן בְּגוֹ אַרְעָא דִי אַתּוּן עָאלִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ: ו וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן אֲרֵי הִיא חָכְמַתְכוֹן וְסוּכְלְתָנוּתְכוֹן לְעֵינֵי עַמְמַיָא דִי יִשְׁמְעוּן יָת כָּל קְיָמַיָא הָאִלֵּין וְיֵימְרוּן לְחוֹד עַם חַכִּים וְסוּכְלְתָן עַמָּא רַבָּא הָדֵין: ז אֲרֵי

ת"א ובמרתם. שבת עה: כי מי. ברכות ו מגילה יא סנהדרין לח:

בעל הטורים

(ו) ושמרתם. כדכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו: (ו) הלמוד במשנה תורה רמז בן ט"ו לגמ': כאיש במה לרבתם ושמרת'. ואמרו רק עם. ס"ת נקיה ר"ת ערום לצד ערות אחותו הסיכה ועבות בת אחיו מותרת ולמד תקיה מ' כאה מטהר ולא חסר קורבנו אינו מטהר. רק מיעוטא היא שאינם יודעים טעם כלאים ופרה וכיולא בהם.

שפתי חכמים

ט שמירה הוא הלימוד והעשייה הוא קיום המצות שכל שאינו לומד אינו עושה: י שינה הכ' שמות החכמה והבינה בשמות הסותר מפני שאין החכמה והבינה במרן אל האומות רק

רש"י

(ו) ושמרתם. זו מ משנה: ועשיתם. כמשמעו: כי הוא חכמתכם וגו'. בזאת תחשבו חכמים י ונבונים לעיני

פירוש על פסוק זה מהע"נ

(ס) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו' לעשות כן בקרב הארץ. כתב הע"נ מיבות בקרב הארץ הוא מיותר לכאורה, והענין כי קודם ע"ת היו אנשים שחשבו שכל עיקר העבודה הרצויה לשלמות הנפש הוא ההתבודדות והפרישות מבני אדם ומליכנות מעולם הזה, ע"כ ישבו המיד במדבר ויערים והיו רק עם עשבי השדה כחיות ובהמות עד שאבדו ח"ע מן העולם, אבל הקב"ה נתן לנו תורת אמת שדרכיה דרכי נועם וגו' שאפשר לקנות שלמות הנפש בלי התבודדות רק לחיות חיי משפחה עם אשתו וב"כ יחד, וליהנות מטוב העוה"ז רק ע"ד מה שהתירה התורה. וזה הודיע משה לישראל, ואמר ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו' לעשות כן בקרב הארץ, אתה תהיה בקרב הארץ בתוך משפחתך ותעבוד ה', והארץ הזאת היא ארץ זבת חלב ודבש, ואפשר דגנך וגו' ותוכל ליהנות ממנה ככל הארץ, רק ע"פ התורה והמצות:

ליקוטים על התורה

(ז) כי מי גוי גדול וגו'. אלע פעלקער שטעלין ארויס זייערע גאטער אין אשכוב, אונ אז זיי ווילען בעטין צו זייער גאט גייען זיי צו די שטוב וואס דארט שטייט זייער גאט אונ בעטין צו איהם, אבער זייער גאט קען נים קומען צו זייא אין שטוב הערין זייער תפלה, אבער ביי אונז יודין קענען מיר בעטין צו גאט ווא מיר הילען, ווארום איף וועלכען ארט מיר בעטין צוא גאט איז שוין דא גאט נעבין אונז אונ ער הערט שוין אונזער תפלה:

פירוש להורת אלהים

זעה איך האב אייך גילערינט חוקים ומשפטים גיזעץ אונ דינים כאשר אזוי וויא מיין גאט האט מיר גיבאטין לעשות צו טאהן אזוי אין דעם לאנד אשר אתם באים וואס איהר קומט אהין צו ירשנן זיא: (ו) ושמרתם אונ איהר זאלט היטין דאס מיינט מען איהר זאלט לערנען ועשיתם אונ איהר זאלט טאן כי היא חכמתכם ובינתכם ווארום דאס איז אייער קלוגהייט אונ אייער פארשטאנדיגקייט לעיני העמים פאר די אויגין פון דיא פעלקער דורך דיא מצות וועט איהר ווערין גירעכינט פאר חכמים אונ פארשטענדיגע ביי די פעלקער אין די אויגין אשר ישמעון וואס זיי וועלין הערין את כל החקים האלה די אלע חוקים ואמרו וועלין זיי זאגין רק נאר איין קלוג פאלק אונ איין פארשטאנדיגעס פאלק איז די גרויסע פאלק זייא וועלין זאגין עס איז ניטא א קליגער פאלק ווי די ישראל: (ז) כי מי גוי גדול ווארום ווא איז דען דא אזוי איין גיאכפערט

משלי חכמים

(ז) כי מי גוי גדול וגו'. למשל אגביר האט געהאט אאיינציגע טאכטער ווי עס איז געקומען די ציים צו מאהן מים איהר א שידוך, זענען געקומען שדכנים אונ האבין גערעט שידוכים מים די גבירים פון די שטאט ווייל זיי האבין גערע־כענט דער גביר וועט געווים נים וועלין אוועק געבין זיין איינציגע טאכטער אין אפרעמדע שטאט, די אלע גבירים פון שטאט זענען אבער דעם גביר נים געפעלין ער זאל צו זייא געבען זיין טאכטער. אמאהל האט געטראפין אין די שטאט איז געקומען אגרויסער גביר פון אווייטע מדינה, וואס דער גביר מים זייגע אלטערין זענען גרויסע גוטע פריינד גיוועזען, אונ דער גביר האט זיך באקענט מים דעם פרעמדין גביר אונ עס איז גיווארין געשלאסין דער שידוך, פון גרוים פריינד־שאפט וואס דער גביר האט געהאט צו דעם פרעמדין האט ער נאר פארגעסין אז דער פרעמדער איז פון אווייטע מדינה

אונקלוס

מַן עַם רַב דִי לֵיהּ אֱלָהָא קָרִיב לֵיהּ לְקַבָּלָא צְלוֹתֵהּ בְּעִדָּן עָקְתֵיהּ כַּיְיָ אֱלָהַנָא בְּכָל עִדָּן דַאֲנַחְנָא מְצַלַּן קֳדָמוֹהִי:
ח וּמַן עַם רַב דִי לֵיהּ קְיָמִין וְדִינִין קְשׁוֹטִין כְּכֹל אוֹרַיְתָא הָדָא דִי אֲנָא יָהֵיב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין:

גָדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו:
ח וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

ת"א כס' אלהינו. ר"ס יח יבמות סח קס: ומי גוי. בכלות שס:

רש"י

השמים: (ח) חקים ומשפטים וגו'. הגונים כ ומקובלי':

שפתי חכמים

מלד עלמן ולא יתכן לומר לעיני השמים ושוסיף מלת תחבלי שפירושו שתחשבו חכמים ונבונים לעיניהם: כ ללה לומר היאך פיי' על חקים ומשפטים לדיקים דדוקא גבי אדם שייך ל' זה, ומפרש דלשון לדיקים הגונים כו' ומוסב גם על חקים:

פירוש לתורת אלהים

פאָלק אֲשֶׁר וָואס גָאט זָאל זַיין צוּ אִיהם נָאהֶנְט כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ וִוי אוּנְזֶער גָאט אִיז צוּ אוּנְז נָאהֶנְט בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו אִין אַלֶע צַייט וֶוען מִיר רוּפִין אִיהם:
(ח) וּמִי גוֹי גָדוֹל אוּנ וָוער אִיז אַזוי אַיין גִיאַרְפֶּערְט פָאלְק אֲשֶׁר לוֹ וָואס עֶס אִיז דָא צוּ אִיהם גִיזֶעצִין אוּנ דִינִים צַדִיקִים גִירֶעכְטֶע כְּכֹל אַזוי וִוי דִי תּוֹרָה אֲשֶׁר אָנֹכִי נוֹתֵן וָואס אִיךְ גִיב הַיינְט פַאר אַייךְ:

משלי חכמים

אוּנ נָאךְ דֶער תְּחִנָּה וָועט עֶר וָועלִין מִיט זַיין וַוייבּ פָארֶען אִין זַיין מְדִינָה וַוייל דָארְט הָאט עֶר זַיין גַאנְצֶען פַארְמֶעגִין, אוּנ אַזוי אִיז גִיוֶועזִין, נָאךְ דִי תְּחִנָּה הָאט דֶער פְרֶעמְדֶער גְבִיר גִיזָאגְט צוּ זַיין וַוייבּ מִיר וָועלִין פָארִין אַהֵיים, וִוי דֶער פָאטֶער הָאט גִיזֶעהִן אַז זַיין אֵיידֶעם נֶעמְט זַיין טָאכְטֶער מִיט אִיהר אַוֶועק צוּ פָארִין אִין זַיין מְדִינָה הָאט עֶר גִיזָאגְט צוּם אֵיידֶעם מַיין טָאכְטֶער לָאזִין פָארִין מִיט דִיר מוּז אִיךְ וָוארוּם זִיא אִיז דָאךְ דַיין וַוייבּ, אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶעוואוּסְט פְרִיעֶר אַז דוּ קֶיינְסְט פוּן אַפְרֶעמְדֶע לַאנְד נָאר אִיךְ בֶּעט דִיךְ בַּאלְד וִוי דוּ וֶועסְט קוּמֶען אִין דַיין מְדִינָה זָאלְסְטוּ דָארְט בָּאהַאבִּין אַפַאלַאץ פוּן מַיינֶעטְוֶועגִין אִיךְ זָאל קוּמֶען אִין דַיין מְדִינָה אוּנ וואהְנֶען נֶעבִּין אַייךְ, זָאגְט דֶער מִדְרָשׁ דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶועזִין בַּיי הקב"ה מִיט דִי תּוֹרָה, אַלֶע מַלְאָכִים הָאבִּין גִיוָואלְט נֶעמֶען דִי תּוֹרָה אוּנ דִי יוּדִין הָאבִּין גִיוָואלְט נֶעמֶען דִי תּוֹרָה, נָאר וַוייל הקב"ה הָאט גֶעהַאט דְרַיי גוּטֶע פְרַיינְד אוֹיף דִי וֶועלְט אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב, דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גִיגֶעבִּין דִי תּוֹרָה צוּ דִי יוּדִין, עֶס אִיז אָבֶּער בְּבִיטּוּל פַארְגֶעסִין גִיוָוארִין אַז דִי יוּדִין מוּזִין אַרָאפְּנֶעמֶען דִי תּוֹרָה אוֹיף דִי וֶועלְט הָאט הקב"ה גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין אַייךְ גֶעבִּין דִי תּוֹרָה אַרָאפּ אוֹיף דִי וֶועלְט מוּז אִיךְ, וַוייל אִיךְ הָאבּ דָאךְ גֶעוואוּסְט אַז אִיר וֶוענְט פוּן דִי וֶועלְט אוּנ אִיךְ הָאבּ אַייךְ דִי תּוֹרָה גִיגֶעבִּין נָאר אַיין זַאךְ וֶועל אִיךְ בֶּעטִין בַּאלְד וִוי אִיהר וֶועט אַרָאפְּנֶעמִין אוֹיף דֶער עֶרְד דִי תּוֹרָה זָאלְט אִיהר בָּאהֶען אַשְׁטוּבּ פוּן מַיינֶעטְוֶועגִין אִיךְ זָאל וואהְנֶען מִיט אַייךְ צוּ זַאמֶען, דָאס אִיז גִיוֶועזִין דֶער מִשְׁכָּן. דְרִיבֶּר הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט. צוּ דִיא יוּדִין וֶוער אִיז נָאךְ אַזוי אַגְרוֹיסֶע פָאלְק וִוי אִיר זֶענְט וָואס גָאט זָאל זַיין נָאנְט צוּ אִים וִוי עֶר אִיז נָאנְט צוּ אַייךְ, וָוארוּם וֶוער אִיז נָאךְ אַזוי אַפָאלְק וָואס גָאט הָאט זַיי גִיגֶעבִּין תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת אַזוי וִוי עֶר הָאט גִיגֶעבִּין צוּ אַייךְ אוּנ וַוייל גָאט אִיז נָאנְט צוּ אַייךְ נָאר תָּמִיד דִי תּוֹרָה דְרִיבֶּער זָאלְט אִיר זֶעהְן צוּ הִיטֶען דִי תּוֹרָה זִיא זָאל נִיט פַארְגֶעסִין וֶוערִין פוּן אַייךְ וֶועט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵייבִּיג נָאנְט זַיין צוּ אַייךְ:

תרגום

נביאים ישעיה מ

לחמשיך מנ"ח דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהוָה חיה יחידה דנצח יְהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א כְּרָעֲיָא דְעָדְרֵיהּ רָעֵי בְּדְרָעֵיהּ סָכְנִישׁ אִמְּרִין וּבְחֵיקֵיהּ מְסוֹבַר רַבִּיכִין מֵינְקָתָא בְּנִיחַ מְדַבַּר: ב מַן אֲמַר אִלֵּין קָם אֲמַר וַעֲבִיד דְכָל מֵי עָלְמָא חֲשִׁיבִין קֳדָמוֹהִי כְּטִפָּא בְּשׁוּעֲלָא

א כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל: ב מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם

רש"י

(א) כרועה. אשר עדרו ירעה: עלות. מניקות: ינהל. מנהיג: (ב) בשעלו. בהליכתו:

מצודת דוד

(א) כרעה. כמו הרועה המרעה עדרו בנחת ומקבץ הטלאים בזרועו לא במקל ונושאם בחיקו והקטנות שבהם מנהג בנחת, כן יוליכם המקום בנחת כשובם מן הגולה: (ב) מי מדד. ר"ל מי כמוהו היודע עומק המים כאלו מדד באגרופו ויודע רוחב השמים כאלו תכן מדתו בזרת ויודע מדת עפר הארץ כאלו מדדם בכלים ויודע משקל ההרים כאלו שקלם בפלס ומאזנים וכאומר

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטרה פון דער וואך:

בזרת תכן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים: ג מי־תכן את־רוח יהוה ואיש עצתו יודיענו: ד את־מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפט וילמדהו דעת ודרך תבונות יודיענו: ה הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו הן איים כדק יטול:

ומשחת שמיא כאלו בזרתא מתקנין ועפרא דארעא כאלו במכילא אתכל וטוריא כאלו סתקל תקילין ורמתא כד במאזניא: ג מאן תקין ית רוח קודשא בפום כל נביא הלא יי וצדיקיא עבדי מימריה פתגמי רעותיה הודעינון: ד להון דבעו מן קדמוהי אסבר חוכמא ואלפינון אורח דדין ויהב לבניהון אוריתא ואורח דסוכלתנו לבני בניהון הודעינון: ה הא עממיא כטפא מדול וכעיול מוזניא חשיבין הא נגותא כדוקא דפרח:

מצודת דוד

ובאותי יודע כל אלה יוכל הוא לשבות את זאת: (ג) מי תכן. מי הכין רצונו של מקום ר"ל מי הטה רצון המקום אחר דעתו: ואיש. מוסב על מלת מי לומר מי הוא האיש אשר המקום יודיענו עצתו: (ד) את מי. עם מי נתייעץ ומי הבינו דרכה ומי למדו ללכת בדרך משפט ומי למדו דעת ומי הודיעו דרך תבונות. וכפל הדבר פעמים הרבה להפלגת הפליאה: (ה) הן גוים. גבורת הגוים נחשב למולו כטפה המרה הנוטף מעולי דלי שאין מושגח על מיפי דלי: וכשחק מאזנים נחשבו. בעיני המקום השוכים הם כאבק הנשחק מעפוש מאזני נחשת אשר יולאים ממנה בנפיחה קלה: הן איים. אף הים ישליך כאבק דק וכאומר וא"כ הוא איך יעמדו האומות למולו למחות בידו מלהוציא את ישראל מתוכם:

רש"י

וכל בשליש. ומדד בשלישיות שלוש מדבר וכו': בפלס. במשקל: (ג) מי תכן. את רוח הקודש בפי הנביאים. ומי איש אשר עצתו יודיענו להקב"ה: (ד) את מי נועץ. הקב"ה: (ה) כמר מדלי. כטיפת מרה המטפטפת מכוסי הדלי: וכשחק מאזנים. וכאלודה שהנהשת מעלה עפוש ומשחק: כדק יטול. כאבק הניטל ברוח:

כתובים תהלים עד

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חית יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א זכר־זאת אויב חרף יהוה ועם־נבל נאצו שמך: ב אל־תתן לחית נפש תורך חית ענייך אל־תשכח לנצח: ג הבט לברית כי מלאו מחשכי־ארץ נאות חמס: ד אל־ישב דך נכלם עני ואביון יהללו שמך: ה קומה אלהים ריבה ריבך זכר חרפתך מני־נבל כל־היום:

א אדכר דא בעל דבבא סנגדך יי ועמא טפשא דרחיקו שמך: ב לא תמסור לעממיא דמתילין לחיות ברא נפשת מאלפי אוריתך חייהון דענייך לא תתנשי לעלמין: ג אסתכל לקיימא דגזרתא לאבהתן ארום אתמליאו בניהון חשוכא פריס על ארעא ואוניאותא וחטופין: ד לא יהוב מסכן מכסיף עניא נחשוכא ישבחון שמך: ה קום אלהא נצי מצותך אדכר קלנא דעמך מן סלכא טפשא כל יומא:

מצודת דוד

(א) זכר. ר"ל את אשר הכל בידך ותשגיח על הכל זכר נא זאת מה שהאויב מחרף את ה' ונקום ממנו: ועם נבל. כפל הדבר כמ"ש: (ב) לחית. לאדם הרשעים אל תמסור נפש ישראל: חית ענייך. עדת ישראל בהמה עניים ומוכנעים: (ג) הבט. ראה הברית אשר כרת לאבותינו לנחול בניהם: מחשכי ארץ. המקומות שאנו יושבים בהם בהשכת הגלות נתמלאו מדורי חמס ר"ל האויב יושב בינינו ומומם: (ד) דך. המדוכה בגולה אל ישוב נכלם במה הפלתו רק קבלה ברלון ואז עני ואביון יהללו את שמך בעבור זה: (ה) ריבך. כי לאוכך קמו לנגדך: כל היום. מה שמחרף בכל יום:

רש"י

(ב) אל תתן לחית. לגדודי הרשעים: נפש תורך. תורים ויונים שלך: חית ענייך. נפש ענייך: (ג) הבט לברית. אשר כרת לאבותינו: כי מלאו. בניהם עמך ישראל: נאות חמס. ל' מדור: (ד) אל ישוב דך. מלפניך בתפלתו נכלם: (ה) חרפתך. גדופיך שעם נבל מחרפים אותך:

פירוש עברי טייטש

(א) זכר זאת אויב חרף ה' גאט געדיינק נאר דאס אז דער פיינד לעסטערט דיך ועם נבל נאצו שמך אונ דאס שלעכטע פאלק דערצערענען דיין נאמען: (ב) אל תתן לחית נפש תורך הקב"ה זאלסט ניט געבין צו דיא פעלקער אין האנט דאס לעבין פון דיין טאהב חית ענייך אל תשכח לנצח דיינע ארעמע יודין זאלסטו ניט פארגעסין אויף אייביג: (ג) הבט לברית זעה נאר דעם פארבינדונג וואס דוא האסט געמאכט מיט די מענטשין פון דער וועלט עס זאל ניט גולגן איינר ביי דעם אנדערין כי מלאו מחשכי ארץ נאות חמס אונ דיא פינסטערע ערד וועלכע מיר זענען אויף איהר זענען אלע וואהנונגען פוהל מיט רויב: (ד) אל ישוב דך נכלם הקב"ה איך בעט דיך דער צו שטויסענער. דיא

כלי אמצעי דת"ח דמלכות דיליה צבאות

היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת ונותנה על ידה וכהן מניח את ידו מתחתיה ומניפה: ב הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים. היה משקה ואח"כ [א] מקריב את מנחתה, ר"ש אומר מקריב את מנחתה ואח"כ היה משקה, שנא' ואחר ישקה את האשה את המים. אם השקה ואח"כ הקריב את מנחתה כשרה: ג עד שלא נמחקה המגילה אמרה [ב] איני שותה מגילתה [ג] נגנזת ומנחתה מתפזרת על הדשן ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. נמחקה המגילה ואמרה

היה נוטל. בעלה את המנחה שאין מצות כהונה במנחה אלא מקמיצה ואילך והגשה נמי תחלת קמיצה הוא שאין זר קרב למזבח אבל קדושי כלי ויציקה ובלילה במנחו' העשויות שמן כשר בזר: ונותנה על ידה. להניף: וכהן מניח ידו תחתיה. שנאמר בשלמים ידיו תביאנה ונאמר במנחת סוטה ולקח הכהן מיד האשה מה בשלמים הכהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף כך במנחת סוטה כהן מניח ידו תחת יד האשה (א) ומניף: ב והגיש. לקרן מערבית דרומית: והשאר נאכל לכהנים. שכל הנקמצות שיריהן נאכלים: היה משקה ואח"כ מקריב את מנחתה. תלתא קראי כתיבי והשקה קמא ואחר ישקה והשקה בתרא והשקה קמא לגופיה שמשקה אחר שנמחקה המגילה קודם הקטרת המנחה ואחר ישקה אע"ג דמשמע דוקא על כרחך מקרא האמור ראשון נדרש לגופו ומקראו' יתרות האמורים אחריו כתנו לידרש הלכך ואחר ישקה אף ע"פ שנכתב אחר הקטרת המנחה אקודם הקטרה קאי ואמחיקה הכתובה למעלה קאי וקאמר דאם לא נמחקה יפה ועדיין רשומן של אותיות ניכר לא ישקנה (ב) והשקה בתרא לאשמועינן שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ: רש"א מקריב את מנחתה ואח"כ משקה. בע"כ ואחר ישקה דוקא הוא ודוקא כתיבה לאחר הקטרה והשקה קמא שאם בדיעבד השקה ואח"כ הקריב מנחתה כשרה והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ ואין הלכה כר"ש: ג מגילתה נגנזת. בצד ההיכל: ומנחתה מתפזרת על הדשן. ונשרפת על בית הדשן שהיה בעזרה ששורפים שם פסולי קדשי קדשים דהואיל וקדשה בכלי שרת טעונה שרפה בעזרה (ג): ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. דבעי' כתיבה לשמה דכתיב ועשה לה הכהן כל עשייתה

(א) ירושלמי ואין דבר כיעור מניח מפס ואינו חושש ומביא כהן זקן ואפ"ת כהן ילד שאין יצה"ר מצוי לשעה, תוס': [א] מקריב. גמ' מה מקריבה מ"ק כו' ובהשקאה גופה פליגי ר"ש ורבנן: (ב) ל"ד נקט דקרא אתא לרשומו ניכר דכיון דכתיב ומחה משמע אפילו למעוטי רשומו ניכר דלאו מיחוי הוא כו' אלא עיקר קרא אם הקריב מנחתה ואח"כ השקה כשרה כדדרש ר"ש והשקה קמא, תוס': [ב] איני כו'. ולפ"ה שאינה אומרת טמאה אני שאין כופין אותה לשתות, כר"ס: [ג] נגנזת. דכל כתבי הקדש שאינן נקרא בהן נגנזין שלא יתבזו, רש"י: (ג) והאי מספוקים היינו נשרפת כדאמר לקמן ואלו שמנחותיהן נשרפות

פרק ג א היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית דער מאן האט אדוים גינומען דיא מנחה פון דער קארב וואס איז גיפלאכטען פון קארע ונותנה לכלי שרת אונ האט אריין גלייגט דיא מנחה אין אהיילינגע כלי פון בית המקדש ונותנה על ידה אונ ער האט גיגעבין די כלי מיט דער מנחה אויף איהר האנט וכהן מניח ידו מתחתיה אונ דער כהן לייגט זיין האנט אונטער דיא האנט פון דיא אשה ומניפה אונ זיא הייבט אויף דיא מנחה: ב הניף ער האט אויף גיהויבין די מנחה והגיש אונ האט גינגענט די מנחה צום ווינקעל מערבית דרומית פון מזבח קמץ ער האט גינומען אביסעל מעהל פון דער מנחה והקטיר אונ האט פאר ברענט דיא ביסעל מעהל אויף דעם מזבח והשאר אונ דיא איבעריגע מעהל פון די מנחה נאכל לכהנים האבין די כהנים גיגעסין היה משקה ער האט איהר גיגעבען טרינקען די מים המאררים ואחר כך מקריב את מנחתה נאכדעם האט ער מקריב גיוועזן דיא מנחה, רבי שמעון זאגט מקריב את מנחתה פריער האט ער מקריב גיוועזן דיא מנחה ואחר כך היה משקה נאכדעם האט ער איהר גיגעבין טרינקען דיא מים המאררים שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק ואחר ישקה את האשה את המים דער נאך [וויא ער האט מקריב גיוועזן דיא מנחה] זאל ער געבין טרינקען דיא אשה דיא מים המאררים אם השקה אויב פריער האט ער איהר גיגעבען טרינקען די מים המאררים ואחר כך הקריב את מנחתה דער נאך האט ער מקריב גיוועזן דיא מנחה כשרה איז אויך כשר: ג עד שלא נמחקה המגלה אויב איידער מען האט אפ גימעקט דיא מגלה [וואס שטייט פרק ב משנה ג] אמרה איני שותה האט זיא גיזאגט איך וועל ניט טרינקען מגלתה נגנזת ווערט די מגלה בהאלטען ומנחתה מתפזרת על הדשן אונ די מעהל פון די מנחה ווערט פאר שפרייט אויף די אש ואין מגלתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת אונ די מגלה איז ניט כשר אפ צו מעקין צו געבין טרינקען מיט איהר איין אנדער סוטה נאר פאר איין אנדער סוטה מוז מען שרייבין איין אנדער מגלה נמחקה המגלה ואמרה טמאה אני אז דיא מגלה

פירוש ע"ט

ידין וואס זענען צו שטויסין אונ צו בראכין זאלין ניט אוועק גיין פון דיר פארשעמט עני ואביון יהללו שמך די יודין וואס זענען ארעם וועלין לויבין דיין נאמען פאר דיין הילף וואס דוא וועסט זייא העלפין: (ה) קומה אלהים ריבה ריבך גאט שטייא־אויף אונ קריג דיך דיין קריג, די קריג איז דיינע, דיין נאמען זאל ניט פארשעמט ווערין זכור חרפתך מני נבל כל היום געדיינק דיין שאנדע ווי דוא ווערסט פארשעמט פון די שלעכטע מענטשין אנאנ־ צין טאג:

ואמרה טמאה אני המים נשפכים ומנחתה מתפזרת על הדשן. נמחקה המגילה ואמרה איני שותה [ד] מערערים אותה ומשקין אותה בעל כרחה: ד אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידין והם אומרים הוציאוה (ס"א הוציאוה) שלא תטמא את העזרה. אם יש לה זכות היתה תולה לה. יש זכות תולה [ה] שנה אחת. יש זכות תולה [ו] שתי שנים. יש זכות תולה ג' שנים. מכאן אמר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה [ז] תדע שהזכות תולה לה. רבי אליעזר אומר כל המלמד בתו תורה כאלו' למדה תפלות. רבי יהושע אומר רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. הוא היה אומר חסיד שוטה ורשע

לשמה: והמים נשפכים. דכיון דאמרה טמאה אני בדוקה ועומדת היא ומים המרים לא נתנו אלא לברר בהם את הספק: מערערים אותה. דדלמא טהורה היא ומחמת בעיתותא קאמרה (ד): ד אינה מספקת לשתות וכו'. בגמרא מוכיח דמתני' ר"ע היא דסבר כר"ש (ה) דאמר מקריב מנחתה ואח"כ משקה אותה דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקי לה מיא דכתיב מנחת זכרון מזכרת עון: מתמלאת גידין. מתוך שבשר' נפוח נראית כמלאה גידים: שלא תטמא את העזרה. לא מטומאת מת קאמר אלא שלא תפרוס נדה (ו) ותטמא שער נקנור ועזרת נשים שאלא דרך שם שנדה וזבה אסורין ליכנס בהר הבית (ז) אבל המת עצמו מותר להכניסו להר הבית ולשער נקנור שלא נתקדשו בקדושת העזרה (ח): יש לה זכות וכו'. בגמ' מפרש דזכות דתורה הוא דתולה לה שהוליכה בניה לבית הספר והמתינה לבעלה שילא חוץ לעיר לעסוק בתורה (ט): כאלו מלמדה תפלות. הבור משכב אנשים (י) שמתוך התורה היא מבינה ערמימות ועושה דבריה בהצנע כדכתיב אני חכמה שכנתי ערמה (יא): רוצה אשה בקב. ליזון מזונות מועטים ויהיה תשמיש מצוי לה: מתשעה קבין ופרישות. לפרוש מן התשמיש הלכך אין טוב שתלמוד תורה: חסיד שוטה. מפרש בגמרא כגון דקטבעה אשה בנהר ואמר לאו אורח ארעא לאסתכולי באתתא ולאצולה: רשע ערום. כגון

כו': [ד] מערערים. לי' פירש הרע"ב ותניא קלבים של ברזל מטילין לתוך פיה שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערים אותה ומשקין בעל כרחה: (ד) כ"י ונראה שנתכוונו להעמיד המשנה כר"ע דסבר דאומרת איני שותה כי אומרת מחמת בעתותה הוא דמערערים והכא מחמת בעתותה אנן קיימינן ואי נמי לר"י דסבר דלעולם מערערים וטעמא מפרשים אליבייה דלעולם אף ע"פ שאין אנו רואים בעתותה יש לנו לחוש דלמא מחמת בעתותה: (ה) אימא סיפא אם יש לה זכות תולה והא כ"ש סבר דאין זכות תולה ומשני בזכות כרבנן ס"ל: (ו) דמחמת בעתותה שהאלוהיות רגילה לפרוס שמרפים הדמים ונפשה שסקור ולא דמי לחרדה מסלקת הדמים דתנן ספ"ד דנדה שהיא דאגה אינה באה פתאום, גמ': (ז) וטעמא שהוא נקרא מחנה לויה, ועיין תוי"ט: (ח) לפי שער נקנור היא מחנה לויה וקורא בכלל הר הבית ושער נקנור עצמו אף ע"פ שהוא בעזרת ישראל לא נתקדש כו' וקדושת עזרה כ"ל עזרת ישראל ועזת ואילך שהוא מחנה שכינה: (ט) אלא טיהם הכל לפי זכותה שאינו דומה עושה מצוה לעושה מוטה: [ה] שנה. ופע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דכתיב ותסיך בלדקה פרוק וגו' הן השוה ארכה לשלוך וכתיב כולם מטא על כ"ב מגלה וגו' נקלת ירחין תרי עשר, גמרא: [ו] ב' שנים כו'. ירושלמי שנה אחת מנ"ל ב' שנים מאמנון ויהי לשנתים ימים ג' שנים מאחאב וישבו שלש שנים אין מלחמה: [ז] תדע כו'. פרלה ותלמוד בפ' סוטה דילפינן ונקתה ונזרעה זרע ונקתה ע"י זכיות כדי זכיפה זרע פ' פרשים וי"א יותר כדמפרש בגמ': (י) כאלו כתיב בפ' מעין שכים שנתרועמה ותפלה בגללים ותפלה של תנור כי ספי"ו ופמ"ם ממתלפים בפולה דעלכ"ם. והר"מ פי' תפלות דברי שבאי ודברי משלים מל' היאכל תפל בלי מלח שטעמו דבר חסר וגרוע: (יא) ורבנן כלומר בן עזאי מכפיה לים לכדר"י כר"ה דאמר אין ד"ת נתקיימין אלא ביד

איז אפ געמעקט געווארין און זיא האט געזאגט איך בין טמא געווארין, איך האב מזנה געוועז המים נשפכין ווערין די וואסער אויס געגאסין ומנחתה און די מעהל פון די מנחה מתפזרת על הדשן ווערט פאר שפריים אויף די אש נמחקה המגלה או די מגלה איז אפ געמעקט געווארין ואמרה איני שותה און זיא זאגט איך וויל ניט טרינקען מערערים אותה עפינט מען איהר די מויל ומשקין אותה בעל כרחה און מען גיט איהר צו טרינקען די מים המאררים: ד אינה מספקת לשתות זיא האט נאך ניט צייט געהאט אויס צו טרינקען דיא מים המאררים אין גאנצין עד שפניה מוריקות ביז איהר פנים איז געווארין געל ועיניה בולטות און איהרע אויגין זענען איהר ארויס געשטארצט פון קאפ והיא מתמלאת גידין און זיא איז פול געווארין מיט אדערין והם אומרים און דיא מענטשין האבין געזאגט הוציאוה פירט איהר ארויס שלא תטמא העזרה זיא זאל ניט מטמא זיין די עזרה אם יש לה זכות אויב זיא האט אמצוה וואס זיא האט נפירט אירע קינדער צו לערנען תורה אדער זיא האט נהייסען דעם מאן ער זאל לערנען תורה היתה תולה לה האט מען איהר געווארט, האבין דיא מים המאררים איהר ניט באלד קראנק גימאכט

יש זכות תולה שנה אחת עס זענען דא מצות וואס דורך זייא ווארט מען איהר אַיאהר יש זכות תולה שתי שנים עס זענען דא מצות וואס דורך זיי ווארט מען איהר צווייא יאהר יש זכות תולה שלש שנים עס זענען דא מצות וואס דורך זייא ווארט מען איהר דרייא יאהר מכאן אומר בן עזאי פון דאנען לערינט בן עזאי צוא זאגין חייב אדם ללמד את בתו תורה אמענטש איז מחויב צו לערנען זיין טאכטער תורה שאם תשתה אויב זיא וועט מזנה זיין און וועט טרינקען דיא מים המאררים און וועט זעהן עס שאט איר ניט תדע שהזכות תולה לה וועט זיא וויסען אז ווייל זיא האט אזכות דריבער ווארט מען איר. רבי אליעזר זאגט כל המלמד בתו תורה ווער עס לערינט זיין טאכטער תורה כאלו למדה תפלות איז גלייך וויא ער וואלט איהר לערנען עצות וויא אזויא זיא זאל מזנה זיין (עיין בהרע"ב) רבי יהושע זאגט רוצה אשה בקב ותפלות אאשה וויל בעסער ווייניג מזונות און ארעם לעבען און זיין באהעפט מיט איהר מאן מתשעה קבין ופרישות איידער מען זאל איהר געבין ניין מאהל אזוי פיל מזונות און רייך לעבען און זיין אפ גשייט פון מאן הוא היה אומר רבי יהושע פלעגט זאגין חסיד שוטה אחסיד

מי שמעמיד עצמו ערום עניס פרש"י שפירש מכל עסקיו ונעשה עניס עני והסר כל נ"א שמעמים שיחקיים הוכחו לקבון על יד ונלמוד מכל אדם: (יב) ל' כר"מ שחכמים קורין עלמן פרושים לשוחם מופרשים מבני אדם שיש לשם חסרונות ושמדות שפתויות והרדיפה אחר תאות העולם ושם מיסלים לשכר שעה"כ ולמדות שמעלות:

[ח] מבלי כו'. או מבלי עולם שאלו שדברים שמפסידים עליאות האדם, בר"ס. ורלם עליאות האדם לפי שהוא עיקר שבריאה בעולם ששפל וכן אמרו על שלשה דברים העולם עומד: [ט] מתנוונת. פליגי בה רב יוסף ס"ל דלא"ק מתנוונה נמי לא ורב ששת סובר דס"ק נמי ס"ל דהולם אבל עתנוונת כו' ופרש"י ולא פליגי עלים דרי' אלא כסוף שסיפה מתה באותה עיסה לחוד, ועיין תוי"ט:

ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו [ח] מבלי עולם: ה רש"א אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר הזכות תולה במים (גמרא המרים) המאררים מדהה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו שאומרים טמאות הן אלא שהלתה להן זכות. רבי אומר הזכות תולה במים המאררים אינה יולדת ואינה משבחת אלא [ט] מתנוונת והולכת לסוף היא מתה באותה מיתה: ו נטמאה מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה ואם משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף. ואלו

המטעי' דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חברו ומשכפתחו בלב הדיין שערי זכות לדברי זה קשה לסלקן והרי רשעתו וערמתו של זה שעבר על לא תשא שמע שוא: ואשה פרושה. כגון אשה כשפני' שהיתה עולרת רחם הנשים היולדות בכשפים ובשעה שהיתה היולדת מקשה בלדתה היתה אומרת אלך ואתפלל אולי תקובל תפלתי וסותרת כשפיה ויולדת: מכות פרושין. שמכה עצמו לראות שהוא עניו ונגוע (יב) כגון שמהלך עקב בצד גודל ואינו מרים רגלו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים והוא שנקרא בגמרא פרוש נקפי או מי שעושה עצמו כעוצם עיניו שלא להסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל ויוצא ממנו דם והוא הנקרא פרוש קוזאי כלומר שמקיז דם בראשו מחמת פרישותו: הרי אלו מבלי העולם. שרוצים להראות לבריות שהם חסידים ואין תוכם כברם: ה מדהה אתה את המים. מחסיר ומחשיך הגוון החסר נקרא דיהה בלשון משנה: מתנוונת והולכת. נחלית והולכת: ו נטמאה מנחתה עד שלא קדשה בכלי ה"ה ככל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשו בכלי: ותפדה. ותצא לחולין ומן המעות יקנה אחרת: ותשרף. שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאת עוד

וואס איז אנאר. דהיינו אאשה טריינקט אין טייך וויל ער זיא ניט ראטעווען, ער זאל ניט דער ווייל קוקען אויף איהר ורשע ערום אונ ארשע וואס טוט פאלשקייט מיט חכמה מען זאל ניט דערקענען זיין פאלשקייט ואשה פרושה אונ אאשה וואס ווייזט זיך פאר פרום [אזויא ווייא עס איז אמאהל גיוועזן אאשה אמכשפה וואס זיא האט גימאכט מיט כישוף אז אלע מעוברות זאלין ניט קענען האבין די קינדער, אונ אז אאשה פלעגט גיין שווער צו קינד פלעגט זיא זאגין זיא וועט גיין מתפלל זיין וועט דיא אשה גיהאלפין ווערין, אונ זיא פלעגט אפ טאן דיא כישוף אונ די אשה פלעגט גיבארין דאס קינד, אונ מען האט גימיינט אז דיא אשה העלפט מיט אירע תפלות האט מען איר גיהאלטין פאר היילינג] ומכות פרושין אונ מענטשין וואס ווייזין אז זייא זענען פרום אונ קוקען ניט אויף אאשה אונ ווייל זיי גייען אראפ גבויגין דעם קאפ קלאפין זיי אן מיט דעם קאפ אן די וואנט הרי אלו מבלי עולם די מענטשין וואס נארין די וועלט מען זאל מיינען זיי זענען פרום זיי פאר דארבין די וועלט: ה רבי שמעון זאגט אין זכות תולה במים המרים אזכות העלפט ניט ביי מים המאררים מען זאל איר ווארטין פון צו גישטראפט ווערין ואם אתה אומר ווארום אז דו וועסט זאגין הזכות תולה במים המאררים אזכות העלפט ביי מים המאררים זיא זאל ניט באלד גישטראפט ווערין מדהה אתה את המים וועסטו טונקעל מאכין וגרינג מאכין די מים המאררים בפני כל הנשים השותות פאר אלע ווייבער וואס דארפין טרינקען דיא מים המאררים, זיי ווערין זיך פאר זיכערין אז זיי האבין אזכות וועט זייא די וואסער ניט שאטין, דריבער אפילו זיי וועלין זיין טמא וועלין זיי אויך טרינקען ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו אונ דו וועסט אויס ציהען אשלעכטין נאמען אויף דיא ווייבער וואס זענען גיוועזן טהור אונ האבין גיטרונקען די מים המאררים שאומרים טמאות הן מען וועט זאגין זיי זענען טמא גיוועזן אלא שתלתה להן זכות נאר ווייל זיי האבין אזכות דריבער ווארט מען זיי אונ ווערין נאך ניט גישטראפט, רבי זאגט הזכות תולה במים המאררים אז די אשה האט אזכות ווארט מען איר ביי די מים המאררים ואינה יולדת אונ זיא געבירט קיין קינדער ואינה משבחת אונ זיא ווערט ניט פאר בעסערט אין גיזונד אלא מתנוונת והולכת נאר זיא ווערט אלע טאג מער שוואך לסוף היא מתה באותה מיתה דער נאך שטארבט זיא מיט דעם זעלבינגען טויט וויא אלע סוטות שטארבין: ו נטמאה מנחתה אויב די מנחה פון די סוטה איז טמא גיווארין עד שלא קדשה בכלי איידער מען האט איהר גיהייליגט אין דיא כלי פון בית המקדש הרי היא ככל המנחות האט די מנחה דעם דין וויא אלע מנחות וואס ווערין טמא איידער מען היילינגט זיי אין די כלים פון בית המקדש ותפדה זיא זאל אויס גילייזט ווערין אויף געלט, פאר די געלט ווערט גיקויפט איין אנדער מנחה, אונ דיא אויס גילייזטע מנחה איז חולין ואם משקדשה בכלי אונ אז די מנחה פון די סוטה איז גיהייליגט גיווארין אין אכלי פון בית המקדש נאכדעם איז זיא טמא גיווארין הרי היא ככל המנחות האט די מנחה דעם דין וויא אלע מנחות וואס ווערין טמא נאכדעם וויא זייא זענען גיהייליגט גיווארין אין אכלי פון בית המקדש ותשרף אונ זיא זאל ווערין פאר ברענט ואלו

שמנחותיהן נשרפות האומרת טמאה אני לך ושבאו לה [י] עדים שהיא טמאה, והאומרת איני שותה, ושבעלה אינו רוצה להשקותה, ושבעלה בא עליה בדרך. וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות: ז בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת. וכהנת שנשאת לישראל מנחתה נאכלת [כ] מה בין כהן לכהנת מנחת כהנת נאכלת ומנחת כהן אינה נאכלת כהנה מתחללת ואין כהן מתחלל כהנת מטמאה למתים ואין כהן מטמא למתים כהן אוכל בקדשי קדשים ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים: ח מה בין איש לאשה האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת. האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר. האיש מגלח על נזירות אביו ואין

להולין: וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות. ואפי' קרב קומץ כהנכתו ולא נטמאת כשרפים שיריה על בית הדשן ואין נאכלים מפני שיש לכהן בעלה חלק בה שמשלו היא באה והתורה אמרה וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל ואין כולה כליל מפני שיש לה חלק בה שלכפרתה היא באה הא כיצד הקומץ קרב בעצמו והשיריים קריבין בעצמן (יג): ז וכהנת שנשאת לישראל. בת כהן מנחתה נאכלת. דכל מנחת כהן כליל תהיה כתיב כהן ולא כהנת וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה מנחת נדבה נאכלת (יד): כהנת מתחללת. מן התרומה ומן הכהונה אם נבעלה לפסולים (טו) שוב אינה חוזרת לכשרותה לעולם: כהן אינו מתחלל. אם נשא גרושה חללה או זונה אלא כל זמן שהוא עמה הוא פסול לעבודה (טז) מגרשה הוזר להכשירו דכתיב ולא יחלל זרעו זרעו חלל והוא אינו חלל: כהנת מטמא למתים. דכתיב בני אהרן ולא בנות אהרן: ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים. דחטאת ואשם ומנחה בכולהו כתיב כל זכר בבני אהרן (יז) יאכלנו: ח האיש פורע ופורם. כשהוא מנוגע פורע את ראשו ופורם את בגדיו דכתיב איש צרוע הוא וכו' איש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת: האיש מדיר את בנו בנזיר. בנו קטן והלה נזירות עליו ואפי' לכשיגדל (יח) וזו הלכה היא בנזיר ואין לה סמך מן התורה: האיש מגלח על נזירות אביו. אם נדר אביו בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר או שנדר בנזירות לאחר

[י] עדים כו' בא עליה. והא"נ דבכני אגלי מלתא למפרע דכי קריב כשעות קדים גזלה שמא יאמרו מוציאים מכלי שרת להולין, גמ', ת"ח: (יג) בלא כדקדוק כהב כן דקריבה היינו על המזבח ואלו בית הדשן היינו מקום בעזרה לפסולי אוקדשים שנשרפים כמ"ש פכ"ב לעיל מ"ג אלא בפנאי וכ"ע כל שממנו לאישים הרי זה בבל תקטירו מדכתיב לא תקטירו ממנו כו' כל שממנו כו' דר"א סבר מקריב השיריים על המזבח ולשם עצים... לית לה הא"י סברא אלא נשרפים שיריה על בית הדשן, כדאיתא בגמ': (יד) ל"ר דכ"ם הוכה, ועיין תוי"ט: (טו) כדדרשינן בקידושין (דף עז): (טז) ול' סברא להאלו כזמן שהיא נוסג עמה זה הרי הוא חולין: (יז) ואף ע"ג דבני אהרן ממעטינן ולא בנות אהרן צרכה קרא וכתב זכר לרבות בעלי מומין לאתויקא שכתב הר"ב בפי"ב דזבחים: [כ] מה בין כו'. עייר טופא הכן דפ"ק דקידושין וכן כא דאין אם מפילים נדרי בתם: (יח) עיין פירושו פ"ד דנזיר מ"ז כו' יכ"ל דפי' לכשיגדל כלומר לאחר שנעשה גדול נוהגין נדרים ומיהו עד שיביא ב' שערות אחר י"ג שנים יתו לא דפשיטא דמכיון שילא מרשותו לגמרי פקעה לה הדרת אביו וממילא א"ל

שמנחותיהן נשרפות אונ דאס זענען דיא סוטות וואס זייערע מנחות ווערין פאר ברענט האומרת אז דיא סוטה זאגט צום מאן טמאה אני לך איך בין טמא צו דיר ווייל איך האב מזנה גיוועזן ושבאו לה עדים שהיא טמאה אדער עדות זענען גיקומען זאגין אז זיא איז טמא גיווארין זיא האט מזנה גיוועזן והאומרת איני שותה אדער זיא זאגט זיא וויל ניט טרינקען די מים המאררים ושבעלה אינו רוצה להשקותה אדער דער מאן וויל ניט זיא זאל טרינקען די מים המאררים ושבעלה בא עליה בדרך אדער דער מאן האט איר בועל גיוועזן אין וועג ווען ער האט איר געפירט אין ירושלים צו געבין טרינקען דיא מים המאררים וכל הנשואות לכהנים אונ אלע ווייבער סוטות וואס זענען ווייבער צו אכהנים מנחותיהן נשרפות ווערין זייערע מנחות פאר ברענט: ז בת ישראל שנשאת לכהן אטאכטער פון אישראל וואס האט חתונה גיהאט מיט אכהן אויב זיא ברייננט אמנחה מנחתה נשרפת ווערט איר מנחה פאר ברענט וכהנה שנשאת לישראל אונ אטאכטער פון אכהן וואס האט חתונה גיהאט מיט אישראל אויב זיא ברייננט אמנחה מנחתה נאכלת איר מנחה ווערט גיגעסין צו די כהנים מה בין כהן לכהנת וואס איז דער חילוק אויב אכהן ברייננט אמנחה אדער אטאכ־טער פון אכהן ברייננט אמנחה מנחת כהנת נאכלת די מנחה וואס אכהנ'ס טאכטער ברענגט ווערט גי־געסין צו כהנים מנחת כהן אינה נאכלת אונ אז אכהן ברייננט אמנחה ווערט זיא ניט גיגעסין נאר זיא ווערט פארברענט כהנת מתחללת אויב אמענטש וואס איז פסול צו דער כהונה האט בועל גיוועזן אטאכטער פון אכהן איז זי פסול צו עסין תרומה אונ טאר ניט חתונה האבין מיט אכהן אויף אייביג וכהן אין מתחלל אונ אויב אכהן האט גינומען אזוי אווייב וואס זיא איז פסול צו איהם, אז ער גט איהר איז ער כשר צו דער כהונה ווי ער איז גיוועזן פריער כהנת מטמאה למתים אטאכטער פון אכהן מעג זיך מטמא זיין צו מתים ואין כהן מטמא למתים אבער אכהן טאר זיך ניט מטמא זיין צו מתים כהן אוכל בקדשי קדשים אכהן עסט קרבנות וואס זייא זענען קדשי קדשים (דהיינו אחטאת אאשם) ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים אבער אטאכטער פון אכהן טאר ניט עסין קרבנות וואס זיי זענען קדשי קדשים: ח מה בין איש לאשה וואס איז דער חילוק צווישין אזכר אונ אנקבה האיש פורע ופורם אזכר אז ער האט אנגע (צרעת) דארף ער לאזין וואקסין די האר פון קאפ אונ צו רייסין די קליידער ואין האשה פורעת ופורמת אבער אנקבה אז זיא הט אנגע דארף זיא ניט לאזין וואקסין די האר פון קאפ אונ ניט רייסין די קליידער האיש מדיר את בנו בנזיר אפאטער קען טאהן אנדר אויף זיין זוהן ער זאל זיין אנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר אבער אמוטער קען ניט טאהן אנדר אויף איהר זוהן ער

האשה מגלחת על נזירות אביה. האיש מוכר את [ל] בתו ואין האשה מוכרת את [מ] בתה. האיש מקדש את בתו ואין האשה [נ] מקדשת את בתה. האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. האיש נתלה ואין האשה נתלת. האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה:

עיקר תוי"ט: לספלים ע"ד נזירותו, ועתוי"ט: [ל] בתו. ולאמה כשהיא קטנה, רש"י: [מ] בתה. דכתיב כי ימכור איש את בתו, גמ': (יט) ואהו לאפוקי נערה דבהדיא תנן האיש מקדש את בתו כשהיא נערה אלא לאפוקי בוגרת: [נ] מקדשת. מדיבא דקרא דאת בתי נתתי לאיש יליף לה ואמר אבי הנערה אל הזקנים מכאן לאמעט אמה דאינה זכאה בבתה לאם, תוס': (כ) אותו לגופים אלמ"ך דבלא כסותו ועיקר טעמא משום בזיונא, ועתוי"ט:

ברטנורא: מיתת אביו הרי הבן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנות שהפרים אביו וגם זו הלכה ואין לה סמך: האיש מקדש את בתו. מקבל קדושי בתו קטנה (יט) שלא מדעתו. דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה: האיש נסקל ערום. דכתיב ורגמו אותו וא"א לומר אותו ולא אותה דהא כתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא אותו בלא כסותו אבל אותה בכסותה (כ): האיש נתלה. דכתיב ותלית אותו על עץ אותו ולא אותה: האיש נמכר בגניבתו. דכתיב ונמכר בגניבתו ולא בגניבתה:

זאל זיין אנזיר האיש מגלח על נזירות אביו איינער האט גיטאהן אנדר ער זאל זיין אנזיר אונ האט אפ גישייט קרבנות צו דיא נזירות אונ איז גישטארבין, אונ דער זוהן איז אויך אנזיר, מעג דער זוהן בריינגען דעם פאטערס קרבנות פאר זיינע נזירות ואין האשה מגלחת על נזירות אביה אבער דיא טאכטער פון דעם נזיר וואס איז גישטארבין (או זיא איז אנזירה) קען זיא ניט בריינגען דעם פאטערס קרבנות פאר איהרע נזירות האיש מוכר את בתו אפאטער מעג פר קויפין זיין טאכטער (אקליינע) פאר אדינסט ואין האשה מוכרת את בתה אבער אמוטער טאר ניט פאר קויפין איהר טאכטער פאר אדינסט האיש מקדש את בתו אפאטער מעג געבין זיין טאכטער (אקליינע) צו אמאן אונ צו נעמען דיא קדושין פון אירעטוועגין ואין האשה מקדשת את בתה אבער אמוטער קען ניט געבין איר קליינע טאכטער צו אמאן אונ נעמען פון אירעט־וועגין קדושין האיש נסקל ערום אויב אזכר האט גיטאהן אזוי אעבירה וואס מען דארף אים הרגנן מיט שטיינער ווערט ער פאר שטיינט נאקעט ואין האשה נסקלה ערומה אבער אז אנקבה האט גיטאהן אזוי אעבירה וואס מען דארף זיא הרגנן מיט שטיינער ווערט זיא ניט פאר שטיינט נאקעט האיש נתלה אזכר ווערט גיהאנגען ואין האשה נתלית אבער אנקבה ווערט ניט גיהאנגען האיש נמכר בגנבתו אזכר אז ער גנבת אונ האט ניט צו בצאלין ווערט ער פאר קויפט פאר אקנעכט ואין האשה נמכרת בגנבתה אבער אנקבה אז זיא גנבת אונ האט ניט צו באצאלין ווערט זיא ניט פאר־קויפט פאר אדינסט:

רש"י

ציילנית. בעלת תפלה: אלמנה שובבית. בעלת שכינות הולכת ומבקרת שכינותיה תמיד: הרי אלו מבלי עולם. שאינן אלא נואפות ומכשפות ומראות עצמן לדקיות שלא יבדקו אחריהן: וקבול שכר מאלמנה. שהיתה טורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר כדמפרש ואזיל למדנו שיטריח אדם עצמו במצות לקבל שכר יותר: בראת צדיקים. לגהול גן עדן: בראת רשעים. לירש גיהנם: שלא יכשלו בי בני

גמרא סוטה דף כב ע"א

סנכס ס' כלה כלי הילן דח"ת דמלכות דכיאה השתפא

אשה פרושה וכו'. ת"ר בתולה ציילנית ואלמנה שובבית הרי אלו מבלי עולם. איני והא א"ר יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וקיבול שכר מאלמנה יראת חטא מבתולה דרבי יוחנן שמעה להההיא בתולה דנפלה על אפה וקאמרה רבש"ע בראת גן עדן ובראת גיהנם בראת צדיקים ובראת רשעים יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני אדם.

אשה פרושה אאשה וואס מאכט זיך פרום קען זיא פארלענדין דיא וועלט תנו רבנן דיא רבנן האבין גילערנט בתולה ציילנית אמיידעל וואס מאכט זיך פרום אונ דאווינט אלע טאג, דאס איז פאלש, געווים איז זיא אזונה אונ זיא מאכט זיך פרום מען זאל ניט טראכטין שלעכטס אויף איר אונ פירט איהר זנות אין דער שטיל ואלמנה שובבית אונ די אלמנה וואס גייט שטענדיג ארום צו דיא שכנים הרי אלו מבלי עולם זיי פארדארבין די וועלט, נוייל זיא רעט געווים לשון הרע אונ איז מקנא אונ וועגין קנאה טוהט זיא כישוף. פרעגט דיא גמרא איני עס איז דאך ניט אזוי והא אמר רבי יוחנן ווארום רבי יוחנן האט גיזאגט למדנו יראת חטא מבתולה מיר האבין גילערנט פון אבתולה וויא אזוי מען דארף מורא האבין צו זינדיגען וקיבול שכר מאלמנה אונ פון אאלמנה האבין מיר גילערנט ווי אזוי מען זאל נעמען שכר פאר מצות יראת חטא מבתולה ווי אזוי האבין מיר גילערנט פון אבתולה מורא צו האבין זינדיגען אונ פון וועלכע בתולה האבין מיר דאס גילערנט דרבי יוחנן שמעה לההיא בתולה דנפלה על אפה וקאמרה ווארום רבי יוחנן האט גיזעהן ווי אבתולה איז גיפאלין אויף איהר פנים אונ ער האט גיהערט ווי זיא האט גיזאגט רבונו של עולם בראת גן עדן ובראת גיהנם דוא האסט בשאפין דעם גן עדן אונ האסט בשאפין דעם גיהנם בראת צדיקים ובראת רשעים דוא האסט בשאפין

קיבול שכר מאלמנה דההיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשבבותה כל יומא הוה אתיא ומצלא בי מדרשא דרבי יוחנן אמר לה בתי לא בהכ"נ יש בשבבותך אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי. כי קאמר כגון יוחני בת רטיבי: ומכות פרושי' וכו', ת"ר שבעה פרושים הן, פרוש שכמי, פרוש נקפי, פרוש קוזאי, פרוש מדוכה, פרוש מה חובתי ואעשנה, פרוש מאהבה, פרוש מיראה. פרוש שכמי זה העושה מעשה שכם. פרוש נקפי זה המנקיף את רגליו. פרוש קוזאי אמר רב נחמן בר יצחק זה המקיז דם בכותלים. פרוש מדוכה

אדם. להפסיד חלקם על ידי מג"ע ולירש גיהנם: קאמר. מבלי עולם כגון יוחני בת רטיבי אלמנה מכשפה היתה וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפו' ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפלתי והולכת וסותרת כשפיה והולד יוצא פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מקשקשים בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא ופתח את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידעו כי בעלת כשפים היא: פרוש שכמי פרוש נקפי פרוש מדוכה. כלהו מפרש להו: מעשה שכם. שלא מלו לש"ש אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לש"ש: המנקף רגליו. מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מריס רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים: מקיז דם בכתלים. עושה עצמו כסומא עיניו שלא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו

צדיקים אונ האסט בשאפין רשעים יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני אדם עס זאל זיין דער ווילען פון דיר נאט מענטשין זאלין ניט זינדיגען דורך מיר קיבול שכר מאלמנה ווי אזוי האבין מיר גילערינט פון אאלמנה צו נעמען שכר פון מצות דההיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה עס איז געוועזען אאלמנה וואס ניט ווייט פון איהר וואהנונג איז גיוועזען אשוהל צום דאווענען כל יומא הוה אתיא ומצלא בי מדרשא דרבי יוחנן אלע טאג פלעגט זיא קומען דאווענען אין דעם בית המדרש פון רבי יוחנן אמר לה אמאהל האט רבי יוחנן גיזאגט צו איהר בתי לא בית הכנסת יש בשבבותיך מיין טאכטער איז דען ניטא אשוהל צום דאווענען נאהנט פון דיין וואהנונג, צו וואס קומסטו אהער דאווענען דו האסט דאך אשוהל נעבין דיר אמרה לו רבי ולא שכר פסיעות יש לי האט די אלמנה גיזאגט צו רבי יוחנן וועל איך דען ניט האבין שכר פאר יעדער טריט וואס איך גייא צו די שוהל, וואס מער טריט איך גייא, מער שכר וועל איך האבין, דריבער גייא איך צו די ווייטערדיגע שול, זעהן מיר עס זענען דא בתולות וואס דאווענען אונ זענען פרום אונ אלמנות וואס זענען פרום, ענטפערט די גמרא כי קאמר כגון יוחני בת רטובי מען מיינט ניט אלע אלמנות פארדארבין די וועלט, נאר מען מיינט די איינע אלמנה יוחני בת רטובי אונ נאך אזעלכע ווי יוחני ורש"י שרייבט דיא יוחני איז גיוועזען א אלמנה אמכשפה, אונ עס האט קיינער גיוואוסט אז זיא איז אמכשפה, מען האט גימיינט אז זיא איז אגרויסע פרומע, אונ זיא פלעגט גיין צו אלע מעוברת'ע ווייבער צוא וויסען ווען זיי דארפין גיבארין זייערע קינדער פלעגט זי מאכין מיט כשוף זייא זאלין ניט קענען גיבארין דאס קינד, אונ אז דיא אשה האט שוין גיהאט גרויסע שמערצין פלעגט זיא קומען צו איהר זיא זאל מתפלל זיין, פלעגט זיא אפטאן די כשוף אונ די אשה האט גיבארין דאס קינד, האט מען גע־מיינט אז איר תפלה האט גיהאלפין דאס קינד זאל קענען גיבארין ווערין, אמאהל האט גיטראפין זיא האט גימאכט כשוף אויף א אשה זיא זאל ניט קענען גיבארין דאס קינד, אונ זיא איז אוועק גי־גאנגען פון שטוב, דעם טאג האט גיארבעט אמענטש ביי די אלמנה אין שטוב, אונ ער האט גיהערט ווי עס קלאפט עפעס אין אכלי, האט ער גיעפינט די כלי אונ האט ארויס גינומען די כשוף האט די אשה באלד גיבארין דאס קינד, האבין אלע גיוואוסט אז זיא איז אמכשפה) תנו רבנן די רבנן האבין גילערינט שבעה פרושים הן עס זענען דא זיבען ערליי פאלשע פרושים (פרומע), דאס זענען זייערע נעמען פרוש שכמי, פרוש נקפי, פרוש קוזאי, פרוש מדוכה, פרוש מה חובתי ואעשנה, פרוש מאהבה, פרוש מיראה, איצט זאגט די גמרא ווער די פרושים זענען אונ וואס זיי טוהען, פרוש שכמי מיינט מען זה העושה מעשה שכם ער טוהט ווי שכם האט גיטאן, ער האט זיך מל גיוועזען אבער ניט ווייל הקב"ה האט גיבאטין, נאר פון וועגין זיין הנאה, אזעלכע מענטשין זענען דא וואס טוהען אלץ מיט פרומקייט, ווייל זייער פרומקייט ברייננט זייא פרנסה אדער כבוד. אבער אז זייא וואלטין גיהאט פרנסה אן פרומקייט, וואלטין זיי ניט פרום גיוועזען, פרוש נקפי מיינט מען זה המנקיף את רגליו ווען ער גייט אין גאס ווייזט ער אז ער גייט שוואך אונ פארזארגט אונ איז ביא זיך אזוי נידעריג אז ער גייט טריט ביי טריט אונ קוים וואס ער שלעפט די פיס, דערווייל האקט ער די פיס אן די שטיינער אונ האט גרויסע שמערצין, אונ פאר טראגט די שמערצין נאר מען זאל זאגין אויף אים אז ער איז פרום, פרוש קוזאי וואס מיינט מען אמר רב נחמן בר יצחק האט רב נחמן בר יצחק גיזאגט זה המקיז דם בכותלים ווען ער גייט אין גאס האלט ער די אויגין אזוי ווייא פארמאכט, ער זאגט ער וויל ניט קוקען אויף ווייבער, דערווייל גייט ער צו אוואנט (גיט וועהענדיג) אונ צו קלאפט דעם קאפ אונ עס גייט ארויס בלוט, פרוש מדוכה וואס מיינט מען אמר

א"ר בר שילא דמשפע כמדוכה. פרוש מה חובתי ואעשנה הא מעליותא היא אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה. פרוש מאהבה פרוש מיראה א"ל אביי ורבא לתנא לא תיתני פרוש מאהבה פרוש מיראה דא"ר יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. אמר ר"נ בר יצחק דמטמרא מטמרא ודמגליא מגליא (ודמטמרי) בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפי גונדי אמר לה ינאי מלכא לדביתהו אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין אלא מן הצבועין שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס:

רלשו בכותל והדם יולא: דמשפע. שהולך כפוף: כי מדוכיא. כבוכנא עשוי כמקבת ורלשו כפוף: פרוש מה חובתי ואעשנה. למדוני מה עלי לעשות ולעשנ': הא מעליותא היא. אם אינו בקי באיסורין ודקדוקי מלות וכא ללמוד: מה חובתי תו ואעשנה. מה לעשות עוד ולא עשיתי ומראה עלמו כאילו קיים את הכל: פרוש מאהבה. מאהבת שכר המלות ולא לאהבת מלות בוראו: מיראה. של עונשין אלא מה על האדם לעשות מאהבת הש"י כאשר לונו ה' אלהינו וסוף השכר לבא: דמטמרא מטמרא וכו'. הנסתרות נסתרות מב"א והגלויות גלויות זמ"נ לב"ד הגדול כלם גלויות והוא יפרע מן המתכסים בטליתות ומראין עלמן כפרושין ואינן פרושין: אל תתיראי מן הפרושין. שהפרושין היו שונאין אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות לדוקי כדאמר בקידושין וכשמת היתה אשתו יראה מהן שלא יעבירו המלוכה מבניה והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה וא"ל אל תתיראי מן הפרושין שלדיקים הן ולא ינמלוך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם: ולא ממי שאינן פרושין. שהם אוהבי: אלא מן הצבועים. כלומר שאין מראיתם כתולדותם אלא לבועין מבחוץ ואין תוכן כברם: שמעשיה' כמעשה זמרי. שהן רשעים ומבקשין שכר כפנחס אומרין לבריות לכבדן כפנחס ואיכא דמפ' ליה לענין לניעותא:

רבה בר שילא האט רבה בר שילא געזאגט דמשפע כמדוכה ער גייט דעם קאפ אראפ געבויגען און צו שטויסען צו בראבען בייז זיך וויא א שטויסיל, אזוי ווייזט ער פאר מענטשען אונ אין הארצין איז גאר אנדערש, פרוש מה חובתי ואעשנה, ער זאגט צוא מענטשען זאגט מיר וואס איז מיין שולדיגקייט צו טאן וועל איך דאס טאן. פרעגט די גמרא הא מעליותא היא דאס איז דאך גוט אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה ענטפערט די גמרא מען מיינט ער זאגט וואס איז נאך מיין שולדיגקייט צוא טאן וועל איך טאן. זעהט אוים פון זיינע רייד אז ער האט שוין מקיים געווען די גאנצע תורה אונ עס איז נאך ווייניג פאר אים ער וואלט גערן נאך מקיים געווען. פרוש מאהבה, מיינט מען ער איז פרום ווייל ער וויל אונ האט ליב דעם שכר וואס הקב"ה וועט געבין די צדיקים, אבער ניט ווייל ער האט ליב הקב"ה נאר ווייל ער האט זיך ליב, פרוש מיראה מיינט מען, ער איז פרום ווייל ער האט מורא ער זאל ניט געשטראפט ווערין, ער האט ניט מורא פאר הקב"ה נאר ער האט מורא פאר זיך אמר ליה אביי ורבא לתנא אביי אונ רבא האבין געזאגט צום תנא לא תתני פרוש מאהבה פרוש מיראה זאלסט ניט לערנען אין די ברייתא די צוויי פרושים פרוש מאהבה פרוש מיראה, ווייל די צוויי פרושים פאר דארבין ניט דיא וועלט דאמר רב יהודה אמר רב ווארום רב יהודה האט געזאגט פון רב'ס וועגין לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה א מענטש זאל אייביג לערנען תורה אונ זאל טאן מצות אפילו ווען ער מיינט ניט צו טאן ווייל גאט האט געבאטין, נאר ער מיינט פון זיין הנאה וועגין שמתוך שלא לשמה בא לשמה ווארום דער סוף וועט זיין ער וועט לערנען תורה אונ וועט טאן מצות ווייל גאט האט געבאטין, די הייליגקייט פון די תורה וועט איהם העלפין אז ער זאל לערנען די תורה לשמה אמר רב נחמן בר יצחק רב נחמן בר יצחק האט געזאגט דמטמרא מטמרא דיא זאכין וואס זענען פון אונז בעהאלטין, מיר זעהן מענטשען זענען פרום אונ מיר ווייסען ניט אויב עס איז אמת אדער פאלש, איז בעהאלטין, ווייס מען ניט ודמגליא מגליא אונ עס זענען דא פרומע מענטשין וואס מען ווייס אז זייער פרומקייט איז מיט אמת, ווייס מען, איז געוויס גוט בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפי גונדא דער גרויסער בית דין וואס אין הימעל זאל גיצאהלט ווערין, זאל שטראפין די מענטשין וואס באדעקין זיך מיט א פרומען מלבוש מען זאל מיינען זיי זענען פרום אונ אין אמת זענען זיי ניט פרום אמר לה ינאי מלכא לדביתהו דער מלך ינאי האט געזאגט צו זיין ווייב איידער ער איז געשטארבין אל תתיראי מן הפרושין פאר די אמתה פרומע מענטשין זאלסטו ניט מורא האבין זייא וועלין דיר קיין שלעכטס טאהן, ווארום דער מענטש וואס איז אמת פרום טוהט קיין מענטש שלעכטס, אפילו מען האט איהם שלעכטס גיטאן איז ער אויך מוחל ולא ממי שאינן פרושין אונ פאר די ניט פרומע זאלסטו אויך קיין מורא האבין, ווייל זייא זענען מיינע גוטע פריינד אלא מן הצבועין נאר פאר דיא געפארבטע מענטשין זאלסטו מורא האבין שדומים לפרושין זייא שטעלין זיך פאר פאר מענטשין אז זייא זענען פרום, אונ אין אמת זענען זייא ניט פרום, זייא נארען די מענטשין שמעשיהן כמעשה זמרי זיי טוהען וויא זמרי האט גיטאהן (סוף סדרה בלק) ומבקשים שכר כפנחס אונ זייא ווילען מען זאל זייא געבין שכר וויא הקב"ה האט גיגעבין צו פנחס:

זוהר ואתחנן דף רסא ע"ב. פ"ת דאלינוה יוד הא ואו הא

אמר רבי יהודה בכל עובדוי בעי ב"נ לשואלה לקבליה לקב"ה והא אוקימנא מלה. רבי יהודה לטעמיה דא"ר יהודה האי מאן דאזיל בארחא יכוין לתלת מלין ועילא מנהון צלותא. ואע"ג דצלותא יתיר. עלאה מכלא תרי חברי או תלתא דלעאן במלי דאורייתא דהא לא מסתפי בגין דשכינתא (ס"א ועילא מנהון צלותא. ועלאה מכלהו חברייא במלי דאורייי' דהא שכינתא) אשתתפא בהדייהו. (כי הא ד) ר' אלעזר ור' חייא הוו אזלי בארחא א"ר אלעזר (ס"א חייא) כתיב (בראשית ג) ויעש יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור. וכי עד השתא פשיטי הוו מההוא עור אין אלא מאני לבושי יקר הוו. א"ל ר' חייא אי הכי לא אתחזון להו אפי' כתנות עור וכי תימא דעד לא חבו אלבישו להו לא. אלא לבתר דחבו כתיב ויעש יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וגו'. א"ל הכי הוא ודאי בקדמיתא הוו כגוונא דלעילא ומתפשטין מן גווני דלתתא והוה נהורא דלעילא אסחר עלייהו. ולבתר דחבו אהדר לון בגווני דהאי עלמא ואתעבר מנייהו גווני דלעילא מה כתיב ויעש יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם מגוונא דהאי עלמא. כתיב (שמות כט) ואת אהרן ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות התם כגוונא דלעילא. הכא כגוונא דלתתא. התם כתנות שש הכא כתנות עור ואע"ג דאיהו בר הכי ספירא דהיינו לבושין סליק על כלא. (בראשית ג) ותפקחנה עיני שניהם בעפושא דהאי עלמא מה דלא הוה קודם דהוו מסגיחין ופקחין לעילא. לזמנא דאתי כתיב (ישעיה מב) והולכתי עורים בדרך לא ידעו וגו'. זמין קב"ה לאפקחא עיינין דלא הכימין ולאסתכלא בחכמתא עלאה ולאתדבקא במאי דלא אתדבקו בהאי עלמא בגין דינדעון למאריהון. זכאין אינון צדיקיא דיזכון להאיא חכמתא דלאו חכמתא כההיא הכמתא ולאו ידיעה כההיא ידיעה ולאו דבקותא כההיא דבקותא. עד דהוו אזלי הוו אינון לספיס אזלי בתרייהו לאקפחא לון. אסתכל בהו ר' אלעזר אתו תרי חיון ברא וקטלי לון אמר ר' אלעזר בריך רחמנא דשיזבן. קרא עלייהו (משלי ד) בלכתך לא יצר צעדך ואם תרוץ לא תכשל וכתיב (תהלים לא) כי מלאכיו יצוה לך וגו'. וכתיב (שם) כי בי חשק ואפלטהו:

הלכה פסוקה — יוסף להק — מוסר

הרמב"ם הלכות תפלה פרק יא.

(א) בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאין את כפיהם, אבל במנחה אין נשיאות כפים מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמא שתו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאות כפים, ואפילו ביום תענית אין נושאין כפיהם במנחה גזירה מנחת תענית מפני מנחת כל יום: (ב) במה דברים אמורים בתענית שמתפללין בו מנחה ונעילה כגון צום כפור ותענית צבור, אבל

(א) בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאין את כפיהם צו שחרית און מוסף און נעילה דוכנן די כהנים אבל במנחה אין נשיאות כפים אבער צוא מנחה דוכינט מען ניט מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ווייל צו מנחה האבין שוין אלע גיגעסין ושמא שתו הכהנים יין קאמער האבין די כהנים גיטרונקען וויין ושכור אסור בנשיאת כפים און אבהן וואס איז שכור טאר ניט דוכענען ואפילו ביום תענית אין נושאין כפיהן במנחה און אפילו ווען מען פאסט טארין ניט די כהנים דוכנען צו מנחה גזרה מנחת תענית מפני מנחת כל יום ווארום אז מען וועט זאגין ווען עס איז אתענית זאל מען דוכענען צו מנחה, וועט מען שוין דוכענען אלע טאג צוא מנחה, ווייל מען וועט זעהן איין מאהל מען דוכינט צוא מנחה וועט מען זאגין מען זאל דוכענען אלע טאג צוא מנחה און מען וועט ניט זאגין אחילוק צווישען אתענית און איין אנדער טאג: (ב) במה דברים אמורים ווען זענען די רייד גיזאגט גיווארין בתענית שמתפללין בו מנחה ונעילה נאר ביי די תעניתים וואס מען דאווינט אין זייא מנחה און נעילה כגון צום כפור ותענית צבור דהיינו יום כפור אדער אנדערע תעניתים וואס די רבנן האבין גוזר גיוועזן אויף צרות אדער וועגין רעגין. פלעגט מען דאוונען נעילה נאך מנחה, זאל מען ניט דוכענען

מספר חסידים סימן קנה.

כמשל למלך בשר ודם שצוה לעבדיו ללכת במקום פלוני בא אחד ואמר לעבדו אחד אל תלך במקום פלוני שהמלך שלחך ואני אתן לך לטרין ולקח לטרין ולא הלך וחבירו לא הלך לפי שאחד נדר ליתן לו שני פשיטים הרי זה שלקח רק שני פשיטים יותר עונשו שבדבר קל כיצר רצון המלך. כך זה

משל למלך בשר ודם שצוה לעבדיו ללכת למקום פלוני למשל אמלך האט גיבאטין צו צוויי קנעכט זיינע זייא זאלין גיין צו דעם ארט וואס ער שיקט זיי בא אחד לומר לעבדו אחד אל תלך במקום פלוני שהמלך שלחך דערווייל איז געקומען אמענטש און האט גיזאגט צו איין קנעכט דוא זאלסט ניט גיין צוא דעם ארט וואס דער מלך האט דיך געשיקט ואני אתן לך לטרין און אז דוא וועסט ניט גיין וועל איך דיר געבין פונטען גאלד ולקח לטרין ולא הלך און דער קנעכט האט גענומען דיא פונטען גאלד און איז ניט געגאנגען צו דעם ארט וואס דער מלך האט איהם געשיקט וחברו לא הלך לפי שאחד נדר ליתן לו שני פשיטים דער אנדערער קנעכט איז אויך ניט געגאנגען וואו הין דער מלך האט איהם געשיקט ווייל איינער האט איהם גיגעבין צווייא גראשין ער זאל ניט גיין הרי זה שלקח רק שני פשיטים יותר עונשו דער שטראף פון דעם קנעכט וואס ער האט נאר גענומען צווייא גראשין און האט ניט גיפאלגט דעם מלך איז גרעסער וויא דער שטראף פון דעם אנדערין קנעכט וואס ער האט גענומען די פונטען גאלד און האט ניט גיפאלגט דעם מלך. ווארום דער קנעכט וואס האט גענומען פונטען גאלד קען מען זאגין דער יצר הרע פון דעם גאלד האט איהם אנגירעט ער זאל ניט פאלגין דעם מלך, און ער האט גענומען פיל געלט פאר די גיבאט פון מלך. אבער דער אנדערער קנעכט שבדבר קל ביטל רצון המלך זענען די רייד פון מלך גיוועזן בייא איהם אזויא וואלוויל אז פאר אגרינגע זאך פאר

בחופה כדבר שאין יצרו מתגבר עליו עונשו יותר גדול וכל דבר שבא לידך לעשות יהיה עושה מפני הבושת שיקראוך חסיד שוטה תחשוב שאלו היית בשעת הגזירה היית נהרג על עבירה קלה אפי' אערקתא דמסאנא וכ"ש שתכוף את יצרי המסור בידי. ואם נגנבת תודה ותעמוד לך. ואם הבושת מלבנת פניך הרי זה כקרבן כפרה ומוטב שתתבייש בפני מאה ואל תתבייש בפני כמה רבבות ובפני אביהם עצמם לאחר מיתתך. וכן המונע את המצוה מפני הבושת בין מ"ע בין מצות ל"ת יתבייש בפרהסיא לאחר מיתתו בפניהם ואולי אפי' בחיים כמו צדקיהו שאמר פן יתעללו בי ולא נכנע לפני ה' ויעורו עיניו ותחשוב לך שתי אותיות כף כף פירוש כל כל כי כל סאון סואן כי כל העולם נידון מדה כמדה שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וכתוב

תענית שאין בו נעילה כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז, הואיל ותפלת מנחה שלהם סמוך לשקיעת החמה הרי נראית כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, ולפיכך יש בה נשיאות כפים. וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום הכפורים הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול היה לפיכך הורידוהו:

אפאר נראשין האט ער ניט געטאהן וואס דער מלך האט איהם געבאטין כך זה שחוטא בדבר שאין יצרו מתגבר עליו עונשו יותר גדול אזוי איז ביי דעם מענטש געגין הקב"ה, דער מענטש וואס זינדיגט מיט אזויא אעבירה וואס דער יצר הרע האט זיך ניט געשטארקט אויף איהם, איז זיין שטראף גרעסער פון דעם מענטש וואס האט געזינדיגט מיט אזוי אעבירה וואס דער יצר הרע האט זיך געשטארקט אויף איהם וכל דבר שבא לידך לעשות אונ יעדער מצוה וואס קומט צוא דיר דוא זאלסט זיא טאהן ואינך עושה מפני הבושת שיקראוך חסיד שוטה אונ דוא טוהסט זיא ניט ווייל דוא שעמסט זיך זיא צוא טאהן נייל דוא האסט מורא מען וועט דיך רופין נארעשער חסיד תחשוב כאילו היית בשעת הגזרה זאלסטו טראכטין גלייך וויא דוא ביזט אין דיא צייט וואס עס איז אגזרה מען זאל קיין מצות טאן היית נהרג על עבירה קלה וואלסטו דיך געמוזט לאזין הרגנן אפילו אויף דיא גרינגסטע עבירה אפילו אערקתא דמסאנא אפילו אויף אשנירעל פון אשוך וכל שכן שתכוף את יצרי המסור בידי איז דאך געווים אז איך דארף נייטין דעם יצר הרע וואס ער איז אין מיין האנט איך זאל ניט זינדיגען ואם נגנבת אונ אויב דו האסט עפעס געגנבת תודה ותעמוד לך זאלסטו מודה זיין אונ זאלסט קענען בעשטיין אוועק געבין דיא גנבה ואם הבושת מלבנת פניך אויב די חרפה מאכט

צוא מנחה נאר צוא נעילה אבל תענית שאין בו נעילה אבער די תעניתים וואס מען דאווינט ניט אין זיי נעילה כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז דהיינו תשעה באב אונ שבעה עשר בתמוז [אונ עשרה בטבת צום גדליה] הואיל ותפלת מנחה שלהם סמוך לשקיעת החמה טייל מען דאווינט אין די תעניתים מנחה נאהענט ווען די זונן דארף אונטער גיין הרי נראית כנעילה זעהט אוים דיא מנחה וויא זיא וואלט געווען דיא תפלת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום אונ עס וועט ניט זיין פארטאהשט מיט אנדערע מנחות פון גאנצין יאהר ולפיכך יש בה נשיאות כפים דריבער זאל מען ביי די מנחות דוכנן וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום הכפורים אויב אכהן איז געקומען צום ארון קודש דוכנן צו מנחה פון יום כפור הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות נייל אלע מענטשין ווייסין אז די כהנים זענען ניט שכור הרי זה נושא כפיו זאלין די כהנים דוכנן ואין מורידין אותו אונ מען זאל ניט הייסין דעם כהן אוועק גיין פון ארון קודש ניט געדוכנט מפני החשד מען זאל ניט חושד זיין דעם כהן שלא יאמרו פסול היה לפיכך הורידוהו מען זאל ניט זאגין ווייל מען ווייס אז ער איז פסול צום דוכנן דריבער האט מען איהם ניט גילאזט דוכנן אונ מען האט איהם געהייסען אוועק גיין פון ארון קודש:

נויס דיין פנים, דוא שעמסט דיך הרי לקרבן כפרה וועט דאס זיין אקרבן צו מכפר זיין דיינע זינד ומוטב שתתבייש בפני מאה עס איז בעסער דוא זאלסט דיך איצט שעמען פאר הונדערט מענטשין ואל תתבייש בפני כמה רבבות אונ דוא זאלסט ניט דארפין שפעטער זיך שעמען פאר צעהן טויזענדער מענטשין ובפני אביהם עצמם לאחר מותך אונ פאר די זעלביגע מענטשין וועסטו דיך דארפין שעמען נאך דיין שטארבין וכן המונע את המצוה מפני הבושת אונ אז איינער וויל ניט טאהן אמצוה ווייל ער שעמט זיך בין מצות עשה ובין מצות לא תעשה סייא ער וויל ניט טאהן אמצוה ווייל ער שעמט זיך, אונ סייא ער טוהט אעבירה ווייל ער שעמט זיך ודהיינו נאך מענטשין זיינע חברים טוהען אעבירה אונ ער שעמט זיך פאר זייא ער זאל ניט טאהן אעבירה] יתבייש בפרהסיא לאחר מותו בפניהם דריבער וועט ער זיך שעמען פאר זייא נאך זיין שטארבין ואולי אפילו בחיים אונ עס קען זיין ווען ער וועט נאך לעבין וועט ער זיך שעמען פאר זייא כמו צדקיהו אזוי וויא עס האט גיטראפין ביי דעם מלך צדקיהו שאמר פן יתעללו בי ולא נכנע לפני ה' צדקיהו האט גיזאגט ער האט מורא טאמער וועט מען לאכין פון איהם אונ דריבער איז ער ניט אונטערטעניג גיוועזין פאר גאט ועורו עיניו האט מען בלינד געמאכט זיינע אויגין ותחשוב לך שתי אותיות כ"ף כ"ף אונ זאלסט אלע מאהל טראכטין וועגין די צוויא אותיות כ"ף כ"ף פירוש כל כל דאס מיינט מען דוא זאלסט טראכטין וועגין די צוויי ווערטער כל כל, איין כל איז דער פסוק כי כל סאון סואן אלע שטורמענונג שטורמעט מיט ציטערנעש, דער אנדערער כל איז כי כל העולם נידון מדה במדה דיא גאנצע וועלט ווערט געמשפט, דער שטראף זאל פאסין צו די עבירה שנאמר וויא

לבב מרוב כל ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל. ה' יצילנו:

עס שטייט אין פסוק תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרוֹב כֹּל ווייל דוא האסט ניט געדינט צו הקב"ה מיט פרייליכקייט אונ מיט אגוטע הארץ ווען דוא האסט געהאט פיל גוטס וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ ה' בָּךְ וועסטו מוזין דינען דיינע פיינט וואס גאט וועט שיקען אויף דיר בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירוֹם וּבְחוֹסֶר כֹּל מיט הונגער אונ מיט דארשט אונ מיט נאקעט אונ עס וועט דיר אלץ פעלין, דיא צוויא ווערטער כֹּל זאל יעדער מענטש אלע מאהל געדיינקען ה' יַצִּילֵנוּ הקב"ה זאל אונז רעטטין פון אלע שלעכטס:

ואתחנן יום ד תורה — אונקלוס

לתמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמילוי וו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ט רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ: י יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

ט לְחוֹד אִסְתְּמַר לָךְ וּטַר נַפְשָׁךְ לַחֲדָא דִּילְמָא תִתְנְשֵׁי יָת פִּתְגָמַיָּא דִּי חֲזוֹ עֵינָיךְ וְדִילְמָא יִעְדּוּן מִלִּבָּךְ כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ וּתְהוֹדְעִנּוּן לִבְנָךְ וְלִבְנֵי בְנָךְ: י יוֹמָא דִּי קַמְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּחֹרֵב

ת"א רק השמר. ברכות לב שבועות לו אבות פ"ג מנחות לט: ופן יסורו. אבות ג: והודעתם. ברכות כא סנהדרין צט קידושין ל: יום אשר. ברכות נה ע"ק סם קידושין ל:

בעל הטורים

(ט) ושמור נפשך. נר אלהים נשמת אדם. נרך בידי ונרי בידך זהו שאמור נרי נרך: והודעתם לבניך ולבני בניך. שלשה גוי"ן כסופין, לומר שכל מי שהוא ובנו ובן בנו תלמידי חכמים שוב אין התורה פוסקת מזרעו:

שפתי חכמים

ל ר"ל כתיב רק שהוא ל' מיעוט והכא מאי ממעט ומפרש דקאי אלפניו מינים כי היא חכמתכם וגו' ה"א שמשיו נחשבים חכמים אז כשלא כו': מ (ג"א) דה"ל שתודיע לבניך יום אשר עמדת אשרי והודעתם דכתיב במ"ש ביני הדברים משמע דקאי אלמעלה פן תשכח הדברים שראו עיניך פי' והודעתם הדברים אשר ראו עיניך יום אשר עמדת

רש"י

(ט) רק השמר לך וגו' פן תשכח את הדברים. אז כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים ונבונים ל ואם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים: (י) יום אשר עמדת. מוסב על מקרא שלמעלה ממנו מ בחורב אשר ראית את

פירוש על זכירת הר סיני

(ט—י) והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת וגו'. הנה ידוע כי עיקר עבודת ה' היא הענוה, ושורש הענוה היא השפלות, אם האדם יהיה עניו באמת הוא ביעבוד את ה' בכל השלמות ביותר באפשרו, ואם יתגאה באמת יכשל ויחטא. והנה האדם ילמוד מדת הענוה מהקב"ה שעזב כל ההרים הגבוהים ונתן התורה על הר סיני ועזב כל הצדיקים כמו אבות הקדושים ונתן התורה ע"י משה שהיה עניו מכל האדם, אע"פ שאברהם אבינו ע"ה אמר ג"כ על עצמו ואנכי עפר ואפר, אבל מ"מ הם שוים מאומה, אבל משה אמר ונחנו מה, כלא נחשב, ע"כ אמר משה לישראל והודעתם לבניך ולבני בניך, שני דברים, א) שיזכרו יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, בהר סיני דייקא, בהר השפל מכל ההרים, ב) כאמור ה' אלי הקהל לי את העם, אלי דייקא, מחמת ענותנותי, ומזה אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה, אם יקנו לעצמם מדת הענוה יהיו בטוחים שיראו את ה' כל ימי חייהם:

ליקוטים על התורה

(ט) רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד וגו'. דיא תורה אונ מצות וואס הקב"ה האט געגעבין צו די יודין, אזוי ווי זיי זענען גוט צו די נשמה אזוי זענען זיי גוט צום גוף, ווי עס שטייט אין פסוק די תורה זאגט כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ, דורך מיר וועלין געמערט ווערין דיינע טעג אונ זיי וועלין מערין צו דיר לעבעדיגע אונ פרייליכע יאהרין, נאך זאגט

פירוש לתורת אלהים

(ט) רַק הִשָּׁמֶר לְךָ נאר היט דיך וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד אונ היט זייער דיין נשמה פֶּן תִּשְׁכַּח טאמער וועסטו פארגעסין די זאכין אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וואס דיינע אויגין האבין גיזעהן וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ אונ טאמער וועלין זיי ווערין אפ גיקערט פון הארצין כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ אלע טאג וואס דוא וועסט לעבין וְהוֹדַעְתָּם אונ דוא זאלסט זייא מאכין וויסין לְבָנֶיךָ צו דיינע קינדער וְלִבְנֵי בָנֶיךָ אונ צו דיינע קינדערס קינדער: (י) יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ דעם טאג וואס דו ביסט געשטאנען

משלי חכמים

(ט) רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ וגו' וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ. משה האט גיזאגט צו די יודין איר זאלט אייך היטען אונ איר זאלט היטען אייערע נשמות איהר זאלט ניט פארגעסין די אלע זאכין וואס אייערע אויגין האבין גיזעהן,

כַּד אֲמַר יְיָ לִי כְּנוֹשׁ קֳדָמַי
יָת עַמָּא וְאַשְׁמְעִנּוּן יָת
פִּתְגָמַי דִּי יֵילְפוּן לְמִדְחַל
קֳדָמַי כָּל יוֹמַיָּא דִּי אִנּוּן
קַיָּמִין עַל אַרְעָא וְיָת
בְּנֵיהוֹן יְאַלְּפוּן:
יא וּקְרֵבְתּוּן וְקָמְתּוּן
בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא וְטוּרָא
בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא עַד צֵית
שְׁמַיָּא חֲשׁוֹכָא עֲנָנָא
וַאֲמִטְתָּא: יב וּמַלֵּיל יְיָ
עִמְּכוֹן מִגּוֹ אֶשָּׁתָא קָל
פִּתְגָמִין אַתּוּן שָׁמְעִין
וּדְמוּת לֵיתֵיכוֹן חָזַן אֱלָהֵן

בְּחֹרֵב בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֶל־לִי
אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם אֶת־דְּבָרָי
אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה וְאֶת־
בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן: יא וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן
תַּחַת הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד־
לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל:
יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ
הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים
וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל:

רשב"ם

(יא) ותקרבון ותעמדון תחת ההר וגו'. דכתיב ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר. כל גבוה אצל נמוך הגבוה קרוי על והנמוך תחת. ישב פתח האהל נצבים עליו, וכן תחת ההר

רש"י

יאת הקולות ואת הלפידים: ילמדון. ילפון ג לעצמם:

שפתי חכמים

ואלו קאי לעצם היה לו לומר וסודעה לבניך: ג רלה לומר ילמדון כתרגומו ילפון דהיינו שילמדו לעצמן. אבל ילמדון

פירוש לתורת אלהים

לִפְנֵי יְיָ פאר גאט דיין גאט אין חורב. רש"י שרייבט דער פסוק גייט ארויף כלומר דוא זאלסט ניט פאר געסין וואס דיינע אויגן האבין גיזעהן דעם טאג וואס דוא ביסט גישטאנען אין חורב האסטו דאמאלם גיזעהן קולות אונ בראנדין פייער דאס איז גיוועהן אין דער צייט בֶּאֱמֹר ווען גאט האט צו מיר גיזאגט הַקְהֵל זאמיל איין צו מיר דאס פאלק וְאַשְׁמִיעֵם אונ איך וועל זייא לאזין הערין מיינע רייד אֲשֶׁר וואס זייא זאלין זיך לערנען לְיִרְאָה אוֹתִי צו פארכטין זיך פאר מיר כָּל הַיָּמִים אלע טעג וואס זייא וועלין לעבין עַל הָאֲדָמָה אויף דער ערד וְאֶת בְּנֵיהֶם אונ זייערע קינדער יְלַמֵּדוּן זאלין זיי לערנען: (יא) וַתִּקְרְבוּן איהר האט גינעהנט וַתַּעַמְדוּן אונ איהר האט זיך גישטעלט תַּחַת הָהָר אונטער דעם בארג וְהָהָר אונ דער בארג האט גיברענט אין פייער עַד לֵב הַשָּׁמַיִם ביז אין מיטין הימיל חֹשֶׁךְ עס איז גיוועזן פינצטער עָנָן אוואלקין וַעֲרָפֶל אונ אנעפיל: (יב) וַיְדַבֵּר יְיָ אונ גאט האט צו אייך גירעדט מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פון דעם פייער קוֹל דְּבָרִים אקול פון רייד האט איהר גיהערט וּתְמוּנָה אונ

ליקוטים על התורה

דער פסוק אורך ימים בימינה, אין איהר רעכטע האנד אין ל' רעכטע האנד פון די תורה איז דא לאנגע יאהרין צו געבען דעם מענטש וואס לערינט תורה, אין איהר לינקע האנד איז רייכקייט אונ כבוד צו געבען דעם מענטש וואס לערינט תורה דאס זענען די הצלחות וואס דער גוף האט פון די תורה, די הצלחות פון גוף זענען נאך ניט דער עיקר ווייל זיי זענען נאר אויף אקורצע צייט אויף עטליכע צעהנדליג יאהרען, דער עיקר איז אבער די הצלחה פון די נשמה ווענין די תורה אונ מצות ווערט די נשמה בגליקען צו זיין אין גן עדן אייביג אונ די הצלחה איז נאך אגרעסערע ווי די הצלחה פון גוף אויף די וועלט, ווי דער הנא זאגט איין שעה פערגעניגען אויף עולם הבא איז טייערער פון דעם פערגעניגען פון עולם הזה פון די גאנצע זיבעציג יאהר, דריבער זאגט דער פסוק השמר לך דו זאלסט דיך היטען דו זאלסט היטען דיין גוף, ושמור נפשך מאד אונ דיין נשמה זאלסטו היטען נאך מעהר ווי דעם גוף, סים וואס זאלסטו זיי ביידע היטען דו זאלסט ניט פארגעסין די תורה אונ מצות וואס דו האסט זיי גענומען אויף דעם בארג סיני אונ זאלסט זיי לערנען צו דיינע קינדער אונ צו דיינע קינדערס קינדער:

משלי חכמים

איז דאך אקשיא דאס פארגעסונג קען דאך ניט דער מענטש איינהיטען, אמאהל פארגעסט אמענטש וואס ער וויל ניט פארגעסין אונ אמאהל געדייגקט ער וואס ער וויל ניט גע־ דיינקען, נאר דער ענין איז למשל איינער גייט אריין אין אוואלד זעהט ער עס זענען דא בוימער וואס וואקסין זייער שיין גלייך אונ הויך, אונ עס זענען דא בוימער וואס וואקסין

יג וַיַּגֵּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה
אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים
וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים׃
יד וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בָּעֵת הַהִוא
לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים
לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

קָלָא׃ יג וְחַוִּי לְכוֹן יָת
קְיָמֵיהּ דִּי פַּקִּיד יָתְכוֹן
לְמֶעְבַּד עַשְׂרָא פִּתְגָּמִין
וּכְתַבְנוּן עַל תְּרֵין לוּחֵי
אַבְנַיָּא׃ יד וְיָתִי פַּקִּיד יְיָ
בְּעִידָּנָא הַהִיא לְאַלָּפָא
יָתְכוֹן קְיָמִין וְדִינִין
לְמֶעְבַּדְכוֹן יָתְהוֹן
בְּאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין
תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

ת"א ואתי לוה. נדרים לז לח סנהדרין כט:

רשב"ם

לפי שהם נמוכים וחתר גבוה סתם. והיצרך לכתוב כאן הגדולה וגו'׃ (יד) ואותי צוה. ללמד עשרת הדברים׃ כמו שכתוב לפנינו ועתה למה נמות. כי תאכלנו האש

שפתי חכמים

דכסמוך כמתרגמו יאלפון פיינו ללמד לאחרים׃ ם דק"ל דוסותי לוס ודאי קאי אלעיל מיני' אוינד לכס וגו' עשרת הדברי' דמשמע כלותו הזמן לוס ס' את משה ללמד אותם וסא כאותו. זמן לא נלטוו אלא בי' דברות ואי לעשרת הדברים קאי מאי ללמד אתכם חקים ומשפטים דקאמר, אלא ודאי קאי על התורה שב"ע שבעשרת הדברות דסיינו כללותיהן ופרטותיהן ואת כל המלות הנכללות בהן. (נ"א) פי' מדכתיב ללמד שוס כל' שייך לומר בה כתינוק דמאחר שהיא נתונה לבני האדם יוכל ללמוד אותם מעלמם׃

רש"י

ילמדון. יאלפון לאחרים׃ (יד) ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם. תורה שבעל פה׃

פירוש לתורת אלהים

אַנִישְׁטאַלְט הָאט אִיהר נִיט גִיזָעהן וזולָתִי קוֹל נָאר אַקוֹל הָאט אִיהר גִיהָערְט, (יג) וַיַּגֵּד לָכֶם אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּ אַייךְ אֶת בְּרִיתוֹ זַיין בְּרִית אֲשֶׁר וָואס עֶר הָאט אַייךְ גִיבָאטְן לַעֲשׂוֹת צוּ טָאהן עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים דִי צֶעהן רֵייד וַיִּכְתְּבֵם אוּנ הָאט זַייא אוֹיף גֶעשְׁרִיבְּן עַל שְׁנֵי לוּחוֹת אוֹיף צְוַויי טָאבְלֶען פוּן שְׁטֵיינֶער׃ (יד) וְאוֹתִי אוּנ מִיךְ הָאט גָאט גִיבָאטְן בָּעֵת הַהִיא אִין דֶער זֶעלְבֶּער צַייט לְלַמֵּד אֶתְכֶם צוּ לֶערְנֶען אַייךְ דִיא אוֹיסְוֶויינִיגְסְטֶע תּוֹרָה חֻקִּים גִיזֶעץ וּמִשְׁפָּטִים אוּנ דִינִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אִיהר זָאלְט דִי מִצְוֹת טָאהן בָּאָרֶץ אִין דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר אַתֶּם וָואס אִיהר קוּמְט אִין אִיהר לְרִשְׁתָּהּ צוּ יַרְשְׁנֶען זַייא׃

משלי חכמים

קְרוּם, עֶר בְּעַטְרַאכְט דִי סְבָה פַאר וָואס דִי בּוֹימֶער וַואקְסִין קְרוּם, הָאט עֶר בְּעמֶערְקְט עֶס זֶענֶען דָא צְוַויי עֶרְלֵיי קְרוּמֶע בּוֹיבֶער, עֶס זֶענֶען דָא בּוֹימֶער וָואס אַוֶּוערְט הָאט זֵיי אַיינְגֶעבּוֹיגִין אוּנ מֶען הָאט זַייא נִיט צוּרִיק גֶעבּוֹיגִין נָאר זַייא זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען אַזוֹי וַואקְסִין בִּיז זַיי זֶענֶען אַלְט גִיוָוארִין, אוּנ עֶס זֶענֶען דָא בּוֹימֶער וָואס דֶער מֶענְטְשׁ אַלֵיין הָאט זֵיי אַיינְגֶעבּוֹיגִין וֶועגִין זַיין נוּטְצֶן. דָאס אַלֶץ קֶען נִיט אַיינְגֶעבּוֹיגִין וֶוערִן נָאר וֶוען דֶער בּוֹים אִיז אִין דֶער יוּגֶענְד דַאמָאלְס אִיז עֶר וֵוייךְ אוּנ אוֹיבּ מֶען הִיט אִים אִין דֶער יוּגֶענְד עֶר זָאל גְלַייךְ וַואקְסִין וֶוערִין וַואקְסְט עֶר קְרוּם בִּיז אִין זַיין אַלְטֶער. דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז בַּיי דֶעם מֶענְטְשׁ אוֹיךְ, אַז דָאס קִינְד הֵייבְּט אָן צוּ גֵיין אִין דֶער יוּגֶענְד אִין גְלַייכִין וֶועג גֵייט עֶר אַזוֹי אִין גְלַייכִין וֶועג בִּיז צוּ זַיין אַלְטֶער, דְרִיבֶּער זָאגְט משֶׁה צוּ דִי יוּדִין אוֹיבּ אִיר ווִילְט דִי תּוֹרָה זָאל נִיט פַארְגֶעסִין וֶוערִין פוּן אַייךְ זָאלְט אִיר זַיי לֶערְנֶען מִיט אַייעֶרֶע קִינְדֶער אוּנ מִיט אַייעֶרֶע קִינְדֶערְס קִינְדֶער, אַז זַיי וֶועלִין לֶערְנֶען תּוֹרָה אִין דֶער יוּגֶענְד וֶועלִין זַיי דִי תּוֹרָה נִיט פַארְגֶעסִין אַזוֹי לַאנְג וִוי זַיי וֶועלִין לֶעבִּין׃ ... ואם עֶר גְלַייךְ בַּיי אִין דִי אַלְטֶע יָאהרִין זַיינֶע. אוּנ אוֹיבּ כֶּען הָאט אִים נִיט גֶעהִיט אִין דֶר יוּגֶענְד אוּנ עֶר הֵייבְּט אָן קְרוּם צוּ

נביאים ישעיה מ

לחושך מנ"ת דז"א צבאות נגש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמת דנצח ארני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

תרגום

טז וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָּעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה׃
יז כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־
לוֹ׃ יח וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ־

טז וְאִילָנָא לִבְנָן לָא יִסְפְּקוּן לְאַדְלָקָא וְחֵיוְתָא דְבֵהּ לֵית הִיא כְּמִסַּת לַעֲלָתָא׃ יז כָּל עַמְמַיָּא כְּלְמָא עוֹבָדֵיהוֹן גְּמִירָא וְשֵׁיצָאָה אִינוּן חֲשִׁיבִין קֳדָמוֹהִי׃ יח וּלְמַן אַתּוּן מְדַמַּן לְמֵידַן קֳדָם אֵל וּמָא דְמוּת אַתּוּן מְסַדְּרִין קֳדָמוֹהִי׃ הא

מצודת דוד

(טז) ולבנון. לפי רוב גדלו אין די בעלי יער הלבנון להבעיר כפס אש על מזבחו ואין די בחיות הלבנון להקריבו עולות

רש"י

(ח) אין די בער. על מזבחו׃ וחיתו. של לבנון אינו די לפניו׃ (כ) כאין. כלא דבר׃ נחשבו לו. נפונו הרבים ככל כמה מאפס ותוהו׃ (ג) ואל מי. אל מי מסדרים פדמו אפ

ד הָא צַלְמָא נַגָּרָא עֲבִיד וְקֵינָאָה בְּדַהֲבָא מְחַפֵּי לֵיהּ וְשַׁלְשְׁלָן דִּכְסַף קֵינָאָה מְאַחֵד לֵיהּ: ה אוּרַן בְּנֵי אָעָא דְּלָא אָחִיד בֵּיהּ רִקְבָא בָּחַר נַגָּר אוּמָן בָּעֵי לֵיהּ לְאַתְקָנָא צְלַם דְּלָא יִצְטְלֵי: ו הֲלָא יְדַעְתּוּן הֲלָא שְׁמַעְתּוּן הֲלָא אִתְחֲוָא מִן אַוְּלָא עוֹבַד סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית לְכוֹן הֲלָא תִסְתַּכְּלוּן לְמִדְחַל קֳדָם מַן דִּבְרָא יְסוֹדֵי אַרְעָא:

לָךְ: ד הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף: ה הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחָר חָרָשׁ חָכָם יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט: ו הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הֲלוֹא הֲבִינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ:

רש"י

לעולם: (ד) נסך. ל' מסכה: חרש. של ברזל: בזהב ירקענו. מרקעו זהב ומצפהו מלמעלה: ורתוקות. שלשלאות של כסף עושה הצורף: (ה) המסוכן תרומה. המלומד להכהין ולהבדיל בין עצים המתקיימים לשאר עצים: (ו) הלא תדעו וכו'. מי יסד מוסדות הארץ ואותו היה לכם לעבוד:

מצודת דוד

המקום ומהו הדמיון אשר השוו לו וכפל הדבר כמ"ש: (ד) הפסל. וכי תדמיון לו את הפסל אשר האומן החרש מתכת והצורף ירדד עליו את הזהב ממעל והצורף יעשה לו שלשלאות כסף למושכו בהם כי ממקומו לא ימוש: (ה) המסכן. העני שאין לו להספיק מכספו על הפסל כמו העשירים הנה יבחר מבין העצים עץ חזק אשר לא ירקב ומבקש לו חרש חכם להכין לו ממנו פסל חזק שלא ימוט ר"ל שלא יתפרדו חלקיו זה מזה וכאומר אם מהלך להזיקו לבל יתפרדו חלקיו איך ידמהו לעליון: (ו) הלא תדעו. משקול הדעת תוכלו לדעת מי הוא אדון העולם: הלא תשמעו. מן המורה והמלמד אשר הקדו מדעתו: הלא הוגד. מן הקבלה איש מפי איש כמקובל אלינו מאבות ר"ל מימים קדמונים: הלא הבינותם וגו'. הלא תוכלו להבין יסודות הארץ מה המה וכאומר הלא אין לה יסוד כי השמים מקיף אותה מסביב ועל מה עומדת אם לא בגזרת המקום:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען ביי דער הפטורה פון דער וואך:

כתובים תהלים צז

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א **שין דלת יוד** נפש **שין שין דלת שין דלת יוד** רוח **יאהדונהי** נשמה דיסוד **א אד אדנ אדני** נפש **אדני** רוח **אלף דלת נון יוד** נשמה דמלכות **יו הו וו הו** חיה יחידה דיסוד **יהוה** חיה יחידה דמלכות **אל**

שם ב"ן שבעשיה:

א אֱלָהָא מָרֵי פּוּרְעָנוּתָא יְיָ אֱלָהָא מָרֵי פּוּרְעָנוּתָא הוֹפַע: ב אִתְנַטַּל דַּיָּין אַרְעָא אָתֵיב גּוּמְלָא בִּישָׁא עַל גֵּיוְתָנַיָּא: ג עַד אֵימָתַי רַשִּׁיעַיָּא יְיָ עַד אֵימָתַי רַשִּׁיעַיָּא יִתְבּוּן בְּשַׁלְוְתָא: ד יְבוּעוּן וִימַלְּלוּן אַמְרִין מִלִּין תַּקִּיפָן כָּל עָבְדֵי שִׁקְרָא: ה עַמָּךְ יְיָ יְשׁוּפוּן וְאַחְסַנְתָּךְ יְסַגְּפוּן: ו אַרְמַלְתָּא וְגִיוֹרָא יִקְטְלוּן יִתְמֵי יִרְצְחוּן:

א אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: ב הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: ג עַד־מָתַי רְשָׁעִים ׀ יְהוָה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: ד יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: ה עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: ו אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ:

רש"י

(א) הופיע. הראה וגלה לנו את נקמתך: (ד) עתק. דברי יהופים: יתאמרו. ישתבחו:

מצודת דוד

(א) אל נקמות ה'. אתה ה' היכול על הנקמות לכן אתה האל הופיע נקמות בקחת נקם מרשעים: (ב) הנשא. הראה רוממותיך השב גמול על הגאים: (ג) עד מתי. והוא כפל ומשפט עד מתי יעלזו ויבטחו:

פירוש עברי טייטש

(א) אֵל נְקָמוֹת ה' גָאט וָואס דוּא טוּהְסְט שְׁטֶעגְדִיג נְקָמוֹת אִין דִי רְשָׁעִים אֵל נְקָמוֹת גָאט וָואס דוּא טוּהְסְט שְׁטֶענְדִיג נְקָמוֹת אִין דִי רְשָׁעִים הוֹפִיעַ זָאלְסְטוּ הַיינְט אוֹיךְ עֶרְשַׁיינֶען אוֹיף דִיא וֶועלְט מִיט דַיינֶע נְקָמוֹת: (ב) הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ דוּרְךְ דִיא נְקָמוֹת וָואס דוּא וֶועסְט טְאהְן אִין דִיא רְשָׁעִים, וֶועסְטוּ דֶערְהוֹיבֶּן וֶוערִין אוֹיף דֶער וֶועלְט, אוּנ אַלֶע וֶועלִין וִויסֶען אַז דוּא בִּיזְט דֶער שׁוֹפֵט פוּן דֶער וֶועלְט, דְרִיבֶּער הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים בֶּצְאהְל דִי מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען גְרוֹיס בַּייא זִיךְ אוּנ וַוארְף זַייא אַרָאפּ פוּן זַייעֶר גְרוֹיסְקַייט: (ג) עַד מָתַי רְשָׁעִים ה' גָאט! בִּיז וִוי לַאנְג וֶועלִין דִי רְשָׁעִים בֶּעגְלִיקִין אוֹיף דֶער וֶועלְט עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ בִּיז וִוי לַאנְג וֶועלִין דִיא רְשָׁעִים זִיךְ פְרֵייעֶן אוֹיף דֶער וֶועלְט: (ד) יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק זַיי רֵיידִין פִיל שְׁטַארְקֶע רֵייד יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן אַלֶע רְשָׁעִים וָואס טוּהֶען אוּמְרֶעכְט בֶּערִיהְמֶען זִיךְ. אוּנ זָאגִין (ה) עַמְּךָ ה' יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען דִי פָאלְק פוּן גָאט (וָואס זֶענֶען צַדִּיקִים) וֶועלִין זַיי צוּ שְׁטוֹיסִין, אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען דִיא נַחֲלָה פוּן גָאט, וָואס גָאט הָאט זַיי גֶעאַרְבֶּט (אוֹיסְגֶעקְלִיבֶּען) פַאר זַיין פָאלְק, דִי מֶענְטְשִׁין וֶועלִין זַיי פַּיינִיגֶען, זַייא זָאגִין. (ו) אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ זַייא וֶועלִין הַרְגֶענֶען דִיא אַלְמָנוֹת אוּנ דִיא גֵרִים, וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ זַייא וֶועלִין הַרְגֶענֶען יְתוֹמִים:

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו. וכ"ש אחת ע"ג שתים שזו עיקר מרקולים: בצד מרקולים. בלד ד"א בל מרקולים כלומר שהאבנים רחוקות ד"א מן המרקולים וידוע דלאו מניה נפלו בהא קאמר ר' ישמעאל דג' אבנים אסורות שאין מרקולים פחות מג' אבנים ועושין מרקולים קטן בלד מרקולים גדול וקטן הנעשה בלד גדול עבדי ליה בכל דהוא ואין חוששין שיהי' אחת על גבי שתים ורבנן סברי אין עושין מרקולים קטן בלד מרקולים גדול הלכך נראות עמו כלומר סמוכות לו(א) דאיכא למימר מניה נפלו בין שתים בין ג' אסורות (ב) אין נראות עמו מותרות והלכה כחכמים:

ב מצא בראשו. של מרקולים: מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. והוא שלא יהיו מונחין לנוי (ג) כגון שהיו המעות מונחים בכיס קשור ותלוי לו על צוארו כסות מקופלת ומונחת על כתפו או על ראשו כלים כמו מיכהים על ראשו שכל אלו אינם דרך נוי: ג שלא בטובה. שלא יעלה שכר לעע"ג (ד) (ה):

כלי שמלפי דגלא דמלכות דיליכם א אל

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים זו בצד זו בצד מרקולים אסורות ושתים מותרות. וחכמים אומרים שנראות עמו אסורות, ושאין נראות עמו מותרות: ב מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. [א] פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב ע"ג המזבח אסור: ג עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה. היה שלה ושל אחרים [ב] נהנין מהן בין בטובה ובין שלא בטובה:

(א) היינו בכגון אמה או חלי אמה, תוס': (ב) אמנאה דר"י מסרך דאמר שתים אבל לרבנן ס"ס אמר נמי אסיר, וע' תוי"ט: (ג) הכי ילפינן ני' בגמ' מקרא: [א] פרכילי כו'. והכי מדין מקרובה מאסרי דבגמ' מוקמינן שבלכן מאסלס לבקוכוי כפין מכיס כו' ומייתין דלמא עביד כהו מקרובה כפין פנים שנסך יין וסקטיר קלא מסמען וססלת ואלו שנמלא בירים מן סר"ן: [ב] נהנין מהן. דאין סקדם למ"ג עד שיקריב במקרובה, רש"י: (ד) איכא דמתני לה בגמרא ארישא איכא דמתני לה אסיפא, ומתוי"ס: (ה) והתוס' הקשו על זה דא"כ בשכר ובלא בשכר מבעיא ליה ועוד בסיפא [עת"ש בסמוך]

פרק ד א רבי ישמעאל זאגט שלשה אבנים זו בצד זו אז מען געפינט דריי שטיינער ליגען אויף די ערד איינער געבין דעם אנדערין אדער איין שטיין ליגט אויף צוויא שטיינער וואס זייא ליגען איינער ביא דעם אנדערין בצד מרקולים נעבין דיא עבודת כוכבים מרקולים פיר איילין ווייט פון מרקולים ודער מרקולים איז גיוועזן עבודת כוכבים, מען האט גילייגט איין שטיין אויף מיטען וועג תאז מענטשין גייען, אדער דרייא שטיינער צוויא שטיינער איינער נעבין דעם אנדערין אונ איין שטיין אויף די ביידע שטיינער, אונ ווער עס גייט פאר ביא לייגט צוא אשטיין ביז עס ווערט אבארג שטיינער) אסורות זענען די דרייא שטיינער אסור, ווייל דאס איז אבאזונדער מרקולים, מען האט גימאכט איין עבודת כוכבים פון דריי שטיינער איינע נעבין אנדערין, נעבין דיא אנדערע עבודת גלולים וואס ליגט שוין אבארג שטיינער. דאס הייסט אקליינע עבודת כוכבים נעבין אגרויסע ושתים מותרות אבער צוויי שטיינער זענען מותר, ווארום אמרקולים פון צווייא שטיינער מאכט מען ניט, אונ אראפ גיפאלין פון דעם מרקולים זענען זיי אויך ניט, ווארום זיי וואלטין ניט פאלין ווייט פיר איילין, געוויס גיהער דאס ניט צו דיא עבודת גלולים וחכמים אומרים אונ דיא חכמים זאגין, אפילו דרייא שטיינער זענען אויך ניט א באזונדער עבודת כוכבים, ווארום מען מאכט ניט אקליינע עבודת גלולים נעבין אגרויסע, נאר שנראות כמו אסורות אויב דיא דרייא שטיינער ווערין גיזעהן צו זאמען מיט דעם מרקולים, זייא זענען ניט ווייט פון אים נאר א איל אדער נאך אהאלב איל עס קען זיין זיי זענען אראפ גיפאלין פון דעם מרקולים, זענען זייא אסור, אונ אפילו איין שטיין איז אויך אסור ושאין נראות עמו אבער אז די שטיינער ווערין ניט גיזעהן צו זאמען מיט דעם מרקולים, זייא זענען ווייט פון אים צווייא אדער דרייא איילין, וואס עס קען ניט זיין אז זיי זענען אראפ גיפאלין פון דעם מרקולים טהורות מעג מען זייא נעמען, אבער אז עס ליגט איין שטיין אויף צוויי, מאר מען ניט נעמען, ווארום אגרויסע עבודת כוכבים נעבין אגרויסע עבודת כוכבים מאכט מען יא אונ איין שטיין אויף צוויי שטיינער הייסט שוין אגרויסע עבודת גלולים:

ב מצא בראשו מעות כסות או כלים אז ער האט גיפונען אויף דעם מרקולים היינגט אביטיל געלט אדער אקלייד צוא זאמען געלייגט ליגט אויף דעם מרקולים, אדער כלים ליגען אויף דעם קאפ פון מרקולים, הרי אלו מותרים מעג ער זיי נעמען פרכילי ענבים אז ער האט גיפונען אויף דעם מרקולים אצווייגיל וויינטרויבין ועטרות של שבלים אדער אקרוין פון זאנגען ויינות ושמנים וסלתות אדער וויין, אדער אייל, אדער מעהל וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אונ אלע אנדערע זאכין וואס אזעלכע זאכין איז מען מקריב אויף דעם מזבח אסור טאר מען דאס ניט נעמען: ג עבודת גלולים שהיה לה גינה אויב דיא עבודת גלולים האט גיהאט אגארטין או מרחץ אדער אבאד נהנין מהן שלא בטובה מעג מען הנאה האבין פון דעם גארטין אדער פון די באד, נאר ער זאל ניט באצאלין פאר די הנאה, אונ זאל ניט זאגין אדאנק ואין נהנין מהן בטובה אבער אז מען דארף באצאלין פאר די הנאה אדער מען דארף דאנקען, טאר מען ניט הנאה האבין פון דעם גארטין אונ ניט פון דיא באר היה שלה ושל אחרים אבער אז דער גארטין אדער די באר גיהער צו די עבודת גלולים אונ נאך צוא איין אנדער מענטש נהנין מהן בין בטובה ובין שלא בטובה מעג מען פון זייא

ד עבודת כוכבים של כותי אסורה מיד ושל ישראל אינה אסורה עד שתעבד. כותי מבטל עבודת כוכבים שלו ושל (כ"א של ישראל) חבירו וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עכו"ם. המבטל עבודת כוכבים ביטל משמשיה. ביטל משמשיה משמשיה מותרין והיא אסורה: ה כיצד מבטלה קטע ראש אזנה ראש חוטמה ראש אצבעה פחסה אע"פ שלא חיסרה בטלה. רקק בפניה השתין בפניה גררה וזרק בה את הצואה ה"ז אינה בטלה. מכרה או משכנה, רבי אומר ביטל, וחכמים אומרים לא ביטל: ו עבודת כוכבים שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בשעת מלחמה אסורה. בימוסיאות של מלכים

ד עבודת כוכבים של כותי אסורה מיד. דכתיב פסילי אלהיהם משפסלו נעשה לו אלוה: ושל ישראל עד שתעבד. דכתיב ושם בסתר עד שיעשה לה דברים של סתר כלומר שיעבדנו שהישראל אינו עובד ע"ג אלא בסתר מפני שמתירא מבית דין: כותי מבטל עבודת כוכבים שלו. דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש כשהן נוהגין בהן מנהג אלהות אבל אם בטלו הרי אלו מותרים (ו): ושל ישראל. בזמן שיש לו בה שותפות (ז) ואין כן הלכה דעכו"ם אין מבטל עבודת כוכבים של ישראל אפי' יש לו בה שותפות וישראל אינו מבטל ע"ג של נכרי ואפי' נתן לו העכו"ם רשות: ה פחתה בפניה. מעכה בקורנס עד שהסיר צורת פניה: גררה. סחוב והשלך בתוך הטיט: אינה בטלה. דלפי שעה רתח עלה והדר פלח לה (ח): רבי אומר בטלה. פלוגתא דר' ורבנן כשמכר' לעכו"ם אבל מכרה לישראל צורף דברי הכל בטלה (ט) והלכה כחכמים: ו שהניחוה עובדיה. ואין דעתם לחזור: בשעת שלום מותרת. הואיל וינחו לדעת ולא נטלוה עמהם בטלוה: בימוסיאות של מלכים. הכנ

אמאי שרי הא מרוית לע"ג ומפרש שלא יחזיק טובה לע"ג אבל בשכר שרי ול"ד כו'. פ"ק במתניתין מפוזרות דהתם מיירי שהמכס הוא לצורך הע"ג, ועיין תוי"ט: (ו) וכ"ל דה"ל אלהיהם כ"ל דאי לכדלעיל משפסלו כו' לחוד אתי הל"ל פסיליהם אלהיהם כ"ל אלא שמפרשין כשהן נוהגים כו', ועתוי"ט: (ז) וכגמרא דרבי מילדותו שהיה ושל ישראל ולאותר דשותפות וסבר ישראל אדעתא דכותי אלא כיון דכותי מבטל דחלקיה דישראל נמי מבטל ובזקנותו שהיה ושל חבירו סבר ישראל אדעתא דנפשיה אלא כי מבטל נכרי דנפשיה דישראל לא בטל: (ח) דא"ק והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה וכתיב בתרים ואל ארץ יביט דאע"ג דקלל במלכו כו' ופנה למעלה (לבו לשמים למעלה) אל ארץ יביט [חוזר ופונה לע"ג שלו], גמ' ועתוי"ט: (ט) ומשילא דכותי דאמרן אף לצורף הוא דפליגי דאנ"ס להשמעינן רבותא דאפי' בצורף כותי ד"ס בטלה כו' וכתב הר"ן ומשכנה כגון שא"ל אם לא הבאתי לך מכאן עד יום פלוני הרי היא שלך והגיע הזמן ולא פדאה דה"ל כמכירה דהל"כ אמאי רבותיה דצורף ע"כ כו' ומכרה דכתב הר"ב לאו דוקא

הנאה האבין סיי מען דארף דאנקען אונ סיי מען דארף ניט דאנקען [ועת"י]: ד עבודת גלולים של עכו"ם אויב איין עובד גלולים מאכט אגעץ אסורה מיד באלד וויא ער האט אים גימאכט, אפילו ער האט נאך ניט געדינט צו אים, איז ער שוין אסור ושל ישראל אונ אויב איוד האט גימאכט אגעץ אינה אסורה עד שתעבד איז דער געץ אנדערש ניט אסור ביז וואן מען דינט צוא איהם עכו"ם מבטל עבודת גלולים שלו ושל חבירו א עובד גלולים קען מבטל זיין זיין געץ אונ דעם געץ פון זיין חבר וישראל אין מבטל עבודת גלולים של עכו"ם אונ איוד קען ניט מבטל זייא דעם געץ פון איין עובד גלולים המבטל עבודת גלולים אז איין עובד גלולים איז מבטל דעם געץ ביטל משמשיה דיא וואס בעדינען צום געץ ווערין שוין בטל פון זיך אליין ביטל משמשיה אבער אז ער האט מבטל גיוועזן דיא וואס בעדינען צום געץ משמשיה מותרין דיא וואס האבען בעדינט צום געץ זענען בטל געווארין, אונ מען מעג הנאה האבען פון זייא והיא אסורה אונ דער געץ איז אסור פון דעם געץ טאר מען ניט הנאה האבען: ה כיצד מבטלה וויא איז מען מבטל אגעץ קטע ראש אזנה אז ער האט אפ גיהאקט אשטיקול פון אויער ראש חוטמה אדער דעם שפיץ נאז ראש אצבעה אדער אשפיץ פינגער פחסה אדער ער האט אקלאפ גיטאהן מיט אהאמער אויף דעם פנים, אונ דיא צורה איז קאליע געווארין אף על פי שלא חיסרה אפילו עס פעלט גאר ניט פון דיא צורה בטלה האט ער איהר שוין מבטל גיוועזן, אונ מען מעג פון איהר הנאה האבען רקק בפניה ער האט געשפיגען אויף איהר פנים השתין בפניה אדער ער האט משתין גיוועזן אויף איהר פנים גררה אדער ער האט איר גישלעפט וזרק בה את הצואה אדער ער האט גיווארפין אויף איהר צואה הרי זו אינה בטלה ווערט ניט בטל דיא עבודת כוכבים מכרה משכנה אויב ער האט פר קויפט דיא עבודת כוכבים אדער ער האט איהר גיגעבין פאר אמשכון רבי אומר ביטל רבי זאגט ער האט איהר מבטל גיוועזן וחכמים אומרים לא ביטל אונ דיא חכמים זאגען ער האט ניט מבטל גיוועזן: ו עבודת גלולים שהניחוה עובדיה עבודת כוכבים וואס האבען איהר פאר לאזט, דיא וואס האבען איהר געדינט, זייא זענען אוועק גיגאנגען אין איין אנדער שטאט אונ האבען דיא עובדת גלולים געלאזין זייא האבען איהר ניט מיט גינומען בשעת שלום אויב דיא צייט איז גיוועזן שלום מותרת איז זיא מותר, געווים האבען זייא איהר מבטל גיוועזן בשעת מלחמה אבער אז זייא זענען אוועק פון דיא שטאט ווייל דארט איז גיוועזן אמלחמה, אונ האבען דיא עבודת כוכבים ניט מיט גענומען אסורה איז דיא עבודת כוכבים אסור, ווייל זייא האבען זיך גיאיילט צום אנטלויפען דריבער האבען זייא איהר ניט מיט גענומען. אבער זייא האבען איהר ניט מבטל גיוועזן [עת"י] בימוסיאות של מלכים פאר צייטען פלעגט מען לייגען פיר קאנ־טיגע שטיינער אויף בידע זייטען וועג. אונ אז מען פלעגט וויסען אז דער מלך וועט פארען

גזית המתוקנים בדרך מהלך המלך וכשהמלך עובר שם מושיבים שם ע"ג והוא משתחוה לה ובגמרא מפרש מפני שמניחין אותה כלומר אינן מיוחדות להושיב שם ע"ג כל שעה אלא בשעה שהמלכים עוברים פעמים שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוששין להם הלכך לאו משמשי ע"ג חשיבי (י):

ז אף אנו מחזיקים ידיהם של אלו. העובדים לחמה וללבנה אם היינו רואין שאחר ע"ג מרבו מעלמן ואלו קיימות היינו מודים לאלו: ח גת בעוטה. שכעשה ודרכה עכו"ם: אע"פ שהוא נוטל בידו. ענבים מתוך יין: ונותנם להתפוח. מקום אסיפת הענבים העשוי כמין גל קרוי תפוח וסבר תנא דידן דאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור וזו משנה ראשונה הוא ואין הלכה אלא כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך(י): ויש שמפרשין ששהור כשיד וסיין משמש נתוכם ואינו מאכד עפה ושום כיל סיד, רש"י:

הרי אלו מותרים מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברים: ז שאלו את הזקנים אם אין רצונו בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה, אמרו להן אלו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדין היה מבטלו הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות [ג] יאבד עולמו מפני השוטים אמרו להן א"כ יאבד דבר שאין צורך לעולם בו ויניח דבר שצורך העולם בו, אמרו להן אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן של אלו שאומרים תדעו שהן אלוהות שהרי הן לא בטלו: ח לוקחין גת בעוטה מן הכותי [ד] אע"פ שהוא נוטל בידו ונותן לתפוח. ואינו נעשה יין נסך עד שירד [ה] לבור.

ודריסה נקט וה"ה לשבכנס, ומתוי"ט: (י) דלאו אחר מייאשי מגייסו והו"ל כע"ג שהניחוה מיכדים, הר"ן. והתוס' כתב והכותים שעבדים לא עשאום אלא לצורך המלכים והשרואין שאין המלכים חוששין להם גם הם מבטלים אותם, ועיין תוי"ט: [ג] יאבד כו'. וא"ת ישיבוהו יאבד השוטים ל"ק שהרי מליני שלוכדי' במלואת ששקם ושאחם כעין יושבי אכן כגנן כו' כמו כן אלו השוטים כשתשמא סזחם יאבדו וקודם לכן לא שאם יאבדו הודם לכן הרי זהו בכלל יאבד עולמו לפי שהעולם נכלא שתהא הרשות נתונה בידי אדם להימין או להשמאיל ולפיכך אין לאבדם קודם שנשמלא סאתם כ"ל. וכם' דרך חיים על משנה הכל לפוי כו' פי' שאם יאבד העובדים לא היה האדם בעל בחירה שהרי ילא מן האכוד לגמרי: [ד] אע"פ כו'. דל"ם דלא סריכן ניקח גת בעוטה אע"פ שהתם יינם אסור כדלקמן אלא טיכא דידעינן דלא נגע אבל כי נגע אסור קמ"ל דהכא שרי משום דאכתי לאו יין הוא, ומתוי"ט: (י) בבנת עשויה כמדרון ומשפה שסוף נמשך מאליו לצד שתחתון קרוי יין, רמ"י ומתוי"ט: [ה] לבור. בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין

דורך דיא וועג. פלעגט מען שטעלין געצין אויף דיא שטיינער אונ דער מלך פלעגט זיך בוקין צו זייא הרי אלו מותרות דיא שטיינער זענען מותר מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברים ווייל מען שטעלט נאר די געצין ווען דער מלך פארט דורך, אונ אמאהל פארט דער מלך נאר דורך איין אנדער וועג אונ ער פאר לאזט דיא געצין. איז ער זייא דאך מבטל, דריבער זענען דיא שטיינער מותר (ועיין בהרע"ב ותי"ט ות"י): ז שאלו את הזקנים ברומי מען האט גיפרעגט די זקנים אין רוים אם אין רצונו בעבודת גלולים אויב גאט וויל ניט די עבודת כוכבים למה אינו מבטלה פאר וואס איז ער זיא ניט מבטל אמרו להם האבען דיא זקנים גיענפערט אלו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדין ווען זייא וואלטען גע־דינט צו אזוי אזאך וואס דיא וועלט דארף זי ניט היה מבטלו וואלט ראס גאט מבטל גיוועהן הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות זייא דינען אבער צוא דיא זונן אונ צוא דיא לבנה אונ צוא דיא שטערין אונ צוא דיא מזלות יאבד עולמו מפני השוטים זאל גאט פארלירען זיין וועלט וועגין דיא נארין אמרו להן האבען דיא מענטשין פון רוים גזאגט צוא דיא זקנים אם כן אויב אזוי יאבד דבר שאין צורך לעולם בו זאל גאט מבטל זיין דיא עבודת כוכבים וואס דיא וועלט דארף זייא ניט ויניח דבר שצורך העולם בו אונ דיא עבודת כוכבים וואס דיא וועלט דארף זייא זאל גאט לאזין אמרו להן האבען דיא זקנים גזאגט צו זיי אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן של אלו וועלין דאך גישטארקט ווערין דיא מענטשין וואס דינען צוא דיא עבודת כוכבים וואס דיא וועלט דארף זייא, וואראום זייא וועלין ניט זאגין ווייל דיא וועלט דארף זייא דריבער זענען זיי געבליבן שאומרים תדעו שהן אלהות נאר זייא וועלין זאגען איצט ווייסען מיר אז זייא זענען געטער שהן לא בטלו וואראום זייא זענען ניט בטל געווארין, ווייל גאט קען ניט פארלירען דיא עבודת כוכבים אונזערע, דריבער האט מען זייא געלאזין, דורך דעם לאזט גאט אלע עבודת כוכבים אונ ער ווייסט אז איהם הארט גאר ניט וואס מען דינט עבודת גלולים: ח לוקחין גת בעוטה מן עובד גלולים ווען מען וויל טרעטין די ווינטרויבען ליינט מען זייא אריין אין אגרוב אונ מען טרעט אויף זייא דיא וויין זאל ארויס גיין פון זייא (די גרוב רופט מען קעלטער), בלייבט אין דיא גרוב צוא מישט ווינטרויבען מיט וויין, דר נאך שעפט מען ארויס דיא ווינטרויבען פון דעם קעלטער אונ מען מאכט פון זייא אגאנצען בארג, אונ דיא וויין ציהט מען אריין אין אאנדער גרוב, זאגט דיא משנה מען מעג קויפען אגרוב גיטרעטענע ווינטרויבען פון אגעצין דינער וואס ער האט זייא גיטרעטין אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתפוח אפילו דער געצין דינער נעמט ארויס דיא ווינטרויבען מיט דיא הענט פון גרוב אונ ליינט זייא צוא דעם בארג ווינטרויבען, רירט ער דאך מיט דיא הענט דיא נאסע ווינטרויבען, וואס זייא זענען נאס מיט וויין אונ ער רירט אן דיא וויין פון דעסטוועגין מעג מען אונ די וויין וואס אויף דיא ווינטרויבין אונ דיא וויין וואס אין גרוב ווערין ניט נסך פון זיין אנרירען, וואראום ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור וויין ווערט ניט יין נסך ביז מען ציהט אריין דיא וויין פון דיא גרוב אין דיא אנדערע גרוב, אבער פריער הייסט דאס גאר ניט וויין

ירד לבור מה שבבור אסור והשאר [ו] מותר: ט דורכין עם הכותי בגת אבל לא בוצרין עמו. ישראל שהוא עושה בטומאה [ז] לא דורכים ולא בוצרים עמו, אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת. נחתום שהוא עושה בטומאה [ח] לא לשין ולא עורכין עמו, אבל מוליכין עמו פת לפלטר: י כותי שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו עליו מלוה [ט] אסור, אין לו עליו מלוה [י] מותר. נפל לבור עלה

(יא) והשאר מותר אפי' יגע בו נכרי דומיא דרישא דנסיכה להפיח מיירי בנגיעה אף סותר דסיפא מיירי בנגיעה, תוס': [ו] מותר. אף בשתיה דומיא דרישא דלוקחין משמע דמותר אף בשתיה, תוס': (יב) ואין לפרש בתחלת דריכה וטעמא שנטמאו הכל בגת טמאה דא"כ ישראל דסיפא אמאי לא דורכין עמו כיון שככל נטמאו בגת, תוס': (יג) ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהנכרי לא נצטוו על כך, רש"י: (יד) תימה תיפוק ליה אי משום טומאה הגת לחוד אי משום מגע לחוד ושתיהם למה וסר"כ הכריע כ' פי' יחד בו"ם לפי שבוצרים בגת טמאה הוא פרש"י לפי שע"י משקין הוכשרו כשעת דריכה בעת הוכשרו ונטמאו בגת הטמאה וקודם דריכה אף במגע לא נטמאו כיון שלא הוכשרו ודאי דהא דהבוצר לגת הוכשרו (בפ"ק דשבת) היינו היכא דהוכשר ודאי אבל לא בהתמא. ומ"ש הר"ב והכותי מטמא במגעו הוא פי' הר"מ דס"ל דסתמא הוכשרו בבצירה ואין שני ספי' עולים כאחד: (טו) משום מגע כותי לנסיכו יין נסך אסמר בגמרא: [ז] לא דורכין. שדריכתן בעבירה בגת טמאה ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשנעשין משקה הן טמאים ע"י הגת, רש"י. ואשמעינן דאפי' בסוף דריכה שככר נטמאו אסור לסייע ידי עוברי עבירה ומשום דדריכה חד מעשה הוא, תוס'. ולהר"ם בצירה בכלל מלאכת הדריכה הוא, ועתוי"ט: [ח] לא כו'. שכל מעשה דריכה זו בעבירה, רש"י: (טז) שעשה לו ישראל הזה אפוטיקי לגבות הימנו, רש"י: [ט] אסור. שמא נגע בו לי הר"ס כל יין שינע בו הכותי הרי זה אסור שמא נסך אותו שמהשבת הכותי לע"ז הא לאדת היין של ישראל שנגע בו הכותי דינו כהסם ייהם שהוא אסור בהנאה: [י] מותר. דנחשם נגנב אפי' על הכניסה ומע"ס לא חיישינן שמא נגע דמרתת, הר"ן: (יז) ומשתמש נכסים בעלייתו ואסור בהנאה, רש"י:

מה שבבור אסור. אם יגע בו עכו"ם אחרי כן (יח): ט דורכין עם הכותי בגת. ולא אמרינן מסתכר באיסורי הנאה הוא דאפי' בשתיה סבר האי תנא דשרי כ"ש שלא ירד לבור ומשום גורם טומאה ליכא שמשעה שדרך בהם העכו"ם מעם נטמאו (יב) ונמצא שאין הישראל גורם טומאה (יג): אבל לא בוצרין עמו. לפי שבותים בגת טמאה והעכו"ם מטמא הענבים במגעו (יד) והישראל הבוצר עמו גורם טומאה וסבר האי תנא אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י ואפי' הם של כותי ואין הלכה כמשנה זו דקיימא לן כיון שמתחיל היין להמשך נעשה יין נסך הלכך אין דורכין עם עכו"ם בגת וקיימא לן מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י כשהחולין הם של כותי הלכך בוצרין עם הכותי ואע"פ שגורם טומאה לחולין אין בכך כלום ומיהו ישראל הבוצר כרמו לכתחלה לא יקח עכו"ם עמו אפי' להביא ענבים לגת משום לך לך אמרינן לנזירא כו' (טו): ישראל העושה פירותיו בטומאה. עובר עבירה הוא לפי שהוא מטמא התרומות והמעשרות שבהם הלכך אסור לסייעו כדי שלא יהיה רגיל בכך: אבל מוליכין עמו. חביות ריקנות לגת: ומביאין עמו. חביות מלאות מן הגת דמאי דהוה הוה מאחר שנטמאו מותר ליתן היין בחביות טמאות: י אם יש לו עליו מלוה אסור. אם יש לו על היין מלוה שזה היין משועבד לו בהודו

(טז) אז הוא כמתונו ונגע ביה לרחות האיך הוא: נפל. עכו"ם: לבור. מלא יין: ועלה. מת אע"ג דנגעיה בשעה שנפל אינו אסור בהנאה הואיל ולא נתכוין ליגע אבל עלה חי בעלייתו אוסרו משום דמודה לע"ג על שניסול (יח):

ירד לבור אז דיא וויין איז שוין אריין געקומען פון דיא גרוב אין דיא אנדערע גרוב. אונ אין דיא אנדערע גרוב האט אגעצין דינער אן גערירט די וויין מה שבבור אסור איז די וויין אסור והשאר מותר אונ דיא וויין וואס אין דיא ערשטע גרוב מעג מען טרינקען אבער דער דין בלייבט ניט אזויא נאר אפילו דער עו"ג האט אנגערירט די וויין נום אין די ערשטע גרוב ווערט דאס אויך אסור: ט דורכים עם העכו"ם בגת איוד מעג העלפן דעם עו"ג טרעטין וויינטרויבין אין קעלטר אבל לא בוצרין עמו אבער ער טאר אים ניט העלפין שניידן די וויינטרויבין ווייל בה"ע"בו דער דין בלייבט אויך ניט אזויא נאר אז אעו"ג רירט אן די נאסע טרויבין זענן זיי שון אסור אונ אז די וויין הייבט נאר אן ארוים צו גיין פון די טרויבין ווערין זיי אסור אויב אעובד גלולים רירט זייא אן ישראל שהוא עושה בטומאה איוד וואס ער איז טמא אונ ער שניירט זיינע וויינטרויבן אדער ער טרעט זייא לא דורכין ולא בוצרין עמו טאר מען אים ניט העלפן טרעטין אונ נים שניידין די ווייג־טרויבין. ווייל מען העלפט איהם צו טאן אעבירה ווארום ער איז מטמא דיא תרומות אונ מעשרות וואס ער וועט דארפין געבין פון די טרויבין אבל מוליכין עמו חביות לגת אבער מען מעג אים העלפין ברייגגען ליידיגע פעסער צום קעלטער ומביאין עמו מן הגת אונ מען מעג איהם העלפין טראגין פילע

פעסער וויין פון קעלטער נחתום שהוא עושה בטומאה אבעקער וואס איז טמא האט פאר קנעטין אטייג לא לשין ולא עורכין עמו טאר מען איהם ניט העלפין קנעטין אונ מען טאר איהם נים העלפין וועל־גערין, ווייל מען העלפט אים צו טאהן אעבירה, ער זאל מטמא זיין די חלה וואס ער דארף געבין צום כהן אבל מוליכין עמו פת לפלטר אבער מען מעג איהם העלפין טראגין די ברויט צו דעם קרעמער וואס פאר קויפט זיי: י עובד גלולים שנמצא עומד בצד הבור של יין אויב איוד האט גיטראפין אגעצין דינער שטייט ביי דיין גרוב וויין אם יש לו עליו מלוה אסור אויב דער געצין דינער טאנט געלט פון דעם בעל הבית פון די גרוב וויין, אונ אויב דער יוד האט גיזאגט צו דעם געצין דינער פון דיא גרוב וויין זאלסטו אפ געמען דיין חוב, איז דיא וויין אסור, טאמער האט דער געצין דינער אן גערירט דיא וויין צו זעהן אויב זיא איז גוט אין לו עליו מלוה אויב דעם געצין דינערם חוב איז ניט אויף דיא וויין, אפילו דער יוד איז אים טאקי שולדיג געלט, נאר ער האט איהם נים גיזאגט ער זאל געמען דעם חוב פון דיא וויין מותר מעג מען טרינקען דיא וויין, ווארום דער עובד גלולים האט מורא אן צו רירען די וויין, ער זאל נים אוים זעהן ווי אגנב נפל לבור ועלה אויב איין עובד גלולים

ומדדו בקנה התיז את הצירעה בקנה או שהיה מטפח על פי חבית רותחת, בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר. ורבי שמעון מתיר. נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה והכשירו: יא המטהר יינו של כותי ונותנו ברשותו בבית הפתוח לרה"ר בעיר [כ] שיש בה נכרים וישראלי' מותר, בעיר שכולה נכרים אסור עד שיושיב [ל] שומר. ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ שהוא יוצא ונכנס מותר. ר"ש בן אלעזר אומר כל רשות כותים אחת היא: יב המטהר יינו של כותים ונותנו ברשותו והלה כותב לו

ומדדו בקנה. או שהיה עכו"ם מודד יינו של ישראל בקנה: והתיז. אי שהתיז עכו"ם את הצרעה מיינו של ישראל ע"י הקנה ולא נגע בידיו ביין: המרותחת. שהי' החבית מעלה רתיחות וטפח עכו"ם בידו על הרתיחות אין דרך נסוך בכך: ר"ש מתיר. ואין הלכה כר"ש: זה הי' מעשה והכשירו. אף כשתיה: יא המטהר יינו של עכו"ם. ישראל שדרך ענבים של עכו"ם בכשרות כדי למוכרו לישראל ואין נותן מעות לעכו"ם עד שימכרנו לאח"ז ונתנו ברשותו של עכו"ם בעיר שיש בה עכו"ם וישראל מותר דמרתת עכו"ם דלמא חזו ליה הני ישראל דעברי ברה"ר ומססידנא ואפי' אין מפתח וחותם שרי והוא שאין לו מלוה על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדאמרי' לקמן (יח): ר"ש בן אלעזר אומר כל רשות עכו"ם א' היא. פלוגתא דר"ש בן אלעזר ות"ק דת"ק סבר כשהניח ישראל יין ברשותו של עכו"ם בעל היין הוא דבעינן שיהא הבית פתוח לר"ה בעיר שישראל ועכו"ם דרים בה אבל ברשות עכו"ם אחר שאינו בעה"ב אפי' בעיר שאין ישראל דרים בה שרי ור"ש בן אלעזר אומר כל רשות עכו"ם א' היא וכי היכי דברשות העכו"ם בעל היין אסור אלא בעיר שישראל ועכו"ם דרים בה והבית פתוח לרה"ר ה"נ ברשות עכו"ם אחר צריך עיר שישראל ועכו"ם דרים בה ובית פתוח לרה"ר (יט) והלכה כר"ש בן אלעזר וכזמן שמפתח וחותם ביד ישראל בין ברשות בעל היין בין ברשות עכו"ם אחר

(יח) וסתים' הקש. עכ"ז כו' לכן נראה לר"ת לסעמיד מתניתי בים מפתח וחותם ויכדלא כתב לו סעכו"ם סהתקבלתי ולכך בעיר שישראל ועכו"ם דרים בה ופתח פתוח לרה"ר אף על פי שסוא יינו של עכו"ם מותר כיון דמפתח וחותם בידו שסעכו"ם ירא שן ילאוהו ישראל פירא ומזייף (ויגיד לישראל שפיהכו) ויפסיד למכור יינו כו' יש פסא דקתני וסלם כותב סו' סיי יינו של ישראל וסלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין לסתיר כיון שברשות העכו"ם דקאל יכסכנו, ועי' תוי"ט: [כ] שיש בה כו'. דמותם סוא אף בלילות שאז לא יראנו זס יראנו זס דאפי' בלילות אין רגל כל הפילם כלה מרה"ר, רשכ"ם: [ל] שומר. תימה דסיינו כישא ישראל ועכו"ם דרין בה כו'. וי"ל דאשמעי' דאפי' כישראל חד סגי סו': (יט) דנוייסי' לנומלין,

איז אריין גיפאלין אין אגרוב וויין אונ מען האט איהם ארויף גינומען טויט, מעג מען הנאה האבין פון די וויין ומדדו בקנה אדער איין עובד גלולים האט גימאסטין דיא גרוב וויין מיט אשטעקין צו וויסין ווי טיף זיא איז התיז את הצרעה בקנה אדער אשערץ איז גיוועין אין דיא גרוב וויין האט דער עובד גלולים גינומען אשטעקין אונ האט מיט איהם ארוים גיווארפין דעם שערץ פון דיא וויין או שהיה מטפח על פי החבית מרותחת אדער אפאס וויין איז גיוועין פול מיט שאהם, האט דער עובד גלולים אראפ גישעפט די שאהם מיט די הענט בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכר די אלע זאכין האבין שוין גיטראפין, האבין דיא חכמים גיזאגט מען זאל דיא וויין פאר קויפין צו איין עובד גלולים. נאר דער יוד טאר נים טרינקען די וויין ורבי שמעון מתיר אונ רבי שמעון זאגט דער יוד מעג טרינקען די וויין נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור אויב אעובד גלולים האט גינומען אפאס וויין אונ האט איהר אריין גיווארפין אין גרוב מיט כעס זה היה מעשה והכשירו דאס האט שוין גיטראפין, האבין דיא חכמים גיזאגט מען מעג טרינקען דעם וויין: יא המטהר יינו של עכו"ם אויב איוד טרעט די וויינטרויבין פון איין עובד גלולים אונ מאכט פון זיי כשרה וויין ער זאל זייא פאר קויפין צו יודין, אונ ער נים נים דאס געלד צום עובד גלולים ביז ער וועט האבין פאר קויפט ונותנו ברשותו אונ דער נוייל שטעלט דער יוד דיא וויין ביא דעם עובד גלולים אין שטוב בבית הפתוח לרשות הרבים אין אזוי אשטוב וואס דיא טיר פון שטוב איז אפין אין גאס בעיר שיש בה עכו"ם וישראלים אונ אין שטאט זענען דא יודין מיט גוים דינערם מותר מעג מען טרינקען די וויין, טייל דער עובד גלולים האט מורא אז צו רירען דיא וויין טאמער וועט איוד דער זעהן וועלין יודין נים קויפין ביי אים די וויין בעיר שכולה עכו"ם אבער אז אין שטאט זענען נאר דא גוים דינערם, אונ יודין נאר נים אסור טאר מען נים טרינקען דיא וויין עד שיושיב שומר סיידין איוד זאל היטען די וויין אעובד גלולים זאל זיא נים אנרירען ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אונ מען בארף נים דער היטער זאל זיין אגאנצין טאג אונ נאכט ביא די וויין, ער זאל גאר נים אוועק גיין פון די וויין אף על פי שהוא יוצא ונכנס מותר נאר אפילו ער גיים אריין אונ ארוים, מעג מען אויך טרינקען דיא וויין, ווייל דער עובד גלולים האט מורא אן צו רירען די וויין טאמער וועט דער יוד אריין קומען, דאס איז נאר אז דער יוד האט גע־שטעלט די וויין ביי דעם עובד גלולים וואס די וויין איז זיינע, אבער אז דער יוד האט גישטעלט די וויין ביא איין עובד גלולים וואס די וויין איז נים זיינע, אפילו אין די שטאט איז ניטא איין יוד אונ מען האט נים גערים די וויין, מעג מען אויך טרינקען די וויין, רבי שמעון בן אלעזר זאגט כל רשות עכו"ם אחת היא דער רשות פון אלע עובדי כוכבים איז איינס, אפילו מען האט גישטעלט די וויין ביא אפרעמדין עובד גלולים, איז אויך אנדערש נים מותר סיידין אין די שטאט איז דא יודין אויך אונ די טיר איז אפין אין גאס, אדער מען האט גישטעלט אשומר: יב המטהר יינו של עובד גלולים אויב איוד טרעט דיא וויינטרויבין פון

אמי'. ופרש"י פס"ג דספי עכו"ם שסבית שלו ייחד לו קרן זוית לישראל ולא נגע דהתפס עליו כנכר חייבינן דלמא שקיל ליה לעכו"ם הכירו בעל היין דלא מרתת לנסוכי כי סיכי דסדר ישראל וזכין מהאי עכו"ם וימלא אסינא ומפקיד ליה גבי ססוס דלשבוק ליה לנסיכיה: (כ) ויאמר ויסי עם אס ידעו בו לא יקמו עמני, כל"ס:

התקבלתי ממך מעות מותר אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו, זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים:

מותר לדברי הכל: והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר. אס הבית פתוח לרה"ר וישראלים דרים בתוכה העיר כדאמרינן לעיל: אבל אם ירצה וכו'. דהשתא הוי היין משכון אצל העכו"ם הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מרתת דסבר אי חזו לי ותבעו לי אמינא דידי הוא (כ) ואע"פ שמפתח והותם ביד ישראל אסור:

איין עובד גלולים אונ מאכט פון זיי כשרה ויין ער זאל זייא פאר קויפן צו יודין ונתנו ברשותו אונ דער וויל שטעלט דער יוד דיא וויין ביא דעם עובד גלולים אין שטוב והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות אונ דער עובד גלולים האט געשריבען צוא דעם יודין איך האב שוין אפ גינומען פון דיר די געלט פון די וויין, אויב די טיר פון די שטוב איז אפין אין גאס אונ יודין זענען דא אין די שטאט מותר מען מעג טרינקען די וויין אבל אם ירצה ישראל להוציאו ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו אבער אז דער יוד וויל נעמען די וויין לאזט אים ניט דער עובד גלולים, סיידין דער יוד זאל אים באצאלין פאר דיא וויין זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים דאס האט גיטראפין אין בית שאן האבין דיא חכמים גיזאגט דיא וויין איז אסור, ווארום דער עובד גלולים האט ניט מורא אן צו רירען די וויין, וויל די וויין איז נאך זיינע, טראכט ער זיך וועל איך ניט פאר קויפען די וויין צוא יודין, וועלין עובדי גלולים קויפין די וויין ביא מיר (עיין תוי"ט):

רש"י

אגריפס שר צבא. כותי היה ממונה על ראשי גייסות וכימי אגריפס המלך: אין מתקנא בה. אשתו הראשונה אינה מקפדת לשנוא את בעלה: זונין. ישראל

גמרא ע"ז דף נה ע"א

הלכה ס' כלה כלי המילון דגלא דמלכות דכריאה בם

שאל אגריפס שר צבא את ר"ג כתיב בתורתכם כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור ועשיר בעשיר. א"ל אמשול לך משל למה"ד לאדם שנשא אשה על אשתו חשובה ממנה אין מתקנא בה פחותה ממנה מתקנא בה. א"ל זונין לר"ע לבי ולבך ידעי דע"ג לית בה ממש והא קא חזינן

שאל אגריפס שר צבא את רבן גמליאל דער גענעראל אגריפס האט גיפרעגט ביא רבן גמליאל (אגריפס איז גיוועזן אגוי) כתיב בתורתכם כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא עס שטייט אין אייער תורה גאט איז אברענענדיגער פייער ער איז אגאט וואס איז מקנא כלום מתקנא אלא חכם בחכם גבור בגבור עשיר בעשיר מיר וייסען מקנא זענען נאר צוויא גלייכע, איין חכם איז מקנא דעם אנדערין חכם, אז אחכם זעהט מען גיט כבוד צו איין אנדער חכם האט ער צער ווארום ער טראכט איך בין אויך אחכם וויא ער פאר וואס גיט מען מיר ניט דעם כבוד, אונ אז איין גבור זעהט מען גיט כבוד צו איין אנדער גבור האט ער צער ווארום ער טראכט איך בין אויך אזוי אגבור וויא ער פאר וואס גיט מען מיר ניט דעם כבוד, אונ אז איין עשיר זעהט הען גיט כבוד צו איין אנדער עשיר האט ער צער ווארום ער טראכט איך בין אויך אזוי רייך וויא ער פאר וואס גיט מען מיר ניט דעם כבוד, אבער אז אחכם זעהט מען גיט כבוד דעם גבור אדער דעם רייכין איז ער איהם גאר ניט מקנא, וויל ער האט ניט זיין חבר'ס מעלה, אונ אז הקב"ה איז מקנא אויף דעם כבוד וואס מענטשין גיבען צו דיא עבודה זרה, זעהט דאך אוים אז די עבודה זרה איז גלייך צו הקב"ה אמר ליה האט רבן גמליאל גיזאגט צו אגריפס אמשול לך משל איך וועל דיר זאגין אמשל למה הדבר דומה צו וואס דיא זאך איז גלייך לאדם שנשא אשה על אשתו איינער האט געהאט אווייב אונ ער האט גינומען נאך אווייב צוא דיא ווייב חשובה ממנה אויב דיא אנדערע ווייב איז פון גרעסערין יחוס וויא דיא ערשטע ווייב אין מתקנא בה איז דיא ערשטע ווייב ניט בייז אויף איהר מאן ווארום יעדער מענטש וויל קומען צו אגרעסערין יחוס אונ עס איז נאך אכבוד צו די ערשטע ווייב, זיא מיט די אנדערע ווייב די יחסונתע האבין איין מאן פחותה ממנה אונ אויב די אנדערע ווייב איז פון אקלענערין יחוס וויא די ערשטע ווייב מתקנא בה איז די ערשטע ווייב בייז אויף איהר מאן, וויל עס איז ניט שיין פאר איהר זיא מיט די אנדערע אשה זאלין ביידע האבין איין מאן, דאס זעלבינגע איז ביא הקב"ה, ווען דיא מענטשין וואלטין גענומען אגאט וואס ער איז גרעסער וויא הקב"ה וואלט הקב"ה גאר ניט בייז גיוועזן, אז זייא האבין אבער גענומען פאר אגאט אזוי אזאך וואס איז גאר נישט, דריבער איז הקב"ה בייז אויף זייא אמר ליה זונין לרבי עקיבא זונין האט גזאגט צו רבי עקיבא לבי ולבך ידעי דעבודה

גברי דאזלי כי מתברי ואתו כי מצמדי מ"ט א"ל
אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם נאמן
שהיה בעיר וכל בני עירו היו מפקידין אצלו
שלא בעדים ובא אדם אחד והפקיד לו בעדים
פ"א שכח והפקיד אצלו שלא בעדים אמרה לו
אשתו בא ונכפרנו אמר לה וכי מפני ששוטה זה עשה שלא כהוגן אנו נאבד את אמונתנו אף
כך יסורין בשעה שמשגרין אותן על האדם משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ולא
תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני כיון שהגיעו זמנן לצאת
הלך זה לבית ע"ג אמרו יסורין דין הוא שלא נצא וחוזרין ואומרים וכי מפני ששוטה זה עושה
שלא כהוגן אנו נמיר את שבועתינו והיינו דאמר רבי יוחנן מ"ד וחלאים רעים ונאמנים רעים
בשליחותם ונאמנים בשבועתם. א"ל רבה ב"ר יצחק לרב יהודה איכא בית ע"ג באתרין דכי
מצטריך עלמא לכיטרא מתחזי להו בחלמא ואמר להו שחטו לי גברא ואייתי מיטרא שחטו לה גברא
ואתי מיטרא, א"ל השתא אי הוי שכיבנא לא אמרי לכו הא מלתא דאמר רב מ"ד אשר חלק ה' אלהיך
אותם לכל העמים מלמד שהחליקן בדברים כדי לטורדן

ישראל היה: כי מתברי. פסחים ההולכים לע"ג שנתפרקו איבריהן מחמת החולין וחוזרין האברין מנומדים: רעים בשליחותם. שמייסרין את הגוף: שהחליקן בדברים. מניקן לטעות:

זרה לית כח ממש מיין הארץ און דיין הארץ ווייסען
אז די עבודה זרה איז נאר גישט והא קא חזינן מיר
זעהן דאך אבער גברי דאזלי כי מתברי מענטשן
גייען צו די עבודה זרה מיט צובראכענע פיס און
מיט צובראכענע הענט ואתו כי מצמדי און זייא
קומען צוריק מיט גאנצע פיס און מיט גאנצע
הענט מאי טעמא פאר וואס איז אזוי אמר ליה האט
רבי עקיבא גיזאגט צו זונין אמשול לך משל איך וועל
דיר זאגין אמשל למה הדבר דומה צו וואס דיא זאך
איז גלייך לאדם נאמן שהיה בעיר אין אשטאט איז
אמאהל גיוועזן אמענטש וואס אלע מענטשן פון
שטאט האבין איהם געגלויבט וכל בני עירו היו
מפקידין אצלו שלא בעדים און אלע מענטשן פון שטאט
פלעגין ביי איהם בעהאלטין זייערע פארמעגינס
אן עדות ובא אדם אחד והפקיד לו בעדים נאר איין
מענטש איז גיוועזן וואס ער פלעגט אייביג געבין
בעהאלטין צו דעם מענטש פאר עדות פעם אחד
שכח והפקיד אצלו שלא בעדים אמאהל האט דער
מענטש פארגעסין און ער האט אויך גיגעבין בעה-
האלטין צו דעם נאמן אן עדות אמרה לו אשתו בא
ונכפרנו דאס ווייב פון דעם נאמן האט גיזאגט צו
איהר מאן מיר וועלין פארלייקענען דעם מענטש
דאס געלט וואס ער האט ביי אונז בעהאלטין
אמר לה האט דער מאן צו איהר גיזאגט וכי מפני
ששוטה זה עשה שלא כהוגן אנו נאבד את אמונתנו ווייל
דער נארעשער מענטש האט גיטאן ניט וויא מען
באדארף דריבער וועלין מיר פארלירען אונזער ער-
ליכקייט אף כך יסורים אזוי איז ביי דיא יסורים
בשעה שמשגרין אותן על האדם ווען מען שיקט דיא
יסורים אויף אמענטש משביעין אותן שלא תלכו אלא
ביום פלוני בשווערט מען די יסורים זייא זאלין ניט
גיין צו דעם מענטש נאר אין דעם טאג ולא תצאו
אלא ביום פלוני און זייא זאלין ניט אוועק גיין פון
דעם מענטש נאר אין דעם טאג ובשעה פלונית און
אין די שעה ועל יד פלוני און דורך וועלכין דאקטאר
ועל יד סם פלוני און דורך וועלכין מעדיצין כיון שהגיעו
זמנן לצאת וויא עס איז געקומען די צייט די יסורים

זאלין אוועק גיין הלך זה לבית עבודה זרה ניט וויסענ-
דיג איז דער מענטש געגאנגען צו די עבודה זרה
אמרו יסורים האבין דיא יסורים גיזאגט דין הוא שלא
נצא דער דין וואלט געדארפט זיין מיר זאלין איצט
ניט אוועק גיין פון דעם מענטש. מען זאל ניט
זאגין די עבודה זרה האט איהם געהיילט וחוזרים
ואומרים נאכדעם האבין די יסורים גיזאגט וכי מפני
ששוטה זה עושה שלא כהוגן ווייל דר נאר טוט ניט ווי
מען דארף ער איז געקומען דינען די עבודה זרה
אנו נמיר שבועתנו זאלין מיר פארטאהישין אונזער
שבועה, דריבער ווערט ער געהיילט אפילו ווען
ער איז געבין דיא עבודה זרה והיינו דאמר רבי יוחנן
דאס איז וואס רבי יוחנן האט גיזאגט מאי דכתיב
וואס מיינט דער פסוק וחלאים רעים ונאמנים קראנק-
הייטין וואס זענען שלעכטע און בעגלויבטע רעים
בשליחותן זייא זענען שלעכטע אין זייער שליחות,
צו דעם מענטש וואס דיא קראנקהייט ווערט גע-
שיקט זענען זיי צו איהם שלעכט ונאמנים בשבועתן
און זייא זענען בגלויבט צו היטען זייער שבועה,
זייא זאלין קומען צו דער צייט און זאלין אוועק
גיין צו דער צייט אמר ליה רבה ברבי יצחק לרב יהודה
רבה ברבי יצחק האט גיזאגט צו רב יהודה איכא
בית עבודה זרה באתרין אין אונזער שטאט איז דא
אקלויסטער דכי מצטריך עלמא למטרא ווען די וועלט
באדארף רעגין מתחזי להו בחלמא ווערט די עבודה זרה
גיזעהן אין חלום צוא איינעם פון איהרע דינערס
ואמר להו און די עבודה זרה זאגט צו זייא שחטו לי
גברא ואייתי מטרא איהר זאלט שעכטין אמענטשין
פאר אקרבן צוא מיר וועל איך ברייגען רעגין
שחטו לה גברא ואתי מטרא האט מען גישאכטין
אמענטש און מען האט איהם מקריב גיוועזן
אקרבן צו דיא עבודה זרה און עס איז געקומען
רעגין אמר ליה האט רב יהודה גיזאגט צוא רבה
השתא אי הוי שכיבנא איצט אז איך וואלט גישטארבין
לא אמרי לכו הא מלתא וואלט איך אייך ניט גיזאגט
דיא זאך דאמר רב וואס רב האט גיזאגט מאי דכתיב

לטורדן מן העולם, והיינו דאמר ר"ל אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו:

וואס מיינט דער פסוק אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים וואס נאט האט זייא אפגעטיילט צו אלע פעלקער מלמד שהחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם דער פסוק לערינט אונז אז הקב"ה האט גלאט געמאכט צוא אלע פעלקער דיא דינונג צוא דיא עבודה זרה זייא זאלין מיינען אז דיא עבודה זרה איז אמת מען זאל זייא אוועק שטויסין פון עולם הבא והיינו דאמר ריש לקיש דאס איז וואס ריש לקיש האט גיזאגט מאי דכתיב וואס מיינט דער פסוק אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן אויב דער מענטש בהעפט זיך מיט דיא מענטשין וואס לאכין פון תורה אונ מצות, לאזט איהם הקב"ה ער זאל זיך בהעפטין מיט זיי, אונ אויב ער בהעפט זיך מיט פרומע מענטשין, וועט איהם הקב"ה געבין חן די פרומע מענטשין זאלין איהם בהעפטין צו זיך אונ זאלין איהם לערנען ער זאל פרימער ווערין בא לטמא פותחין לו דער מענטש וואס קומט זיך מטמא זיין, ער וויל זינדיגען עפינט מען איהם, לאזט מען איהם זינדיגען בא לטהר מסייעין אותו אונ דער מענטש וואס וויל זיך ריינינגען פון זיינע זינד, ער וויל טאהן תשובה העלפט מען איהם ער זאל קענען טאהן תשובה:

זוהר ואתחנן דף רסה ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

אמר ר"ש בשעתא דב"נ אקדים כפלגות ליליא וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר לפרא בצפרא אנח תפילין ברישיה ותפילין ברשימא קדישא בדרועיה ואתעטף בעטופא דמצוה ואתי לנפקא מתרעא דביתיה אערע במזוזה רשימא דשמא קדישא בתרעא דביתיה ארבע מלאכין קדישין מזדווגין עמיה ונפקין עמיה מתרעא דביתיה ואוזפי ליה לבי כנישתא ומכרזי קמיה הבו יקרא לדיוקנא דמלכא קדישא הבו יקרא לבריה דמלכא לפרצופא יקרא דמלכא רוחא קדישא שריא עליה אכריז ואמר (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר כדין ההוא רוחא קדישא סלקא לעילא ואסהיד עליה קמי מלכא קדישא כדין פקיד מלכא עלאה למכתב קמיה כל אינון בני היכליה כל אינון דאשתמודען קמיה הה"ד (מלאכי ג) ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו כד"א (שמות לה) (ס"א בחשב האפוד) וחושבי מחשבות אינון דעבדין לשמיה אומנותא בכלא. אומנותא דתפילין בבתיהון ברצועיהן וכתיבתהון. אומנותא דציצית בחוטיהון בחוטא דתכלתא. אומנותא דמזוזה ואלין אינון חושבי שמו. וכתיב (שם) וחושבי מחשבות ולא עוד אלא דקב"ה משתבח ביה ומכריז עליה בכלהו עלמין חמו מה בריה עבדית בעולמי. ומאן דייעול קמיה לבי כנישתא כד נפק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואומר (תהלים ה) אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך. קב"ה אמר אן הוא מורא הא סהיד סהדותא דשקרא. א"ר יוסי זכאה חולקיה דמשה דהכא אמר אלהינו (נ"א אלהיך) דא"ר שמעון מכה בדרגא עלאה יתיר אתאחד על שאר נביאי מהימני:

מוסר יוסף להק הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן ק"ג.

כל המרחם על האכזר אינו מרחם על הרחמנים ועל מי שהדין לרחם עליו כגון על בניו ועל בנותיו ואחיו וקרוביו ואין להם ויכול לכלכלם ואינו נותן להם הרי כל מה שיש לו יבוא לידי מי שאין לו זכות וצדקה פי' ליד בניו ובנותיו וקרוביו באין

הר"ם הלכות תפלה פרק יד.

(א) כיצד הוא נשיאת כפים בגבולין בעת שיגיע ש"ץ לעבודה כשיאמר רצה כל הכהנים העומדים בבית הכנסת נעקרין ממקומן והולכין ועולין לדוכן ועומדין שם פניהם להיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופות לתוך כפיהם עד שישלים שליח צבור ההוראה וכחוזרין

כל המרחם על האכזר אינו מרחם על הרחמנים דער מענטש וואס האט רחמנות אויף שלעכטע מענטשין וועט זיין דער סוף אז ער וועט ניט רחמנות האבין אויף אזעלכע מענטשין וואס מען דארף אויף זיי רחמנות האבין ועל מי שהדין לרחם עליו אונ אזעלכע מענטשין וואס דער דין איז מען זאל אויף זיי רחמנות האבין כגון על בניו ועל בנותיו ואחיו וקרוביו דהיינו אויף זיינע זיהן אונ זיינע טעכטער אויף זיינע ברידער אונ אויף זיינע קרובים ואין להם וואס זיי האבין ניט, זיי זענען ארעם ויכול לכלכלם אונ ער קען זיי שפייזין ואינו נותן להם אונ ער גיט זיי ניט הרי כל מה שיש לו יבוא לידי מי שאין לו זכות וצדקה וועט זיין דער סוף זיין גאנצער פארמעגין וועט קומען אין די הענט פון אזעלכע מענטשין וואס ער וועט קיין זכות אונ צדקה האבין פון זיין געלט,

(א) כיצד הוא נשיאת כפים בגבולין וויא אזוי דוכנט מען היינט אויסער דעם בית המקדש בעת שיגיע שליח צבור לעבודה דער חזן וואס זאגט דיא הויכע שמונה עשרה ווען ער האלט ביי רצה כשיאמר רצה ווען ער זאגט דעם ווארט רצה כל הכהנים העומדים בבית הכנסת נעקרין ממקומן אלע כהנים וואס זענען אין שוהל גייען אוועק פון זייערע ערטער והולכין ועולין לדוכן אונ זייא גייען צום ארון קדש וואס דארט וועלין זייא דוכנען ועומדין שם פניהם להיכל ואחוריהם כלפי העם אונ דארט שטייען זייא מיט זייער פנים צום ארון קדש אונ מיט דעם אינטען צום פאלק ואצבעותיהם כפופות לתוך כפיהם אונ זייערע פינגער זאלין זיי האלטין איינגעבויגין אין האנט עד שישלים שליח צבור ההוראה ביז דער חזן וועט אפזאגין די ברכה הטוב שמך ולך

זמחזירין פניהם כלפי העם ופושטין אצבעותיהם ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהם ומתחילין יברכך. ושליח צבור מקרא אותן מלה במלה והם עונין, שנאמר אמור להם. עד שיאמר. כשמשלימין פסוק ראשון כל העם עונין אמן. וחוזר השליח צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה במלה והם עונין עד שמשלימין פסוק שני וכל העם עונין אמן, וכן בפסוק שלישי: (ב) כשישלימו הכהנים שלשה פסוקים מתחיל ש"ץ בברכה אחרונה של תפלה שהוא שים שלום והכהנים מחזירין פניהם כלפי הקודש וקופצים אצבעותיהם ועומדים שם בדוכן עד שיגמור הברכה וחוזרין למקומן:

צדקה שייך בפרנסתם אלא דרך רחמנות ואפי' הוא מפרנס אחרים כיון שהוא יודע שאביו ואמו ואחיו עניים ואינו מפרנסם ומפרנס אחרים אותם עצמם שהוא מפרנסם לבסוף יהיו אכזרים עליו ולא ירחמוהו ולא יחזיקו לו טובה על החסד שעשה עמהם ויהפכו לו לשונאיו כי יש לך דבר שאין לו זכות לאדם אם יעשנה ואם לא יעשנה יחשב לו לרעה כגון איש ואשתו שאוהבין ילדיהן ויש להן ומפרנסין אותן ומרחמים עליהם הרי אין זכות וצדקה כי מאהבתן עושין להם כן כמו כלב לגוריו והדוב וכל חיות שמשימים נפשם בכפם לטרוף טרף להביא לגוריהן ואם לא יהיו מרחמים על ילדיהן ולא מפרנסים אותם ואין לילדיהם מאומה

נאה להודות ומחזירין פניהם כלפי העם איצט קערין זייא זייער פנים נעגין פאלק ופושטין אצבעותיהם אונ גלייכין אוים זייערע פינגער ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהם אונ זייא הייבין אויף זייערע הענט אונ האלטין זייא נעגין זייערע אקסלען ומתחילין יברכך אונ זייא הייבין אן זאגין יברכך ושליח צבור מקרא אותן מלה במלה אונ דער חזן זאגט פאר זייא ווארט אין ווארט והן עונין אונ זייא ענטפערין, אונ זייא זאגין יעדער ווארט וואס דער חזן זאגט שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק אמור להם זאג פאר זייא עד שיאמר ביז מען וועט פאר זייא זאגין, דיא כהנים טארין ניט זאגין ביז דער חזן וועט פריער פאר זייא זאגין יעדער ווארט כשמשלימין פסוק ראשון ווען די כהנים האבין אפ גיזאגט דעם ערשטען פסוק [יברכך ה' וישמרך] כל העם עונין אמן זאלין אלע מענטשין ענטפערין אמן וחוזר שליח צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה במלה נאכדעם זאגט דער חזן דעם אנדערין פסוק ווארט אין ווארט והם עונין עד שמשלימין פסוק שני אונ דיא כהנים זאגין אויך ווארט אין ווארט [וויא דער חזן זאגט] ביז זייא ענדיגען דעם אנדערין פסוק וכל העם עונין אמן אונ אלע מענטשין ענטפערין אמן וכן בפסוק שלישי אונ אזוי טוהט מען בייא דעם דריטען פסוק ביז שלום: (ב) כשישלימו הכהנים השלשה פסוקים ווען דיא כהנים ענדיגען דיא דרייא פסוקים מתחיל השליח צבור בברכה אחרונה של תפלה הייבט אן דער חזן זאגין די לעצטע ברכה פון שמונה עשרה שהיא שים שלום דאס איז דיא ברכה שים שלום והכהנים מחזירין פניהם כלפי הקודש אונ די כהנים קערין זייער פנים צום ארון קודש וקופצין את אצבעותיהם אונ זייא פארמאכין צוריק זייערע פינגער ועומדים שם בדוכן אונ זייא שטייען נעבין ארון קודש אויף דעם ארט וואו זייא האבין געדוכנט עד שיגמור הברכה ביז דער חזן ענדיגט דיא ברכה [המברך את עמו ישראל בשלום] וחוזרין למקומן אונ די כהנים גייען צוריק יעדער אויף זיין ארט:

וואס איז בייא זייא געבליבען פירוש ליד בניו ובנותיו וקרוביו דאס מיינט מען זיין געלט וועט קומען צו זייני זיהן אונ צו זייני טעכטער אונ צו אנדערע קרובים שאין צדקה שייך בפרנסתם דער פאטער וואס איז מפרנס [שפייזט] זייני קינדער הייסט דאס ניט אצדקה אלא דרך רחמנות ער שפייזט זייא ווייל ער האט אויף זייא רחמנות ואפילו הוא מפרנס אחרים אפילו ער שפייזט אנדערע מענטשין כיון שהוא יודע שאביו ואמו ואחיו עניים ואינו מפרנסן ומפרנס אחרים ווייל ער ווייס אז זיין פאטער אונ מוטער אונ זייני ברידער זענען ארעם אונ ער שפייזט זיי ניט נאר ער שפייזט פרעמדע מענטשין אותן עצמן שהוא מפרנס די זעלביגע מענטשין וואס ער שפייזט זייא לבסוף יהיו אכזרים עליו וועלין אמאהל ווערין שלעכט אויף איהם ולא ירחמוהו אונ וועלין אויף איהם קיין רחמנות האבין ולא יחזיקו לו טובה על החסד שעשה עמהם אונ זייא וועלין אים ניט דאנקען אויף דעם חסד וואס ער האט גיטאן מיט זיי ויהפכו לו לשונאיו זייא וועלין נאך ווערין זייני שונאים כי יש לך דבר שאין לו זכות לאדם אם יעשנה עס זענען דא זאכין אז דער מענטש טוהט זיי האט ער קיין מצוה ואם לא יעשנה יחשב לו לרעה אונ אויב ער וועט די זאך ניט טאן ווערט דאס אים גירעכינט פאר אשלעכט־קייט כגון איש ואשתו שאוהבין ילדיהן דהיינו אזוי וויא אמאן אונ ווייב וואס זיי האבין ליב זייערע קינדער ויש להן אונ זיי האבין פרנסה ומפרנסין אותן אונ זיי שפייזין זייערע קינדער ומרחמים עליהן אונ זיי האבין רחמנות אויף זייערע קינדער הרי אין זכות וצדקה דאס איז פאר זייא קיין מצוה אונ קיין צדקה כי מאהבתן עושין להם כן ווארום דיא עלטערין טוהען דאס נאטור צו זייערע קינדער ניט ווענין זיי זאלין האבין אמצוה, נאר ווייל זייא האבין ליב זייערע קינדער דריבער גיבען זיי די קינדער אלץ וואס זיי דארפין כמו כלב לגוריו אזוי וויא דער הונט האט ליב זיינע קינדער והדוב וכל חיות שמשימים נפשם בכפם לטרוף טרף להביא לגוריהן אונ אזוי וויא דער בער אונ אלע אנדערע חיות וואס זיי שטעלין איין זייער לעבין צוא הרגען בהמות חיות זייא זאלין דאס בריינגען צו זייערע יונגע קינדער זיי זאלין האבין וואס צו עסין ואם לא יהיו מרחמין על ילדיהן אונ אויב זיי וועלין קיין רחמנות האבין אויף זייערע קינדער ולא מפרנסין אותם אונ זיי וועלין ניט שפייזין זייערע קינדער ואין לילדים מאומה אונ די קינדער האבין ניט

או במכין אותן שלא לצורך או שלא ליסרם כלל גדול מזה מבזה לפיכך האב שעושה טובה למקצת בניו וקצתן מואס ולא עושה
אתם טובה אותו שהוא מואס יירשנו :

פון וואס צו שפייזין או שמכין אותן שלא לצורך אדער זיא שלאגין זייערע קינדער אונ מען דארף זייא ניט שלאגין או שלא ליסרם כלל אדער זיי שטראפין נאר ניט זייערע קינדער, נאר זייא לאזין זייערע קינדער פרייא זייא זאלין טאהן וואס זיי ווילען גדול עונם מנשוא איז דער זינד פון דיא אלטערין זייער גרויס אונ הקב"ה וועט זיי ניט מוחל זיין לפיכך האב שעושה טובה למקצת בניו דריבער דער פאטער וואס טוהט גוטעס צו אביסול קינדער זיינע ומקצתן מואס ולא עושה אתם טובה אונ אביסול קינדער האט ער פיינט אונ ער טוהט צו זיי קיין גוטעס אותו שהוא מואס יירשנו ווען ער וועט שטארבין וועט הקב"ה מאכין אז דער קינד וואס ער האט אים פאר מיאוסט וועט ער אים ירשנן :

אונקלוס ואתחנן יום ה תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ה דמילוי הה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

טו וְתִסְתַּמְּרוּן לַחֲדָא
לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי לָא
חֲזֵיתוּן כָּל דְּמוּת בְּיוֹמָא
דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּחוֹרֵב
מִגּוֹ אֶשָּׁתָא: טז דִּילְמָא
תְחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן
צְלַם דְּמוּת כָּל צוּרָא
דְּמוּת דְּכַר אוֹ נוּקְבָא:
יז דְּמוּת כָּל בְּעִירָא דִּי
בְאַרְעָא דְּמוּת כָּל צִפַּר
גַּדְפָּא דִּי פָרַח בַּאֲוִיר
רְקִיעַ שְׁמַיָּא: יח דְּמוּת
כָּל רַחְשָׁא דִּי בְאַרְעָא
דְּמוּת כָּל נוּנֵי דִּי בְמַיָּא
מִלְּרַע לְאַרְעָא: יט וְדִילְמָא

טו וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי
לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר
יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:
טז פֶּן־תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל
תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ
נְקֵבָה: יז תַּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ תַּבְנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר
תָּעוּף בַּשָּׁמָיִם: יח תַּבְנִית כָּל־רֹמֵשׂ
בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־
בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: יט וּפֶן־תִּשָּׂא

ת"א ונשמרתם. ברכות לב: פן תשחתון. סנהדרין מז נג חולין נג בכורות כו תמורה כח לז:
רשב"ם (טז) תמונת כל סמל. כמו סמל הקנאה המקנה,

רש"י (טז) סמל. צורה: (יט) ופן תשא עיניך. להסתכל בדבר

למה פרט הכתוב ברואים אלו

(טז) פן תשחתון ועשיתם לכם פסל וגו'. וי"ל למה חשב דוקא אלו הברואים. והט' כ"ח כתב כי בשם מ"ה הסתכלו ישראל בהמרכבה הקדושה וכאלו בה ד' תמונות, פני אדם, פני שור, פני אריה, פני נשר. ע"כ הזהירם הקב"ה שלא יעשו נסם כי אלה מכל התמונות האלה, וכנגד פני אדם אמר תבנית זכר או נקבה, וכנגד פני שור ופני אריה, ושניהם בכלל בהמה, ע"כ אמר תבנית כל בהמה, וכנגד פני נשר אמר תבנית כל צפור כנף אשר תעוף בשמים, ולפי שאי אפשר לצייר תבנית כל כך נעשה עד שיהא נראה כתעוף בשמים, זהו הנשר. ואח"כ הזהירם על כל רומש על הארץ ובעלי חיים שבמים, ועל צבא השמים וגו':

פירוש לתורת אלהים

(טו) וְנִשְׁמַרְתֶּם אונ איהר זאלט אייך זייער היטען איר זאלט ניט מאכען אגישטאלט פון עבודת כוכבים כִּי ווארום איהר האט ניט געזעהן כָּל תְּמוּנָה אגישטאלט בְּיוֹם אין דעם טאג וואס גאט האט צו אייך גירעט בְּחוֹרֵב אין חורב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פון דעם פייער: (טז) פֶּן תַּשְׁחִתוּן טאמער וועט איר פר דארבען וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם אונ איהר וועט מאכען צוא אייך פֶּסֶל איין געשניצטע בילד דס זאל זיין צו אייך עבודת כוכבים תְּמוּנַת איין גלייכניש כָּל סֶמֶל פון אלע צורות: (יז) תַּבְנִית אדער אגישטאלט פון אלע בהמות וואס זענין אויף דער ערד תַּבְנִית אדער אגישטאלט פון אלע פייגעל כָּנָף וואס האבען פליגלען אֲשֶׁר תָּעוּף וואס פליהען אונטער דעם הימעל: (יח) תַּבְנִית אדער אגישטאלט פון אלע מינים וואס קריכען אויף דער ערד תַּבְנִית כָּל דָּגָה אדער אגישטאלט פון אלע פיש אֲשֶׁר בַּמַּיִם וואס אין וואסער מִתַּחַת לָאָרֶץ וואס דיא וואסער זענען אונטער דער ערד:

עיניך השמימה וראית את־השמש ואת־הירח ואת־הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק יהוה אלהיך אתם לכל העמים תחת כל־השמים:

תזקוף עינך לשמיא ותחזי ית שמשא וית סיהרא וית כוכביא כל חילי שמיא ותטעי ותסגוד להון ותפלחנון די זמין יי אלהך יתהון לכל עממיא דתחות כל שמיא:

ת"א אשר חלק. מגילה ט פז כס:

רשב"ם

ענין אליל: (יט) אשר חלק. להאיר, ולפי עיקר הפשט אשר הניח אותם לכל העמים לעובדם, כי אינו חושש בהם אבל אתכם לקח ה' ויוציא אתכם להיות לו לעם נחלה ולעבדו והוא יהיה לכם לאלהים:

שפתי חכמים

ע ר"ל מה דכתיב ופן תשא עיניך וגו' משום דכשא עיניו לשמים מ"ס בא לעבוד אותם, לכן פירש להסתכל כו': פ ר"ל מה דכתיב ועבדתם אשר חלק לכל העמים וגו' וכי הקב"ה חלק לעמים לעבדם: צ ולא בתתם לאלוהות שבראם לשם כך רק שלא מנען כו' אלא החליקם בדברי הבל שנראה להם הטובה כשגיע להם מן הכוכבי מעלם בעבדם אותם ולפי האמת הם רעים כדי לטרדם: ק דלפעם לאשון קשה למה אמר להם וכי להם בלבד הם מאירים, לכן אמר דבר אחר. ולפעם זה נמוד קשה ולמה בלא בהמלה דכל שיבאו לטעות בהם בני אדם וכא כתיב עולם חסד יבנה, לכן צריך לשני פעמים:

רש"י

ולתת ע לב לשוב לטעות אחריהם: אשר חלק וגו' לכל העמים. (מגילה ה) להאיר פ להם. דבר אחר לאלוהות צ לא מנען מלטעות אחריהם ק אלא החליקם בדברי הבליהם לטרדם מן העולם, וכן הוא אומר (תהלים לו) כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא:

פירוש לתורת אלהים

(יט) ופן תשא אונ טאמער װעסטו אויף הייבען עיניך דיינע אויגען השמימה צוא דעם הימעל קוקין אויף אזאך אונ װעסט געבען דיין הארץ צו טועה זיין זיך אונ דינען צו דער זאך וויא וויטער שטייט וראית אונ דוא װעסט זעהן את השמש דיא זון ואת הירח אונ דיא לבנה ואת הכוכבים אונ דיא שטערין כל צבא אלע הערשאפט פון דעם הימעל ונדחת אונ דוא װעסט פאר שטויסען װערין דאס הייסט דוא װעסט זיך טועה זיין והשתחוית אונ דוא װעסט דיך בוקען צו זיי ועבדתם אונ דו װעסט צו זיי דינען אשר חלק װאס גאט האט זיי אפגעטיילט צו לייכטען לכל העמים צו אלע פעלקר תחת װאס זענען אונטער דעם הימל:

נביאים ישעיה מ   תרגום

להמשיך מנ"ח רו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח ארני נשמה דהוד יהוה חיה
יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א היושב על־חוג הארץ וישביה כחגבים הנוטה
כדק שמים וימתחם כאהל לשבת: ב הנותן
רוזנים לאין שפטי ארץ כתהו עשה: ג אף בל־
נטעו אף בל־זרעו אף בל־שרש בארץ גזעם וגם
נשף בהם ויבשו וסערה כקש תשאם: ד ואל־מי
תדמיוני ואשוה יאמר קדוש: ה שאו־מרום עיניכם
וראו מי־ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם

א דאשרי בתקוף רומא שכינת יקריה וכל יתבי ארעא חשיבין קדמוהי כקמצין דמתח כזעיר שמיא ופרסינון כמשכן יקרא לבית שכנתא: ב דמסר שלטונין לחולשא דייני ארעא כלמא עביד: ג אפילו יפשון אפילו יסגון אפילו יתרבון בארעא בניהון ואף רוגזיה ישלח בהון ויבהתון מימריה כעלעולא לקשא יבדר יתהון: ד ולמן תדמון קדמי ותשוון יימר קדישא: ה זקופו לרומא עיניכון וחזו למדחל קדם מן דברא אלין דאפיק במנין חילי שמיא לכולהון

מצודת דוד

(א) היושב וגו'. הלא הוא יושב על השמים המסבבים את הארץ ויושבי הארץ המה בעיניו כחגבים ואחז במשל מדרך האדם היושב ממעל בכל מה שמתחת לו נדמה בעיניו לקטן: הנוטה. הלא הוא הנוטה את השמים כאדם הנוטה קרום כל בהים: וימתחם. פרשם כאהל להיות מוכן לשבת תחתיו: (ב) הנותן. הוא הנותן רוזנים להיות כאלו אינם: כתהו עשה. עושה אותם להיות כדבר תוהו: (ג) אף בל נטעו. והרי הם אפי' כאלו לא נטעו מעולם ואפי' כאלו לא זרעו מעולם בהיא פחות מנטיעה: אף בל שרש וגו'. לכשיעקרו לא ישאיר אפי' הגזע בארץ ביהא מחליף ר"ל לא יהיו לקדמותם: וגם נשף. ואפי' כשיהיה בעולם יבשו ויאבדו ורוח סערה תשאם ממקומם כקש הניטל ברוח: (ד) ואל מי תדמיוני. ר"ל הואיל וכל אלה כי א"כ אל מי תדמיוני להיות שוה לי בכמות: יאמר קדוש. ר"ל באמת הקדוש יאמר אל מי וגו': (ה) מי ברא אלה. הכוכבים

רש"י

(א) חוג הארץ. מחוגה לשון עגול: ויושביה. לפניו כחגבים: כדוק. כיריעה: (ג) אף בל נטעו. הרי הם כמו שלא נטעו ולא זרעו: גזעם. שרשם: וגם נשף. רוחו בהם:

בְּשְׁמְהוֹן קָרֵי מִסְּגֵי גְּבוּרָן וְתַקִּיף חֵיל חַד מִסִּדְרֵי לָא מִתְעַכָּב :

בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר :

רש"י

(ה) מרוב אונים. שיש לו ושהוא אמיץ כח: איש. מן הצבא: לא נעדר. שלא יקרא בשם:

מצודת דוד

והמזלות הנכבים במרום ושמי הוא המוליא בכל יום לבא מרום במספר אחד: לכלם. לכל כוכב קרא בשם הנאה והראוי לו ובאומר הנה ה' עושה כל הלה: מרב אונים. בעבור רוב האון ועצום הכח שיש לו לכן לא נעדר אחד מהם כל ימי עולם כי מתחלת שאן פיהיו קיימים לעולם:

כתובים תהלים קח

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה :

א שַׁבַּח נִבְלָא וְכִנָּרָא אֲשַׁבַּח
בְּקְרִצְתָּא : ב אוֹדֶה קֳדָמָךְ
בְּעַמְמַיָא יְיָ וַאֲשַׁבְּחִינָךְ
בְּאוּמַיָא : ג אֲרוּם רַב מֵעֲלָוֵי
שְׁמַיָא טוּבָךְ וְעַד שְׁחָקֵי מְטֵי
קוּשְׁטָךְ : ד אִתְרוֹמַם עֲלָוֵי שְׁמַיָא אֱלָהִים וְעַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא אִיקָרָךְ : ה מִן בְּגְלַל דְּיִשְׁתֵּזְבוּן רְחִימָךְ פְּרוֹק יְמִינָךְ וַעֲנֵי יָתִי :

א עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר : ב אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה
וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים : ג כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־
שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ : ד רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדֶךָ : ה לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי :

רש"י

(א) אעירה שחר. אני מעורר את השחר שאני קם קודם לו מחלות לילה: (ה) למען יחלצון ידידיך כו'. ועננו שכל עמך וידידיך תלויין בי:

מצודת דוד

(א) עורה. אמר כדרך מליצה עורה אתה הנבל וכנור מורה את עצמך לזמר לה' בעת אעירה אותך בשחר: (ג) מעל שמים חסדך. חסדך עולה מעל השמים ר"ל שהוא יותר גדול מערך גבהות השמים: אמתך. אמתת הבטחתך גדולה כערך גבהות השחקים: (ד) רומה. הרם עצמך לשבת על השמים ר"ל הראה לכל שהוא יושב בשמים ממעל ומושלה ידך בתחתונים, כי אף' אלא למעלה נכבוד יחשב ומכ"ם נכבד למעלה: ועל. הראה על כל הארץ כבודך: (ה) למען. בכדי שישכילו ידידיך ילאו מגלות העמים הושיעה לאו בימינך וענה אף לי:

פירוש עברי טייטש

(א) עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ וָואס ער האט שׁטענדיג געזונגען פאר הקב"ה איז ער גיוועזן וויא אפידול וואס שפילט, האט דוד גיזאגט צו זיך אליין דערוועק דיך מיין נְשָׁמָה וואס דוא ביסט וויא אמוזיקאלישער אינסטרומענט וויא אנֵבֶל אונ אכנור, דערוועק דיך צוא זינגען פאר הקב"ה, פאר טאג, איך זאל מיט מיין זינגען אויפוועקין דעם מארגנשטערין : (ב) אוֹדְךָ בָעַמִּים ה' גאט אפילו ווען איך בין צווישען דיא פעלקער וועל איך אויך לויבען דיך וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים אפילו ווען איך בין צווישען קעניגין וועל איך אויך זינגען צוא דיר : (ג) כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וואָרום דייגע חֲסָדִים וואס דוא טוהסט מיט מיר זענען אזוי גרויס אונ הויך ביז איבער דעם הימעל וְעַד שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ אונ דיין אֱמֶת צוא געבין שׂכר צוא צדיקים אונ אשטראף צוא רְשָׁעִים זענען אזוי גרויס אונ הויך ביז צום הימעל שְׁחָקִים : (ד) רוּמָה עַל שָׁמַיִם אֱלֹהִים גאט דוא ביסט דער הויבען אין הימעל וְעַל כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ פון דעסטוועגין איז דיין כָּבוֹד אויף דיא גאנצע ערד : (ה) לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי פון וועגין דיינע געליבטע זאלען גירעטעט ווערין זאלסטו מיר העלפין מיט דיין רעכטע האנט אונ זאלסט מיר ענטפערין מיט דיין הילף :

עיקר תוי"ט משנה תמיד פ"ו ברטנורא

[א] בדישון כו'. וכפי הסדר השנוי במשנתינו שניהם הקדימו ליכנס ולצאת קודם שיקטיר המקטיר. וכבר כתבתי בספ"ג דאתיא כהכא שסוף אבל לרבנן לאחר שהקטיר נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרות וכ"כ הר"ס ומפיים ויוצא זה שהקטיר עם עדשן המנורם :

כלי מאלעי דהוד דמלכות דילירס א אל אלה אלהי אלהים

החלו עולים במעלות האולם מי שזכה [א] בדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימין לפניהם מי שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס

החלו. אותם שזכו בכף של קטרת ובמחתה של גחלים. להיות עולים. במעלות האולם. י"ב מעלות היו לאולם ולפניהם היו מקדימים ללכת. מי שזכה בדישון מזבח הפנימי. כדי נהוליא את הטני שהניח שם מאחר שצריך לתת דשן

פרק ו הַחֵלּוּ עוֹלִים בְּמַעֲלוֹת הָאוּלָם דיא צוויא כֹּהֲנִים וואס איינער האט זוכה גיוועזן אריין צו טראגין אין הֵיכָל דיא לעפיל קְטוֹרֶת אונ דער אנדערער האט זוכה גיוועזן אריין צו טראגין אין היכל דיא פייער פאן קוילין, מקריב צו זיין דיא קְטוֹרֶת אויף דעם מִזְבֵּחַ וואס אין הֵיכָל) האבין אן גיהויבין ארויף צו גיין אויף די צוועלף טרעפ וואס ביז צום אולם מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶם די כֹּהֲנִים וואס האבין

ונטל את הטני והשתחוה ויצא. מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקין מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו היה מדליק את המנורה בין הערבים. מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה. נטל את הכוז ממעלה שניה והשתחוה ויצא: ב מי שזכה במחתה, צבר את הגחלים על גבי המזבח. ומרדדן בשולי המחתה והשתחוה ויצא: ג מי שזכה בקטורת, היה נוטל את הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו. נתפזר ממנו להוכו נותנו לו [ג] בחפניו ומלמדים אותו הוי זהיר

אלא המזבח קדמה כמו דשן המנורה היה ממתין עד לאחר זריקת התמיד שהיה הזוכה בדשון המנורה עושה הטבת ב' נרות וגומר השלמת דשן המנורה ואז היו שניהן מוליאין זה הטני וזה הכוז ושופכים הדשן במקום א' אלל המזבח קדמה: והשתחוה ויצא. שעתה נגמרה מלות': מצאו שכבה. כגון לאחר שמת שמעון הלדיק שלא היה הנס בין שכבה עכשיו לאחר שחיטת התמיד (א) בין שמלאו שכבה קודם שחיטת התמיד והדליקו כדאמרן לעיל בפרק אמר להם הממונה קמא אף על פי שמכשיו מלאו עדיין דולק כיון שלא היה הנס קיים מכבהו ומדשנו כדי לגמור הטבת ב' נרות יחד: ומדליקו מעל מזבח העולה. שאין מדליקין נר מערבי לעולם(ב) אלא מאש של מזבח העולה דכתיב אש תמיד תוקד על המזבח אש שנא' בה תמיד דכתיב להעלת נר תמיד מעל המזבח החילון תוקד: ממעלה שניה. של ג' מעלות שהיו לפני המנורה: והשתחוה ויצא. שהרי גמר מלותו: ב צבר את הגחלים. שבמחתה: ע"ג מזבח. הקטרת: ורדדן בשולי המחתה. כדי שלא יפול הקטרת מעל הגחלים לפיכך הוא מרקען ופושטן שלא יהיו משופעים אילך ואילך תרגום וירקעו ורדידו ועל מזבח הזהב היה מקטיר ולא בתוך המחתה אבל בקטרת של יום הכפורים היה מניח הגחלים בתוך המחתה ועליה היה מקטיר ולא היה שם רדוד גחלים כיוה"כ: ג ונותנו. לכף: לאוהבו. שבא שם עמו להיכל לצורך כך: ואם נתפזר. מן הקטרת שבבזך לתוך הכף לפי שהבזך היה מלא וגדוש ופעמים נופל ממנו לתוך הכף: נותן. אוהבו את הקטרת שנתפזר בתוך הכף: בחפניו. של מקטיר: ומלמדים אותו. לפי שלא הקטיר מעולם כדתנן לעיל חדשים לקטרת באו והפיסו

(א) ולא דייק דאמר זריקה הוא שהיתה כניסה זו: (ב) ל"ד דהא בפס"ג תנן ומדליקין מן הדולקים ופירש הר"ב ואם אין בנרות דולקין מדליקין ממזבח העולה ש"מ דכי יש דולקין שפיר ספי למדלקינהו מנייהו ולא בא לומר אלא שאין מדליקין בסוס אש אחר במקדש ולא למעוטי נרות דמנורה אם יש בהם דולקין, ועיין תוי"ט [ג] בחפניו. ומשתמש ויולא, הר"ס

זוכה געוועזן אראפ צו נעמען דיא אש פון אינ־וויינעגסטין מזבח נכנס ונטל את הטני והשתחוה ויצא איז ער אריין גיגאנגען אין היכל אונ האט גנומען די קארב מיט די אש אונ האט זיך גיבוקט, אונ איז ארויס גיגאנגען פון היכל מי שזכה בדישון המנורה דער כהן וואס האט זוכה גיוועזן ער זאל ריין מאכין דיא מנורה נכנס ומצא שני נרות מזרחיים דולקים איז ער אריין געגאנגען אין היכל אויב ער האט גיפונען דיא צווייא קנייטלאך פון די מנורה וואס זענען אין מזרח זייט ברענגען נאך מדשן את המזרחי דעם לעצטין קנייטיל פון די מנורה וואס ער איז אין גאנצין אין מזרח זייט, האט ער פאר לאשין, אונ האט ארויס גינומען פון דעם רעריל די אש מיט דיא איבעריגע בוימאייל אונ דעם אלטין קנייטול, אונ האט אריין גילייגט אנייעם קנייטול אונ אנדערע בוימאייל ומניח את המערבי דולק אונ דעם אנדערין קנייטול וואס צו מערב זייט האט ער גילאזט ברענגען שממנו היה מדליק את המנורה בין הערבים וואורום פון דעם קנייטול האט ער אן גיצונדען אלע קנייטלאך פון דיא מנורה פארין נאכט מצאו שכבה אונ אויב דער כהן האט גיפונען אז דר אנדערר קנייטול פון מזרח זייט, וואס ער ווערט גירעכינט צו מערב זייט, איז פאר לאשין גיווארין מדשנו האט ער ארויס גינומען דיא אש פון רעריל אונ האט ארויס גינומען די איבעריגע ביסול בוימאייל מיט דעם אלטין קנייטול, אונ האט אריין גיגאסין אנדערע בוימאייל אונ אנייעם קנייטול ומדליקו ממזבח העולה אונ ער האט גינומען פייער פון דעם אויסווייניגסטען מזבח וואס מען איז אויף איהם מקריב קרבנות, אונ ער האט אן געצונדען דעם קנייטול נטל את הכוז ממעלה שניה והשתחוה ויצא אונ ער האט גינומען דעם קריגול בוימאייל, וואס איז גישטאנען אויף דעם אנדערין טרעפ פון דעם שטיין וואס פאר די מנורה, אונ ער האט זיך גיבוקט פאר גאט אונ איז ארויס גיגאנגען פון היכל: ב מי שזכה במחתה דער כהן וואס האט זוכה גיוועזן אריין צו טראגין די פייער פאן מיט קוילין צבר את הגחלים על גבי המזבח האט ער אוים גישאטין דיא קוילין אויף דעם מזבח וואס אויף איהם רייכערט מען דיא קטורת ורדדן בשולי המחתה אונ מיט דעם דעק פון דיא פייער פאן האט ער פאר שפרייט די קוילין אויף דעם מזבח והשתחוה ויצא אונ ער האט זיך גיבוקט אונ איז ארויס גיגאנגען פון היכל: ג מי שזכה בקטורת דער וואס האט זוכה גיוועזן צו רייכערין דיא קטורה אויף דעם מזבח היה נוטל את הבזך מתוך הכף האט ער ארויס גינומען דיא קליינע לעפיל וואס איז גיוועזן פול מיט קטורת, פון די גרויסע לעפיל (אזוי ווי עם שטייט מ"ד פ"ה) ונותנו לאוהבו או לקרובו אונ די גרויסע לעפיל האט ער גיגעבין צו זיין גוטען פריינד אדער צו זיין קרוב, וואס ער האט איהם מיט גינומען אין היכל ער זאל איהם געבין צו האלטין די גרויסע לעפיל) נתפזר ממנו להוכו אויב אביסול קטורת איז אריין גיפאלין פון די קליינע לעפיל אין די גרויסע לעפיל נותנו לו בחפניו זאל דער קרוב ארויס נעמען די קטורת פון די גרויסע לעפיל אונ זאל געבין דעם כהן

סר"ס: (ג) סי' לפירושו שהיה שופכו לצד מערב ופע"פ שרוב מן הקטרת נשפך בשפיכה של צד מערב מ"מ מירע שנתפזר לצד פלמו והיה נוגרו מה שנתפזר לנדי ולכהו ג"כ ללבור השפיכה וע"י שעשה ככל לבור נשפסה סעשן מלבת וליפנא דצדדד לא משמע כן דל"ד לורדן דלעיל, וביומא פרש"י לובר חולה לו לצד מערב והולך ומוסך ידו אליו ולובר תמיד במשיכה ולא יתחיל ללבור שלפניו שמא יכוה כשיפשוט זרועו וימשוך חולה לו:[ג] פרשו. ל' סר"מ ואמר כא עד יפרשו כל העם:

שלא תתחיל לפניך שלא תכוה התחיל מרדד ויצא לא היה המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר ואם היה כהן גדול הממונה אומר לו אישי כ"ג הקטר [ג] פרשו העם והקטיר והשתחוה ויצא:

לפיכך הוצרכו ללמדו: שלא תתחיל לפניך שלא תכוה. היה שופך הקטרת על הגחלים לצד מערב רחוק ממנו וכשהוא מתפזר לצד עצמו היה צוברו (ג) כדאמרינן ביומא כדי שתהא עשנה שוהה לכא וזה כבוד שיהא שוהה בעבודה והיה צובר ועושה הגל לצד מערב שבשבא לגרור הקטרת הסמוך לו הוא צוברו לצד מערב רחוק ממנו ואינו נכוה מן הקטרת שנשרף אבל אם היה עושה הגל לפניו כשיאסוף הקטר' שנתפזר חולה לו ומביא: אלו נמלא זרועו נכוה כלבור הקטר' שורף לפניו היינו דתנא כפ' הוליאו לו לובר פנימה שהוא חולה לו: התחיל מרדד ויצא. כלומר מיד שרדד הקטרת ע"ג גחלים יצא: פרשו העם. כל הכהנים פרשו מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרת הקטור' דכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש כל כפרה שנעשית בקדש כל אדם לא יהיה באוהל מועד הלכך בין בשעת הקטרה בין בשעת מתן דמים של פר כהן משיח ופר העלם דבר של לבור ושעירי ע"ז היו הכהנים פורשים מבין האולם ולמזבח אבל בשעת הקטרת הקטר' של יה"כ לא היו פורשים אלא מן ההיכל בלבד לפי שהקטורת של יוה"כ לא היו בחוץ בהיכל על מזבח הזהב אלא לפני ולפנים בבית קדש הקדשים הלכך א"נ שיפרשו מבין האול' ולמזבח אלא מן ההיכל בלבד:

אין האנט ומלמדין אותו און מען לערינט איהם ווי ער זאל רייכערין די קטורה, און מען זאגט צו איהם הוי זהיר שלא תתחיל לפניך דוא זאלסט דיך היטען דו זאלסט ניט אנהייבין ארויף שיטען די קטורת אויף די קוילין געבין דיר שלא תכוה דוא זאלסט ניט פאר ברענען די האנט ווארן ער איז גישטאנען אין מזרח זייט מזבח, און די קטורת האט ער ארויף גישאטין אויף די קוילין וואס אין מערב זייט מזבח) התחיל מרדד ויצא און ער האט פאר שפרייט די קטורת אויף די קוילין (פון מערב זייט האט ער גישאטין די קטורת אויף די קוילין ביז צו זיך אין מזרח זייט) און איז ארויס גינאנגען פון היכל לא היה המקטיר מקטיר דער כהן וואס האט גידארפט רייכערין די קטורת, האט ניט גיטארט ארויף שיטען די קטורת אויף די קוילין עד שהממונה אומר לו הקטר ביז דער גבאי האט גיזאגט צו אים שיט ארויף די קטורת אויף דיא קוילין אם היה כהן גדול אויב דער כהן גדול האט גירייכערט דיא קטורת הממונה אמר אישי כהן גדול הקטר האט דער גבאי גיזאגט מיין האר כהן גדול שיט ארויף די קטורת אויף דיא קוילין פרשו העם דיא אלע כהנים וואס זענען גישטאנען צווישין אולם און מזבח, האבין גימוזט פון דארט אוועק גיין ווען מען האט גירייכערט די קטורת אויף דעם גאלדענעם מזבח וואס אין היכל והקטיר והשתחוה ויצא דער כהן האט ארויף גישאטין די קטורת אויף דיא קוילין, און האט זיך גיבוקט, און איז ארויס געגאנגען פון היכל:

רש"י

לא היו מוחזקין. בטלה שהוא בכור ובא כהן בעליו ואמר בכור הוא זה ומומו עמו שלא הוטל מום זה בכוונה ואתי לאחזויי לחכם אי קבוע הוא אי עובר הוא:

גמרא בכורות דף לו ע"א

סלכס ס' כלס כלי סמילון דהיר דמלכום דכריפס בסובן

אמר רבי אילעא לא היו מוחזקין בו שהוא בכור ובא אחד ואמר שהוא בכור ומומו עמו נאמן מאי קמ"ל שהפה שאסר הוא הפה שהתיר תנינא

אמר רבי אילעא לא היו מוחזקין בו שהוא בכור רבי אילעא זאגט אויב עס איז גיוועז פאר אונז אבהמה וואס מען האט ניט געוואוסט אז ער איז אבכור ובא אחד ואמר שהוא בכור ומומו עמו איז גע־קומען איינער און האט גיזאגט דיא בהמה איז אבכור און ער האט אפעלער וואס דער פעלער איז אויף אייביג און דעם פעלער האט קיינער געמאכט, נאר די בהמה אליין האט זיך געמאכט דעם פעלער נאמן איז דער מענטש בגלויבט, און דער כהן מעג שעכטין דעם בכור און עסין, פרעגט די גמרא מאי קא משמע לן וואס פאר אנייעס דין לאזט אונז רבי אילעא הערין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר אז מיר זאגין דיא מויל וואס האט גע־אסרת די מויל האט מתיר גיוועז, ער אליין האט געמאכט אסור די בהמה וואס ער האט גיזאגט אז דיא בהמה איז אבכור, ער איז דאך אבער מתיר די בהמה וואס ער זאגט אז די בהמה האט אפעלער, אזוי וויא מיר גלויבין איהם אז דיא בהמה איז אבכור אזוי דארפין מיר איהם גלויבין אז דער פעלער וואס די בהמה האט איז צו איהר געקומען פון זיך אליין. ווארום אז ער וואלט וועלין עסין איסור דהיינו ער האט אליין גע־מאכט דעם פעלער אין די בהמה, האט ער דאך נאר ניט גענדארפט מאכין אפעלער און האט ניט

הנינא האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנה שהפה שאסר הוא הפה שהתיר סד"א התם הוא דאי בעיא לא אמרה כלום אבל הכא דלא סגי דלא אמר דקדשים בחוץ לא אכלי אימא לאו הפה שאסר הוא קמ"ל דאי משום הכי הוא הוי שדי ביה מומא דניכר ואכיל ליה. מתקיף ליה מר בר רב אשי מאי שנא מההוא גברא דאגר ליה חמרא לחבריה ואמר לו לא תיזל באורחא דנהר פקוד דאיכא מיא זיל באורחא דנרש דליכא מיא אזל באורחא דנהר פקוד ומית חמרא ואתא ואמר

א"א הייתי. ולא היינו מוחזקין בה בהיות א"א מעולם: נאמנת. ומותרת להינשא: דאי בעי' לא אמרה כלום. כלומר אי הוית השודה להינשא בחיי בעלה בלא גירושין הוה שתקה ולא אמרה א"א הייתי דהא בפנויה מחזיקין לה אבל הכא בבכור דלא סגי דלא אמר בכור הוא דליתא ניה חכם מום קבוע הוא או עובר דקדשים תמימים אין הכהן נחשד לאכול בהון דבר כרת הוא אבל נחשד להטיל בו מום דלאו בעלמא הוא וס"ד דלא יהא נאמן קמ"ל דאם כן דהוא הטיל בו מום הוה שדי ביה מום הניכר אפי' לע"ה שהוא מום ותו לא הוה בעי למיתי קמן ולמימר בכור הוא

געדארפט זאגן אז דיא בהמה איז א בכור, עס האט דאך קיינער געוואוסט אז דיא בהמה איז א בכור, האט ער זיא געקענט שעכטן און עסן, נאר געוויס אלין וואס ער זאגט איז אמת, אויב דעם דין מיינט רבי אילעא צוא זאגן תנינא דעם דין האבין מיר דאך שוין גילערינט האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנה אויב א אשה זאגט איך האב געהאט א מאן און דער מאן האט מיך גיגט, איז זיא בגלויבט, דא שמועסט מיא אזוי א אשה וואס מען קען זיא נים און מען ווייס נים אויב זיא האט געהאט א מאן אדער גיין, נאר זיא אליין זאגט אז זיא האט געהאט א מאן און ער האט זיא גיגט איז זיא בעגלויבט שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ווארום די מויל וואס האט זיך געאסרת וואס זיא האט גיזאגט אז זיא האט געהאט א מאן, דיא מויל האט זיך מתיר גיוועז וואס זיא האט גיזאגט דער מאן האט זיא גיגט. ווארום אויב זיא איז נים גיגט נאר זיא וויל טאהן א עבירה, האט זיא דאך גיקענט זאגן זיא האט נאך קיין מאן געהאט, נאר מיר זאגין געוויס איז אלין אמת, אזוי וויא מיר גלויבין איהר אז זיא האט געהאט א מאן, אזוי דארפין מיר איהר גלויבין אז זיא איז גיגט גיווארין, ווייסין מיר דאך שוין דעם דין פון הפה שאסר הוא הפה שהתיר צו וואס דארף אונז רבי אילעא זאגין דעם דין ביי א בכור מיר קענגען דאך אפ לערנען דעם דין פון בכור פון דעם דין פון די אשה, ענטפערט די גמרא בכור פון אשה וואלטין מיר נים גיקענט אפ לערנען. ווארום מיר וואלטין זאגין התם הוא ביא די אשה זאגין מיר יא הפה שאסר הוא הפה שהתיר דאי בעיא לא אמרת כלום ווארום אז די אשה וואלט וועלין טאן א עבירה וואלט זיא גאר נים זאגין אז זיא האט געהאט א מאן אבל הכא דלא סגי דלא אמר אבער דא ביא דעם בכור מוז דאך דער כהן זאגין אז די בהמה איז א בכור ווארום ער מוז דאך קומען צו א חכם מיט דער בהמה איהם ווייזין אויב דאס איז א איבעריגער פעלער, מוז ער דאך דעם חכם זאגין אז די בהמה איז א בכור. ווארום דער כהן האט מורא טאמער איז דאס קיין איבעריגער פעלער איז דאך דער בכור היילינג און אז ער וועט איהם שעכטן אויסער די עזרה וועט דאך איהם קומען כרת דקדשים בחוץ לא אכלי ווארום קדשים וואס זענען גישאכטן גיווארין אויסער די עזרה וועלין די כהנים נים עסין ווייל עס קומט כרת אימא לאו הפה שאסר הוא וואלטין מיר זאגין דאס איז דאך שוין נים הפה שאסר, ווייל נים מיט זיין איינגענעם ווילען האט ער גיזאגט אז דיא בהמה איז א בכור נאר ער האט גימוזט זאגין פאר דעם חכם אז די בהמה איז א בכור קא משמע לן לאזט אונז רבי אילעא הערין אז דער כהן איז בעגלויבט צוא זאגין אז דער פעלער איז גיווארין פון זיך אליין דאי משום הכי הוא ווארום אז ער וואלט וועלין עסין וואס מען טאר נים הוי שדי ביה מומא דניכר וואלט ער גימאכט א גוטען פעלער אין דעם בכור אפילו א פראסטער מענטש זאל אויך דערקענען אז דאס איז א איבעריגער פעלער וואלט ער גאר נים דארפין גיין מיט דיא בהמה צו א חכם וואלט ער נים דארפין דער ציילין אז די בהמה איז א בכור ואכיל ליה וואלט ער שעכטן די בהמה און וואלט עסין ווארום אז א כהן מאכט אליין א פעלער אין א בכור איז ער נאר עובר אויף א לאו! דריבער אז ער זאגט די בהמה איז א בכור און דער פעלער איז גיווארין פון זיך אליין איז ער באגלויבט [ועיין רש"י בגמרא ד"ה דא"כ בא"ד והיכא דאנן ידעין וכו'] מתקיף ליה מר בר רב אשי מר בר רב אשי האט גיפרעגט מאי שנא מההוא גברא דאגר ליה חמרא לחבריה פאר וואס איז דער דין אנדערש פון דעם דין וואס איינער האט אמאהל פארדונגען א אייזיל צוא זיין חבר אמר לו און ער האט גיזאגט צו זיין חבר לא תיזל באורחא דנהר פקוד דאיכא מיא דו זאלסט נים גיין מיט דעם אייזיל אין דעם וועג וואס מען גייט צום טייך פקוד ווייל אויף דעם וועג איז דא וואסער זיל באורחא דנרש דליכא מיא גיי אויף דעם וועג וויא מען גייט צו די שטאט נרש דארט איז ניטא קיין וואסער אזל באורחא דנהר פקוד און דער חבר איז גיגאנגען מיט דעם אייזיל אויף דעם וועג וואס מען גייט צום טייך פקוד ומית חמרא און דער אייזיל איז גיפיגערט ואתא ואמר לו דער חבר איז גיקומען און

ואמר רבא מה לו לשקר. הכא נרסינן שהיה הכי בין אביי ולא רבא דרבא הוא ליה בסוגיא כמ"ה (דף ל) דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן דאמר אביי ורבא לא ס"ל הא דלג הסדא כו':

לו באורחא דנהר פקוד אזלי ומיהו מיא לא הוו ואמר רבא מה לו לשקר אי בעי אמר באורחא דנרש אזלי ואמר אביי מה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן הכי השתא התם ודאי איכא מיא הכא ודאי שדי ביה מומא חששא הוא וכמקום חששא אמרינן מה לו לשקר:

דהא אין אחר יודע שהוא בכור וכקדשים כהון ומי ליכא לספוקי דהא מום ניכר שדא: **הכא ודאי שדא ביה מומא**. כתמיה דלא הוה אלא חששא:

האט גיזאגט צום בעל הבית פון אייזיל באורחא דנהר פקוד אזלי איך בין טאקע גיגאנגען אין די וועג וואס מען גייט צום טייך פקוד ומיהו מיא לא הוי נאר אויף דעם וועג איז קיין וואסער גיוועזן, איז דער אייזיל ניט גיפייגערט ווערן וואסער, דריבער אפילו איך וואלט גיגאנגען אויף דעם וועג וואס מען גייט צוא דיא שטאט נרש וואלט אויך דער אייזיל גיפייגערט, האב איך דאך גאר ניט גיענ־דערט דארף איך פטור זיין ואמר רבא מה לו לשקר האט רבא גיזאגט עס איז געווים אמת אז אויף דעם וועג איז קיין וואסער גיוועזן, ווארום אז עס וואלט יא גיוועזן וואסער אויף דעם וועג און ער וויל זיך פטור מאכין פון צו באצאלין מיט אליגען אי בעי אמר באורחא דנרש אזלי אז ער זאל וועלין זאגין אליגען קען ער דאך זאגין איך בין גיגאנגען מיט דעם אייזיל אויף דעם וועג וואס מען גייט צו די שטאט נרש, וואלט ער דאך געווים פטור גיוועזן פון צו באצאלין, דריבער אז ער זאגט איך בין גיגאנגען אויף דעם וועג פון דעם טייך פקוד נאר אויף דעם וועג איז קיין וואסער גיוועזן איז ער אויך באגלויבט און איז פטור צוא באצאלין ואמר אביי מה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן האט אביי גיזאגט וויא אזויא קענען מיר זאגין אז ער זאגט קיין ליגען ווארום אז ער זאל וועלין זאגין אליגען וואלט ער גיזאגט אבעהעדרין ליגען געווים איז אמת אז אויף דעם וועג איז קיין וואסער גיוועזן, אז מיר זענען עדות אז ער זאגט יא ליגען, אויף דעם וועג איז יא גיוועזן וואסער, איז דאך די קשיא דא בייא דעם כהן דארפין מיר איהם אויך גיט גלויבין אז דער מום איז גיווארין פון זיך אליין, ווייל מיר זענען עדות אז אלע כהנים זענען אין חשד וויא זאלין אליין מאכין פעלערין אין דיא בכורים, ענטפערט די גמרא הכי השתא עס איז ניט גלייך אייהם צו דאס אנדערע התם ודאי איכא מיא דארטין אויף דעם וועג איז געווים דא וואסער און אז ער זאגט עס איז קיין וואסער גיוועזן איז דאס געווים ליגען הכא ודאי שדא ביה טומא אבער דא ביי דעם כהן איז דען דאס אגעוויסע זאך אז יעדער כהן מאכט אליין אפעלער אין זיין בכור חששא הוא עס איז נאר אספק טאמער האט ער אליין גימאכט אפעלער ובמקום חששא אמרינן מה לו לשקר און וואו עס איז נאר אספק און מען קען האבין אבעווייזונג אז עס איז אמת אז ער אליין האט ניט גימאכט דעם פעלער, איז ער באגלויבט, אזוי ווי דער דין וואס רבי אילעא האט גיזאגט מה לו לשקר וואס דארף ער זאגין אליגען אז ער האט ניט גימאכט דעם פעלער בעסער זאגט ער נאר ניט אז די בהמה איז אבכור, און אז ער זאגט די בהמה איז אבכור און דער פעלער איז אליין גיווארין גלויבט מען איהם:

זוהר ואתחנן דף רסה ע"א ת"ת דאצילות **יוד הא ואו הא**

רבי חייא אמר האי מאן דבעי דיסתמר אורחוי לא יעבר על מיא דאוסדין קמי פתחא כגין דתמן שרי חד בידא והוא בין תרין דשין דפתחא ואכפוי לקבליה דפתחא ואסתכי כל מה דעבדין בביתא ולא לבעי ליה לאינש דישדי מיא בין תרי תרעי. ר' יצחק אמר מיין צלילן לית לן בה והוא דלא יוקיד לון ארח קלנא. מאי טעמא בגין דאית ליה רשו לנזקא ולא עוד אלא דיהדר רישיה לקבלי ביתא ובכל מה דאסתכל אתלטייא. תלת מאה ושתין וחמש כהוסכן ימי שתא קית ליה שמשין דהוא שליט עלייהו וכלהו נפקין עם ב"נ כד נפק מתרעא דביתיה. א"ר הגעזר כל דא בעי קב"ה לנטרא לון לישראל ואתקין שמיה קדישא לעילא דאיהו אורייתא ואורייתא כלא חד שמא קדישא איהו ומאן דאשתדל באורייתא אשתדל בשמיה. ת"ח בעי ב"נ בפתחא דביתא לרשמא שמא קדישא דאיהו מהימנותא דכלא. דהא בכל אתר דשמא קדישא אשתכה זינין בישין לא משתכחי תמן ולא יכלין לקטרגא ליה לב"נ כמה דכתיב (תהלים צא) לא תאונה אליך רעה וגו'. (מזוזה אקרי) אתר דפתחא דביתא שריא כגוונא דלעילא אתר דפתחא דביתא עלאה שריא מזוזה אקרי דהוא תקונא דביתא ופתחא דביתא. מההיא מזוזה ערקין מארי נימוסין מארי דדינין קמיה לא משתכחין. וקבל דא לתתא כד ב"נ אתקין מזוזה לפתחא דביתא והאי שמא קדישא רשים באתווי האי ב"נ אתעטר בעטרוי דמאריה ולא קרבין לפתחא דביתיה זינין בישין ולא משתכהו תמן:

הלכה פסוקה	יוסף לחק	מוסר
הר"מ הלכות תפלה פרק יד.		מספר חסידים סימן קנג.
(א) אין המקרא רשאי (להקרות לכהנים) עד שיכלה		**אם** הראה ג' דורות ולמעלה זה אחר זה כלם ת"ח והא"כ זרעם

אם הראה שלשה דורות ולמעלה זה אחר זה כולם תלמידי חכמים אויב דוא וועסט זעהן דריי דורות און

(א) אין המקרא רשאי להקרות לכהנים דער מענטש וואס דארף פאר זאגין פאר די כהנים יברכך

אמן מפי הצבור. ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדיבור מפי המקרא. ואין הצבור עונין אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים. ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שתכלה אמן מפי הצבור. ואין שליח צבור רשאי לענות אמן אחר הכהנים כשאר העם שמא תטרף דעתו ולא ידע איזו ברכה מקרא אותן אם פסוק שני או פסוק שלישי: (ב) אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל ש"ץ שים שלום. ואין הכהנים רשאים ליעקר ממקומן עד שיגמור ש"ץ שים שלום. ואין רשאים לכוף קשרי אצבעותיהם עד שיחזרו פניהם מן הצבור. ומתקנות (עזרא) שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהון אלא עומדין יחפין: (ג) כשיהיו הכהנים מברכין את העם

עמי הארץ לא תאמר דברי חכמים בטלים שאמרו לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו' כיון לא יפסוק התורה מהם והטעם שהם התחתנו במשפחה שאינה הוגנת, ואמרו חכמים רוב בנים דומים לאחי האם לכך בניהם עמי הארציה. כיוצא בו ליראי אלקים וחסידים, שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ואם תראה שפוסק מדור רביעי יראי השמים והסידים כידוע שהתחתנו במי שאין ראוי להתחתן כגון שאין ירא שמים וחסיד ולפיכך אותו הדור כך לפיכך יתחתן אדם על עצמו ועל זרעו ועל זרע זרעו בכל יום לזווג בזיווג יראת שמים

און ווייטער] טאר ער ניט אנהייבן זאגן עד שיכלה אמן מפי הצבור ביז אלע מענטשן האבן אפגעזאגט אמן ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה און די כהנים טארין ניט אנהייבן זאגן די ברכה עד שיכלה הדבור מפי המקרא ביז דער פאר זאגער האט אפ געזאגט דאס ווארט ואין הצבור עונין אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים און דיא מענטשין טארין ניט ענטפערין אמן ביז די כהנים ענדיגען די ברכה ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת און די כהנים טארין ניט אנהייבין זאגין איין אנדער ברכה עד שתכלה אמן מפי הצבור ביז אלע מענטשין האבין אפ געזאגט אמן ואין שליח צבור רשאי לענות אמן אחר הכהנים כשאר העם און דער חזן טאר ניט ענטפערין אמן נאך דיא ברכה פון דיא כהנים וויא אלע ענטפערין שמא תטרף דעתו טאמער דורך דעם אמן זאגין וועט ער פארמישט ווערין ולא ידע איזו ברכת מקרא אותן אם פסוק שני או פסוק שלישי און ער וועט ניט וויסען וועלכען פסוק ער דארף אנהייבין פאר לייגען, דעם אנדערין פסוק „יאר" אדער דעם דריטען פסוק „ישא": (ב) אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור דיא כהנים טארין ניט אוועק קערין זייער פנים פון דיא מענטשין צום ארון קודש עד שיתחיל שליח צבור שים שלום ביז דער חזן הייבט אן צו זאגין שים שלום ואין רשאין לכוף קשרי אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם מן הצבור און די כהנים טארין ניט איינבייגין זייערע פינגער ביז זייא קערין אוועק זייער פנים פון די מענטשין ואין הכהנים רשאין ליעקר ממקומן און די כהנים טארין ניט אוועק גיין פון זייער ארט עד שיגמור שליח צבור שים שלום ביז דער חזן זאגט אפ די ברכה שים שלום ומתקנות עזרא שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהון עזרא האט געמאכט א תקנה דיא כהנים זאלין ניט דוכנען אנגיטאהן מיט שיך אלא עומדין יחפים נאר זייא זאלין שטיין בארוועס: (ג) כשיהיו

נאך ווייטער ווי דריי דורות איין דור נאך דעם אנדערין זענען אלע תלמידי חכמים ואחר כך זרעם עמי הארץ און נאך שפעטערדיגע דורות זענען עמי הארצים לא תאמר דברי חכמים בטלים זאלסטו ניט זאגין די רייד פון דיא חכמים זענען ניט אמת שאמרו לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך די חכמים האבין גיזאגט אויב דיא תורה וועט ניט אפגיטאן ווערין פון דיין מויל און ניט פון דעם מויל פון דיין קינד און אויך ניט פון דעם מויל פון דיין קינדס אקינד דאס זענען דרייא דורות שוב לא יפסוק התורה מהם וועט שוין די תורה ניט אפגיטאן ווערין פון זיי, און מיר זעהן דיא תורה איז יוא אפגיטאהן גיווארין פון די שפעטערדיגע דורות והטעם שהם התחתנו במשפחה שאינה הגונה דער טעם איז ווייל זיי האבין זיך מתחתן גיוועזן זיי האבין גענומען ווייבער פון ניט פרומע משפחות און די מוטערס זענען אויך ניט פרום, דריבער האט אויפגיהערט דיא תורה פון זייערע קינדער ואמרו חכמים רוב בנים דומים לאחי האם און די חכמים האבין גיזאגט דאס מערסטע קינדער זענען גלייך צו די מוטערס ברידער, דריבער אפילו דיא מוטער איז גיפרומע אויב איהרע ברידער זענען ניט פרומע לכך בניהם עמי הארצים דריבער זענען זייערע קינדער עמי הארצים כיוצא בו ליראי אלהים וחסידים אזוי איז ביי צדיקים און חסידים, אז דריי דורות נאכאנאנדער און זיין זוהן און זיין זוהן'ס זוהן זענען צדיקים און חסידים, זענען אלע שפעטערדיגע דורות אויך צדיקים און חסידים שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק והחוט המשולש לא במהרה ינתק א פאדים וואס איז גיפלאכטין אין דרייען, דריי פעדים צו זאמען, וועט ניט גישווינד צו ריסען ווערין ואם תראה שפוסק מדור רביעי יראי השמים וחסידים און אויב דוא וועסט זעהן אז פון פערטין דור און ווייטער הערט אויף די פרומקייט בידוע שהתחתנו

במי שאין ראוי להתחתן זאלסטו וויסען אז זיי האבין זיך מתחתן גיוועזן מיט אזעלכע מענטשין וואס זיי האבין זיך ניט גידארפט מתחתן זיין מיט זיי כגון שאינו ירא שמים וחסיד דהיינו דער איידעם האט גענומען א ווייב וואס איהר פאטער אדער איהרע ברידער זענען ניט צדיקים און חסידים ולפיכך אותו הדור כך דריבער קינדער וואס ער האט מיט דעם ווייב) אויך אזוי ניט פרום לפיכך יתחתן אדם על עצמו ועל זרעו ועל זרע זרעו בכל יום לזווג בזווג יראת שמים דריבער זאל יעדער מענטש בעטין אלע טאג אויף זיך (אויב ער דארף נעמען א ווייב) און אויף זיין זוהן און אויף

עם תורה וגמילות חסדים כי על שלשתם נאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק כי ג' תיבות שוות בגימ' יראת תורה וג"ח (כי שקולים יראה כתורה וג"ח וכתי' בירא' ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם הרי יראה קדמה וכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וכתיב מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' ללכת בכל דרכיו ולאהבה וגו' לא נאמר לכל עושים אלא לכל עושיהם היראה שכל טוב לכל עושיהם למען תשכילו בכל אשר תעשון):

לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתן אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ כעומד בתפלה. ואין אדם רשאי להסתכל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין את העם כדי שלא יסיחו דעתם אלא כל העם מתכוונים לשמוע הברכה ומכוונים פניהם כנגד פני הכהנים ואינם מביטים בפניהם: (ד) אם היה הכהן המברך אחד מתחיל לברך מעצמו וש"ץ מקרא אותו מלה במלה כמ"ש. היו שנים או יותר אינן מתחילין לברך עד שיקרא להן ש"ץ ואומר להם כהנים והם עונין ואומרים יברכך והוא מקרא אותן מלה במלה על הסדר שאמרנו:

זיין איניקול [אויב זיי דארפין נעמען ווייבער] אז הקב"ה זאל [איהם אונ זייא] צו זאמען פארין מיט אזוי א אשה וואס איז א יראת שמים ואפרומע] עם תורה וגמילות חסדים אונ איהר פאטער אונ אירע ברידער זענען פרומע אונ לערנען תורה אונ טוהען גמילות חסדים כי על שלשתם יאמר ווארום אויף די דריי זאכין [יראת שמים תורה גמילות חסדים] זאגט שלמה המלך והחוט המשולש לא במהרה ינתק א פאדים וואס איז גיפלאכטין אין דרייען [דריי פעדים צו זאמען] וועט ניט גשווינט צו ריסען ווערין כי שלש תיבות שוות בגימטריא ווארום די דרייא ווערטער זענען גלייך אין צאהל [יראה, תורה, גמלות חסדים. דער ווארט "יראת" באטרעפט זעקס הונדערט עלף. "תורה" איז אויך זעקס הונדערט עלף, גמילות חסדים בטרעפט אויך זעקס הונדערט עלף] כי שוקלים יראה כתורה וגמלות חסדים ווארום יראה איז געוואגין גלייך וויא תורה אונ גמלות חסדים וכתיב ביראה ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם אונ ביי יראת ה' שטייט אין פסוק דער אנהייב פון חכמה איז יראת ה' דאס איז א גיטער פארשטאנד צוא דיא אלע מענטשין וואס טוהען זייא הרי היראה קדמה זעהן מיר אז דאס ערשטע איז מורא צוא האבין פאר גאט וכתיב אונ נאך שטייט אין פסוק הקב"ה האט גיזאגט מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ווער וואלט געבין די הארץ פון די יודין זאל אזויא זיין אייביג זייא זאלין אייביג מורא האבין פאר מיר וכתיב אונ נאך שטייט אין פסוק משה האט גיזאגט צו די יודין מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וואס פארלאנגט גאט פון דיר נאר דוא זאלסט פאר איהם מורא האבין ללכת בכל דרכיו ולאהבה דוא זאלסט גיין אין זיינע וועגין אונ זאלסט איהם ליב האבין לא נאמר לכל עושים עס שטייט ניט אין פסוק שכל טוב לכל עושים. דיא מורא פאר גאט איז א גוטער פארשטאנד צוא אלע מענטשין וואס טוהען אלא לכל עושיהם נאר עס שטייט לכל עושיהם. צו אלע מענטשין וואס טוהען זייא היראה שכל טוב לכל עושיהם די מורא פאר הקב"ה איז א גוטער פארשטאנד צוא אלע מענטשין וואס טוהען זייא למען תשכילו בכל אשר תעשון איהר זאלט בעגליקען אין אלץ וואס איהר וועט טאהן:

הכהנים מברכין את העם לא יביטו בעם ווען דיא כהנים בענטשין דאס פאלק זאלין זייא גיט קוקען אויף דעם פאלק ולא יסיחו דעתן אונ זייא זאלין ניט טראכטין פון אנדערע זאכין אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ כעומד בתפלה נאר זייא זאלין האלטין זייערע אויגין געגין דיא ערד אזויא וויא מען שטייט אונ דאווינט שמונה עשרה ואין אדם רשאי להסתכל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין את העם אונ ווען די כהנים בענטשין דאס פאלק טאר מען ניט קוקען אויף זייער פנים כדי שלא יסיחו דעתם דאס פאלק זאלין ניט טראכטין פון אנדערע זאכין אלא כל העם מתכוונין לשמוע הברכה נאר אלע מענטשין זאלין אין זינען האבין צו הערין דיא ברכה פון דיא כהנים ומכוונין פניהם כנגד פני הכהנים אונ זייא זאלין שטיין מיט זייער פנים געגין דעם פנים פון דיא כהנים ואינן מביטין בפניהם אונ זייא זאלין ניט קוקען אויף דעם פנים פון דיא כהנים: (ד) אם היה הכהן המברך אחד אויב עס איז נאר דא איין כהן צום דוכנן מתחיל לברך מעצמו זאל ער פון זיך אליין אנהייבין זאגין די ברכה, אונ דער חזן זאל ניט זאגין דאס ווארט כהנים אונ ניט דאס ווארט כהן ושליח צבור מקרא אותו מלה במלה כמו שאמרנו אונ דער חזן זאגט פאר איהם ווארט ביי ווארט יברכך אונ ווייטער אזוי וויא ער זאגט פאר פיל כהנים היו שנים או יותר אויב עס זענען דא צוויא כהנים צום דוכנן אדער מעהר וויא צווייא כהנים אינן מתחילין לברך זאלין זייא ניט אנהייבין זאגין די ברכה עד שיקרא להם שליח צבור ביז דער חזן וועט זייא רופען ואומר להם כהנים אונ ער וועט זאגין צו זייא דעם ווארט כהנים והם עונין ואומרים יברכך אונ די כהנים זאלין זאגין יברכך והוא מקרא אותן מלה במלה על הסדר שאמרנו אונ דער חזן לייענט פאר זייא די ברכות ווארט ביי ווארט כסדר ווי מיר האבן שון גיזאגט:

ליל ו אונקלוס כ"ו פסוקי שמו"ת נגד מילוי ב"ן וד' ה'ו'ה' ה' ותעשה סמנו צירוף והיה בניקוד ששי תורה

כ ויתכון קריב יי לדחלתיה ואפק יתכון כ וְאֶתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצִא אֶתְכֶם

מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם לִהְיוֹת לוֹ
לְעַם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: כא וַיהוָה
הִתְאַנַּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע
לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־
בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: כב כִּי אָנֹכִי
מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־
הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת: כג הִשָּׁמְרוּ
לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם
לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ

אונקלוס

מִכּוּרָא דְפַרְזְלָא מִמִּצְרַיִם
לְמֶהֱוֵי לֵיהּ לְעַמָּא
אַחְסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין:
כא וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָה רְגַז
עֲלַי עַל פִּתְגָמֵיכוֹן וְקַיֵּים
בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּר יָת
יַרְדְּנָא וּבְדִיל דְּלָא
לְמֵיעַל לְאַרְעָא טָבְתָא
דַּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ
אַחְסָנָא: כב אֲרֵי אֲנָא
מָאִית בְּאַרְעָא הָדָא לֵית
אֲנָא עָבַר יָת יַרְדְּנָא
וְאַתּוּן עָבְרִין וְתֵירְתוּן
יָת אַרְעָא טָבְתָא הָדָא:
כג אִסְתַּמַּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא
תִתְנְשׁוּן יָת קְיָמָא דַּייָ
אֱלָהֲכוֹן דִּי גְזַר עִמְּכוֹן
וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צְלַם דְּמוּת
כֹּלָּא דִּי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

בעל הטורים

(כ) ויוצא. ד' במס', ויוצא ממו כבשן, ויוצא נוזלים מסלע, ויוצא את בן המלך, ויוצא אתכם מכור הברזל, ויוצא ממו כבשן

רש"י

(כ) מכור. הוא כלי שמזקקים בו את הזהב: (כא) התאנף. נתמלא רוגז: על דבריכם. על אודותיכם על עסקיכם: (כב) כי אנכי מת וגו' אינני עובר. מאחר שמת מהיכן יעבור אלא אף עצמותי אינם עוברים: (כג) תמונת

פירוש לתורת אלהים

(כ) וְאֶתְכֶם און אייך האט גאט גינומען וַיּוֹצֵא און ער האט אייך ארויס געצויגען פון דער אייזערנע טעסט (דאס איז אזויא אַ כְּלִי וואס מען שמעלצט און לייטערט דרינגען גאלד) מִמִּצְרַיִם פון מִצְרַיִם כְּלוֹמַר אזוי וויא די כֵּלִים וואס מען לייטערט אין זייא גאלד איז דאך גיווים פעסט פארמאכט און עס געפינט זיך דרינגען גיט-קיין שום שפעלטיל כְּדֵי עס זאל ניט פעלין פון דעם גאלד אזוי איז דאס לאנד מִצְרַיִם גוועזן גוט פארמאכט עס האט קיין מענטש פון דארטען גיקענט אנטלויפען און גאט האט אייך פון דארטען ארויס געצויגען לִהְיוֹת איהר זאלט צוא איהם זיין אפאלק אייביג כַּיּוֹם הַזֶּה וויא דעם היינטיגען טאג: (כא) וַה' הִתְאַנַּף בִּי און גאט האט אויף מיר גיצערינט עַל דִּבְרֵיכֶם וועגין אייערע זאכען דאס הייסט ווייל איהר האט גע־זינדיגט וַיִּשָּׁבַע און ער האט גישווארען אז איך זאל ניט אריבער גיין דעם יַרְדֵּן וּלְבִלְתִּי און איך זאל ניט קומען אין גוטען לאנד אֲשֶׁר וואס דיין גאט גיט צוא דיר פאר איין אַרְבּ: (כב) כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת דען איך וועל שטארבען אין דעם לאנד אֵינֶנִּי איך וועל ניט אריבער גיין דעם יַרְדֵּן רש"י פרעגט אַז עס שטייט שוין איך וועל שטארבען אין דעם לאנד וואס דארף שטיין איך וועל ניט אריבער גיין דעם יַרְדֵּן בְּוַדַּאי אז ער וועט שטארבען ווי אזוי וועט ער אריבער גיין דעם יַרְדֵּן איז דער תירוץ אזוי האט משה גזאגט אֲפִילוּ מיינע ביינער וועלין אויך ניט אריבער גיין דעם יַרְדֵּן וְאַתֶּם עוֹבְרִים און איהר וועט אריבער גיין דעם יַרְדֵּן וִירִשְׁתֶּם און איר וועט ירשנען דאס גוטע לאנד: (כג) הִשָּׁמְרוּ לָכֶם היט אייך פֶּן טאמער וועט איהר פאר געסען די תורה פון אייער גאט אֲשֶׁר וואס ער האט מיט אייך כּוֹרֵת בְּרִית גיוועזן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם און איהר וועט צוא אייך מאכען פֶּסֶל אגעשניצטען בילד תְּמוּנַת כֹּל אגלייכניש פון אלע זאכען אֲשֶׁר וואס דיין גאט האט

תחנוני משה ממדרש תנחומא

דער מדרש שרייבט איוב האט גיזאגט אם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שִׂיאוֹ, אפילו די גרויסקייט פון מענטש איז ביז צום הימל, וראשו לָעָב יַגִּיעַ, און זיין קאפ גרייכט ביז צום וואלקען פון דעסט־ווענען כְּגֶלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד וועט ער פארלארען ווערען ווי מיסט

יהוה אלהיך: כד כי יהוה אלהיך אש אכלה הוא אל קנא: פ כה כי־תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני יהוה־אלהיך להכעיסו: כו העידתי

כד ארי יי אלהך מימריה אשא אכלא הוא אל קנא: כה ארי תולדון בנין ובני בנין ותתעתקון בארעא ותחבלון ותעבדון צלם דמות כלא ותעבדון דביש קדם יי אלהך לארגזא קדמוהי: כו אסהדית

ת"א כי ה'. כתובות קא סוטה יד ע"ז כד כה: כי תוליד. מגילה לא גיטין פח: ונושנתם. גיטין פח סנהדרין לח:

בעל הטורים

שנאמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה והולך להם נוזלים משלם והעמידו מלך שנאמר ויהי בישורון מלך: (כד) כי ה' אלהיך אש אכלה הוא. אל קנא כי תוליד. רמז לאחר כ"י שנים אחרי מותו יעבדו עכו"ם פסל מיכה: (כו) העידתי. מלא יו"ד ...

רשב"ם

(כו) את השמים ואת הארץ. ועצר את השמים והאדמה

רש"י

כל. תמונת כל דבר: אשר צוך ה'. אשר צוך ש שלא לעשות: (כד) אל קנא. מקנא לנקום ת אנפרדמנ"ט בלע"ז (אייפער) מתחרה על רוגזו להפרע מעכו"ם: (כה) ונושנתם. (סנהדרין לח) רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתים שנה א כמנין ונושנתם והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים והקדים שתי שנים לונושנתם כדי שלא יתקיים בהם כי אבד תאבדון וזהו שנאמר (דניאל ט) וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו ב צדקה עשה עמנו שמהר להביאה שתי שנים לפני זמנה: (כו) העידתי בכם. הנני מזמינם

שפתי חכמים

ר ר"ל כל סיבה שכתיב אלא כל כקרא יש תיבה אחריו שדבוק לו כגון בפרשה זו מלינו הרבה פעמים כל שיהיה כל סמוך לכך מפרש דהוה כאלו כתיב כל דבר: ש רלונו לפרש וכי לזה הקב"ה לעשות פסל ומפרש אשר צוך שלא לעשות: ת ר"ל לא בקנאה קנא מפני שיש בו קנאה ח"ו שאין שם לא קנאה ולא שנאה ולא סחרות אלא מפני שהוא מתחרה וקולף להפרע מעובדי ע"א וכיון שהנקמה הינה באה אלא מחמת הקנאה מ"ה כתיב אל קנא במקום אל נוקם: א דכתיב גבי בנין בית ראשון ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה וגו' ועמידת בית ראשון היה ת"י שנה לא מהן ארבעים שנה שהיו במדבר דאף הם היו במנין דהקרא מונה יציאת מצרים ונמצא שלא היו בארץ אלא תת"ן שנה ולא הגיעו למספר ונושנתם וכדפרש"י: ב ר"ל משום דצדיק ה' וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה היה מאת ה'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) כי תוליד. כלומר שתאמרו כבר נתישבנו בארץ ולא ירבה עוד כעס והשחתם הנני מעיד עליכם דברים בהם קיימים לעולם דהיינו שמים וארץ כי אבוד תאבדון ולא יועיל לכם מה שנתישבתם בה. ד"א פירשו רז"ל אם היו בארץ כמנין ונושנת"ם אבוד תאבדון ולדקה עשה לנו הקב"ה שהקדים שתי שנים שמורכן למנין ונושנתם הה"ד וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו:

למה פרט הכתוב בנים ובני בנים

(כה) כי תוליד בנים ובני בנים וגו'. שלמה המע"ה אמר לפי שאין נעשה פתגם הרעה מהרה ע"כ מלא לב בני האדם לעשות רע, ולזהו מרגיש שהקב"ה מאריך אפו ובני דיליה באחרית הימים, ע"כ אמר כי תוליד בנים, ר"ל כאשר תראה כי תוליד בנים ובני בנים כדרך כל הארץ וגם תראה כי ונושנתם בארץ, שאתה יושב בארץ זה ימים רבים ישן נושן, ע"כ תחשבו בלבבכם כמה לא עלה הקב"ה עליו שום אשמה, ע"כ תסירו מעט מעט מה' בתחלה והשחתם ועשיתם פסל, ואח"כ ועשיתם הרע בעיני ה', ר"ל ועשיתם מה שלבבכם חפץ אע"פ שהוא רע בעיני ה', ואח"כ תעשו רק להכעיסו, ע"כ אמר משה לזה העידתי בכם היום וגו' שני דברים, א) כי הקב"ה לא יוותר מאומה, רק הוא מאריך אפו, אבל גבי דיליה, ע"כ אבוד תאבדון, ב) כאשר הקב"ה יתחיל לפנות, אז יהיו הגלות תכופות, והיה האבדה מהר בזמן קצר עד כי השמד תשמדון והפיץ ה' אתכם בעמים וגו' ועבדתם שם וגו', נמצא שיהיה אצלם שני עניינים, א) עזיבת ה', והוא צרות הנפש, ב) צרות עצמן, והוא צרות הגוף, וכאשר ישראל יתנו אל לבם לשוב לה', על איזה דבר יתחילו התשובה, אם על צרות עצמן, על צרות הגוף, או על עזיבת ה', על צרות הנפש, יאמר להם משה רע"ה כדרך ענוה ובקשתם משם, כשתבקשו משם, הבקשו את ה' אלהיך, תבקשו תחלה ובעיקר שה' יהיה אלהיך, ואם כן תבקשו ומצאת, כמה תמצא הכל, אבל זה יהיה בלא שפתי מרמה, ולא יהיה כמאמר ישעיה ע"ה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני, רק כי תדרשנו יהיה בכל לבבך ובכל נפשך, בצר לך וגו' שעיקר הוא ושבת עד שה' יהיה אלהיך ושמעת בקולו אז אל רחום ה' ירחם עליך אצל עצמך ותיד יזכור לך את ברית אבותיך לאביך:

פירוש לתורת אלהים

דיר געבאָטין מען זאל דאס ניט מאַן: (כד) כי ה' אלהיך דען דיין גאָט אש אכלה הוא ער איז אַברענענדיג פייער אל קנא ער איז אַנאט וואס איז זיך נוקם אן דעם מענטשין וואס דינט עבודה כוכבים: (כה) כי תוליד בנים ובני בנים ווען דוא וועסט געבאָרין קינדער אונ קינדס קינדער ונושנתם בארץ אונ איר וועט זיך עלטערין אין דעם לאנד והשחתם אונ איר וועט פארדארבען ועשיתם פסל אונ איר וועט מאכן אגעשניצטען בילד תמונת כל אגלייבניש פון אלע מיניב ועשיתם אונ איהר וועט מאהן דאס וואס איז שלעכט אין גאָטס אויגען להכעיסו צו דער צערנין אים: (כה) העידותי בכם היום איך מאך עדות איף

תחנוני משה

איף אייביג, נענען וואס האט איוב געזאגט דעם פסוק, גענען דעם שטארבען וואס יעדער מענטש מוז שטארבען, אפילו דער מענטש וועט ארויף גיין אין הימעל אונ וועט האָבען פליגעל צו פליהען אין דער הייך וויא דער אדלער, ווען עס קומט זיין ענדע צום שטארבען ווערען צו בראכען זיינע פליגעל אונ פאלט פאר דעם מלאך המות וויא אבהמה פאר דם שוחט. דוד המלך האט איך אזוי געזאגט תצא רוחו ישוב לאדמתו, ווען די נשמה גייט ארויס פון דעם מענטש גייט דער מענטש צוריק צוא זיין ערד, אונ אזוי האט איוב געזאגט קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו, אין קבר

בָּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי
הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃
כו וְהֵפִיץ יְהוָה
אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי
מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם
שָׁמָּה׃
כח וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר
לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן

אונקלוס

בְּכוֹן יוֹמָא דֵין יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא תוֹרְכוּן יוֹמִין עֲלַהּ אֲרֵי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּיצוּן׃
כז וִיבַדַּר יְיָ יָתְכוֹן בְּעַמְמַיָּא וְתִשְׁתַּאֲרוּן עַם דְּמִנְיָן בְּעַמְמַיָּא דִּי יְדַבַּר יְיָ יָתְכוֹן לְתַמָּן׃
כח וְתִפְלְחוּן תַּמָּן לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טַעֲוָתָא עוֹבַד יְדֵי אֱנָשָׁא אָעָא וְאַבְנָא דִּי לָא חָזַן וְלָא שָׁמְעִין וְלָא אָכְלִין

רשב"ם

לא תתן את יבולה: (כח) ועבדתם שם. כתרגומו: ולא יריחון. בדבר ואין רוח בפיהם:

בעל הטורים

כיה י' לפרסימי למינחה: (כז) בעמים. הגימט' בין הבבליים: בגוים. בגימט' ובמדי: ינהג. בגימט' יון: שמה. בגימט' ומרומיים. הרי למאוים כאן ד' גליות: (כח) ועבדתם שם אלהים. ואינו אומר אלהים אחרים כמו בכ"מ רמז ישראל שבח"ל עובדי עכו"ם

שפתי חכמים

שמקדים סרעה קודם זמן ונותנתם, ועי' בסנהדרין (דף לח): ג כלומר ויהיו עדי התראה לא עדי עדות שהרי עדיין לא עשו סרע בעיני ה': ד דקדק"ל משום שהפין ה' אותם בין העמים

רש"י

להיות עדים ג שהתריתי בכם: (כח) ועבדתם שם אלהים. כתרגומו משאתם עובדים לעובדיהם ד כאלו

פירוש להורת אלהים

איך הַיינט אֶת הַשָּׁמַיִם דעם הימל מיט דיא ערד איך זאג זייא זאלען זיין עדות אז איך האב אייך גזאגט כִּי אָבוֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר איהר וועט ווערין געשווינט פארלוירען מֵעַל הָאָרֶץ פון לאנד אֲשֶׁר וואס איר גייט אריבער דעם יַרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ דארטען צוא ירשענן זיא לֹא תַאֲרִיכוּן איהר וועט ניט דער לענגערין יָמִים טעג עָלֶיהָ אויף איהר כְּלוֹמַר איהר וועט ניט לאנג זיין אין דעם לאנד כִּי גייערט איר וועט פאר טיליגט ווערין: (כז) וְהֵפִיץ ה' אֶתְכֶם בָּעַמִּים אונ גאט וועט אייך פארשפרייטען צווישן די פעלקער וְנִשְׁאַרְתֶּם אונ איהר וועט בלייבען מְתֵי מִסְפָּר מענטשין מיט אצאהל ווייניג. מענטשין בַּגּוֹיִם צווישין די פעלקער אֲשֶׁר וואס גאט וועט אייך אהין פירען: (כח) וַעֲבַדְתֶּם שָׁם אֱלֹהִים אונ איהר וועט דינען דארטין געטער מַעֲשֵׂה וואס מענטשין הענד האבין זייא געמאכט עֵץ וָאֶבֶן האלץ אונ שטיין אֲשֶׁר וואס קענען ניט זעהן וְלֹא יִשְׁמְעוּן אונ קענען ניט הערין וְלֹא יֹאכְלוּן אונ קענען ניט עסין וְלֹא

תחנוני משה

זענען דא קליין אונ גרויס אונ דארט איז אקנעכט פריי פון זיין העררר, אפילו איינער האט געקויפט אקנעכט פאר טויזענד מאהל טויזענד רענדלעך ווען עס קומט דיא ענדע פון דעם קנעכט ער זאל שטארבען קען ניט דער בעל הבית זאגען צום קנעכט דו ביזט דאך מיין קנעכט איך וועל דיך ניט פריי לאזין דו מארסט ניט שטארבען, נאר ער ווערט פריי פון זיין בעל הבית אונ געהער צום מלאך המות, נאך האט איוב געמיינט מיט דעם פסוק אם יעלה לשמים שיאו, אפילו זיין גרויסקייט וועט זיין ביז צום הימעל דאס מיינט מען משה ער איז געווען אין הימעל אונ איז צוא געגאנגען צום פינסטערען וואלקען וואס דארט איז געווען דיא שכינה אונ ער איז געווען וויא איינער פון דיא מלאכים אונ הקב"ה האט גערעט מיט איהם אפנים געגען אפנים אונ ער האט גענומען די תורה פון דיא האנד פון הקב"ה פון דעסטוועגן ווען עס איז געקומען זיין ענדע צו שטארבען האט הקב"ה געזאגט צו איהם דיינע טעג זענען נאהנט געקומען צו שטארבען, האט משה געזאגט צו הקב"ה רבונו של עולם אומזיסט האבען מיינע פיס גיטרעטין צום ערפל ודער פינסטערער וואלקען וואס דארט איז געווען דיא שכינהו, אומזיסט בין איך געלאפען פאר דיינע קינדער וויא אפערד אין דיא מדבר אונ מיין סוף זאל זיין איך זאל גיין אין דער ערד צו די ווערעם, רבי אבהו זאגט דאס איז גלייך אזוי וויא אמאהל האט געטראפען אשר פון די גרעססטע שרים פון מלך האט געהאט אטייערען שווערד וואס זיין גלייכען איז

ולא ירחן: כט ובקשתם משם את־
יהוה אלהיך ומצאת כי תדרשנו
בכל־לבבך ובכל־נפשך: ל בצר לך
ומצאוך כל הדברים האלה
באחרית הימים ושבת עד־יהוה
אלהיך ושמעת בקלו: לא כי אל
רחום יהוה אלהיך לא ירפך ולא
ישחיתך ולא ישכח את־ברית
אבתיך אשר נשבע להם: לב כי

ולא מריחין: כט ותתבעון
מתמן ית דחלתא דיי
אלהך ותשכח ארי תבעי
מן קדמוהי בכל לבך
ובכל נפשך: ל כד יעוק
לך וישכחנך כל פתגמיא
האלין בסוף יומיא
ותתוב לדחלתא דיי
אלהך ותקבל למימריה:
לא ארי אלהא רחמנא יי
אלהך לא ישבקנך ולא
יחבלנך ולא יתנשי ית
קימא דאבהתך די קיים
להון: לב ארי שאל כען

ת״א כי שאל נא. חגיגה יב:

רש״י

אתם עובדים להם: (לא) לא ירפך. מלהחזיק בך בידיו ולשון לא ירפך לשון לא יפעיל הוא לא יתן לך רפיון ה לא יפרים אותך מאללו וכן אחזתיו ולא ארפנו (שיר ג) שלא ננקד ארפנו ו כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל כמו (מלכים ב ד) הרפה לה ז תן לה רפיון

שפתי חכמים

מ״ש יעבדו ואיכן כתרגומו כו׳: ה מפני שהקל מגנו פועל עומד כמו סנה לא רפה היום לערוב דפתח היום לערוב דפתח לוחס ע״כ פי׳ לא ירפך שהוא מבנין הפעיל יוצא לשני ופירושו לא יתן לך רפיון, רש״י: ו מו״א תחת האל״ף ופת״ח תחת הרי״ש דהוא רפואה אבל השתא דנקוד ארפנו בפת״ח תחת האל״ף ושו״א תחת הרי״ש ל׳ רפיון הוא: ז דפירושו הן לה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) כי שאל נא וגו׳. כלומר אם תשאל מפני מה מקפיד הקב״ה עלינו יותר מכל האומות כי שאל נא לימים ראשונים

פירוש להורת אלהים

ירחון און קענען ניט שמעקין: (כט) און אז דיא אלע זאכין וועלין אייך גרייכין ובקשתם משם פון די ערטער וואס איהר וועט דארטין זיין אין גלות וועט איהר בעטין את צוא גאט דיין גאט ער זאל דיר העלפין ומצאת און דוא וועסט איהם געפינען כלומר גאט ב״ה וועט אן נעמען דיין תפלה כי תדרשנו אז דוא וועסט פארשטען איהם בכל לבבך מיט דיין גאנצין הארצין ובכל נפשך און מיט דיין גאנצין ווילין: (ל) בצר לך אז עס וועט צו דיר ענג זיין ומצאוך און עס וועט דיך גרייכין כל די אלע זאכין וואס פריער איז גישטאנען באחרית הימים אין סוף פון דיא טעג ושבת און דוא וועסט דיך ווידער קערין עד ביז גאט דיין גאט דוא וועסט תשובה טאהן ושמעת בקולו און דוא וועסט פאר נעמען זיין קול: (לא) כי אל רחום יי אלהיך ווארום דיין גאט איז איין דער בארמיגער גאט לא ירפך ער וועט דיך ניט שלאף מאכין אדער ער וועט דיך ניט אפ שיידין פון זיך ולא ישחיתך און ער וועט דיך ניט פאר דארבין ולא און ער וועט ניט פאר געסין דעם ברית פון דיינע אלטערין אשר וואס ער האט צו זייא גישווארין: (לב) כי שאל נא ווארום פרעג נאר לימים ראשונים אויף

התחנוני משה

גיט געווען אפילו נאך איינער אויף דער וועלט, דער שר האט געבריינגט דעם שווערד אמתנה צום מלך, האט דער מלך געזאגט מען זאל דעם שר אפ שניידען דעם קאפ מיט דעם שווערד, אזוי האט משה געזאגט פאר הקב״ה רבונו של עולם מיט די ווערטער וואס איך האב דיך געלויבט, מיט די ווערטער ביזטו גוזר אויף מיר איך זאל שטארבען, איך האב דיך געלויבט און האב געזאגט צוא דיא יודין הן לה׳ אלהיך השמים ושמי השמים, צו הקב״ה געהערען אלע הימלען און די גאנצע וועלט) מיט די זעלביגע ווערטער האסטו אויף מיר גוזר געווען איך זאל שטארבען דו האסט געזאגט צו מיר הן קרבו ימיך למות דיינע טעג האבען גינעהנט צו שטארבען,

משלי חכמים

(ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה וגו׳. דער פסוק זאגט אונז בדרך משל אגרויסער גביר האט גיהאט אזוהן וואס ער איז גיוועזן אוולל וסובא און האט גיטאן נאך אנדערע זינד, און דער פאטער האט איהם ארויס געטריבען פון זיך און דער זוהן איז אוועק אין איין אנדער לאנד. מיט דער צייט איז דער בעם אוועק גיגאנגען פון פאטער און דער רחמנות האט זיך דערוועקט אין דעם פאטער אויף זיין זוהן און ער האט נאך גיפרעגט ווא ער געפינט זיך און פון וואס ער דערנערט זיך, האט מען איהם גיזאגט עס גייט איהם ניט גוט, דער פאטער האט רחמנות גיהאט אויף אים און פלעגט

האט הקב״ת געזאגט צו משה איך האב שוין לאנג גוזר געווען אויף אדם הראשון ער זאל שטארבען דארפסטו אויך שטארבין

שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ
לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים ׀
אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם
וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמָיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר
הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃
לג הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר
מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה

אונקלוס

לְיוֹמַיָא קַדְמָאֵי דַהֲווֹ
קֳדָמָךְ לְמִן יוֹמָא דִי
בְרָא יְיָ אָדָם עַל אַרְעָא
וּלְמִסְיָפֵי שְׁמַיָא וְעַד
סְיָפֵי שְׁמַיָא הַהֲוָה
כְּפִתְגָמָא רַבָּא הָדֵין אוֹ
הַאִשְׁתְּמַע דִכְוָתֵיהּ:
לג הַשְׁמַע עַמָּא קָל
מֵימְרָא דַיְיָ מְמַלֵּל מִגּוֹ
אֶשָּׁתָא כְּמָא דִי שְׁמַעְתְּ

שפתי חכמים

דמיון שהיינו מתפלל: ח דפירושו התרפה מפני שהתפלל: ט פי' משום דימים אין נשאלין: י כדכתיב בקרא אשר ברא אלהים אדם על הארץ: כ ולמקצה השמים כלומר קומתו של אדם היתה מן הארץ עד השמים דלפי פשוטו מאי שאי דכתיב ולמקצה השמי': ל ר"ל שפ"ש דקרא משמע מתחלת העולם עד סוף העולם בארכו כדכתיב ולמקצה השמים עד קצה השמים וגם ע"כ משמע שמהארץ עד השמים קומתו היתה כדכתיב על הארץ ולמקצה

רש"י

(דברים ט) הרף ח ממני התרפה ממני: (לב) לימים ראשונים. על ימים ט ראשונים: ולמקצה השמים. וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה זהו פשוטו (חגיגה יב) ומדרשו מלמד על קומתו של אדם י שהיתה מן הארץ עד כ השמים והוא השיעור עצמו אשר מקצה אל קצה: הנהיה כדבר הגדול הזה. ומהו הדבר הגדול

פירוש לתורת אלהים

די ערשטע טעג אשר היו לפניך וואס זענען געווען פאר דיר אײדער דוא ביסט נאך געבארין געווארין למן היום פון דעם טאג אשר ברא וואס גאט האט באשאפין אדם א מענטש על הארץ אויף דער ערד ולמקצה אונ פרעג אלע בשעפניש וואס זיי זענען פון איין עק הימיל ביז דעם אנדערין עק הימיל הנהיה אויב עס איז געוועזן אזו אגרויסע זאך או הנשמע אדער אויב עס איז געהערט געווארין כמוהו אזויא אנגלייכין: (לג) אונ דאס איז די גרויסע זאך השמע האט דען געהערט א פאלק קול אלהים דאס קול פון גאט מדבר וואס ער האט גירעט פון דעם פייער כאשר אזוי ווי דוא האסט געהערט ויחי אונ דוא

משלי חכמים

אים שיקען געלט דורך אפרעמדין מענטש דער זוהן זאל ניט וויסין אז דער פאטער שיקט אים דאס געלד, אזוי איז אוועק געגאנגען א צייט לאנג, אמאהל האט דער פאטער שטארק גע־בייגט צו זיין זוהן אונ ער איז ארויסגעגאנגען זייער טרויעריג אפריינד פון דעם גביר האט געזעהן דער גביר איז אזוי טרוי־עריג האט ער געזאגט צום גביר איך וויים געווים אז איר זענט טרויעריג ווענין אייער זוהן איהר וואלט געוועהן ער זאל קומען צוריק אהיים נאר איר זאלט שרייבין צו איהם ער זאל קומען אהיים פאסט נים פאר אייך דריבער ווייסט איר ניט וואס איר זאלט טאהן, איך וועל אייך געבין אעצה וועט אייער זוהן אליין קומען אהיים אונ ער וועט אייך איבערבעטין אונ וועט צו זאגין ער וועט שוין גוט זיין, די עצה איז איר זאלט איהם נים שיקען געלד, אונ איר זאלט שרייבין צו אייער בעקאנטין ער זאל איהם דארט פערשאפין אנדערע צרות גרויסע וועט ער מוזין קומען אהיים אונ וועט מוזין צו זאגין אז ער וועט

תחנוני משה

האט משה געזאגט פאר הקב"ה אדם הראשון האט געדארפט שטארבען ווייל דו האסט איהם געבאטען איינע מצוה אונ ער האט די מצוה נים געהיט האט הקב"ה געזאגט צו משה אברהם האט געהייליגט מיין נאמען אויף דער וועלט אונ איז אויך געשטארבען, האט משה געזאגט צוא הקב"ה רבונו של עולם פון אברהם איז געבאהרען געווארען ישמעאל וואס זיינע קינדער דערצערנען דיך, דריבער האט ער געדארפט שטארבן. האט הקב"ה געזאגט צוא משה יצחק וואס ער האט אויסגע־צויגען זיין האלדז אויף דעם מזבח מען זאל איהם שעכטין פאר א קרבן אונ ער איז אויך געשטארבען, האט משה געזאגט צו הקב"ה פון יצחק איז געבאהרען געווארען עשו וואס זיינע קינדער וועלען חרוב מאכען דעם בית המקדש אונ וועלען אים פארברענען, דריבער האט ער געדארפט שטארבען, האט הקב"ה געזאגט צו משה יעקב וואס פון איהם זענען געבאהרין

שוין גוט זיין, דאס זעלביגע איז געווען ביי הקב"ה מיט דיא יודין, ווען די יודין האבין געזינדיגט אונ הקב"ה האט חרוב געמאכט דעם בית המקדש אונ ער האט פארטריבין די יודין פון זייער לאנד האט הקב"ה רחמנות געהאט אויף די יודין אונ האט זיי געשיקט זייער פרנסה דורך ווייטע סבות זיי זאלין נים וויסען אז זיי האבין די פרנסה פון הקב"ה נאר זיי זאלין מיינען אז דאס קומט פון דער וועלטליכער נאטור, זאגט משה רבינו צו די יודין אויב איהר ווילט וויסען ווען די רחמנות פון הקב"ה האט זיך אין גאנצין דערוועקט אויף אייך אונ הקב"ה וויל שוין אייך צוריק זעהן אין זיין לאנד, נאר הקב"ה וועט דאך אייך נים איבער בעטין וועט איהר האבין א סימן בצר לך, אז דיר וועט שטארק ענג זיין אונ דיך וועט טרעפין אלע צרות מיט איין מאהל דאמאלס וויל הקב"ה ושבת עד ה' אלהיך דו זאלסט צוריק קערין צו איהם מיט תשובה, דאמאלס וועט הקב"ה אויף דיר רחמנות האבין אונ וועט דיך צוריק ברייגגען אין זיין לאנד:

ויחי: לד או ׀ הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר־עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך:

אונקלוס

את ואתקים: לד או נסין דעבד יי לאתגלאה למפרק ליה עם מגו עם בנסין באתן ובמופתין ובקרבא ובידא תקיפא ובדרעא מרממא ובחזונין רברבין ככל די עבד לכון יי אלהכון במצרים לעינך: לה את

ת"א או הנסה. ברכות מא מגילה יא:

בעל הטורים

עכו"ם בספרה הם: (לד) או הנסה. בזה הפסוק יש כל האלפא ביתא שרצה הקב"ה ליתן להם התורה במצרים אלא שאמרה מדת הדין נסה איתם תחלה. לכך הנסה ב' במס', הכא, ואידך הנסה דבר אליך תלאה. שאמרה מדת הדין נסה איתם קודם שתשמיעם דבריך. והפסוק מתחיל באל"ף ומסיים בכ"ף אך טוב לישראל וסוף עולם בשם אהיה אשר נגלה בו למשה להוציאם ממצרים, וכן מכה למצרים שנאמר וסך אותך. ז' דברים מוזכרים כאן, במסות, באותות, במופתים, במלחמה, ביד חזקה, בזרוע נטויה, במוראים גדולים. כנגד ז' ימים שסבבה כל מכה ומכה וכנגד ז' ימים של פסח: במצרים לעיניך. וסמיך ליה אתה הראת.

רש"י

השמע עם וגו': (לד) הנסה אלהים. הכי עשה נסים שום אלוה לבא לקחת לו גוי וגו'. כל ההי"ן הללו תמיהות הן לכך נקודות הן בחטף פת"ח הנהיה הנשמע הנסה השמע: במסות. ע"י נסיונות הודיעם גבורותיו כגון (שמות ח) התפאר עלי אם תוכל לעשות כן הרי זה נסיון: באותות. בסימנין להאמין שהוא שלוחו של מקום כגון (שם ד) מה זה בידך: ובמופתים. הם נפלאות שהביא עליהם מכות מופלאות: ובמלחמה. בים שנאמר (שם

שפתי חכמים

השמים הא כיצד אלא והוא כפשוטו כו' כלומר הכל שיעור אחד הוא שמקיף השמים שהיינו גלגל השמים הוא קצה אחד ומרכז השמים שהיא הארץ הוא קצה האחר והיינו מן השמים אל הארץ וחד שיעורא הוא והוי כאלו אמר מקצה השמים ועד קצה השמים פירוש מן השמים ועד הארץ ונפ"ל מן הארץ עד גלגל נקרא על הארץ ולמקצה השמים ונקרא ג"כ למקצה השמים ועד קצה השמים ונקרא ג"כ מסוף העולם ועד סופו ואין הבדל ביניהם

דעת זקנים מבעלי התוספות

כלומר אם עשה כן שום אומה בעולם או הנסה אלהים וגו' כל זה שאל: (לד) ובמלחמה. היא קריאת ים סוף מלחמה שם דכתיב ה' ילחם לכם:

טעם על הנסים והנפלאות שהיו בי"ם

(לד) או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו'. שלמה הע"ה אמר חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו, מחמת כי קשה מאד אצל האדם לשנות דרכו וטבעו ממה שהורגל מנעוריו, כמאמר העולם כאשר לשבעה כן לשבעים, ומי שהורגל מנעוריו במדות רעות ובמעשים רעים קשה עליו מאד לעזוב דרכו, ואולי אחד מני אלף יוכל לשנות ביותר כשאלם ימיו בעוד כחו עליו לכבוש התאוה שהורגל בהם, ועכ"ש אומה שלמה, אבל הקב"ה הוציא את ישראל ממצרים גוי מקרב גוי, שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, ועכ"ז השליכו מהם כל הרגלם וכל אלהיהם וכל דעותיהם למשוך אחרי ה' ומצותיו, וכל זה לא יוכלו לעשות אלהי העמים לגוייהם, מחמת שלא יוכלו לעשות אותות ומופתים, כי צבא השמים שהאומות עובדים הם הטבע מסורים בידו של הקב"ה לדרכי הטבע, אבל הקב"ה יכול לעשות אותות ומופתים ומלחמות, ע"כ תיכף כאשר ראו עם בני ישראל את גדלו ואת ידו החזקה של הקב"ה תיכף נמשכו אחרי ה':

פירוש להורת אלהים

ביסט לעבין געבליבען: (לד) או אדער האט דען וועלכער גאט נסים גיטאן לבוא צו קומען לקחת לו געמען אום צו לייזען גוי אפאלק מקרב גוי פון צווישין אין אנדער פאלק במסות מיט ניסים באותות מיט צייכינם ובמופתים אונ מיט וואנדער ובמלחמה אונ מיט מלחמה וביד חזקה אונ מיט אשטארקע האנד ובזרוע נטויה אונ מיט אוים גישטרעקטע ארים ובמוראים אונ מיט גרויסע פארכט ככל אשר

התחנוני משה

געווארען די צוועלף שבטים וואס זענען אלע געוועזען צדיקים אונ ער איז אויך געשטארבען, האט משה געזאגט צו הקב"ה יעקב איז ניט געוועזען אין הימעל אונ זיינע פיס האבען ניט גע־טרעטען צום ערפל אונ ער איז ניט געוועזען ווי די מלאכים אונ דו האסט ניט גערעט מיט איהם אפנים בעגען אפנים אונ ער האט ניט גענומען די תורה פון דיין האנד, דריבער האט ער געמעגט שטארבען, האט הקב"ה געזאגט צו משה דו זאלסט ניט מעהר ריידין מיט מיר פון די זאך, האט משה געזאגט צו הקב"ה רבונו של עולם מענטשין וועלען זאגען וויען הקב"ה וואלט ניט געפונען ביי משה שלעכטע זאכן ועבירות) וואלט ער איהם ניט צוא גענומען פון דער וועלט, געוויס האט משה געזינדיגט, האט הקב"ה געזאגט צוא משה איך האב שוין געשריבען אין די תורה, אזוי אנביא ווי משה וועט ניט מעהר זיין אויף דער וועלט, האט משה געזאגט פאר הקב"ה מאטער וועלין מענטשין זאגען דריבער בין איך געשטארבען ווייל אין מיין יוגענד האב איך געטאהן דיין ווילען אונ אויף מיין עלטער האב איך ניט געטאהן דיין ווילען, האט הקב"ה געזאגט צוא משה איך האב שוין דיין זינד געשריבען אין די תורה ווייל דו האסט געשלאגען דעם שטיין, האט משה געזאגט פאר הקב"ה איך וויל אריין גיין אין ארץ ישראל אונ זיין דארטען צוויי אדער דריי יאהר נאכדעם וועל איך שטארבען, האט הקב"ה געזאגט צוא משה ושמה לא תבא, דארטען אין ארץ ישראל וועסטו ניט קומען, האט משה געזאגט צו הקב"ה אויב איך בין ניט זוכה אריין צו גיין אין ארץ ישראל ווען איך לעב,

לה אַתָּה הׇרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ: לו מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: לז וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל

אונקלוס

אִתְחֲזֵיתָא לְמִידַע אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלֹהִים לֵית עוֹד בַּר מִנֵּיהּ: לו מִן שְׁמַיָּא אַשְׁמְעָךְ יָת קָל מֵימְרֵיהּ לְאַלָּפוּתָךְ וְעַל אַרְעָא אַחֲזְיָךְ יָת אִשָּׁתֵיהּ רַבְּתָא וּפִתְגָמוֹהִי שְׁמַעְתְּ מִגּוֹ אִשָּׁתָא: לז וַחֲלַף אֲרֵי רְחִים יָת אֲבָהָתָךְ וְאִתְרְעִי בִּבְנֵיהוֹן בָּתְרֵיהוֹן וְאַפְּקָךְ בְּמֵימְרֵיהּ בְּחֵילֵיהּ רַבָּא

ת"א אתה הראת. ר"ה לב: אין עוד. סנהדרין כז חולין ז:

רשב"ם

(לז) ויוצאך בפניו. ועברתי בארץ מצרים וה' הולך

בעל הטורים

כשעשית שפטים במצרים ובאלהיהם ה דעתם כי אתה ה': (לה) הראת. ב', דין, ואידך כאשר הראת בהר. שהראה להם שמים ושמי השמים וראו שאין אלא רשות אחד: (לו) הראך את אשו הגדולה. וסמיך ליה ותחת כי אהב את אבותיך, לומר כל מה שהראה לנפשה הראהו בזכות אבות: (לז) ותחת. ב', דין, ואידך ותחת רגליו. וזהו שאמרו האבות הן הן המרכבה וזהו

רש"י

יד) כי ה' נלחם להם: (לה) הראת. כתרגומו אתחזיתא ב כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחידי לכך נאמר אתה הראת לדעת: (לו) ותחת כי אהב. וכל זה ם תחת אשר אהב: ויוצאך בפניו. כאדם המנהיג בנו לפניו ע שנאמר (שם יד) ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' וילך מאחריהם דבר אחר ויוציאך בפניו בפני אבותיך כמה שנאמר (תהלים עח) נגד אבותם עשה פלא ואל תתמה על שהזכירם בל' יחיד פ שהרי כתבם בל'

שפתי חכמים

רק בקריאה השם: נ פי' נראית שאין פירושו כמו טראית שא"כ היה תרגומו אחזית לא אתחזיתא: ס ר"ל למה כתיב ותחת כו"ו ומתרץ דמוסב אלעיל מיניה וכל זה כו': ע ויהיה פי' בפניו כמו לפניו וכמוהו וירקה בפניו כמו לפניו וכן פירושו לפי' ד"א דפירושו נמי כמו לפניו ואין הפרש בין הפירושים אלא לפי' ראשון קאי בפניו על האבות: פ ר"ל דכתיב בפניו וקשה דלפי' ד"א קאי בפניו על אבותיך והא בפניו ל' יחיד הוא ומפרש ויבחר בזרעו אחריו ר"ל דהא אף בלא ר"א דאי לא קשה מאי דכתיב בפניו משום דקאי על הקב"ה אפ"ה קשה מה דכתיב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו דע"כ ויבחר וגו' קאי על אבותיך אף דלשון א' ואעפ"כ כתיב בזרעו אחריו דהוא ל' יחיד א"כ אף

פירוש לתורת אלהים

אזוי וויא איער נאט האט צו אייך געטאהן אין מִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ פאר דיינע אויגין: (לה) אַתָּה דוא ביסט וואָרין געוויזען לָדַעַת צו וויסען כִּי יְיָ אז גאט הוּא הָאֱלֹהִים ער איז אגאט אֵין עוֹד עס איז ניטא אנאט חוץ איהם. רש"י שרייבט בשעת גאט ב"ה האט געגעבען דיא תּוֹרָה צו דיא יִשְׂרָאֵל האט ער געעפנט פאר די יִשְׂרָאֵל אלע זיבען הימלען האבין זייא געזעהן אז גאט איז אַיְחִיד עס איז ניטא איין אנדערער: (לו) מִן הַשָּׁמַיִם פון דעם הימעל האט ער דיך געמאכט הערין זיין קוֹל לְיַסְּרֶךָּ צו שטראפין דיך וְעַל הָאָרֶץ אונ אויף דער ערד האט ער דיר געוויזען זיין גרויס פייער וּדְבָרָיו אונ זיינע רייד האסטו געהערט פון דעם פייער: (לז) וְתַחַת אונ דאס האט דיר אלץ גאט ב"ה געטאן ווייל ער האט ליב געהאט דיינע עלטערין וַיִּבְחַר אונ ער האט אויס דער וויילט אין זיינע קינדער וואס זענען נאך איהם וַיּוֹצִאֲךָ אונ ער האט דיך אויס געצויגען פאר איהם אזוי ווי אמענטש פירט זיין זוהן לאזט ער איהם גיין פאר זיך כדי ער זאל קענען אכטונג געבין אויף איהם אזויא האט גאט ב"ה דיך אויך געפירט פאר זיך בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל מיט זיין גרויסין כח

ליקוטים על התורה

(לז) וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת אֲבוֹתֶיךָ וגו'. משה האט געזאגט צו די יודין טאטער וועט איהר פרעגין אויב עס איז אמת אז הקב"ה האט אונז ליבער פון אלע פעלקער, פאר וואס האט ער אונז אריין געגעבין אין מִצְרַיִם מיר זאלין דארטען אזוי שטארק געפייניגט ווערין, אונ אלע פעלקער זיצען אין זייערע לענדער מיט פרידען אונ רוהיג, האט ער דאך די פעלקער ליבער פון אונז, וועל איך אייך זאגין דעם תירוץ, איהר האט געהאט אלטערין אַבְרָהָם אונ יִצְחָק, פון אַבְרָהָם זענען געבאהרין געוואָרען זיבען פעלקער, אונ יִצְחָק, פון יִצְחָק זענען געבאהרין עֵשָׂו אונ יַעֲקֹב האט גאט אויסגעקליבען פון די ביידע קינדער יַעֲקֹב, אונ די עלטערין אייערע אַבְרָהָם אונ יִצְחָק האט גאט זיי ליב געהאט, פאר וואס האט ער זיי געהאט ליבער פון אלע מענטשין, ווייל אלע מענטשין וואס זענען גיוועען אויף דער וועלט האבען געדינט עֲבוֹדָה זָרָה, אונ אייערע אלטערין האבין געדינט צו הקב"ה ווייל אַבְרָהָם

תחנוני משה

זאל איך אריין קומען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נאך מיין שטארבען, נאיך זאל באגראבען ווערען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵלו, האט הקב"ה געזאגט צו משה דו וועסט ניט אריין קומען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ניט ביי דיין לעבען אונ ניט נאך דיין שטארבען, האט משה געזאגט צו הקב"ה פאר וואס ביסטו אזוי בייז אויף מיר, האט הקב"ה געזאגט צו משה ווייל איהר האט ניט געהייליגט מיין

נאמען

ממצרים: לח לתרכא עממין רברבין ותקיפין מנך מן קדמך לאעלותך למתן לך ית ארעהון אחסנא כיומא הדין: לט ותידע יומא דין ותתוב ללבך ארי יי הוא אלהא דשכינתיה בשמיא מלעילא ושליט על ארעא מלרע לית עוד: מ ותטר ית קימוהי

ת"א וידעת היום. ר"ה לב גיטין כז:

ממצרים: לח להוריש גוים גדלים ועצמים ממך מפניך להביאך לתת־לך את־ארצם נחלה כיום הזה: לט וידעת היום והשבת אל־לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל־הארץ מתחת אין עוד: מ ושמרת את־חקיו ואת־

בעל הטורים

ג"כ מתוך האש ותחת כי אשר לומר שהם תוך האש של שכינה: (לט) אין עוד. ואחר קריאן ואין עוד ו"ו יתירה והם ו"ה בקריית. ו"ה אדון כל הארץ כנגד ו' קצוות מעלה ומטה ולרבע רוחות: (מ) חקיו ואת מצותיו. לאו יבדיל,

רשב"ם

לפניהם יומם: (לח) כיום הזה. שכבר התחלתם לירש את ארץ סיחון ועוג:

לומר

רש"י

יחיד ויבחר בזרעו אחריו: (לח) ממך מפניך. סרסהו ודרשהו להוריש מפניך גוים גדולים ועצומים ממך: כיום

שפתי חכמים

לד"ה דקאי אפניו ג"כ על אבותיך לא קשה מה דכתיב לי יחיד והולכך לשני טעמים דלטעם ראשון קשה הל"ל וויליאך והוליכך בפניו, לכן אמר ד"א. ולטעם זה לאוד נמי קשה והרי אבותינו

לימוד איך לעבוד ה'

(לט) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. כתב הרב ר"כ זו מלוה עשה מן התורה כידיעת ה' יתברך שנלמוינו לדעת אותו ולחקור על אחדותו ושלא נסמוך על הקבלה בלבד, והידיעה הזו היא מתוך המולותיו ומעשיו הנוראים והנראים הפלאים והפלאים, והידיעה זו היא אמונית, אבל הידיעה אלך מסופו ואלמותו היא נמנעת וא"א לעמוד עליה, ועליה נאמר כבוד

פירוש לתורת אלהים

ממצרים פון מצרים: (לח) להוריש צו פאר טרייבען גרויסע פעלקער אונ שטארקערע פון דיר זאל ער זיי פאר טרייבען מפניך פאר דיר להביאך צו ברענגען דיך לתת צו געבען צו דיר זייער לאנד נחלה פאר איין ערב אזוי וויא דוא זעהסט היינטיגען טאג: (לט) וידעת אונ דוא זאלסט וויסען אונ דוא זאלסט דאס דיר אין הארצין נעמען כי יי אז נאט ב"ה איז אנאט בשמים אויף דעם הימעל ממעל אויבען ועל הארץ אונ אויף דער ערד אונטען אין עוד עס איז גיטא נאך איין גאט: (מ) ושמרת אונ דוא זאלסט

ליקוטים על התורה

האט מיט זיין שכל אליין פארשטאנען אז עס איז דא אנאט אויף דער וועלט אונ אברהם האט אזוי געלערינט צו יצחק אונ יצחק האט געלערינט צו יעקב, דריבער האט הקב"ה גיוואלט זייערע קינדער זאלין אויך דערקענען אז הקב"ה האט בשאפען די וועלט אונ ער איז דער גאט פון די וועלט, אונ וייל הקב"ה האט געוועהן אז פון זיך אליין וועלין זיי דאס ניט וויסען אונ ווער עס זאל זייא לערנען דיא גרויסקייט פון גאט איז ניטא ווארום יעקב מיט זיינע קינדער זענען געשטארבען, דריבער האט הקב"ה דערוועקט די מצרים זיי זאלין פייניגען די קינדער פון יעקב אונ זאלין זיי פייניגען, פרעה מיט די מצרים זאלין קענען גישטראפט ווערין אונ גאט זאל זיך דארפען ארויס נעמען מיט אנדויסען כח פון מצרים אונ מען זאל פאר דיר פארטרייבען פעלקער וואס זענען גרעסער אונ שטארקער

פון דיר, אונ מען זאל דיך ברייגען אין זייער לאנד, פון די אלע זאכין וועסטו קענען וויסען אז הקב"ה איז אגאט אויף דער וועלט אויף דעם הימעל אונ אויף די ערד, אונ דורך דעם וועסטו היטען זיינע מצות אונ אז דו וועסט היטען די תורה אונ מצוה וועט גוט זיין צו דיר אונ צו דיינע קינדער ביז אייביג, אונ דורך דיר וועט געהייליגט ווערין דער נאמען פון הקב"ה אויף די גאנצע וועלט דאס איז גיוועזן דער מיינונג פון הקב"ה מיט אייך צוא טאהן:

(לט) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' אין עוד. שלמה המלך האט גיזאגט בכל דרכיך דעהו, אין דיינע אלע וועגין זאלסטו וויסען גאט, זאגט דער רמב"ם אלעווס דער מענטש טוהט זאל ער מיינען פון גאטס וועגען, אז ער עסט עסין אדער טרינקען זאל ער טראכטין ער וויל עסין אונ טרינקען ער זאל זיין געזונד צו דינען הקב"ה, ווארום פיל מצות זענען דא וואס א געזונטער מענטש קען זיי מקיים זיין אונ אשוואכער מענטש קען זיי ניט מקיים זיין, ער האנדעלט דר זאל עהרליך פארדינען ער זאל ניט דארפען נגבען אונ ניט גזלען, אונ אפילו ווען ער באהעפט זיך מיט זיין ווייב מיינט

תחנוני משה

נאמען ווען איהר האט געשלאגען דעם שטיין האט משה געזאגט צוא הקב"ה פאר וואס אויף אלע מענטשין האסטו בחכמות אונ די ערשטע צוויי דריי עבירות שיינקסטו זייא, אונ איך האב נאר איין עבירה אונ דו ווילסט מיר ניט מוחל זיין, האט הקדוש ברוך הוא געזאגט צו משה דו האסט זעקס עבירות אונ איך האב דיר ניט געזאגט אפילו איינע פון זיי.

מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ פ
שלישי מא אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ׃

וְיָת פִּקּוֹדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין דִּי יֵיטַב לָךְ וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ וּבְדִיל דְּתוֹרִיךְ יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ כָּל יוֹמַיָּא׃ מא בְּכֵן אַפְרֵישׁ מֹשֶׁה תְּלָת קִרְוִין בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא׃

ת״א אז יבדיל משה. מכות י: לגם שמש. סוטה וגם סנהדרין לג:

רשב״ם

(מא) אז יבדיל משה. למה הפסיק דברי משה שהן מחוברין יחד זה אחר זה וכתב זה המעשה בנתיים,

שפתי חכמים

ככל מתו ומלאי כספיו, לכן לריכין אנו גם לטעם לראשון: צ ר״ל אז הוא פירושו מיד ול׳ יבדיל משמע לעתיד מ״ס פי׳ על מחשבת הלב. והרא״ס פי׳ בהבדלת ערים אלו אינו הוא תמיד ולא ישפול עליו ל׳ הוה לכן פירשו על שמחשבה ר״ל היה במחשבתו תמיד להבדיל עד שהבדיל: ק פי׳ מפני שעבר הירדן יקרא הלד לגד פונה וגם הפאה של לד ארץ ישראל אמר הכ׳ מזרחה שמש להודיע שיוה עבר הירדן הוא יבאינו הפאה של לד ארץ ישראל

רש״י

הזה. כאשר אתה רואה היום: (מא) אז יבדיל. נתן לב להיות חרד לדבר צ שיבדילם (מכות ט) ואע״פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען אמר משה מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה: בעבר הירדן מזרחה שמש. באותו עבר ק שבמזרחו של ירדן: מזרחה שמש. לפי

לימוד איך לעבוד ה׳

אלהים ספר דבר, ומפני שענין שאלות א״א שישיגנו האדם בשכלו בתכלית מחשבתו לכן הזכיר בו ל׳ והשבות אל לבבך כאדם שמתבונן בדבר וילטרך לחזור ולהתבונן, כענין שאלינו באליהו לא ברוח ה׳ ואחר הרוח רעש לא ברעש ה׳ ואחר הרעש אש לא באש ה׳ ואחר האש קול דממה דקה, וענין שכתוב כי כשיחשב עלי. שהאדם מהו אם הוא רוח או רעש או אש יחזור ויתחיל בבנין מחשבתו בכל מה שיחשוב עליו ואחר שמחשבות כלם יגלה כי אם העלמה והעלמה, וחסו ואחר האש קול דממה דקה, כענין שנאמר בספר יצירה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר, ואמר לבבך ולא אמר לבך, כי שתי יצרים יש באדם יצר טוב ויצר רע, וכא ללמד שאם ישמעו יצרו לנטות מדרך האמונה ח״ו ולהאמין בשתי רשויות אז ישיב אל לבו כי הוא אחד בשמים ובארץ, ולכך סיים אין עוד יתן כי ה׳ הוא האלהים מנהיג העולם בשמים אנו שנגלים ממעל אלו המלאכים ועל הארץ עולם השפל מתחת אלו מעמקי התהומות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מא) אז יבדיל משה. אז ל׳ שירה כמו אז ישיר משה כי כששמעו שאמר הקב״ה ולארץ לא יכופר לדם כי אם בדם שופכו אמרו וכי מי שהרג בשוגג יהיה נהרג כיון שהגיד משה רפואתו של דבר לברוח לערי מקלט אז אמרו שירה. והיינו דאמרי אינשי מי שאוכל התבשיל יודע טעמו, כך משה שהרג המצרי וברח ידע מה ענשם של הורגים לברוח: מזרחה שמש. כל הרולחים בורחים שמה, אדה״ר שקנס מיתה על בני העולם ברח למזרח שנא׳ וישכן מקדם לגן עדן וגו׳, קין ברח למזרח שנא׳ וילא קין

טעם לע״כ במזרחו ש״ע

(מא) מזרחה שמש. דרשו רז״ל כל מי שהורג נפש גולה למזרחה של שמש, שכן אדה״ר שגרם מיתה לו ולכל תולדותיו גם

ליקוטים על התורה

ער א״יך ער זאל האבען קינדער ווי זאלען דינען צו הקב״ה, אונ אזוי טראכט ער ביי אלע זאכין, דאס הייסט ער דינט גאט אפילו מיט די וועלטליכע זאכין, דער מענטש וואס טראכט אזוי וועט ניט זוכען פערגעניגענס, ער וועט נאר וועלין עסין אונ טרינקען צום זאט זיין אונ ער וועט האנדלען צום פארדינען עס זאל זיין צוא עסין אונ טרינקען אונ קליידער נאר וואס מען דארף נייטיג אין שטוב אונ אלע זאכין וואס ער וועט האבען וועט נאר זיין וואס גאנץ נייטיג איז, אונ דיא איבעריגע צייט וועט ער פארברייגגען מיט תורה אונ תפלה אונ מצות אונ מעשים טובים אונ וועט קענען היטען שבת אונ יום טוב ווי דער דין איז, ווייל ער וועט ניט זאגען ער וויל נאך אונ נאך נאר ווי פיל ער וועט האבען וועט ער זאגען עס איז גענוג, דאס זאגט דער פסוק דו וועסט חיינט וויסען אז הקב״ה איז אנאט אויף דער גאנצער וועלט, אבער נאר מיט דעם תנאי אין עוד, אז דו וועסט ניט זאגען אז דו ווילסט נאך נאר ווי פיל דו וועסט האבען וועט דיר גענוג זיין:

פירוש לתורת אלהים

היטען זיינע גיזעץ ואת מצותיו אונ זיינע מצות אשר אנכי מצוך היום וואס איך געביט דיר היינט אשר ייטב לך אז דוא וועסט היטען גאטס מצות וועט דיר גוט זיין ולבניך אחריך אונ צו דיינע קינדער וואס וועלין זיין נאך דיר ולמען אונ פון וועגין תאריך ימים דוא זאלסט דער לענגערין טעג דוא זאלסט לאנג זיין על האדמה אויף דער ערד אשר וואס דיין גאט וועט דיר געבין כל הימים אלע טעג: (מא) אז יבדיל משה דענסטמאל האט משה אפ גשייד שלש ערים דרייא שטעט פון ערי מקלט וועגין בעבר הירדן פון דער זייט ירדן מזרחה שמש וואס איז אין מזרח זייט וויא די זוהן גייט אויף. רש״י שרייבט אפילו די שטעט וועלין ערשט האבין דעם דין פון ערי

תחנוני משה

אין עבירה איז ווען איך האב דיך געשיקט דו זאלסט גיין אין מצרים האסטו צו מיר געזאגט שיק דורך וועמען דו ווילסט שיקען אונ דו האסט ניט געוואלט גיין. די צווייטע עבירה איז דו האסט געזאגט צו מיר „דו האסט דיין פאלק ניט געראטעוועט״,

מב לנס שמה רוצח אשר ירצח את־
רעהו בבלי־דעת והוא לא־שנא
לו מתמל שלשם ונס אל־אחת
מן־הערים האל וחי: מג את־בצר
במדבר בארץ המישר לראובני
ואת־ראמת בגלעד לגדי ואת־
גולן בבשן למנשי: מד וזאת

מב למערוק לתמן קטולא
די יקטול ית חבריה
בלא מדעיה והוא לא
סני ליה מאתמלי
ומדקדמוהי ויערוק
לחדא מן קרויא האלין
ויתקים: מג ית בצר
במדברא בארע מישרא
לשבטא דראובן וית
ראמות בגלעד לשבטא
דגד וית גולן במתנן
לשבטא דמנשה: מד ודא

ת"א וסוא לא. מכות ט: וכם אל. שם ט: את בצר. שם: וזאת התורה. יומא עב מכות שם פ"ז ב מנחות נג:

בעל הטורים

לומר שתורה ומלות קולטות: (מב) רולח. מלא וי"ו, שרלח שאדם שנכרא בששי ועבר על לא תרלח שבוא דבור ששי: (מג) ואת גולן בבשן. וסמיך ליה וזאת התורה, רמז הוי גולה למקום תורה: גלן. חסר וי"ו, עיין (יהושע כ) יש שפה באינן גולין כגון אב שסכה לבנו וסרב לתלמידו כו' כדאיתא במסכת

רשב"ם

אלא לפי שהאריך בדברים עד עכשיו ועתה מתחיל לפרש המצוה היאך ביאר את התורה הזאת, והוא צ"ל בשופטים ושוטרים שלש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר ה' אלהיך נותן לך, ואם ירחיב לעתיד לבא ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה ועל שלש ערים שצות לו הקב"ה באלה מסעי לעשות בעבר הירדן לא הזכיר שם ולא צוה משה לישראל לכך

דעת זקנים מבעלי התוספות

מלפני ה' וישב באלרן נד קדמת עדן: (מג) את בצר במדבר. וא"ת אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס וגו'. כלומר אדם שנהרג לאסוף דם נפש כלומר שהרג השוגג עד מקום אוחו שנאמר בו וישב ראובן אל הבור ינוס למקום דהיינו בצר במדבר לראובני:

טעם לע"ם במזרחו ש"ע

כתיב ביה ויסכן מקדם לגן עדן וגו' יען כי ישיבתו היה מקדם, וכן קין שהרג הגלה למזרחה של עולם שנאמר וישב באלרן נד קדמת עדן:

פירוש לתורת אלהים

מקלט אז מען וועט פון יענער זייט ירדן איך אפ שיידען דרייא שטעט פון ערי מקלט וועגין אונ זייא זענען דאך נאך ניט אריבער געגאנגען דעם ירדן וואלט דאך ניט גייטיג גיוועזן ער זאל אפ שיידען דיא דרייא שטעט פון דער זייט ירדן נאר משה האט גיטראכט דיא מצוה וואס איך קאן מקיים זיין איידער איך וועל שטארבין וועל איך זיא מקיים זיין: (מב) לנס שמה צו אנטלויפין דארטין ער האט אפ גשייד דיא דרייא שטעט הען זאל אהין אנטלויפין רוצח דער רוצח וואס וועט הרגנן אמענטש בבלי דעת אן וויסענשאפט והוא לא שונא לו אונ דער רוצח איז דעם גיהרגעטין קיין שונא גיוועזן מתמול ניט געכטין שלשם אונ ניט פון פאר געכטין ונס אונ ער זאל אנטלויפין אין איינע פון די שטעט וחי אונ ער זאל לעבין בלייבין: (מג) את בצר במדבר דיא שטאט בצר אין דער מדבר בארץ המישור אין דעם לאנד פון דעם פלון האט ער אפ גישיידט לראובני צו דעם שבט ראובן ואת אונ דיא שטאט ראמות וואס איז אין גלעד האט ער אפ גישיידט לגדי צו דעם שבט גד ואת אונ די שטאט גולן וואס איז אין בשן האט ער אפ גישיידט צו דעם שבט מנשה: (מד) וזאת התורה אונ דאס איז די תורה דאס

תחנוני משה

די דריטע עבירה איז דו האסט גיזאגט צו מיר "אפילו אלע שעפסין אונ אלע רינדער וועט גישאכטין ווערין פאר די יודינס וועלין זייא נישט גענוג זיין". די פערטע עבירה איז דו האסט גיזאגט ביי די קריג פון קרח "אויב די ערד וועט זיך נים עפענען האב איך דיך נים געשיקט צו מאהן אלע נסים וואס דו האסט גיטאהן" די פינפטע עבירה איז דו האסט גיזאגט צו די יודין הערט נאר ווידערשפעניגער (נים פאלגערס) פאר וואס האסטו גערופין די יודין מורים, די זעקסטע עבירה איז דו האסט גיזאגט צו די יודין "איר זענט אויפגעשטאנען ווי אייערע אלטערין וואס זענען גיוועזן זינדיגע מענטשין" זענען דען זייערע אלטערין אברהם יצחק יעקב גיוועזן זינדיג, וואס דו האסט אזוי גיזאגט צו זייערע קינדער, האט משה גיזאגט פאר הקב"ה פון דיר האב איך דאס גילערינט, דו האסט גיזאגט את מחתות החטאים האלה בנפשתם, מען זאל נעמען די פייער פאנען פון די מענטשין וואס האבין גע־זינדיגט מיט זייערע נשמות, האסטו זיי אויך גערופין זינדיגע. האט הקב"ה גיזאגט צו משה איך האב גיזאגט זיי זענען זינדיגע אבער איך האב נים גיזאגט זייערע אלטערין זענען זינדיגע, האט משה גיזאגט פאר הקב"ה איך בין איינער אונ די יודין זענען זעקס מאהל הונדערט טויזענד פיהל מאהל האבין די יודין פאר דיר געזינדיגט אונ איך האב גיבעטין פון זייער־טוועגין האסטו זיי מוחל גיוועזן, אונ מיר ווילסטו נים מוחל זיין, האט הקב"ה גיזאגט צו משה עס איז נים גלייך אז איך בין גוזר אגזירה אויף פיל מענטשין צו אגזירה אויף איין מענטש דער זכות פון פיל מענטשין איז גרוים מען זאל זיי מוחל זיין,

הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ מה אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃

אוֹרָיְתָא דִּי סַדַּר מֹשֶׁה
קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
מה אִלֵּין סָהֲדְוָתָא וּקְיָמַיָּא
וְדִינַיָּא דִּי מַלֵּיל מֹשֶׁה
עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִפַּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם׃

יום ו כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום תשלום הסדרה וכל התרגום והפטרה

מו בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר
בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃
מז וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ
עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח שָׁמֶשׁ׃
מח מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל
אַרְנֹן וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃

מו בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא
בְּחֵילְתָא לָקֳבֵיל בֵּית
פְּעוֹר בַּאֲרַע סִיחוֹן מַלְכָּא
אֱמוֹרָאָה דִּי יָתֵיב
בְּחֶשְׁבּוֹן דִּי מְחָא מֹשֶׁה
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפַּקְהוֹן
מִמִּצְרָיִם׃ מז וִירִיתוּ יָת
אַרְעֵיהּ וְיָת אֲרַע עוֹג
מַלְכָּא דְמַתְנָן תְּרֵין מַלְכֵי
אֱמוֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא׃
מח מֵעֲרוֹעֵר דִּי עַל כֵּיף
נַחְלָא דְאַרְנוֹן וְעַד טוּרָא
דְשִׂיאוֹן הוּא חֶרְמוֹן׃

בעל הטורים

מבוא: (מט) אלה ספרם. פדום בגימטריא תלמוד:

רש"י

שהוא דבוק נקוד הרי"ש בחטף מזרח של ר שמש מקום זריחת השמש: (מד) וזאת התורה. זו שהוא עתיד לסדר אחר פרשה זו: (מה) אלה העדות וגו' אשר דבר. הם הם אשר דבר בצאתם ממצרים ש חזר ושנאה להם שהעבר

שפתי חכמים

מבוא השמש: ר"ל כשו"א שבקמצא חט"ף: ש דאל"כ מה בא המקרא לומר כאן במה שדבר עם ישראל בצאתם מארץ מצרים ופרשת אלה העדות דבוק עם וזאת התורה ואמר שזאת התורה שהם אלה העדות שמסדר אחר פרשה זו הם העדות אשר דבר בצאתם מארץ מצרים וחזר ושנאן בערבות מואב ומקרא קצר בערבות מואב: (מו) אשר בעבר הירדן. שהוא במזרח

פירוש לתורת אלהים

מיינט מען דיא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אֲשֶׁר וואס משה האט גיטאן פאר די יִשְׂרָאֵל: (מה) אֵלֶּה הָעֵדֹת דאס זענען דיא באצייגעניגעס וְהַחֻקִּים אונ דיא גיזעצין וְהַמִּשְׁפָּטִים אונ די דינים אֲשֶׁר וואס משה האט גירעט אונ גילערינט צו די יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם אז זייא זענען ארויס גינאנגען פון מִצְרַיִם אונ די איינעגע דִּבְּרוֹת האט ער מיט זייא נאך אמאהל גילערינט אין מוֹאָב: (מו) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בייא דעם אריבער גיין דעם יַרְדֵּן בַּגַּיְא אין טאל מוּל בֵּית פְּעוֹר אנטקעגין בית פעור בְּאֶרֶץ סִיחוֹן אין דעם לאנד פון סיחון דער מֶלֶךְ פון אֱמוֹרִי אֲשֶׁר וואס ער איז גיזעסין אין חֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וואס משה אונ די יודין האבין אים גישלאגין בְּצֵאתָם ווען זיי זענען ארויס גיגאנגען פון מִצְרָיִם: (מז) וַיִּירְשׁוּ אֶת אַרְצוֹ אונ זיי האבין גיארבט זיין לאנד וְאֶת אונ דאס לאנד פון עוג דער מֶלֶךְ פון בָּשָׁן שְׁנֵי די צוויי מְלָכִים פון אֱמוֹרִי אֲשֶׁר וואס זיי זענען גיוועזן אויף יענער זייט יַרְדֵּן מִזְרַח שָׁמֶשׁ אין מִזְרַח זייט וואו די זון שיינט אויף: (מח) מֵעֲרוֹעֵר פון ערוער אֲשֶׁר וואס איז בייא דעם בארטין פון דעם טייך אַרְנוֹן וְעַד ביז דעם בארג

תחנוני משה

נאך וועל איך דיר זאגין ביז איצט איז די צייט גיוועזן אין דיין האנד פון איצט אונ ווייטער איז שוין נים די צייט אין דיין האנד. האט משה גיזאגט פאר הקב"ה איך בעט דיך גיי אראפ פון דיין שטוהל וואס דו זיצט אויף ווייהר צום מִשְׁפָּט אונ זעץ דיך אויף די שטוהל וואס דו זיצט אויף איר ווען דו האסט רַחֲמָנוּת, אונ האב אויף מיר רַחֲמָנוּת איך זאל גיט

מט וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה
וְעַד יָם הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת
הַפִּסְגָּה: פ ה א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־
כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר
בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם
וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם: ב יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב: ג לֹא אֶת־
אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית
הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹה

אונקלוס

מט וְכָל מֵישְׁרָא עִבְרָא דְיַרְדְּנָא מָדִינְחָא וְעַד יַמָּא דְמֵישְׁרָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ מְרָמָתָא: א וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יָת קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דִּי אֲנָא מְמַלֵּיל קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין וְתֵילְפוּן יָתְהוֹן וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּדְהוֹן: ב יְיָ אֱלָהָנָא גְּזַר עִמָּנָא קְיָם בְּחוֹרֵב: ג לָא עִם אֲבָהָתַנָא גְּזַר יְיָ יָת קְיָמָא הָדֵין אֱלָהֵן עִמָּנָא אֲנַחְנָא אִלֵּין הָכָא

ת״א ולמדתם פסס. יבמות קס:

רש״י

שהעבר השני היה במערב: (ג) לא את אבותינו. בלבד ת

שפתי חכמים

פט: ת״ל בפסוק משמע דוקא לנו נתנו משרת סדכרום

פירוש להורת אלהים

שיאון דוא חרמון דאס זעלביגע ווערט גירופין חרמון: (מט) וְכָל הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן אונ דעם גאנצין פלאץ פון יענער זייט ירדן מִזְרָחָה אויף מזרח זייט וְעַד ביז דעם יָם פון דעם פלון תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה אונטער די וואסער וואס ווערט גיגאסין פון דער הייך: (א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל אונ משה האט גירופין צו אלע ישראל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אונ ער האט צו זייא גיזאגט שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הערט צו ישראל אֶת הַחֻקִּים די גיזעצין וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אונ די דינים אֲשֶׁר וואס איך רייד היינט אין אייערע אויערין וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם אונ איר זאלט זיי לערנען וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם אונ איר זאלט היטען צו טאן זיי: (ב) יְיָ אֱלֹהֵינוּ גאט אונזער גאט כָּרַת האט מיט אונז כורת ברית גיוועזן אין חורב: (ג) לא את אֲבוֹתֵינוּ כָּרַת יְיָ אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת נים מיט אונזערע עלטערין אליין האט גאט כורת גיוועזן דעם ברית כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה נאר מיט אונז אלע פֹּה הַיּוֹם וואס מיר זענען היינט דא כֻּלָּנוּ חַיִּים מיר לעבין גאך אלע האט ער כורת ברית

ליקוטים על התורה

(א) וַיִּקְרָא משה אל כל ישראל. משה האט גערופען אלע יודין זאלען קומען הערין די עשרת הדברות נאך אמאהל פון איהם אליין, ווייל איצט איז דאך גיווען אנייער דור וואס זענען נים געשטאנען ביי דעם בארג סיני ווען גאט האט געזאגט די עשרת הדברות דריבער האט ער פאר זייא גיזאגט נאך אמאהל די עשרת הדברות, אונ אזוי ווי ביי יענע עשרת הדברות זענען גיווען אלע יודין ווי איין מענטש וויא עס שטייט אין פסוק ויחן שם ישראל ער האט גערופען ישראל אלע ישראל האבען גערוהט ווי איין מענטש אזוי האט משה איצט אויך גיזאגט צו זיי שמע ישראל הער ישראל די חקים אונ די משפטים וואס איך רייד אין אייערע אויערין וואס די ווערטער גייען ארויס פון מיין מויל גלייך אין אייערע אויערין היום, אונ דאס איז נאר היינט, אבער טער וועט איר שוין נים הערין פון מיר די רייד:

תחנוני משה

שטארבין אונ מיינע זינד זאלסטו מוחל זיין מיט די יסורים וואס דו וועסט אויף מיר ברענגען, אונ דו זאלסט מיך נים געבין אין די הענד פון מלאך המות, אייב דו וועסט אזוי טאהן וועל איך דיך לויבין פאר די גאנצע וועלט מענטשין, האט אים הקב״ה גיענטפערט דער טויט איז אנגעבריים פאר די גאנצע וועלט מענטשן, ווי משה האט גיזעהן אז זיין ריידין אונ בעטין העלפט איהם נים האט ער גיזאגט צו די הימעל אונ ערד זיי זאלין בעטין ביי הקב״ה פון זייגעטוועגין האבין די הימעל אונ ערד גיזאגט צו משה איידער מיר זאלין בעטין ביי הקב״ה פון דיינעטוועגין וועלין מיר בעטין פון אונזערטוועגין, אויף אונז איז אויך דא אגזירה מיר זאלין פארלענד ווערין ווי עס שטייט אין פסוק די הימלען וועלין צוגיין וויא דער רויך אונ די ערד וועט קאליע ווערין אונ פארפוילט ווערין ווי אקלייד. האט משה גיזאגט צו די שטערין אונ די מזלות פון הימעל זיי זאלין בעטין ביי הקב״ה פון זייגעטוועגין האבין זיי גיזאגט צו משה איידער מיר זאלין בעטין ביי הקב״ה פון דיינעטוועגין

הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים׃ ד פָּנִים ׀ בְּפָנִים
דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃
ה אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת
הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה
כִּי יְרֵאתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם
בָּהָר לֵאמֹר׃ ס בצבור קורין בטעם העליון ותמצא
בסוף הספר ו אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר

אונקלוס

יוֹמָא דֵין כּוּלָנָא קַיָּמִין׃ ד מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא׃ ה אֲנָא הֲוֵיתִי קָאִים בֵּין מֵימְרָא דַיְיָ וּבֵינֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְחַוָּאָה לְכוֹן יָת פִּתְגָּמָא דַיְיָ אֲרֵי דְחֵלְתּוּן מִן קֳדָם אֶשָּׁתָא וְלָא סְלֵקְתּוּן בְּטוּרָא לְמֵימָר׃ ו אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּקְתָּךְ

רשב"ם

(ד) פנים בפנים. פ"א כפולה. לומר בפנים מפירוש כפנים כתיב כאן כי משה הבדילם כבר ולכך לא צוה לישראל: (ה) לאמר. מוסב למעלה פנים בפנים דבר ה' עמכם

בעל הטורים

לאמר

שפתי חכמים

ולא לאבותינו שמתו לפנינו והא הרבה שהיו קיימין בשעת מתן תורה בשנה שנים כשילאו ממלרים ואף עמהם נכרתה הברית שזהו והשתא לא קיימין. ל"ם לא את אבותינו הלבד כרת ה' וגו' אלא אף לנו: א וזהו דכתיב פנים בפנים: ב דאין יתכן לומר דקאי לאמר אדלפניו ולא עליתם בהר לאמר דמה היה להם לומר בהר אלא שמפסיק הכ' בין מפוך פסוק למלת לאמר כדי שיודיע

רש"י

כרת ה' וגו' כי אתנו: פנים בפנים. א"ר ברכיה כך אמר משה אל תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח הרי המוכר עצמו א מדבר עמכם: (ה) לאמר. מוסב על דבר ה' עמכם בהר מתוך האש לאמר אנכי ה' וגו' ב ואנכי עומד בין ה'

פירוש פנים בפנים

(ד) פנים בפנים דבר ה' עמכם וגו'. ע"ד הפשט בלא אמצעי כענין שכתוב כאשר ידבר איש אל רעהו בלא אמצעי, וע"ד שדרש פנים בפנים בדמיונות הרבה נדמה הקב"ה לישראל אם כאלה עומד ולזה יושב, לזה בחור ולזה זקן, על ים סוף נדמה כבחור עורך מלחמה, על הר סיני כזקן יושב בישיבה:

ענין עשרת הדברות ושנוייהן נתפרש בסדר יתרו תדרשנו משם.

ליקוטים על התורה

(ו) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. די צְוויי דִּבְּרוֹת אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אונ לֹא יִהְיֶה לְךָ האָבִין די יודין גֶעהֶערְט פון הקב"ה אַלֵיין, אֵיינס אִיז אַמִצְוַת עֲשֵׂה מִיר זָאלִין גְלוֹיבִּין אַז אַלְץ טוּהְט הקב"ה אַלֵיין, דָאס גוּטֶע וָואס דָאס קוּמְט פון נָאמֶען ה' אונ דֶער מִשְׁפָּט וָואס קוּמְט פון דֶעם נָאמֶען אֱלֹהִים, דָאס אִיז אַלְץ אֵיין גָאט וֶוען עֶר טוּהְט גוּטְס וֶוערְט עֶר גֶערוּפִין ה' אונ וֶוען עֶר טוּהְט אַמִשְׁפָּט וֶוערְט עֶר גֶערוּפִין אֱלֹהִים אַבְּעוַוייזוּנְג אִיז אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וָוענֶען בֵּיוֶוען בֵּיידֶע זַאכִין פון מִיר אַלֵיין דִיר הָאבּ אִיךְ גִיטָאהן גוּטְעס אונ דִי מִצְרַיִם הָאבּ אִיךְ גִישְׁלָאגִין מִיט מַכּוֹת אונ דֶער טְרוּנְקֶען אִין יָם אונ דֶרִיבֶּער לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים זָאלְסְטוּ נִיט הָאבִּין אִין דַיינֶע גֶעדַאנְקֶען אַז אֱלֹהִים דֶער מִדַּת הַדִּין וָואס שְׁטְרָאפְט, אֲחֵרִים זֶענֶען אַנְדֶערֶע. נָאר דֶר גָאט וָואס שְׁטְרָאפְט אִיז דֶער זֶעלְבִּיגֶער גָאט וָואס טוּהְט גוּטְעס, וָוארוּם עַל פָּנַי אַלְץ אִיז פַר מִיר אונ פון מִיר, אַלְץ טוּה אִיךְ אַלֵיין דָאס גוּטֶע אונ דָאס שְׁלֶעכְטֶע קוּמְט אַלְץ פון מִיר, אָן מִיר קֶען נִיט קֵיינֶער גוּטְס טָאהן אונ קֶען נִיט שְׁלֶעכְטְס טָאהן:

פירוש לתורת אלהים

גִיטָען: (ד) פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר גָאט הָאט מִיט אַייךְ אַלֵיין גִירֶעט אויף דֶעם בַּארְג פון צְווִישֶׁען דֶעם פַייעֶר. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹיא הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּא דִיא יִשְׂרָאֵל אִיךְ טוּא נִיט אַזוֹי וִוי אַמֶעקְלֶער וָואס עֶר גֵייט אִין שְׁלִיחוּת פון דֶעם מוֹכֵר צוּא דֶעם לוֹקֵחַ קֶען זַיין דֶער מֶעקְלֶער נַארְט זַייא אונ זָאגְט נִיט דֶעם אֱמֶת כְּדֵי עֶר זָאל זַייא צוּ זַאמֶען בְּרֵיינְגֶען אָבֶּער דָא רֶעט הקב"ה דֶער מוֹכֵר אַלֵיין מִיט אַייךְ: (ה) אָנֹכִי אִיךְ בִּין גִישְׁטַאנֶען צְווִישֶׁען גָאט אונ צְווִישֶׁען אַייךְ בָּעֵת הַהִיא אִין דֶער זֶעלְבִּיגֶער צַייט לְהַגִּיד לָכֶם אֶת דְּבַר יְיָ אִיךְ זָאל אַייךְ זָאגִין דִיא רֵייד פון גָאט כִּי וָוארוּם אִיהְר הָאט זִיךְ גִיפָארְכְטִין פַאר דֶעם פַייעֶר וְלֹא עֲלִיתֶם אונ אִיר זֶענְט נִיט אויף גִיגַאנְגֶען אויף דֶעם בַּארְג לֵאמֹר אַזוֹיא צוּא זָאגִין. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס וָוארְט לֵאמֹר גֵייט אַרוֹיף אויף דֶעם פָּסוּק (ד) אונ אַזוֹי אִיז דֶער פְּשַׁט פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר יְיָ עִמָּכֶם גָאט הָאט מִיט אַייךְ אַלֵיין גִירֶעט אויף דֶעם בַּארְג פון צְווִישֶׁען דֶעם פַייעֶר לֵאמֹר צוּ זָאגִין דִי עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אַזוֹי וִויא וַוייטֶער שְׁטֵייט אָנֹכִי שְׁטֵייט אונ אִיךְ מֹשֶׁה בִּין דֶענְסְטְמָאל גִישְׁטַאנֶען בֵּין יְיָ וּבֵינֵיכֶם וכו': (ו) דֶעם פְּשַׁט פון עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הָאבִּין מִיר שׁוֹין אֵיין מָאל גִישְׁטֶעלְט אִין פָּרָשַׁת יִתְרוֹ דְרוּם שְׁטֶעלִין מִיר נָאר דֶעם פֵּירוּשׁ הַמִּלּוֹת אָנֹכִי יְיָ אִיךְ בִּין גָאט אֱלֹהֶיךָ

תחנוני משה

וֶועלִין מִיר בֶּעטִין פון אוּנְזֶערְמָוועגִין אויף אוּנְז אִיז אויךְ דָא אֲהָבָה מִיר זָאלִין פַארְלֶענְד וֶוערִין וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַלֶע הֶערְשַׁאפְט פון הִימֶעל וֶועלִין צוּגַאנְגֶען וֶוערִין, דָאס מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דִי בֶּערְג זַיי זָאלִין בֶּעטִין בַּיי הקב"ה פון

הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים: ז לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים
אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ח לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ
פֶסֶל כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר
בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: ט לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי
אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד
עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים
וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: י וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו: ס

°מצותי קרי

מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדוּתָא: ז לָא יְהֵי לָךְ
אֱלָהָא אוֹחֲרָן בַּר מִנִּי:
ח לָא תַעְבֵּד לָךְ צְלַם כָּל
דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא
מִלְּעֵילָא וְדִי בְּאַרְעָא
מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע
לְאַרְעָא: ט לָא תִסְגּוּד
לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי
אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא
מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל
בְּנִין מָרָדִין עַל דָּר
תְּלִיתַאי וְעַל דָּר רְבִיעַאי
לְשָׂנְאַי כַּד מַשְׁלְמִין בְּנַיָּא
לְמֶחְטֵי בָּתַר אֲבָהַתְהוֹן:
י וְעָבֵד טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין
לְרָחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדָי:
ת"א אשר בשמים. ר"ס כד:

בעל הטורים

פסילים: (ח) פסל כל תמונה. ובדברות הראשונות כתיב וכל תמונה ו' יתירה, כנגד ו' דברים. תבנית זכר או נקבה תבנית כל בהמה תבנית כל צפור תבנית כל רמש תבנית כל דגה: (ט) סמך אל קנא ללא תשא. שכל הנשבע לשקר כאלו עובד עכו"ם: (י) סמך ולשמרי מצותי ללא תשא. שאפי'

רש"י

וביניכם: (ז) על פני. בכל מקום אשר ג אני שם וזהו כל העולם. ד"א כל זמן שאני קיים. עשרת הדברות ככר

רשב"ם

לאמר אנכי ה' אלהיך: (ז) על פני. נראה לי אפילו אתה מאמין כי לא יהיה לך אלהים אחרים לקסום בהם קסמים כתרפים של לבן שקרא אותם אלהי שאינו אלא לקסום קסם וכן לא תעשון אתי אלהי כסף

שפתי חכמים

שאני הסרסור בין ה' וביניכם מפני שיראתם מפני האש ולא יכולתם לעלות בהר: ג ולהאי טעם קשה הל"ל בפני, לכן אמר ד"א כו'. ולפי' ד"א קשה הל"ל ולעולם ובעל פני יש מקום

פירוש לתורת אלהים

דיין גאט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וואס איך האב דיך אויס גיצויגין פון דעם לאנד מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים פון דעם הויז כלומר פון דעם ארט וואס איר זענט דארטין קנעכט גיוועזן: (ז) לֹא יִהְיֶה לְךָ עס זאל ניט זיין צו דיר אֱלֹהִים אֲחֵרִים פרעמדע אפ געטער עַל פָּנַי פאר מיין פנים כלומר וואו איך בין דאס הייסט אויף דער גאנצער וועלט אדער עַל פָּנַי איז טייטש כל זמן איך לעב דאך אייביג: (ח) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ דוא זאלסט ניט מאכין צוא דיר פֶּסֶל איין געשניצטין בילד כָּל תְּמוּנָה קיין שום גלייכעניש אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וואס איז אויף דעם הימיל אויבין וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ אונ דאס וואס איז אויף דער ערד מִתָּחַת אונטין וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם אונ דאס וואס איז אין דעם וואסער מִתַּחַת לָאָרֶץ וואס איז אונטער דער ערד: (ט) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם דוא זאלסט דיך צו זייא ניט בוקין וְלֹא תָעָבְדֵם אונ דוא זאלסט ניט דינען זייא כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווארום איך בין גאט דיין גאט אֵל אזוי אנאט קַנָּא וואס ער איז זיך נוקם פון דעם מענטשין וואס דינט עבודת כוכבים פֹּקֵד ער שוט גידיינקען עֲוֹן אָבוֹת די זינד פון עלטערין עַל בָּנִים אויף די קינדער וְעַל שִׁלֵּשִׁים אונ אויף דעם דריטין געבירט וְעַל רִבֵּעִים אונ אויף דעם פערטין געבירט לְשֹׂנְאָי צו מיינע פיינד כלומר אז די קינדער טוען אויך שלעכטע מעשים אזוי ווי זייערע עלטערין: (י) וְעֹשֶׂה חֶסֶד ער טוהט גינאד לַאֲלָפִים צו צוויא טויזינט געבירט לְאֹהֲבַי צו די מענטשין וואס

תחנוני משה

זייגעטוועגין האבין די בערג גיזאגט צו משה איידער מיר זאלין בעטין פון דיינעטוועגין ביי הקב"ה וועלין מיר בעטין אן אונזערטוועגין אויף אונז איז אויך דא אגזירה מיר זאלין פארלענר ווערין ווי עס שטייט אין פסוק די הויכע בערג וועלין אפגיטאהן ווערין אונ די נידעריגע בערג וועלין איינ־געבויגין ווערין, איז משה גיגאנגען צום גרויסען ים אונ האט

יא לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־
יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ ס יב שָׁמוֹר
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ יג שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ יד וְיוֹם

אונקלוס

יא לָא תֵימֵי בִּשְׁמָא דַייָ
אֱלָהָךְ לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא
יְזַכֵּי יְיָ יָת דִּי יֵימֵי
בִּשְׁמֵיהּ לְשִׁקְרָא׃ יב טַר
יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא
לְקַדָּשׁוּתֵהּ כְּמָא דִי
פַקְדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃ יג שִׁתָּא
יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּד כָּל
עֲבִידְתָּךְ׃ יד וְיוֹמָא

ת"א שמור. ברכות כ ר"ה כז שבועות כ: כאשר צוך. שבת סז סנהדרין נו:

רשב"ם

אע"פ שאתם מאמינים בי, וכן בלתי לה' לבדו ולא לו ולאחרים: (יב) שמור את יום השבת. כבר פירשתי בדברות הראשונים למה נאמר כאן זכור וכאן שמור: כאשר צוך ה' אלהיך. כלומר מה שמפרש בדברות הראשונים כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת

בעל הטורים

בשמירת מלות יש משום לא תשא שהעושה מלוה שלא לשם שמים כאלו נושא שם שמים לבטלה. א"נ שמזהיר שלא לעבור על לא תשא בענין שמירת מלות בהבלי נשבעים לקיים המלוה: (יב) סמך שבת ללא תשא. שבשניהם נאמר הכל לא תשמעו בשמי לשקר והללת מחללים מות יומת: שמור את יום השבת. ר"ת שפיס וס"ת רחס, לומר לך שדוחין בשפיס ונפשי רחס

שפתי חכמים

לספות מ"ו, ל"פ גם ספס כלסין. ועיין לעיל בפ' יתרו ופס כתבתי למס פרש"י בכאן שני מעמים ולעיל לא פי' אלא טעם אחד, ועיין בנ"ה: ד כשאמר בתחלה זכור נאמר אף שמור דשניהם נאמרו בדיבור אחת כו' רש"י גם סיס ומס שחזר לכתוב זס רש"י כאן ולא כתב על מה שפי' לעיל כמו כשאמר סדברות משום דכאן כתיב כאשר לוך ומשני עיקר סלימוד שבדיבור אחד

רש"י

פירשתים: (יב) שמור. ובראשונות הוא אומר זכור שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת ד נאמרו ובשמיעה אחת נשמעו (מכילתא): כאשר צוך. (שבת פו) קודם מתן

ליקוטים על התורה

(יב) שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ וגו'. די מענטשין וואס רוהן שבת וועגן צווייערליי, איינער רוהט וועגן דעם גוף אונ איינער רוהט וועגן זיין נשמה, איינער האט גיארבעט אגאנצע וואך אונ ער איז מיד געווארין פון די ארבעט וואלט ער גערין עס זאל קומען שבת וועט ער אפרוהען דעם גוף ער זאל קענען זונטאג ווייטער ארבעטין, אונ איינער רוהט שבת וועגין זיין נשמה ווייל ער האט אגאנצע וואך געארבעט אונ האט קיין צייט געהאט צו דאווענען וויא מען דארף, לערנען האט ער געוויס קיין צייט געהאט ווייל ער שבת רוהען פון זיין ארבעט וועט ער דעם טאג דאווענען אונ לערנען תורה אונ דעם גאנצין טאג שבת ווייל ער נאר טאהן פאר דיא נשמה, זאגט די תורה שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, דו זאלסט היטען דעם טאג שבת זאלסט אין אים קיין ארבעט טאהן אבער ניט וועגין דעם גוף זאלסטו רוהען, נאר לְקַדְּשׁוֹ אים צו הייליגען דו זאלסט רוהען וועגין די נשמה, דו זאלסט קענען דעם טאג שבת טאהן כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ ווי גאט האט דיך גיבאטין לערנען תורה דאווענען זאגין תהלים, אפילו שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ דו וועסט אלע זעקס טאג ארבעטין אונ וועסט אין זייא טאהן אלע דיינע ארבעט וועסטו דאך זיין שבת אפגעמאטערט, פון דעסטוועגין שבת לה' אֱלֹהֶיךָ, זאל זיין דיין רוהונג ניט אָם צו רוהען דעם גוף נאר פון וועגין נאס צו דינען הקב"ה דעם שבתדיגען טאג, ווי עס שטייט ווייטער אין די פסוקים:

פירוש להורת אלהים

ולשומרי מצותי אונ צו דיא וואס האבין מיך ליב ולשמרי מצותי אונ צו דיא וואס היטען מיינע מצות: (יא) לא תשא דוא זאלסט ניט שווערין אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ ביי דעם נאמען פון גאט דיין גאט לַשָּׁוְא אומזיסט כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ ווארום גאט איז ניט מוחל אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ דער וואס שווערט ביי זיין נאמען לַשָּׁוְא פאלש: (יב) שָׁמוֹר דוא זאלסט היטין דעם טאג שבת כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ וויא דיין גאט האט דיר גיבאטין פאר מתן תורה אין דעם ארט מרה. רש"י שרייבט אין דיא ערשטע דברות שטייט זכור דאס איז טייטש דוא זאלסט גידיינקען דעם שבת אונ דא שטייט שמור דאס איז טייטש דוא זאלסט היטען דעם שבת דאס וויל מיר ווייזין אז די צווייא ווערטער זכור ושמור זענען אין איין ווארט גיזאגט גיווארין אונ אין איין מאהל זענען זייא גיהערט גיווארין צו די ישראל אונ עס איז ניט מיגליך אז א מענטש זאל צוויי ווערטער ביידין אין איין ווארט: (יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד זעקס טאג זאלסטו ארבעטין וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ אונ דו זאלסט טאהן אלע דיינע מלאכות:

תחנוני משה

גיזאגט צו איהם גלט פון מייגעמטווענין ביי הקב"ה, ווארט דער יס גיזאגט צו משה וואס איז היינט גיענדערט גיווארין פון אלע צייטין דו ביזט דאך דער זוהן פון עמרם וואס דו ביזט גקומען צו מיר מיט דיין שפעקין אונ האסט מיך גע־שלאגין אונ דו האסט מיך צו טיילט אויף צוועלף וועגין אונ איך האב ניט גיקענט בעשטיין געגין דיר ווייל די שכינה איז גענאנגען פאר דיר ביי דיין רעכטע האנד, וואס איז היינט מיט דיר גיווארין, ווי דער יס האט דערמאנט משהן וואס ער האט גיטאהן אין זיין טעגיד האט משה געוויינט אונ האט גיזאגט צום יס ווען איך בין גיגאנגען דורך דיר בין איך דאמאלס גיוועזען א מלך אונ איצט בעט איך אזוי שטארק אונ מען ענטפערט מיר ניט, נאכדעם איז משה גיגאנגען צום מלאך מטטרון אונ האט

השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל־מלאכה אתה ׀ ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמרך וכל־בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך: טו וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך יהוה אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על־כן צוך יהוה אלהיך לעשות את־יום השבת: ס טז כבד את־אביך ואת־אמך כאשר צוך יהוה אלהיך למען ׀

אונקלוס

שביעאה שבתא קדם יי אלהך לא תעבד כל עבידתא את וברך וברתך ועבדך ואמתך ותורך וחמרך וכל בעירך וגיורך די בקרוך בדיל דינוח עבדך ואמתך כותך: טו ותדכר ארי עבדא הויתא בארעא דמצרים ואפקך יי אלהך מתמן בידא תקיפא ובדרעא מרממא על כן פקדך יי אלהך למעבד ית יומא דשבתא: טז יקר ית אבוך וית אמך כמא די פקדך יי אלהך בדיל

ת"א ושורך. קמא נד: וגרך. יבמות מח: למען ינוח. קמא נד: למען. קידושין לג מ כ"ק נח חולין קמא:

בעל הטורים

זומין בשבת: (טז) סמך כבד את אביך לשבת. שגם בשבת כתיב וכבדתו שלריך לכבדו במאכל ובסות: למען ייטב לך.

רש"י

תורה ה במרה: (טו) וזכרת כי עבד היית וגו'. (סנהדרין נו) על מנת כן פדאך ו שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו: (טז) כאשר צוך. אף על כבוד אב ואם נצטוו

שפתי חכמים

יאמרו לכן חזר לפרשי כמקום הראוי: ה מדכתיב בפרשה ז אלה החקים וגו' דמשמע שנאמרו י' דברות כאן כאשר נאמר שם אם כן היאך הוסיף משה בדברות כאשר צוך וגו' וכן פרש"י פרק ד' מיתות ועיין בתוס' פרק רבי עקיבא (דף סו). וא"ת ודלמא כאשר צוך וגו' קאי אפרשת המן דאף שם צוה על השבת, וי"ל לקמן גבי כיבוד אב ואם נ"כ כתיב כאשר צוך וגו' ושם ע"כ אין לומר כאשר צוך גבי מן דהא שם לא הוזכר על כיבוד אב ואם אף כאשר צוך דגבי שבת לא קאי על אזהרת מן מכ"ל: ו (מסכ"ש) משום דידע שסוקשם לשם השביתה ממלאכה כדאשכחן גבי פורים שקבלו עליהם ליומי משתה ושמחה ולא

פירוש לתורת אלהים

(יד) ויום השביעי און דעם זיבעטין טאג שבת ליי אלהיך זאל זיין שבת פון גאטס וועגין לא תעשה כל מלאכה זאלסט ניט טאהן אום שבת קיין שום מלאכה אתה ובנך ובתך דוא אונ דיין זוהן אונ דיין טאכטער ועבדך אונ דיין קנעכט ואמתך אונ דיין דינסט מויד ושורך וחמרך אונ דיין אקס אונ דיין איזיל וכל בהמתך אונ אלע דיינע בהמות וגרך אשר בשעריך אונ דער גר וואס ער איז אין דיינע שטעט טאר אויך קיין שום מלאכה טאהן אום שבת למען ינוח דרום עס זאל רוהען עבדך ואמתך דיין קנעכט אונ דיין דינסט מויד כמוך אזוי ווי דוא: (טו) וזכרת אונ דוא זאלסט גידיינקען כי עבד היית אז דוא ביסט גיוועזען אקנעכט אין דעם לאנד מצרים ויוציאך יי אונ דיין גאט האט דיך אויס גיצויגין פון דארטין ביד חזקה מיט איין שטארקין כח ובזרוע נטויה אונ מיט אוים גישטרעקטע ארעם אונ אויף דעם תנאי האט ער דיך אויס גילייזט אז דוא זאלסט היטין זיינע מצות על כן דרום צוך האט דיין גאט דיך גיבאטין לעשות צו מאכין את יום השבת דעם טאג שבת כלומר דוא זאלסט רוהען שבת: (טז) כבד את אביך ואת אמך דוא זאלסט ערליך האלטין דיין פאטער אונ דיין מוטער כאשר צוך יי אלהיך אזוי ווי דיין גאט האט דיר גיבאטין אין דעם ארט מרה למען דרום כלומר אז דוא וועסט זיי ערליך האלטין

תחנוני משה

גיזאגט צו איהם בעט פון טייגעטוועגין ביי הקב"ה איך זאל ניט שטארבין האט דער מלאך מטטרון גיזאגט צו משה רבי צו וואס זאלסטו דיך מטריח זיין איך האב גיהערט אז וועגין די זאך דו זאלסט ניט שטארבין וועט דיין תפלה ניט אנגענומען ווערין. ווי משה האט גיהערט די ווערטער פון דעם מלאך מטטרון האט ער גילייגט זיינע הענד אויף זיין קאפ אונ האט געוויינט מיט אגעשריי אונ האט גיזאגט צו וועמען זאל איך גיין טען זאל בעטין פון טייגעטוועגין. רבי שמלאי זאגט דא־

יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ׃ יז לֹא תִרְצַח ס וְלֹא תִנְאָף ס וְלֹא
תִגְנֹב ס וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃
ס יח וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ ס וְלֹא
תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ

דְיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ וּבְדִיל
דְיוֹטַב לָךְ עַל אַרְעָא
דִי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵיב לָךְ׃
יז לָא תִקְטוֹל נְפַשׁ׃
וְלָא תְגוּף׃ וְלָא תִגְנוּב׃
וְלָא תַסְהִיד בְּחַבְרָךְ
סַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא׃
יח וְלָא תַחְמֵיד אִתַּת
חַבְרָךְ וְלָא תֵירוֹג בֵּית
חַבְרָךְ חַקְלֵיהּ וְעַבְדֵיהּ

בעל הטורים

מגין על הפי"ת, שעבירתו אמו ט' חדשים ואביו ואמו נזהרו מט' מדות המאורות בנדרים. וזה סימנם אסנ"ת משגע"ח, כופריקין בני אנוסה, בני שנואה, בני נדה, בני תמורה, בני מריבה, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה. פי' בני אנוסה אע"ל שהם אנס אשה והוליד ממנה בן אלא אפי' היא אשתו ואנסה לתשמיש. וכן שנינו במס' כלה מפני מה הווין לי' לאדם בנים בעלי מומין מפני שהופכים ושתו אינה נתבעת לו פי' אינה מתפללת לו. ר' יהודה אומר מפני שאומרת לו בשעת תשמיש אנוכה אני ואע"פ רוצה ואינה רוצה. וכן איתא במירוכין כל שכופה אשתו לדבר מצוה נקרא חוטא שנאמר גם בלא דעת נפש לא טוב, נמצא כי האונס אסור אף באשתו אלא אם הוא צריך לצאת ממנה יפיים ואח"כ יבעול. בני שנואה כמשמעה והוא שנואה בשעת תשמיש אבל אם רצויה בשעת תשמיש אע"פ שהיא שנואה שרי. בני נדה אע"פ שאינו ממזר מן התורה, וי"מ שאחד מהם אז בנדוי שאסורים בתשמיש המטה וה"ה נמי אם אחד מהם אבל. בני תמורה שהיה מכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו, וי"מ אפי' שתיהן נשיו שנתכוין לזו ונזדמנה לו אחרת. בני מורדת דאמרה ליה לא בעינא לך ואעפ"כ הוא משמש עמה והרי היא אללו כזונה ואפי' אם היה מדעתה. ולגירסא אחרינא בני מריבה שהם מתקוטטים ביחד בכל פעם דהויא ביאה זו כמו זנות כיון שאינה מתוך אהבה. בני שכורה שהוא או היא שכורים. בני גרושת הלב שבלבו לגרשה אפי' אין בלבו שנאה כגון שאוהב

שכופין להוציא וגמר בלבו לגרשה ואחר כך בא עליה. בני ערבוביא שמשמש את אשתו ונתן דעתו על האחרת אפי' ששתיהן היו נשיו. בני חצופה שתובעתו בפה והרי היא כזונה ואסור לקיימה, אבל מי שאשתו מרצה אותו בדברים של רצוי ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה על זו אמרו רז"ל שיוצאים ממנה בנים חכמים ונבונים כלאה שיצא ממנה יששכר. וכל אלו הט' מדות אפי' צריכין לפרוש ורבים כגון שהיה מעוברת אפי' הכי בכל אלו המדות פוגם הולד וקרא פושע. וצריך לכבדם בט' דברים מאכיל ומלבים כו' כדאיתא בפ"ק דקידושין. י"ז תיבות יתירות דברות אחרונות על הראשונות כמנין טוב וזהו שכתוב כאן למען ייטב לך שאינן בראשונות: כאשר צוך ה' אלהיך. פ"פ בגימ' מרה: האדמה וגו' וסמיך ליה לא תרצח. משום דכתיב ולארץ לא יכופר לדם: (יז) וסמך לא תנאף לרציחה מדכתיב רצוח וגנוב וכן המוציא ש"ז לבטלה כאלו ש"ד וכאן כתיב ולא תנאף ו' יתירה כנגד ו' פעמים מאררים ו"ה מרים דכתיב בה' סוטה וסמך לו ולא תגנב משום שיש גנובים ימתקו וכתיב ביה מוד ו' יתירה כנגד ו' דברים דכתיבי ברית מאלי נערבה לדם נלפנה לנקי תנם וגו'. וסמך לו ולא תענה כרצך שהגונב מעיד עדות שקר בעצמו שגורם לו לימכר בעבד ומוסיף בו ו' שבעדותו לוקה הגילם שנכרא בו' ימים: (יח) וסמך לו ולא תחמד שלא יחמוד אשת חבירו ומעיד בו עדות שקר לומר שמת כדי שישאנה: ובדהו הוסיף כאן שכבר הגיעו קרוב לארץ ושיש להם

רש"י

במרה שנא' (שמות טו) שם שם לו חוק ומשפט: (יז) ולא תנאף. אין ל' ניאוף אלא באשת איש: (יח) ולא תתאוה. לא תירוג אף הוא ל' חמדה ח כמו (בראשית

שפתי חכמים

לקיים מלאכה (מגילה דף ס) לכן הזכיר לשם העבדות כלומר אם אומר לו הרב לעבדו שישבות ממלאכה מן הדין שישמע לו כי המלאכה היא לרבו דאל"כ מה ענין הזכרת העבדות לכאן: ז וא"ת נ"ל לרש"י לפרש זה יותר מכל עשרת הדברות י"ל דקשה לרש"י וי"ו דולא תנאף נ"ל ומתרץ אין ניאוף אלא באשת איש ומוסיף על ענין ראשון על לא תרצח כלומר הוהר במצוה זו דלא תרצח וכזה תהרוס מהרבה עבירות מדא דלא תנאף כי יפלא אל דעתו שמא הבעל לא יתן לו אשתו וכזה יבא לידי רציחה וכן להם, ועיין בקל"ת ישיב אמר ע"ז: ח ר"ל אין לסקשים

פירוש לתורת אלהים

יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ וועלין ווערין דער לענגערט דיינע טעג דאס הייסט דוא וועסט לאנג לעבען וּלְמַעַן און דרום יִיטַב לָךְ עס זאל דיר גוט זיין עַל הָאֲדָמָה אויף דער ערד אֲשֶׁר יְיָ וואס דיין גאט וועט דיר געבין: (יז) לֹא תִרְצָח דוא זאלסט ניט מארדען וְלֹא תִנְאָף און דוא זאלסט ניט מזנה זיין מיט אשת איש וְלֹא תִגְנֹב און דוא זאלסט ניט גנבען וְלֹא תַעֲנֶה און דוא זאלסט ניט עדות זאגין אויף דיין חבר עֵד שָׁוְא פאלשע עדות: (יח) וְלֹא תַחְמוֹד און דוא זאלסט ניט גלוסטען דאס ווייב פון דיין חבר וְלֹא תִתְאַוֶּה און זאלסט ניט גלוסטען דאס הויז פון דיין חבר שָׂדֵהוּ ניט זיין פעלד וְעַבְדּוֹ און ניט זיין קנעכט וַאֲמָתוֹ און

תחנוני משה

מאלם איז הקב"ה בייז געווארין אויף משה ביז משה האט גיזאגט דעם פסוק מיט די שלש עשרה מדות דאמאלם איז אפגעקילט גיווארין פון משה דער כעס פון הקב"ה און הקב"ה האט גיזאגט צו משה צוויי שבועות האב איך גישווארין איין שבועה דו זאלסט שטארבין איידער די יודין וועלין אריבער גיין דעם ירדן, די אנדערע שבועה האב איך גישווארין איך זאל ניט פרלענגערין די יודן. ביידע שבועות ניט האלטין קען ניט זיין איין שבועה מוז בלייבין זאג וויא דו ווילסט, אויב דו ווילסט

מצות השם

(יח) [המו] (לאו רמח) שלא לסתאות שום דבר ממכירו אפי' בלב, שנאמר לא תתאוה בית רעך שדהו וגו':
לא תִתְאַוֶּה ודאס איז אמצות לא תעשה) אמענטש טאר ניט גלוסטין אין הארצין ער וויל האבין זיין חבר'ם הויז און ניט אנדערע זאכין וואס זיין חבר האט:

ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך: ס
חמישי יט את־הדברים האלה דבר
יהוה אל־כל־קהלכם בהר מתוך
האש הענן והערפל קול גדול ולא
יסף ויכתבם על־שני לחת אבנים
ויתנם אלי: כ ויהי כשמעכם את־
הקול מתוך החשך וההר בער
באש ותקרבון אלי כל־ראשי
שבטיכם וזקניכם: כא ותאמרו הן
הראנו יהוה אלהינו את־כבדו ואת־

אונקלוס

ואמתיה תוריה וחמריה
וכל די לחברך: יט ית
פתגמיא האלין מליל
יי עם כל קהלכון בטורא
מגו אשתא ענגא
ואמיטתא קל רב ולא
פסק וכתבינין על תרין
לוחי אבניא ויהבינון
לי: כ והוה כמשמעכון
ית קלא מגו חשוכא
וטורא בעיר באשתא
וקריבתון לותי כל רישי
שבטיכון וסביכון:
כא ואמרתון הא אחזיגא
יי אלהנא ית יקריה וית

ת"א קול גדול. סוטה י סנהדרין יז:

רשב"ם

הארץ וגו': (יט) ולא יסף. שוב לא נוסף קול גדול כזה בעולם לפי פשוטו כי כל יסף לשון תוספת, אם

רש"י

ב) נחמד למראה דמתרגמינן דמרגג למחזי: (יט) ולא יסף. מתרגמינן ולא פסק (לפי שמדת בו"ד אינו יכול לדבר כל דבריו בנשימה אחת וצריך להפסיק ומדת הקב"ה אינו כן לא היה פוסק ומשלא היה פוסק לא היה מוסיף) כי קולו

פירוש פסוקים אלו ע"ד דרש

(כא כב) ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו וגו' היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי ועתה למה נמות וגו'. הפסוקים אלו קשים להולמם, תחלה אמרו היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי, ואח"כ אמרו ועתה למה נמות וגו', אם לאו כי חיו יחיו איך יאמרו כי ימותו. אבל ידוע הוא כי בני ישראל לא האמינו כי ידבר אלהים את האדם, כמ"ש משה אל ה' בעודו אצל הסנה והן לא יאמינו לי כי יאמרו לא נראה אליך ה', ע"כ אמרו חז"ל כי ישראל אמרו למשה רצוננו לראות את מלכנו, ונראה אם יוכל היות שידבר אלהים עם אדם, ואז נאמין שגם עם משה ידבר ה' ונאמין בדבריו כל מה שיאמר לנו בשם ה'. וה' הסכים לזה ככתוב ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן [כענין גשמים מעט ומכה] בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, וזה היה כביכול מוכרח הקב"ה לתת אמון בלבב בני ישראל שיאמינו בנבואת משה ואז יקבלו ממנו התורה והמצות שיגיד להם בשם ה', ואף כי ראו ושמעו ישראל כי ידבר אלהים את האדם, עכ"ז הבינו כי הענין נסיי הוא והאלהים דייקא עשה זאת שיראו כבודו וישמעו קולו ולא ימיתו, אבל עפ"י דרך הטבע לא יוכלו כח לשמוע קול ה' וכבודו לראות ולא ימותו, וזה אמרם הן "היום הזה ראינו", דוקא ורק היום הזה היה הנס אבל לא להבא כי

פירוש לתורת אלהים

נים זיין דינסט מויד שורו און נים זיין אקם וחמורו און נים זיין איזעל וכל און אלע זאכין פון דיין חבר זאלסטו נים גלוסטען: (יט) את הדברים די רייד דבר האט גאט גירעט אל כל צו אלע אייער איין זאמלונג בהר אויף דעם בארג מתוך האש פון צווישין דעם פייער הענן און פון דעם וואלקין והערפל און פון דעם נעפעל קול גדול אגרוים קול ולא יסף און עס האט נים אויף גיהערט. רש"י שרייבט אמענטש קאן נים ריידען אלע זיינע רייד אין איין אטום נאר ער מוז זיך אפ רוהען אבער הקב"ה איז גים אזוי ער האט גירעט אין איין מאהל ווארום זיין קול איז שטארק און עס האט אקיום אויף אייביג ויכתבם און ער האט זייא גישריבען על שני אויף צוויא שטיינערדיגע טאבלין ויתנם און ער האט זייא גיגעבין צו מיר: (כ) ויהי און עס איז גיוועזן כשמעכם אז איהר האט דער הערט דאס קול מתוך החשך פון צווישען דעם פינצטערניש וההר דער בארג האט גיברענט אין פייער ותקרבון אלי און אלע עלצטע פון אייערע שבטים וזקניכם און אייערע זקנים האבין גינענט צו מיר: (כא) ותאמרו און איהר האט גיזאגט הן הראנו ה' אלהינו גאט האט אונז געוויזען את כבודו זיין כבוד ואת גדלו און זיין

תחנוני משה

לעבין מוזין די יודין פארלענד ווערין האט משה גיזאגט צו הקב"ה דו קומסט אויף מיר מיט אכעס, דו נעמסט אן דעם שמריק ביי ביידע עקין משה און נאך טויזענט אזעלכע משהס ווי איך בין זאלין פארלארין ווערין און איין יוד זאל נים פאר

גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ
הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר אֱלֹהִים
אֶת־הָאָדָם וָחָי׃ כב וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת
כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
אִם־יֹסְפִים ׀ אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ׃ כג כִּי מִי
כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים
חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי׃
כד קְרַב אַתָּה וּשְׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר

°בתרי טעמי

אונקלוס

רְבוּתֵיהּ וְיָת קָל מֵימְרֵיהּ
שְׁמַעְנָא מִגוֹ אֶשָּׁתָא יוֹמָא
הָדֵין חֲזֵינָא אֲרֵי
מִתְמַלֵּיל מִן קֳדָם יְיָ עִם
אֱנָשָׁא וּמִתְקַיַּם׃ כב וּכְעַן
לְמָא נְמוּת אֲרֵי תֵיכְלִינָנָא
אֶשָּׁתָא רַבְּתָא הָדָא אִם
מוֹסְפִין אֲנַחְנָא לְמִשְׁמַע
יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ
אֱלָהָנָא עוֹד מָיְתִין
אֲנַחְנָא׃ כג אֲרֵי מַאן כָּל
בִּשְׂרָא דִי שְׁמַע קָל
מֵימְרָא דַיְיָ קַיָּמָא
דִמְמַלֵּיל מִגוֹ אֶשָּׁתָא
כְּוָתָנָא וְאִתְקַיַּם׃ כד קְרַב
אַתְּ וּשְׁמַע יָת כָּל דִי

שפתי חכמים

דהא התם כתיב לא תחמוד והכא כתיב לא תתאוה ותשלום אף סוף כו' ולכן פי' התרגום לא תירוג שהוא ל' חמדה: ט ולפי

רש"י

חזק וקיים ט לעולם דבר אחר ולא יסף ולא הוסיף להראות

פירוש פסוקים אלו עיד דרש

ידבר אלהים את האדם וחי, אבל לא ימשה אלהים נסים תמיד בכל עת, כי מעשה נסים לא יתמידו, ובודאי ישוב הדבר לדרך הטבע, ובדרך הטבע אם יוספים אנחנו לשמוע קול ה' אלהינו עוד ומתנו, ע"כ בקשתנו למה נמות, כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי, כי אי אפשר לחיות, ומה שחיים אנחנו זה היה בדרך נס, ולמו כל יומא מתרחיש ניסא, ע"כ קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת תדבר אלינו וגו' כי קולך חלוק מקול ה', אף כי השכינה מדברת מתוך גרונך עכ"ז קולך חלוקה מקול ה', ע"כ כתוב את ולא אתה, עיין כש"י:

פירוש לתורת אלהים

גרויסקייט וְאֶת קֹלוֹ אונ זיין קול האבין מיר גיהערט פון צווישען דעם פייער הַיּוֹם הַזֶּה דעם טאג האבין מיר גיזעהן כִּי יְדַבֵּר הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם אז גאט טוהט ריידען מיט אמענטשין וָחָי אונ קאן בלייבין לעבין. אין תרגום יונתן שטייט (יוֹמָא הָדֵין חֲמִינָא אֲרוּם מְמַלֵּל יְיָ עִם בַּר נַשׁ דְּרוּחַ קַדִישָׁא בֵּיהּ וְיִתְקַיָּם) דעם טאג האבין מיר גיזעהן אז גאט רעט מיט אזוי איין מענטשין וואס איז פאר האנדין אין איהם רוח הקדש אונ ער קאן בלייבען לעבען וואראום משה רבינו האט גיהערט אלע דברות פון הקב"ה אונ איז געבליבען לעבען, אבער דיא ישראל נאך איטליכען דבור וואס זייא האבין גיהערט פון הקב"ה איז זייא דיא נשמה אויס גיגאנגען נאר גאט ב"ה האט זיי ווידער לעבעדיג גימאכט מיט דעם טל וואס איז אן געגרייט מען זאל מיט איהם מחיה מתים זיין בשעת די גאולה וועט קומען אזוי ווי עס שטייט אין דער הייליגער גמרא אין דער [מסכת שבת דף פ"ט ע"ב] דרום האבין די ישראל גיזאגט: (כב) וְעַתָּה אצונד לָמָּה נָמוּת וואראום זאלין מיר שטארבין כִּי תֹאכְלֵנוּ וואראום עס וועט אונז פאר ברענגען הָאֵשׁ דאס גרויסע פייער אִם אויב מיר וועלין מערין לִשְׁמֹעַ צו הערין אֶת קוֹל דאס קול יְיָ אֱלֹהֵינוּ פון אונזער גאט עוֹד נאך וָמָתְנוּ וועלין מיר שטארבין: (כג) כִּי וואראום מִי ווער איז דען פאר האנדין פון אלע בשעפעניש אֲשֶׁר שָׁמַע וואס האט גיהערט קוֹל דאס קול פון דעם לעבעדיגען גאט מְדַבֵּר וואס ער רעט מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פון דעם פייער כָּמוֹנוּ אזוי ווי מיר האבין גיהערט וַיֶּחִי אונ ער זאל בלייבין לעבין: (כד) קְרַב אַתָּה גינעהן דוא וּשְׁמַע אונ הער אֵת וואס אונזער גאט

תחנוני משה

לארין ווערין, האט משה גיזאגט פאר הקב"ה רבונו של עולם די פים וואס זענען ארויף גיגאנגען אין הימעל, דער פנים וואס האט גיזעהן די שכינה די הענד וואס האבין גינומען די תורה פון דיין האנד זאלין ליגען אין דער ערד אלע מענטשין וועלין זאגין ווי, מאדאך משה וואס ער איז גיוועין אין הימעל אונ ער איז גיוועין ווי א מלאך אונ האט גירעט מיט הקב"ה אפנים אל פנים אפנים אונ האט גענומען די תורה פון די הענד פון הקב"ה פון דעסטוועגין מוז ער שטארבין וואס זאלין טאהן אלע מענטשין האט הקב"ה גיזאגט צו משה זאג מיר וואס ביזטו דיך אזוי מצער וועגין דיין שטארבין האט משה גיזאגט

יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתְּ ׀ תְּדַבֵּר
אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ אֵלַיִךְ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ׃
כה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם
בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־
אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ כו מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם
זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת־
כָּל־מִצְוֺתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב
לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם׃ כז לֵךְ אֱמֹר
לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם׃ כח וְאַתָּה

יֵימַר יְיָ אֱלָהֲנָא וְאַתְּ
תְּמַלֵּיל עִמַּנָא יָת כָּל דִּי
יְמַלֵּיל יְיָ אֱלָהֲנָא עִמָּךְ
וּנְקַבֵּל וְנַעְבֵּיד׃ כה וּשְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ יָת קָל פִּתְגָּמֵיכוֹן
בְּמַלָּלוּתְכוֹן עִמִּי וַאֲמַר
יְיָ לִי שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת קָל
פִּתְגָּמֵי עַמָּא הָדֵין דִּי
מַלִּילוּ עִמָּךְ אַתְקִינוּ כָּל
דִּי מַלִּילוּ׃ כו לְוַי דִּיהֵי
לִבָּא הָדֵין לְהוֹן לְמִדְחַל
קֳדָמַי וּלְמִטַּר יָת כָּל
פִּקּוֹדַי כָּל יוֹמַיָּא בְּדִיל
דְּיֵיטַב לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן
לְעָלַם׃ כז אֱזֵיל וֵימַר
לְהוֹן תּוּבוּ לְכוֹן
לְמַשְׁכְּנֵיכוֹן׃ כח וְאַתְּ

ת"א מי יתן והיה. ע"ז ד ה: למען ייטב. שם ה: לך אמר. שבת פז ביצה ה מ"ק טז יבמות סז סנהדרין נט ע"ז ה: ואתה פה. שבת פז מגילה כא יבמות סז נדרים קו:

בעל הטורים

שאלי סדות: (כד) ואת תדבר. בקול נמוך כאשה שמינן שקול לסבול: ואת תדבר. בגימ' שמנה דברות: (כח) ואתה פה. מנין של פ"ה, רמז לית שיעמוד בכריעות ובפשוטות. ד"א ואתה בן פ' בנים ופהיה יתנין עמוד שנים: עמדי. יו"ד כפופה, שמעמוד בלימוד לפני ובסוף. ד"א בבכילך ירדתי יו"ד ירידות

רשב"ם

יוספים אנחנו. אבל ספו תמו מן בלהות מגזירת האף תספה: (כח) ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך וגו' ועשו בארץ וגו'. זה שאמר משה למעלה ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם וגו', לעשותכם אותם

רש"י

בלותו סומכי: (כד) ואת תדבר אלינו. התשתם י את כחי כנקבה שנצטערתי עליכם ורפיתם את ידי כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה וכי לא היה יפה

שפתי חכמים

טעם זה קשה שהיא מטעם שהשמיע קולו שחזק פעם אחד מ"מ יפסוק קולו, ל"פ ד"א כו'. ולפי ד"א קשה למה כתיב יסף הל"ל יוסיף, ל"פ גם טעם לשון. פומבי פי' גלוי ומפורסם: י כי נוכח שוכר אתם ונוכח שנקבה את: כ מקשים שמולם ושלא

פירוש לתורת אלהים

וועט ריידן וְאַתְּ אונ דוא זאלסט ריידן צו אונז אֵת אלץ וואס גאט אונזער גאט וועט ריידן צו דיר וְשָׁמַעְנוּ אונ מיר וועלין הערין וְעָשִׂינוּ אונ מיר וועלין טאהן: (כה) וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם גאט האט גיהערט אייערע רייד בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי ווען איר האט צו מיר גירעט וַיֹּאמֶר אונ גאט האט צו מיר געזאגט שָׁמַעְתִּי איך האב גיהערט דאס קול פון דעם פאלק אֲשֶׁר וואס זייא האבין צו דיר גירעט הֵיטִיבוּ זיי האבין בגיטיגט כָּל אלץ וואס זיי האבין גירעט פלוטר זייא ריידן רעכט: (כו) מִי יִתֵּן ווער וואלט געבין פלוטר הַלְוַאי וְהָיָה עס זאל זיין דיא זעלביגע הארץ וואס זיי האבין אצונד לָהֶם צו זיי לְיִרְאָה אוֹתִי צו פארכטין זיך פאר מיר וְלִשְׁמוֹר אונ צו היטין אלע מיינע מִצְוֹת כָּל הַיָּמִים אלע טעג פלוטר אלע צייט לְמַעַן אז זייא וועלין האבין אזוי אהארץ יִיטַב לָהֶם וועט זייא גוט זיין וְלִבְנֵיהֶם אונ צו זייערע קינדער לְעוֹלָם אויף אייביג: (כז) לֵךְ גייא אונ זאג צו זיי שׁוּבוּ קערט זיך ווידער צו אייערע

תחנוני משה

צו הקב"ה איך האב מורא פאר די שמערצין וואס איך וועל האבין פון מַלְאַךְ הַמָּוֶת, האט הקב"ה גיזאגט צו משה איך וועל דיך נים געבין אין די האנד פון מַלְאַךְ הַמָּוֶת האט משה גיזאגט פאר הקב"ה מיין מוטער יוֹכֶבֶד האט גיהאט פון מיר צער ביי מיין לעבין זאל זיא נאך איצט האבין צער אין קֶבֶר

משלי חכמים

(כו) מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם וגו'. הקב"ה האט גיזאגט צו משה ווער וואלט געבין זייער הארץ זאל אזוי זיין צו מיר אייביג זאגט די גמרא די יודין האבין געדארפט זאגין צו הקב"ה גיב דו אונזער הארץ זאל דיך ליבען אונ זאל מורא האבין פאר דיר אייביג, איז דאך מַקְשָׁיא אלע זאבין גיט

פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ׃
כט וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תָסֻרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ ל בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ לְמַעַן תִּחְיוּן וְטוֹב לָכֶם וְהַאַרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן׃ ו א וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה

הָכָא קְאִים קֳדָמַי וַאֲמַלֵּיל עִמָּךְ יָת כָּל תַּפְקֵידְתָּא קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי תַּלְפִּינוּן וְיַעְבְּדוּן בְּאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵיב לְהוֹן לְמֵירְתַהּ׃ כט וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּד כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן לָא תִסְטוּן לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא׃ ל בְּכָל אָרְחָא דִּי פַקֵּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן תְּהָכוּן בְּדִיל דְּתֵיחוּן וְיֵיטַב לְכוֹן וְתוֹרְכוּן יוֹמִין בְּאַרְעָא דִּי תֵירְתוּן׃ ו א וְדָא תַּפְקֵידְתָּא קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי פַקֵּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְאַלָּפָא יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין

פירוש לתורת אלהים

גיצעלטין: (כח) ואתה פה אונ דוא בלייב דא שטיין מיט מיר ואדברה אונ איך וועל צו דיר ריידין את כל המצוה אלע מצות והחוקים אונ די גיזעץ והמשפטים אונ די דינים אשר תלמדם וואס דוא זאלסט לערנען זיי ועשו אונ זיי זאלין טאהן די מצות אין לאנד אשר וואס איך וועל צו זיי געבין לרשתה צו ירשנן זיא: (כט) ושמרתם אונ איהר זאלט היטען לעשות צו טאהן כאשר צוה אזוי ווי אייער גאט האט אייך גיבאטין לא תסורו איהר זאלט ניט אפ קערין ימין ושמאל ניט אין דער רעכטער זייט אונ ניט אין דער לינקער זייט: (ל) בכל הדרך אין דעם גאנצין וועג וואס אייער גאט האט אייך גיבאטין תלכו זאלט איהר גיין למען תחיו איהר זאלט לעבין וטוב אונ עס זאל אייך גוט זיין והארכתם אונ איהר זאלט דער לענגערין ימים טעג דאס הייסט איהר זאלט פערבלייבין בארץ אין דעם לאנד וואס איהר וועט ירשנן: (א) וזאת המצוה אונ דאס איז דיא גיבאט החוקים די גיזעץ והמשפטים אונ די געריכט אשר צוה וואס אייער גאט האט גיבאטין צו לערנען אייך לעשות בארץ צו טאהן דיא מצות אין דעם לאנד

משלי חכמים

הקב"ה צו דעם מענטש, נאר יראת שמים מוז דער מענטש האבין פון זיך אליין, וויא אזוי האבין זיי גיקענט זאגין צו הקב"ה ער זאל זיי געבין יראת שמים נאר דער ענין איז למשל אגביר האט גענומען א אידים צו זיך אויף קעסט, ער האט איהם גיגעבין זייער גוטע קעסט, דער אידים האט אבער פארשטאנען אז די גוטע קעסט וואס מען גיט איהם איז נאר ביויל עס איז איצט ניוועזן די חתונה די ליבשאפט איז נאך פריש אונ איין נייע, אבער אז די ערשטע צייט וועט אוועק גיין אונ די ליבשאפט וועט אלע מאהל ווייניגער ווערין וועלין די קעסט אויך ווייניגער ווערין, דריבער האט דער אידים גיזאגט צו זיין שווער ער זאל אפשאצין איצט וויא פיל עס קאסט אים אוואך זיינע קעסט אזוי זאל ער איהם באצאהלען

תחנוני משה

פון מיין שטארבין האט הקב"ה גיזאגט צו משה אזוי איז ביי מיר געבליבען אונ אזוי איז דער פירונג פון דער וועלט, יעדער דור האט זיינע דרשנים אונ זיינע פירערס ביז איצט איז גיוועזן דיין צייט דו זאלסט בעדינען פר מיר איצט איז שוין דיין צייט אוועק געגאנגען אונ עס איז געקומען די צייט פון דיין תלמיד יהושע ער זאל בעדינען פאר מיר. הט משה גיזאגט צו הקב"ה אויב איך שטארב נאר וועגין יהושע וועל איך גיין צו יהושע אונ וועל ווערין זיין תלמיד, האט הקב"ה גיזאגט צו משה אויב דו ווילסט אזוי טאהן מעגסטו אזוי טאהן, משה איז

שמה לרשתה: ב למען תירא את יהוה אלהיך לשמר את כל חקתיו ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה ובנך ובן בנך כל ימי חייך ולמען יארכן ימיך: ג ושמעת ישראל ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך ארץ זבת חלב ודבש: פ ששי ד שמע ישראל

אונקלוס

תמן למירתה: ב בדיל דתדחל קדם יי אלהך למטר ית כל קימוהי ופקודוהי די אנא מפקד לך את וברך ובר ברך כל יומי חייך ובדיל דיורכון יומך: ג ותקביל ישראל ותטר למעבד די ייטב לך ודי תסגון לחדא כמא די מליל יי אלהא דאבהתך לך ארעא עבדא חלב ודבש: ד קביל ישראל

ת״א שמע ישראל. ברכות ו יג פו טו: סכה עב פסחים כו ר״ה לב מגילה יז כ חגיגה ג סוטה לב מא גיטין ג ז סנהדרין סג מנחות לו חולין לח:

בעל הטורים

סע רבתי

ונתתי לך עברת הדברות: (ג) ס״ז פעמים כתיב זבת חלב ודבש בתורה, כנגד לדידי חזאי חלב ודבש דכל ארץ ישראל והוו ס״ז פרסאות (על רוחב פרסה): כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך. וסמיך ליה (ד) שמע ישראל. שהזכיר אלו פסוקים כנגד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. בגמ' שלשה אזכרות א״א באה אמר שמע ישראל ה' אחד כל אומה ואומה אומרת על עכו״ם שלהם שהוא אחד כשהוא אומר אלהינו יודע שאל אלהי ישראל הוא מדבר ואם היינו אומרים ה' אחד משמע אלהינו אחד מן האלהות וכ״ש אם היינו אומרים אלהינו אחד. אבל כשאנו כופלים ה״ק ה' שהוא אדון שלנו הוא אחד באדנות ואין עוד מלבדו. ול״נ אל מלך נאמן קודם שמע ישראל. לפי שבכלל תיבות שלנו עם השכמל״ו המלא בק״ש רמ״ח תיבות כנגד רמ״ח איברים. וכל האומר רמ״ח תיבות בבק״ש כתקנן הקב״ה שומר רמ״ח איבריו. וזה״ה שמור מצותי וחיה, אמר הקב״ה שמור את שלי ואני אשמור את שלך. א״ר שמעון בן חלפתא משל למלך שהיה לו כרם ביהודה ודירתו בגליל ולאחד יש לו כרם בגליל ודירתו ביהודה, בכל שנה ושנה צריך זה שביהודה לילך לגליל וזה שבגליל לילך ליהודה לשמור כל אחד לצרכי כרמו. נימים פגעו זה בזה אמרו נאמר אנו מטריחין אני אפרנס כרמך שבעירי ואתה תפרנס כרמי שבעירך והוסר כח שלהם אחר מאמר היטב את שלי אני אשמור היטב את שלך:

פירוש ע״פ ק״ש

(ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. הנה הפרשה הזו אשר היא להשיגה מעקרי האמונה, שצריך כל איש ישראל להאמין יחודו ואחדותו ית', רבו גם רבו הפירושים עליה אשר תקצר פה פירושם, רק אמת כבאר פה, שמע ישראל. לשון יחיד, אלהינו, לשון רבים, ימדוע כפל את שם הויה, ואחר זה בפסוק שני, והכהה, אלהיך, שניהם בל' יחיד. הנה נודע

פירוש לתורת אלהים

אשר אתם וואס איהר קומט אין איהר לרשתה צו ירשנען זיא: (ב) למען תירא דרום זאלסט דיך פארכטן את יי פאר דיין גאט לשמור צו היטין אלע זיינע גיזעץ ומצותיו און זיינע מצות וואס איך געביט דיר אתה דוא און דיין זוהן ובן בנך און דיין זוהנ'ס זוהן כל ימי אלע טעג פון דיין לעבין כלומר כל זמן דוא וועסט לעבין זאלסטו היטען די מצות פון גאט ברוך הוא ולמען און דרום יאריכון זיי וועלין דער לענגערין ימיך דיינע טעג: (ג) ושמעת און דוא זאלסט הערין ישראל ושמרת און דוא זאלסט היטין לעשות צו מאן דיא מצות אשר ייטב לך עס זאל דיר גוט זיין ואשר תרבון און איהר זאלט זיך מערין און וואס וועט זיין דאס גוטס כאשר דבר אזוי ווי גאט דער גאט פון דיינע עלטערין האט גירעט און האט דאס צו גיזאגט צו געבין לך צו דיר ארץ אלאנד זבת וואס רינט חלב מילך ודבש און האניק:

תחנוני משה

געגאנגען צו יהושע און האט אים גיטראפין זיצען און לערנען תורה און משה איז געשטאנען איינגעבויגין דם קאפ און האט געליינט די האנד אויף זיין מויל און הקב״ה האט געמאכט יהושע זאל נים זעהן ווי משה שטייט, משה זאל וועלין שטאר־ בין די יודין זענען געגאנגען צו משה לערנען פון אים תורה, האבין זיי אים נים גיטראפין אין דערהיים האבין זיי גיפרעגט וואו איז משה האט מען זייא געענטפערט ער איז געגאנגען צו יהושע זענען די יודין געגאנגען צו יהושע האבין זיי גיזעהן ווי משה שטייט ביי די טיר פון יהושע און יהושע זיצט און משה שטייט האבין די יודין גיזאגט צו יהושע וואס איז דיס

משלי חכמים

מיט איין מאהל איצט פאר די גאנצע צייט וואס ער האט איט צו גיזאגט צו געבין קעסט, דאס זעלביגע איז גיוועזען איצט ביי הקב״ה מיט די יודין הקב״ה האט גיזעהן איצט שטייען די יודין מיט אגרויסע מורא און מיט אגרויסע ליבשאפט צו הקב״ה נאר פאר געווים וועט די ליבשאפט און די מורא אלע מאהל קלענער ווערין דריבער האט הקב״ה גיזאגט איך זאל שטארקין זייערע הארצער די ליבשאפט און די מורא וואס

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃ ה וְאָהַבְתָּ

יי אֱלָהָנָא יי חַד׃ ה וְתִרְחַם יָת יי אֱלָהָךְ

ת"א ופסנת פס. ברכות נד סג יומא כז: יד רבתי

רשב"ם

בארץ: (ד) ה' אלהינו ה' אחד. ה' הוא לבדו אלהינו ואין לנו אלוה אחר עמו. וכן בדברי הימים ואנחנו נעבוד ה' אלהינו ולא עזבנוהו. כלומר ה' אלהינו ולא העגלים שאתם משתחוים להם. ה' אחד לו לבדו נעבוד ולא נצרף לעבור עמו אל אחר אפילו לקסום קסמים כמו

בעל הטורים

ספכות. ס' כנגד אברהם דכתיב כיה אני ה' אשר וגו'. אלהינו כנגד יצחק דכתיב ביה אנכי אלהי אברהם אביך. ה' אחד כנגד יעקב שנאמר בו אני ה'. עי"ן דשמע גדולה, שע' שמות יש לישראל וכנגן לכם פורס שיש לה ע' שמות ונדרשת בע' פנים להבדיל בין ע' מכו"ם. ויש פסיק בין ה' ובין אחד, לומר אע"פ שראיתם כמה דמיונות ואע"פ שאני כא עם זה בע"ח פרחמים ועם זה במדת הדין אעפ"כ הכל אחד. אחד דל"ת גדולה, לומר לך שהמליכו בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם וגם שלא תטעה בריש. וכן ריש דלא תשתחוה לאל אחר הרי"ש גדולה שלא תטעה בדל"ת. ד"א עי"ן ודל"ת גדולים, הרי עד. וזהו ואתם עדי נאם ה', וגם הקב"ה הוא עד לישראל כדכתיב והייתי עד ממהר: שמע. בגימ' ת"י, שת"י שנה עמד בית ראשון. הפסוק מתחיל בשי"ן ומסיים בדל"ת הרי שד, שהשדים בורחים מהקורא שמע כהוגה: (ה) ואהבת. אותיות האבות: בכל לבבך. כאברהם

שפתי חכמים

הקב"ה הודה לדבריהם ואמר הטיבו אשר דברו, וי"ל לפי דעתו של משה שחשב שמא לא היו חרדים להתקרב אל ה' מאהבה היו אומרים דבריה כאלה והשיב לו הקב"ה מפני יראת ה' אמרו זה לפוליא את ישראל מן החשד מדעת משה רע"ם אמר הקב"ה כל זה: ל דאל"כ שמע ישראל ה' אחד מיבעי ליה אלא כו' וכאלו אמר שמע ישראל עכשיו הוא לבד ה' אלהינו אבל יבא זמן כו' כלומר שיודו כל העובדי אלילים שהוא אחד בשמים ובארץ ובד' רוחות וסוף היחוד דמפקי רז"ל מהאי קרא במס"ס והיה ביום ההוא יהיה ה' אחד: מ (הרא"ם) ולא הבינותי זה דהכא פי'

רש"י

לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני: (ד) ה' אלהינו ה' אחד. ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות ע"א הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר (זכריה יד) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: (ה) ואהבת. (ספרי) עשה דבריו מאהבה אינו דומה עושה מאהבה מ לעושה מיראה העושה אצל רבו מיראה

פירוש ע"פ ק"ש

כי לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, מדת בשר ודם יכול להיות שהוא אוהב לאחד ושונא לאחד, לאוהב רוצה להטיב, ולהשונא רוצה להרע, הנה שיכול היות שאין בכחו להטיב לאוהבו, דהיינו אם אוהבו עני וגם הוא עני, במה יכול להועילו, או אוהבו מושל

ליקוטים על התורה

יד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ וגו'. מפרשים פרעגין אין דעם גאנצין ספר דברים ווען משה האט גירעט צו די יודין האט ער צו זיי געזאגט ה' אלהיך ה' וואס ער איז דיין גאט אדער ער האט געזאגט ה' אלהיכם ה' וואס ער איז אייער גאט אונ ער זאל זאגין ה' אלהינו געפינט מען ניט, נאר דא ביי דעם פסוק האט ער געזאגט ה' אלהינו ה' וואס ער איז אונזער גאט, נאר ווייל דעם פסוק האבין געזאגט די קינדער פון יעקב אבינו ווי די גמרא זאגט יעקב האט געוואלט זאגין צו זיינע קינדער ווען משיח וועט קומען איז אפגעטאהן געווארין פון אים די שכינה איז ער דערשראקין געווארין אונ האט געזאגט צו זיינע קינדער פאמער איז דא עפעס אפסול צווישען אייך, האבין זיי געזאגט שמע ישראל הער אונזער פאטער ישראל ה' אלהינו. דער שם הוי"ה איז אונזער גאט, ה' אחד, גאט איז איינער, ווייל די קינדער פון יעקב האבין געזאגט ה' אלהינו, האט משה ניט געוואלט ענדערין פון וויא זיי האבין געזאגט, האט ער אויך געזאגט ה' אלהינו:

פירוש לתורת אלהים

(ד) שמע ישראל הער ישראל יי גאט אלהינו אונזער גאט יי גאט אחד איז איין איינציגער גאט כלומר עס איז ניט פאר האנדין נאך אגאט חוץ איהם, רש"י שרייבט אזויא איז דער טייטש שמע ישראל הער ישראל יי אלהינו גאט וואס ער איז אצונד נאר אונזער גאט יי אחד ווען משיח וועט קומען וועלין די גאנצע וועלט אין איהם גלויבין אונ וועלין איהם דינען ווי אין פסוק שטייט כי אז אהפוך איך וועל פאר קערין צוא אלע אומות איין לויטערין רייד אז זיי וועלין אלע רופין אין גאטס נאמען: (ה) ואהבת אונ דוא זאלסט ליב האבין את יי דעם

משלי חכמים

זיי האבין איצט זאל אזוי בלייבין ביי זיי אייביג דאס קען ניט זיין ווארום מורא אונ ליבשאפט צו הקב"ה גיט ניט הקב"ה אין די הארצער פון די מענטשין נאר דאס מוזין זיי אליין האבין פון זיך, נאר אז זיי וואלטין אבער בעטין איצט ביי מיר איך זאל זיי העלפין צו דער זאך אז די איצטיגע מורא אונ ליבשאפט וואס זיי האבין צו מיר זאל ביי זיי בלייבין, דאס וואלט איך זיי גיטאהן ווארום אלע מאהל העלפט הקב"ה דעם מענטש צו יראת שמים, וויא די גמרא זאגט ווען הקב"ה זאל דעם מענטש ניט העלפין געגין דעם יצר הרע וואלט יעדער מענטש

תחנוני משה

דיר געווארין דו זיצט אונ משה שטייט ווי יהושע האט געזעהן משה שטייט האט יהושע צו ריסען זיינע קליידער אונ האט געוויינט אונ האט געזאגט צו משה דו ביזט מיין רבי אונ מיין פאטער אונ מיין העררר. די יודין האבין געזאגט צו משה, רבינו משה לערין מיט אונז תורה האט משה געזאגט צו די יודין איך מאר ניט לערנען מיט אייך תורה האבין די יודין געזאגט צו משה מיר וועלין דיך ניט אוועקלאזין איז געהערט געווארין זיך ניט גיקענט שטארקין געגין דעם יצר הרע נאר אלע מאהל

מצות השם

(ד) [סיו] (עשה קעב) ליחד שמו יתברך כאמונה שלמה שיהיה לנו בהוא פועל כל הפעולות וסבה הראשונה והוא אחד אדון הכל בלי שותף. ונקבל על עצמינו עול מלכות שמים באהדות גמורה, וזהו שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

שמע ישראל וגו'. דאס איז אמצוה עשה אלע יודין מוזין גלויבען אז עס איז נאר דא איין גאט אויף דער וועלט, אונ ווען מיר זאגען דעם פסוק שמע ישראל דארפען מיר טראכטען אפילו איינער וועט קומען אונ וועט צו אונז זאגין מיר זאלען דאס אפלייקענען, אונ אויב מיר וועלין דאס ניט אפלייקענען וועט ער אונז הרגנן מוזין מיר אונז לאזין הרגנן אונ ניט לייקענען. דיא מצוה געהער צו זכרים אונ נקבות אונ אויף יעדער ארט:

אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ ו וְהָיוּ הַדְּבָרִים

בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ וּבְכָל נִכְסָךְ׃ ו ויהון

ת"א בכל לבבך. ברכות סו: ובכל. פסחים כס יומא פב סנהדרין עד: וסיו. ברכות יז מגילה פ יג סוטה לב לג: הדברים. סימה לב:

בעל הטורים

שנאמר בו ומלאת את לבו: ובכל נפשך. כיצחק שמסר נפשו להקב"ה: ובכל מאדך. כיעקב דכתיב ביה וכל אשר תתן לי

רש"י

כשהוא מטריח עליו מניחו והולך לו: בכל לבבך. (ספרי) בשני יצריך ד"א בכל לבבך שלא יהיה לבך חלוק על המקום: ובכל נפשך. אפילו הוא נוטל את נפשך: ובכל מאדך. (ברכות טז) בכל ממונך יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר ובכל מאדך דבר אחר ובכל מאדך בכל מדה ומדה שמודד לך בין במדה טובה בין במדת פורענות וכן דוד הוא או' (תהלים קטז) כוס ישועות אשא וגו' (שם) צרה ויגון אמצא וגו': (ו) והיו הדברים וגו'. ומהו האהבה והיו הדברים האלה.

רשב"ם

שפירשתי למעלה: (ה) ובכל נפשך. לפי פשוטו אפי' נוטלין את נפשך שהרי כבר אמר בכל לבבך:

שפתי חכמים

ולאהבה עשה דבריו מאהבה אינו דומה כו' כלומר שיעבור ולא יסרב ואחר זה פי' בכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך דמשמע יסרב ולא יעבור ואלו בפרק בן סורר ומורה (דף עד) אמרו בכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך ופרש"י שם דכתיב ואהבת את ה' אלהיך שלא תמירנו בעבודת אלילים ולכך נאמר בכל נפשך תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך משמע בעבודת אלילים בלבד מיירי אבל בשאר עבירות יעבור ואל יסרג כו' ול"ע ועיין בקל"מ וכג"א: נ ר"ל למה כתיב לבבך בשני בית"ין ומפרש בשני יצריך כו': ס דלעמס פרשון קשה וכי הלב הוא ולכו של אדם עד שיאמר בשני יצריך, לכן אמר ד"א כו'. ולפי ד"א קשה למה אמר בכל לבבך הל"ל בכל לבך, לכן צריך גם לטעם ראשון: ע מסר"ן דהל"כ לכתוב חדא ותיהוי חדא עינים פרתי ל"ל אלא יש לך כו', ל"פ שניהם שלא ליתן מקום ליצה"ר, והכי איתא במס' יומא (דף כב) ובסנהדרין (דף עד): פ דלפי טעם ראשון

פירוש ע"פ ק"ש

על ערש דוי כושם לצוות ואין לאל ידו להושיעו, או בכספך בלונו להם לשונאו שהוא גביר עלום ואין בכחו להורידו ממשרו, או

פירוש להורת אלהים

גאט אֱלֹהֶיךָ דיין גאט. רש"י שרייבט אזוי איז דער פשט דוא זאלסט טאהן גאטס מצות מחמת ליבשאפט אבער ניט מחמת דוא האסט מורא פאר גאט ווארום אז איינער דינט זיין הערין מחמת מורא אז דער האר לייגט אויף איהם ארויף איין גרויסע טרחא גייט ער פון איהם אוועק אבער דער וואס דינט דעם הארין מחמת ליבשאפט איז פאר איהם קיין שום זאך צו שווער בְּכָל לְבָבְךָ מיט אלע דיינע הערצער כלומר מיט דעם יצר הרע אונ מיט דעם יצר טוב וּבְכָל נַפְשְׁךָ אונ מיט דיין גאנצין לעבין. רש"י שרייבט אזוי איז דער פשט אפילו מען נעמט ביי דיר אוועק דיין לעבין וייל דוא דינסט גאט זאלסטו פארט דיך ניט אפ שיידין פון גאט וּבְכָל מְאֹדֶךָ אונ מיט גאר דיין פארמעגין אפילו מען וויל בייא דיר אוועק נעמען גאר דיין פארמעגין זאלסטו לאזען בייא דיר אוועק נעמען גאר דיין פארמעגין אונ זאלסט דיך ניט אפ שיידין פון גאט צו דינען גאר די קשיא איז אז עס שטייט שוין בְּכָל נַפְשְׁךָ וואס דארף שטיין וּבְכָל מְאֹדֶךָ איז דאך שוין אכל שכן איז דער תירוץ ווארום עס איז פאר האנדען אזוי א מענטש וואס זיין פארמעגין איז בייא איהם טייערער וויא זיין לעבין דרום שטעלט די תורה וּבְכָל מְאֹדֶךָ: (ו) וְהָיוּ אונ זיי זאלין

ליקוטים על התורה

(ה) וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. דו זאלסט ליבען הקב"ה מיט דיין גאנצע הארץ אונ מיט דיין גאנצין לעבין אונ מיט דיין גאנצין פארמעגין, דער ילקוט זאגט פאטער ועסטו זאגין דו ווייסט ניט וויא אזוי דו זאלסט ליב האבין הקב"ה זאגט דער פסוק וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וגו'. אז די ווייד פון די תורה וועט שטענדיג זיין אויף דיין הארצין וועסטו שוין וויסען ווי אזוי דו זאלסט ליב האבין הקב"ה, דער ילקוט טייטש איין מענטש האט ליב דעם אנדערין ווייל עס גיפעלט איהם זיינע מדות אדער זיין שיינקייט אדער אנדערע מעלות וואס ער געפינט ביי אים, אבער מען זאל ליב האבין אזוי א מענטש וואס ער האט אים קיין מאהל גיזעהן דאס איז אזאך וואס עס קען ניט זיין א מענטש האט דאך קיין מאהל גיזעהן הקב"ה אונ ער ווייס נאר ניט וואס הקב"ה איז ווי אזוי קען זיין ער זאל ליב האבין הקב"ה, ענטפערט דער ילקוט דער מענטש וואס לערינט תורה וועט ער פון די תורה וויסען וואס הקב"ה איז,

תחנוני משה

אשת משה פון היממעל צו די יודין איהר זאלט לערנען תורה פון יהושע, איז יהושע גיוועסין אונ משה איז גיוועסין ביי זיין רעכטע האנד אונ די קינדער פון אהרן זענען גיוועסין ביי זיין לינקע האנד, אונ יהושע האט גילערינט תורה אונ משה האט ניט פארשטאנען וואס יהושע לערינט. די יודין האבין גיזאגט צו משה ער זאל מיט זיי נאך אמאהל לערנען די תורה וואס

משלי חכמים

אפילו דער מענטש בלייבט ביי יראת שמים מיט די הילף פון הקב"ה איז אבער די יראת שמים קליין, ווען זיי וואלטין אבער דאמאלס גיבעטין הקב"ה זאל זיי העלפין צו יראת שמים וואלט די יראת שמים געבליבן ביי זיי זייער גרויס:

(ה) וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. דער ענין פון די מצות קריאת שמע צוויי מאהל צו לייענען אלע טאג, איז

מצות השם

(ס) [תיח] (עשה קענ) לאהוב את ה' יתברך כלומר שישים האדם את כל לבו ודעתי וכל מגמתו לדעת דרכיו ולאהבה אותו, כמ"ש ואהבת את ה' אלהיך:

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. ודאס איז א מצות עשה יעדער מענטש דארף ליב האבין גאט מיט זיין גאנצע הארץ אונ דארף וויסען אז די גאנצע וועלט אונ אלץ וואס איז דא אויף דער וועלט ווערט אלץ בטל אונ עס איז גאר ניט ווערט געגין די ליבשאפט פון הקב"ה אונ די גאנצע הארץ פון דעם יוד דארף זיין פארנומען נאר מיט די ליבשאפט פון הקב"ה אונ געגען דיא ליבשאפט פון הקב"ה איז קיין ליבשאפט דא אויף דער וועלט, די מצוה גיהער צו זכרים אונ נקבות און אויף יעדער ארט:

הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: ז וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם

פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אֲנָא מְפַקֵּיד לָךְ יוֹמָא דֵין עַל לִבָּךְ: ז וּתְתַנֵּינוּן לִבְנָךְ וּתְמַלֵּיל בְּהוֹן

ת"א אשר אנכי. ברכות יג סז: על לבבך. שם סו סז פסחים נז מגילה כ: ושננתם. ברכות ד קידושין ל: ודברת בם. ברכות יג יומא יט:

רשב"ם (ז) ושננתם. לשון חדוד לפרשה היטב כמו אשר שננו כחרב

שפתי חכמים

קשה הל"ל ממוכך, לכן פי' ד"א כו'. ולפי ד"א קשה הל"ל בכל מדך, ל"פ גם לשמה לאשון: צ דאל"כ איך תפול אהבה בדבר שלא לאה ולא השיג מעולם אלא מתוך שיהיו הדברים האלה שהם המלות על לבבך שאל ידן אתה מכיר הקב"ה שהולא שברא ברלוני העולם לא היה מלוונו במלות וע"י שתדע שהוא הבורא וממנו הכל אתה אוהבו ותאהוס לדעת אותו: ק הופנה ל' משיבות הוא: ר יהיו דכתיב היום כלומר כאלו נאמר היום דאל"כ מאי מלוך היום והלא זה מ' שנה שנלטוו עליה ועל כל התורה, וכ"כ הרא"ם במלמו לקמן בפ' היום לעשותם: ש על' חלי גבור שנונים אבל לא ל' שנה דא"כ הל"ל ולמדתם: ת דאי נבנים

רש"י

צ שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה ומדבק בדרכיו (ספרי): אשר אנכי מצוך היום. (שם) לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה ק אלא כחדשה ר שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא מגות המלך הבאה במכתב: (ז) ושננתם. (שם) לשון חדוד הוא ש שיהיו מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו אלא אמור לו מיד: לבניך. אלו התלמידים ת מצינו בכל

פירוש ע"פ ק"ש

כיולא בזה טובות שהולאו מושפע בהם והוא אין בכחו להטיב ממנו הטובות. ואהבה לאוהבו או השנאה לשונאו לא נאמר רק בלב בכח ולא בפועל. אבל מדת הקב"ה אינו כן, א) היא אינו שונא לשום בריה כי הכל ממנו נבראו מדעתו ומרצונו, ב) אף כי נראה בכלל או בפרט שהקב"ה שונא לאיזה אדם, והא לאיש שהביא עליו עוני או יסורים, לא מחמת שנאה עושה ה', כאשר אמר משה רע"ה כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, כמו האב שמיסר את בנו לא מחמת שנאה מיסרו, כלום יש אב שהולא את בנו [כאשר אמרו בהגה במתחלת], אך את טובתו יהפוך, שייטיב דבכו דכך היסרם, כמו שאמר הפייטן נאפד נקנס,

ליקוטים על התורה

פון די הייליגקייט וואס אין די תורה וועט זיך דערוועקן ביי אים אין הארצין אגרויסע ליבשאפט צו הקב"ה ווארום די נשמה וואס אין אמענטש איז אפונק פון הקב"ה, אונ אז די נשמה ווערט הייליג פון די תורה וואס זיא לערינט ציהט זיא ארויסענשאפט פון הקב"ה אין דעם מענטש אונ עס ווערט אראפגעצויגען אבעקענונג פון הקב"ה אין די הארץ פון מענטש ער זאל פילען ביי זיך אין הארצין די גרויסקייט פון הקב"ה אונ די נשמה מיט הקב"ה ווערין צוריק איינס אפילו ווען זיא איז נאך אין דעם מענטש אונ זיא פארשפרייט אליבשאפט אין די הארץ צו הקב"ה אז ווען ער לעבט נאך אויף דער וועלט וואלט ער שוין גערין געפלויגען צו הקב"ה אונ ער בעקומט אין זיך אזוי אליבשאפט צו הקב"ה אז אלץ וואס איז דא אויף דער וועלט ווענען ביי אים גאר גישט נעגין דעם גייסטליכען פערגעניגען וואס ער פילט אין הארצין אונ ער וואלט שוין גערין אראפ געווארפין פון זיך דעם גוף ער זאל שוין קומען צו דעם פערגעניגען פון די נשמה, דאס איז בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

פירוש לתורת אלהים

זיין הדברים האלה דיא רייד אשר אנכי מצוך היום וואס איך געבעט דיר היינט על לבבך אויף דיין הארצין כלומר דוא זאלסט שטענדיג טראכטין אין זייא וועסטו דער קענען נאט ב"ה אונ דוא וועסט דיך ביא העפטען אין זיין וועג. רש"י שרייבט אזוי איז דער פשט אשר אנכי מצוך היום דיא מצות זאלין גיט זיין אין דיינע אויגין אזויא וויא איין אלטע גיבאט וואס עס איז שוין פון לאנג גיקומען גע־שריבען פון דעם מלך איז דאס שוין ביא דעם עולם קיין חידוש ווארום מען האט דאס שוין עבליבע מאהל גיהערט נאר זייא זאלין ביא דיר זיין אין דיינע אויגין אזוי וויא אנייער ציווי וואס איז ערשט געקומען געשריבען פון דעם מלך וואס איטליבער לויפט הערין בשעת מען לייענט דאס אזוי זאלין דיא מצות ביא דיר חשוב זיין גלייך (ז) ושננתם לבניך אונ דוא זאלסט זייא לערנען צוא

וויא נאט האט ערשט היינט דיר זייא גיבאטין:

התחנוני משה

יהושע האט גילערינט האט משה גיזאגט צו די יודין איך וויים גיט וואס איך זאל אייך ענטפערין, האט משה גיזאגט צו הקב"ה ביז איצט האב איך גיבעטין איך וויל לעבין איצט וויל איך דיר שוין אוועק געבין מיין נשמה. ווי משה האט גיזאגט ער וויל שוין שטארבין האט הקב"ה גיזאגט ווער וועט איצט

משלי חכמים

למשל אלמדן האט גיהאט אזוהן דער זוהן פלעגט דעם פאטער ברייגגען אלע טאג צוויי סעודות צום עסין, איין סעודה אין דער פריה אונ איין סעודה פארין נאכט, אמאהל האט דער למדן גיזעהן זיין זוהן ווערט ארעם אונ ער קען איהם גיט געבין די צוויי סעודות וואס ער גיט איהם אלע טאג, האט

מצות השם

(ז) [תים] (עשה קטד) ללמוד תורה וללמדה, שנא' ושננתם לבניך:

ושננתם לבניך וגו'. (דאס איז אמצות עשה) עס איז אמצוה מען זאל לערנען תורה אונ מען זאל געדיינקען וואס מען לערינט אויב איינער וועט פרעגין אפשט אדער אדין זאל מען באלד וויסען וואס צו ענטפערין, אונ יעדער פאטער מוז לערנען תורה מיט זיינע קינדער די זכרים (אונ ער מוז זיי געבין אין אחדר אמלמד זאל מיט זייא לערנען תורה) אונ יעדער יוד מוז האבין אציים צו לערנען תורה איין מאהל ביי טאג אונ איין מאהל ביי נאכט ווי פיל די ציים איז, נאר עס זאל גיט אוועק גיין איין טאג אונ גיט איין נאכט אן תורה לערנען דער חיוב איז אויף ארייכין אונ אויף אארעמען אויף איונגען אונ אויף אאלטין אויף אגעזונטין אונ אויף אקראנקקין אפילו אויף אמענטש וואס האט יסורים די מצוה איז אויף יעדער ארט אונ צו יעדער ציים:

בְּמֵתָבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבִמְהָכָךְ בְּאָרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבִמְקִימָךְ: ח וְתִקְטְרִינּוּן לְאָת עַל יְדָךְ וִיהוֹן לִתְפִלִּין בֵּין

בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: ח וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין

ת"א בשבתך. ברכות יא י שבת כב: ובלכתך. ברכות יא: ובשכבך. שם יד: וקשרתם. גיטין מה מנחות לב לה לו לז מב ערכין ג: על ידך. מנחות לו ערכין יט: לטטפת. זבחים לז מנחות כד ערכין ג לו: בין עיניך. מנחות לו:

בעל הטורים

פטר אשפרנו לך: (ז) ובקומך. תגין על הקו"ף, לומר כשיעמוד בבקר יתפלל ק' ברכות ויכלל מל"ח קללות ועוד שתים גם כל חלי וכל מכה: (ח) טטפת. ט' תגין כנגד ט' איברים שבראש: ידך

רש"י

מקום שתלמידים קרוים בנים שנא' (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם ואומר (מלכים ב ב) בני הנביאים אשר בבית אל וכן בחזקיה שלמד תורה לכל ישראל וקראם בנים שנאמר (ד"ה ב כט) בני עתה אל תשלו וכשם שהתלמידים קרוים בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם כך הרב קרוי אב שנאמר (מלכים ב ב) אבי אבי רכב ישראל וגו': ודברת בם. (ספרי) שלא יהא עיקר דבורך אלא בם א עשם עיקר ואל תעשם טפל: ובשכבך. (שם) יכול אפי' שכב בחצי היום ת"ל ובקומך יכול אפי' עמד בחצי הלילה ת"ל בשבתך בביתך ב ובלכתך בדרך דרך ארץ דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה: (ח) וקשרתם לאות על ידך. אלו תפילין שבזרוע: והיו לטטפת בין עיניך. אלו תפילין

שפתי חכמים

מעם דהא לעיל מיניה כתיב אתה ובנך ובן בנך וכאן כתיב דוקא לבניך אלא ע"כ אתלמידים: א דאל"כ ודברת אותם הל"ל אלא בם ולא בדברים אחרים: ב (קל"א) כ"ל דס"ד דא"ל בשכבך ובקומך דוקא אפי' בחצי היום ובחצי הלילה, מדכתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך א"כ כל היום וכל הלילה יקראו ק"ש וא"כ הל"ל ודברת בם יומם ולילה אלא דרך ארץ כו' ויהיה בשכבך ובקומך פי' על בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ר"ל

פירוש ע"פ ק"ש

כגלוי כראה שהקב"ה נאסר נקמה, אבל סתרו של הנקמה יותר, לכישו לדקה, לבושו הפנימי הוא לדקה, רק מעטהו קנאה, שלבוש השניון המעטה את גופו, הוא קנאה, ואף אם הקב"ה פוגע טובח הפס"ז מן האדם, הוא לאב שבנו חולה שמונע ממנו יין ובשר ועוד המעדנים שלא יחלה יותר וימות ח"ו, האב דואג על חולי גופו של בנו, והקב"ה כביכול דואג על חולי נפשו של האדם, וענין זה צריך מאד לדבר בו. וכן אמר משה רע"ה לישראל, שמע ישראל, ה' שהוא מדת הרחמים, אלקינו שהוא

פירוש לתורת אלהים

דיינע קינדער דאס מיינט מען דיא תלמידים. רש"י שרייבט ושננתם איז לשון שארף כלומר דיא דברי תורה זאל זיין גישארפט אין דיין מויל אז אמענטש וועט דיך עפיס פרעגין אזאך פון דער תורה זאל דיר ניט זיין דריגען קיין שום ספק נאר זאלסט איהם תיכף זאגין ודברת בם אונ דוא זאלסט ריידען אין זייא כלומר דיין עיקר רייד זאל נאר זיין דברי התורה בשבתך בביתך בשעת דוא זיצט אין דיין הויז ובלכתך בדרך אונ בשעת דוא גייסט אין וועג ובשכבך אונ אין דער צייט פון דיין לייגען דיך דאס איז ביי נאכט זאלסטו לייענען קריאת שמע של ערבית ובקומך אונ אין דער צייט פון דיין אויף שטיין אין דער פריה זאלסטו לייענען קריאת שמע של שחרית: (ח) וקשרתם אונ דו זאלסט זיי אן קניפען לאות פאר איין צייכען על ידך אויף דיין האנד דאס מיינט מען די תפילין של יד והיו אונ זיי זאלין זיין לטוטפות צו תפילין בין עיניך צווישען דיינע אויגין

ליקוטים על התורה

(ח) וקשרתם לאות על ידך וגו'. הקב"ה האט צו זאמען ניפארט דעם גוף מיט די נשמה אונ איינער אן אנדערין קענען ניט זיין אויף דער וועלט, די נשמה קען ניט זיין אויף דער וועלט אן אגוף אונ דער גוף קען ניט זיין אויף דער וועלט אן אנשמה, פון דעסטוועגין וויל דער גוף אנדערש פון די נשמה אונ די נשמה וויל אנדערש פון דעם גוף, דער גוף דארף ניט ווער עס זאל אים דערוועקין צו זיינע בדערפעניש, דער גוף דערוועקט זיך אליין צום עסין צום טרינקען צום שלאפין אונ צו גאך אזעלכע זאכין אבער צו די זאכין וואס גיהער צו די נשמה דערוועקט ניט דער גוף דעם

תחנוני משה

רעטטין די יודין פון מיין כעס ווער וועט פון זייערטוועגין האלטין מלחמה ווער וועט בעטין פון זייערטוועגין ווען זייא וועלין זינדיגען פאר מיר דאמאלס איז געקומען דער מלאך

משלי חכמים

דער למדן גיזאגט צו זיין זוהן איך וויים אז דו ביזט ארעם אונ דו קענסט מיר ניט געבין די צוויי סעודות אלע טאג ווי דו פלעגסט מיר געבין וועל איך דיך בעטין איין אנדער זאך

מצות השם

(שם) [תכ] (עשה קעה) לקרא ק"ש ערבית ושחרית, שנאמר ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:

(ס) [תכא] (עשה קעו) להניח תפילין של יד, שנאמר וקשרתם לאות על ידך:

(שם) [תכב] (עשה קעז) להניח תפילין על הראש, שנאמר והיו לטטפת בין עיניך:

ודברת בם וגו'. ודאס איז אמצות עשה) מען זאל אלע טאג לייענען קריאת שמע אין דער פריה אונ ביי נאכט, די מצוה איז אויף יעדער ארם אונ צו יעדער צייט: וקשרתם לאות על ידך וגו', ודאס איז אמצות עשה) מען זאל לייגין צוויי תפילין אלע טאג איינע אויף די האנד אונ

איינע אויף דעם קאפ, די גמרא זאגט דער יוד וואס לייגט אלע טאג תפילין וויא דער דין איז וועט ער לאנג לעבען, די מצוה איז צו יעדער צייט אויף יעדער ארט ביי זכרים ואונ יעדער יוד דארף לערנען אין שלחן ערוך די דינים פון תפילין אונ די כונות, ווארום דער יוד וואס לייגט קיין תפילין וועט ער קיין מאהל ניט ארויס קומען פון גיהנם, אונ אז מען לייגט ניט די תפילין ווי דער דין איז, איז גליך ווי ער וואלט נאר קיין תפילין געלייגט, דריבער מוז מען שטארק זיין געהיט אין די מצוה פון תפילין:

עֵינֶיךָ׃ ט וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ
וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ ס י וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ ׀
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת

אונקלוס

עֵינָךְ׃ ט וְתִכְתְּבִינּוּן עַל
מְזוּזְיָן וְתִקְבְּעִינּוּן בְּסִפֵּי
בֵיתָךְ וּבִתְרָעָךְ׃ י וִיהֵי
אֲרֵי יַעֲלִינָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ
לְאַרְעָא דִי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
לְמִתַּן לָךְ קִרְוִין רַבְרְבָן

ת"א וכתבתם. ברכות יד טו מנחות קג גיטין מה מנחות לג לד לו מב מד: על מזוזות. שם לד: ביתך. יומא יא מנחות שם חולין קלה: ובשעריך. יומא יא:

בעל הטורים ידך. בגימ' גודה סיד: (י) סמך והיה כי יביאך לפרשת שמע לומר

שפתי חכמים

בשכבך וגו' ולפיכך בזמן שכבך ובזמן קימך דהיינו שחרית וערבית: ג ר"ל דדומה כאלו כתיב שני פעמים שנים הם פי' שנים היא: ד דבכתפי כשרוצים לדבר שנים אומרים טט: ה דבאפריקי כשרוצים לדבר שנים אומרים פת דהיינו ארבע כלומר ארבע פרשיות בכל תפילין, ועיין בחים' סנהדרין ריש פ"ק: ו ר"ל שאין צריך על פתח אחד שני מזוזות אבל לכל לכל פתח פתחים צריך מזוזה אחת ולא כי"ע דכונת הכ' הוא דפתח שאין לה מזוזה כלד אחד מן הפתח חייב לקבוע מזוזה כלותו פתח:

רש"י

סברא ועל זה מנין פרשיותיה נקראו ג טטפת טט בכתפי ד שתים פת באפריקי ה שתים: (ט) מזוזות ביתך. מזזת כתיב שאין צריך ו אלא אחת: ובשעריך. לרבות שערי חצרות ושערי מדינות ושערי עיירות (יומא יא):

פירוש ע"פ ק"ש

מדת הדין, ס', הכל רחמים בלי שום דין, שהכל יוצא מאחדות הפשוט, כי מאחר שהקב"ה אחד, הוא אב אחד לכולנו והוא ברא את כל היצור ואיך ישנא את אשר הוא עצמו ברא ויצר, בפרט אין כאן שום שנאה ושום דין והדין הוא לרחמים נחשבים, וכל ישראל אלו כאיש אחד וכלם אוהב ס'. וממעת שביקר כאהבה הוא מאחד אל אחד, דהיינו אם יש לאב בן אחד, כל אהבת האב הוא רק לבן הזה, ואם יש לאב עשרה רוצה על כנגד עבור בנו, יוצא כל העשרה רוצה עבורו ויעשה לו כנגד יקר כעד עשרה רוצה, ואם היה לו שני בנים ויש לו רק עשרה רוצה. יעשה לבן זה כנגד עבור חמשה רוצה ולהשני יעשה כנגד עבור חמשה רוצה, וגם מהבן אל האב, אם הוא בן יחיד לאביו יודע הוא כי רק עליו מוטל לשמש לאביו, כי מי ישמש עבור

ליקוטים על התורה

גוף הונגערט גיט צו לערנען תורה אונ ניט צו טאהן מצות, אונ אפילו ניט צום דאוונען, נאר ווייל ער טאר ניט עסין אום געדאוונט מוז ער דאוונען אבער ווי איז דער דאוונען, נאר מען זאל קענען עסין. דריבער האט הקב"ה גינעבין צייכענס אויף דעם גוף ער זאל געדיינקען די נשמה, דאס זעגען דיא תפלין ווי עס שטייט אין פסוק והיה לך לאות על ידך די תפלין וואס אויף די האנד זאלין זיין צו אצייכין אויף די האנד, ולזכרון בין עיניך, אונ די תפלין וואס אויף דעם קאפ זאלין זיין צו אדערמאנונג זיי זאלין דיך דערמאנען למען תהיה תורת ה' בפיך די תורה פון הקב"ה זאל זיין אין דיין מויל דו זאלסט לערנען תורה אונ דיין האנד זאל טאהן מצות, אונ די תפלין וואס אויף די האנד זענען נעבין הארצין צו ווייזין די מצות וואס די האנד טוהט זאל זיין מיט כונה, די טראכטונג פון הארץ זאל זיין מיט די מצוה צו זאמען:

פירוש לתורת אלהים

דאס מיינט מען די תפילין של ראש: (ט) וכתבתם אונ דוא זאלסט זייא שרייבען על מזוזות ביתך אויף דיא בייא שטירלך פון דיין הויז ובשעריך אונ בייא אימליבען טויער: (י) והיה אונ עס וועט זיין אז גאט וועט דיך ברענגען אל הארץ אשר נשבע צו דעם לאנד וואס ער האט גישוואוירן צו דיינע עלטערין צו אברהם צו יצחק אונ צו יעקב לתת לך צו געבין צו דיר ערים גדולות גרויסע שטעט ושובות אונ גוטע

משלי חכמים

איך לערין אין בית המדרש אין דער פריה אונ טארין נאכט, קום אין בית המדרש אין דער פריה אונ פארין נאכט אונ דו וועסט הערין מיין לערנען דאס וועט זיין ביי מיר אזוי טייער ווי די צוויי סעודות וואס דו פלעגסט מיר אלע טאג געבין אין דער פריה אונ פארין נאכט. אזוי האט הקב"ה גיזאגט צו די יודין היינט ווען עס איז דא אבית המקדש זענט איר מקריב פר מיר צוויי קרבנות איין שעפס אין דער פריה אונ איין שעפס פארין נאכט, איך ווייס דער בית המקדש וועט חרוב ווערין אונ איהר וועט ניט קענען מקריב זיין קרבנות, בעט איך ביי אייך פאר די קרבנות זאלט איהר זאגין קריאת שמע אין דער פריה אונ קריאת שמע פארין נאכט וועט דאס ביי מיר

תחנוני משה

ספטרון אונ איז געפאלין פאר הקב"ה אונ האט גיזאגט רבונו של עולם ווען משה לעבט איז ער דיינער אונ ווען ער וועט שטארבין וועט ער אויך זיין דיינער. האט הקב"ה געזאגט צו מטטרון איך וועל דיר זאגין אמשל צו וואס דאס איז גלייך, אמלך האט געהאט אזוהן אלע טאג איז דער פאטער אויף אים בייז גיווען אונ האט איהם גיוואלט הרגנן ווייל ער האט אים ניט גינעבין כבוד ווי ער האט געדארפט געבין, נאר די מוטער פלעגט אים אלע מאהל רעטטין פון זיין האנד, אמאהל האט

מצות השם

(ט) [תכג] (עשה קעח) לקבוע מזוזה במזוזת פתח הבית, שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

וכתבתם על מזוזות וגו'. ודאס איז אמצות עשה) אז אויף יעדער טיר פון שטוב זאל זיין אמזוזה, דיא גמרא זאגט דער מענטש וואס האט תפילין אויף זיין האנד אונ אויף זיין קאפ אונ ציצית אויף זיינע קליידער אונ מזוזות אויף זיינע טירען ניט געשווינד וועט ער זינדיגען, די מצוה איז אויך אויף יעדער ארט אונ אין יעדער צייט:

וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ: יא וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: יג אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד

אונקלוס

וְטָבָן דִי לָא בְנֵיתָא: יא וּבָתִּין מְלַן כָּל טוּב דִי לָא מַלֵיתָא וְגוּבִין פְּסִילָן דִי לָא פְסַלְתָּא כַּרְמִין וְזֵיתִין דִי לָא נְצַבְתָּא וְתֵיכוּל וְתִשְׂבָּע: יב אִסְתַּמַר לָךְ דִלְמָא תִתְנְשֵׁי יָת דַחַלְתָּא דַיְיָ דִי אַפְּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא: יג יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל וְקֳדָמוֹהִי תִפְלַח וּבִשְׁמֵיהּ

ת"א וכתים. חולין פז: סמהר לך. סוטה ס:

בעל הטורים לומר לך שבזכות מורה תפילין מזוזות יכנסו לארץ: (יג) סירא.

רש"י

(יא) חצובים. לפי שהיו מקום טרשין וסלעים נופל בו לשון חליבה: (יב) מבית עבדים. כתרגומו מבית עבדותא

פירוש ע"פ ק"ש

אביו חוץ ממנו, ואם יש לאביו שני בנים, כל אחד אומר יעשה השני, וסוף כקדרה דבי שותפי, לא חמימא ולא קרירא, וכן הוא כענין עבודת ה', יחשוב האדם מאהר שה' יתב' ברא כל היצור וכל הנמצאים שלו הוא דבה מתחלק לעבודת ה' יתברך על כולנו

פירוש לתורת אלהים

אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ וואס דוא האסט זייא ניט גיבויעט: (יא) ובתים און הייזער מְלֵאִים כָּל טוּב וואס זענען פול מיט אלעם גוטען אֲשֶׁר וואס דוא האסט זייא ניט פולל געמאכט ובורות חֲצוּבִים און ברונענס אויס גיהאקטע אשר וואס דוא האסט זייא ניט אויס גיהאקט כרמים וזיתים ווין גערטנער און איילבירטין וואס דוא האסט ניט ניפלאנצט ואכלת ושבעת דוא וועסט עסין און זאט זיין און מחמת גרויס גוטס וועסטו אפשר פאר געסין אן גאט: (יב) זאג איך דיר השמר לך דוא זאלסט דיך היטען פון טאמער וועסטו פאר געסין אן גאט אשר הוציאך וואס ער האט אויס גיצויגן דיך מארץ מצרים פון דעם לאנד מצרים מבית עבדים פון דעם ארט וואס איהר זענט דארפין גיוועזן קנעכט: (יג) את ה' אלהיך תירא פאר ביין גאט זאלסטו דיך פארכטען ואותו תעבוד און איהם

ליקוטים על התורה

(יג) את ה' אלהיך תירא וגו'. עס זענען דא דרייערליי שבועות איינער דערציילט עפעס צו זיין חבר און ער וויל זיין חבר זאל איהם גלויבין שווערט ער. די שבועה טאר מען ניט שווערין אפילו ער וויל שווערין אמת טאר מען אויך ניט, די גמרא זאגט מוזענד שטעט זענען וויסט גיווארין ווייל די מענטשין פלעגין שווערין אפילו זייערע שבועות זענען גיוועזן אמת, אדר איינער מאנט ביי דעם אנדערין געלט און בית דין הייסין איהם שווערין אפילו ער קען שווערין אמת פון דעסט־וועגין זאל ער ניט שווערין אויב ער קען בצאהלין, נאר אויב ער וויל שווערין צו מקיים זיין א מצוה מעג ער שווערין, דאס זאגט דער פסוק את ה' אלהיך תירא פאר גאט זאלסטו מורא האבין און זאלסט ניט שווערין אפילו ואותו תעבוד, ווען דו וועסט דינען גאט דאס הייסט דו וועסט שווערין אמת זאלסטו אויך ניט שווערין, אבער ובשמו וועגין דעם נאמען פון גאט צו טאהן א מצוה תשבע מעגסטו שווערין:

תחנוני משה

גיטראפין די מוטער איז גישטארבין האט דער מלך גיוויינט האבין די קנעכט גיזאגט צום מלך זאג אונז וועגין וואס וויינסטו, האט דער מלך צו זייא גיזאגט איך וויין ניט נאר וועגין מיין ווייב איך וויין וועגין מיין ווייב און וועגין מיין זוהן פיל מאהל בין איך ביין גיוועזן אויף מיין זוהן האט מיין ווייב איהם גירעטעט אז איך וועל איצט בייז ווערין אויף איס ווער וועט איס רעטעין, אזוי האט הקב"ה גיזאגט צו מטטרון ניט נאר וועגין משה אליין טרויער איך נאר איך טרויער וועגין אים און וועגין די יודין פיל מאהל האבין די יודין מיך דערצערינט און איך האב זיי גיוואלט פארלענדין און משה האט זיי גירעטעט פון מיין האנד, איצט אז משה שטארבט ווער וועט די יודין רעטען, איז מען געקומען צו משה און מען האט גיזאגט צו איהם עס איז געקומען די צייט וואסדו דארפסט אוועק גיין פון דער וועלט האט משה גיזאגט צו זיי

משלי חכמים

זיין גלייך ווי איהר וואלט מקריב גיוועזן קרבנות. דער ילקוט ראובני שרייבט אונטער דעם כסא הכבוד איז דא א חיה איר נאמען איז ישראל, ווען די יודין זאגין אין די שוהלען אלע צו זאמען שמע ישראל נעמט זיא דעם עי"ן פון שמע און דעם דל"ת פון אחד צו זאמען ווערט געלייענט עד, איין עדות, און זיא ברייננט דעם ווארט עד פאר הקב"ה און זיא זאגט צו הקב"ה דא האסטו א מתנה פון די יודין, איך זאג עדות אויף די יודין אז היינט האבין זיי גיזאגט אז דו ביזט איין גאט אויף דער וועלט און אזוי טוהט די חיה אלע טאג, און די

וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ יד לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם׃ טו כִּי אֵל קַנָּא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ פֶּן־יֶחֱרֶה אַף־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס טז לֹא תְנַסּוּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם
בַּמַּסָּה׃ יז שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־
מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו
אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ יח וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב

אונקלוס

תְּקַיֵּם׃ יד לָא תְהָכוּן
בָּתַר טָעֲוַת עַמְמַיָּא
מִטַּעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי
בְּסַחְרָנֵיכוֹן׃ טו אֲרֵי אֵל
קַנָּא יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵהּ
בֵּינָךְ דִּלְמָא יִתְקַף רוּגְזָא
דַּייָ אֱלָהָךְ בָּךְ וִישֵׁיצִינָךְ
מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃ טז לָא
תְנַסּוֹן יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן
כְּמָא דִּי נַסִּיתוֹן בְּנִסֵּיתָא׃
יז מִטַּר תִּטְּרוּן יָת פִּקּוֹדַיָּא
דַּייָ אֱלָהֲכוֹן וְסָהֲדְוָתֵיהּ
וּקְיָמוֹהִי דִּי פַקְדָךְ׃
יח וְתַעְבֵּיד דְּכָשַׁר וּדְתַקַּן

ת"א לא תנסו. הענית ח: ועפ"ח סי"כ. מל"עם יג קס:

רש"י

ממקום ז שהייתם שם עבדים: (יג) ובשמו תשבע. אם יש בך כל המדות הללו ח שאתה ירא את שמו ועובד אותו אז בשמו תשבע שמתוך שאתה ירא את שמו תהא זהיר בשבועתך ואם לאו לא תשבע: (יד) מאלהי העמים אשר סביבותיכם. הוא הדין לרחוקים אלא לפי שאתה רואה את סביבותיך תועים אחריהם הוצרך להזהיר עליהם ביותר: (טז) במסה. כשיצאו ממצרים שנסוהו במים שנא' (שמות יז) היש ה' בקרבנו: (יח) הישר והטוב. זו פשרה לפנים

שפתי חכמים

(מכות כא): ז פי' מבית עבדות שהייתם שם עבדים לא מבית שעבדים כי לא היו עבדים לעבדים: ח פי' לא בהיא מלום ליסבע כמו את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד שכל אחד מהם מליה בפ"ע אלא אם יש בך כל המדות הללו כו' ואם לאו לא תשבע וא"כ וי"ו ובשמו נוסף ולריך להוסיף מלת אם קודם את ה' אלהיך

פירוש להורת אלהים

זָאלְסְטוּ דִינֶען אוּנ אַז דוּא הָאסְט אִין דִיר מִדּוֹת דֶערְנָאך מעגסטו שווערין בייא זיין נאמען ווארום דוּא וועסט בְּוַדַּאי דִיךְ היטין דוּא זאלסט אמת שווערין אָבֶער אַז דוּא הָאסְט אִין דִיר נִיט דִי מִדּוֹת טארסטו נִיט שווערין בּיי גאטס נאמען: (יד) לא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אִיהר זָאלְט נִיט גֵיין נָאךְ פְרֶעמְדֶע אָפּ גֶעטֶער מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים פוּן דִיא גֶעטֶער פוּן דִיא פֶעלְקֶער אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם וואס זֶענֶען אַרוּם אַייךְ: (טו) כִּי אֵל קַנָּא יְיָ אֱלֹהֶיךָ ווארום דיין גאט וואס עֶר רוּהְט צְווִישֶׁען דִיר אִיז עֶר זִיךְ נוֹקֵם פוּן דֶעם יוּד וואס דִינְט כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת פוּן

טאמער וועט בְּרֶענֶען דֶער צָארִין פוּן גָאט אוֹיף דִיר וְהִשְׁמִידְךָ אוּנ עֶר וועט דִיךְ פַאר טִילִיגֶען מֵעַל פוּן דֶער עֶרְד: (טז) לא תְנַסּוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אִיהר זָאלְט נִיט פְּרוּבֶען אַייעֶר גָאט כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם אַזוֹי וִויא אִיהר הָאט אִים גְּפְרוּבְּט ווען אִיר זֶענְט אַרוֹיס גִינָאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם הָאט אִיהר אִיהם גִיפְרוּבְּט אוֹיבּ עֶר וועט אַייךְ קֶענֶען גֶעבִּין וואסֶער: (יז) שָׁמוֹר הִיטֶען תִּשְׁמְרוּן אִיהר זָאלְט הִיטֶען דִי מִצְוֹת פוּן גָאט וְעֵדוֹתָיו אוּנ זַיינֶע בְּצֵייגֶענִישׁ וְחֻקָּיו אוּנ זַיינֶע גִיזֶעץ וואס עֶר הָאט דִיךְ גִיבָּאטִין: (יח) וְעָשִׂיתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט טְאהְן הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב וואס עֶס אִיז גְלַייךְ אוּנ גוּט גְּעֵיני

משלי חכמים

מַתָּנָה אִיז שְׁטַארְק אָנְגֶענוּמֶען בֵּיי הקב"ה, דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט ווען משה רבינו איז גיוועזן אין הימל ואדער אויף דעם בארג סיני, עיין סוכה ד"ה) הָאט עֶר גִיהֶערְט דִי מַלְאָכִים זָאגִין צוּ

התנוני משה

איך וויל איהר זָאלְט ווארְפִין בִּיז אִיךְ וועל בֶּענְטְשִׁין דִי יוּדִין ווייל בִּיז אִיצְט הָאבּ אִיךְ זֵיי נָאר גִישְׁטְרָאפְט אוּנ זֵיי הָאבִּין פוּן מִיר קֵיין פֶערְגֶענִיגֶען גֶעהַאט דְרִיבֶּער וויל אִיךְ זֵיי אִיצְט

מצות השם

(סו) [תכד] (לאו רמו) שלא לנסות ולהסתפק ביעודין ביעדו הנביאים שהוחזקו מללינו לנביאי האמת והלדק, שנאמר לא תנסו את ה' אלהיכם:

לא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וגו'. וְדָאס אִיז אַמִצְוָה לא תַעֲשֶׂה! אַז עֶס קוּמְט צוּ יוּדִין אַנָבִיא אוּנ מֶען זֶעהט עֶר אִיז פְרוּם אוּנ עֶר הִיט צוּ טָאהן דִי מִצְוֹת פוּן דִי תּוֹרָה טָאר מֶען אִים נִיט צוּ פִיל פְּרוּבִין אוּנ מֶען טָאר נִיט פְּרוּבִין הקב"ה זֶעהן אוֹיבּ עֶר וועט מְקַיֵּים זַיין וואס עֶר הָאט צוּ גִיזָאגְט דוּרךְ זַיינֶע נְבִיאִים אוּנ מֶען טָאר נִיט זָאגִין אִיךְ וועל טָאהן דִי מִצְוָה אוּנ וועל זֶעהן אוֹיבּ הקב"ה וועט מִיר גֶעבִּין דֶעם שָׂכָר וואס עֶר הָאט צוּ גִיזָאגְט צוּ גֶעבִּין פַאר דִיא מִצְוָה, דִיא מִצְוָה אִיז אוֹיךְ אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ צוּ יֶעדֶער צַייט:

בְּעֵינֵי יְהֹוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ
וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּע יְהֹוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃ יט לַהֲדֹף
אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהֹוָה׃ ס כ כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר
לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ
אֶתְכֶם׃ כא וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים
הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ

אונקלוס

קֳדָם יְיָ בְּדִיל דְיֵיטַב לָךְ
וְתֵיעוֹל וְתֵירַת יַת אַרְעָא
טָבְתָא דִי קַיֵּים יְיָ
לַאֲבָהָתָךְ׃ יט לְמִתְבַּר
יַת כָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִן
קֳדָמָךְ כְּמָא דִי מַלֵּיל
יְיָ׃ כ אֲרֵי יִשְׁאֲלִינָךְ בְּרָךְ
מְחָר לְמֵימַר מָה
סַהֲדְוָתָא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא
דִי פַקֵּיד יְיָ אֱלָהָנָא
יַתְכוֹן׃ כא וְתֵימַר לִבְרָךְ
עַבְדִין הֲוֵינָא לְפַרְעֹה
בְּמִצְרָיִם וְאַפְּקָנָא יְיָ

בעל הטורים

בגימ' תלמידי חכמים: (יט) להדף. חסר וי"ו כי הגרגשי עמד

רש"י

מסורת הדין: (יט) כאשר דבר. והיכן דבר (שמות כג) והמותי את כל העם: (כ) כי ישאלך בנך מחר. יש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) כי ישאלך בנך מחר. זו שאלת בן חכם מאותן ארבעה בנים הנזכרים בהגדה ואע"פ שהוא אומר אתכם דמשמע כמו לכם ולא לו מ"מ כיון שאמר אשר לוה ה' אלהינו אינו מוליא עלמו מן הכלל כמו רשע שאומר מה העבודה הזאת לכם ופאי דקאמר. אתכם לפי שעדיין לא נולד כאותה שעה שהקב"ה לוה אותה מלוה:

פירוש ע"פ ק"ש

ומגיע לכל אחד מעט מן המעט מהאהבה, ולהפוך מן שאדם אל ה' ית' יחשוב ג"כ האדם הם לא תעשה עבודת ה' ע"י תעשה על ידי אחרים, ע"כ אמר מרע"ה ה' ה' הכל כלשון יחיד, ואהבת, כאלו אתה יחיד בעולם ואין שום אדם ביותר חוץ ממך, ורק עליך תלוי כל האהבה וכל עבודת ה', את ה' אלהיך, ותחשוב עוד כאלו הקב"ה הוא רק אלהיך ואין לו עוד שום אדם

פירוש לתורת אלהים

יְיָ אִין דִי אוֹיגִין פוּן גָאט דָאס מֵיינְט מֶען דוּ זָאלְסְט טָאהְן לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין לְמַעַן פוּן וֶועגִין יִיטַב לָךְ עֶס זָאל דִיר גוּט זַיין וּבָאתָ אוּנ דוּא זָאלְסְט קוּמֶען וְיָרַשְׁתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט יַרְשֶׁנֶען אֶת דָאס גוּטֶע לַאנְד אֲשֶׁר וָואס גָאט הָאט גִישְׁווָארִין צוּ דַיינֶע עֶלְטֶערִין עֶר זָאל דָאס דִיר גֶעבִּין: (יט) לַהֲדוֹף אֶת כָּל אוֹיְבֶיךָ צוּ פָאר שְׁטוֹיסֶען אַלֶע דַיינֶע פֵיינְט מִפָּנֶיךָ פוּן פָאר דִיר כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִויא גָאט הָאט גִירֶעט: (כ) כִּי יִשְׁאָלְךָ בִּנְךָ מָחָר וֶוען דַיין זוּהְן וֶועט דִיךְ פְרֶעגִין מָארְגִין כְּלוֹמַר אִין אַ לַאנְגֶע צַייט אַרוּם לֵאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגִין מָה הָעֵדוֹת וָואס זֶענֶען דִי בַּצֵייגֶענִישׁ וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אוּנ דִי גִיזֶעץ אוּנ דִי דִינִים אֲשֶׁר וָואס אוּנְזֶער גָאט הָאט אַייךְ גִיבָּאטִין: (כא) וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ זָאלְסְטוּ זָאגִין צוּא דַיין זוּהְן עֲבָדִים מִיר זֶענֶען גִיוֶוען קְנֶעכְט צוּא

תחנוני משה

בֶּענְטְשִׁין, מֹשֶׁה הָאט אָנְגֶעהוֹיבִּין בֶּענְטְשִׁין יֶעדֶר שֵׁבֶט בַּזוּנְדֶר ווִי עֶר הָאט גִיזֶעהְן אַז עֶר הָאט שׁוֹין וֵוייניג צַייט צוּ לֶעבִּין הָאט עֶר שׁוֹין גִיבֶּענְטְשְׁט אַלֶע שְׁבָטִים צוּ זַאמֶען מִיט אֵיין בְּרָכָה נָאכְדֶעם הָאט מֶען גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶס אִיז שׁוֹין גֶעקוּמֶען דִי צַייט וָואס דוּ דַארְפְסְט אַוֶועק גֵיין פוּן דֶער וֶועלְט הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין אִיךְ הָאבּ אַייךְ פִיל מְצַעֵר גִיוֶוען וֶועגִין תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת אִיךְ בֶּעט אַייךְ אִיר זָאלְט מִיר מוֹחֵל זַיין, הָאבִּין דִי יוּדִין גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, רַבֵּינוּ מִיר זֶענֶען דִיר מוֹחֵל. דִי יוּדִין הָאבִּין גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, רַבֵּינוּ מִיר הָאבִּין דִיךְ פִיל דֶערְצֶערְינְט זַיי דוּ אוּנְז אוֹיךְ מוֹחֵל הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין אִיךְ בִּין אַייךְ מוֹחֵל. נָאכְדֶעם הָאט מֶען גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶס אִיז שׁוֹין גֶעקוּמֶען דִי רֶגַע וָואס דוּ דַארְפְסְט אַוֶועק גֵיין פוּן דֶער וֶועלְט הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט גֶעלוֹיבְּט אִיז דֶער נָאמֶען פוּן הקב"ה וָואס עֶר לֶעבְּט אֵייבִּיג אוּנ צוּ דִי יוּדִין הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט אִיךְ בֶּעט אַייךְ אַז אִיר וֶועט אַרַיין גֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זָאלְט אִיר גִידֵיינְקֶען מִיךְ אוּנ מַיינֶע בֵּיינֶער אוּנ אִיר זָאלְט זָאגִין

משלי חכמים

הקב"ה בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, הָאט עֶר גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין זַיי זָאלִין אוֹיךְ זָאגִין בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, נָאר פַאר וָואס זָאגְט מֶען בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד אִין דֶער שְׁטִיל. הָאט רַב אַסִי גִיזָאגְט לְמָשָׁל אֵיינֶער הָאט גֶעגַנְבֶת בַּיי דֶעם מֶלֶךְ אִין שְׁטוּב אַ טַייעֶרֶע צִירוּנְג אוּנ הָאט דָאס גֶעבְּרֵיינְגְט צוּ זַיין ווַייבּ אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּ אִיהר דֶעם צִירוּנְג זָאלְסְטוּ נָאר אָנְטָאהְן אִין שְׁטוּב וָוען קֵיינֶער וֶועט נִיט זֶעהְן, דָאס זֶעלְבִּיגֶע הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ דִי יוּדִין ווַייל דֶעם לוֹיבּ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד הָאבּ אִיךְ גֶעגַנְבֶת פוּן דִי מַלְאָכִים דְרִיבֶּער זָאלְט אִיהר דָאס זָאגִין אִין דֶער שְׁטִיל דִי מַלְאָכִים זָאלִין נִיט הֶערִין, אָבֶּער יוֹם כִּפּוּר וָואס מִיר זֶענֶען בַּיין פוּן עֲבֵירוֹת ווִיא מַלְאָכִים הָאבִּין מִיר נִיט מוֹרָא פַאר זַייא צוּ זָאגִין בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה: כב וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתֹת וּמֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים | בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: כג וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ: כד וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה: כה וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־

מִמִּצְרַיִם בִּידָא תַקִּיפָא: כב וִיהַב יְיָ אָתִין וּמוֹפְתִין רַבְרְבִין וּבִישִׁין בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ לְעֵינָנָא: כג וְיָתַנָא אַפֵּיק מִתַּמָּן בְּדִיל לְאַעָלָא יָתַנָא לְמִתַּן לַנָא יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתַנָא: כד וּפַקְדַנָא יְיָ לְמֶעְבַּד יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהַנָא דְּיֵיטַב לַנָא כָּל יוֹמַיָּא לְקַיָּמוּתַנָא כְּיוֹמָא הָדֵין: כה וּזְכוּתָא תְּהֵי לַנָא אֲרֵי נִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל תַּפְקֵידְתָּא הָדָא

פירוש ע"פ ק"ש

בעולם, וכל השגחתו הוא רק עליך, וכן היא האמת כי הקב"ה משגיח על כל אחד ואחד. בפרט כאלו היה הוא לבדו בעולם, ואין אדם נוגע במוכן להבירו אפי' כמלא נימא, וכל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, כמ"ש חז"ל וצדיק יסוד עולם אפי' על צדיק אחד העולם עומד, ואין יכול שום אדם לספור עצמו מעבודת ה', ואין לו רשות לומר כי הגאולות יעשה ע"י אחרים כי כל אחד הוא כעולם מלא, וד"ל כי אין להאריך יותר:

ליקוטים על התורה

(כד) וַיְצַוֵּנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים וגו'. אז מיר זעהן מענטשין טוהען זאכין וואס ניט אלע מענטשין טוהען אזוי אדער מענטשין זענען אפגעהיט פון צו טאהן אזעלכע זאכין וואס אנדערע מענטשין טוהען יוא, קען זיין איינס פון די ביידע זאכין אדער עס איז אויף זייא אגזרה פון אמלך זיי זאלין אזוי טאהן, אדער עס איז אויף זיי אגזרה פון אדאקטאר, אויב עס איז אגזרה פון אמלך קען זיין אז דער מלך מיינט דיא גזרה פון זיין טובה וועגין, און אויב עס איז אגזרה פון אדאקטאר איז דאס פון זייער טובה וועגין, ואגם די תורה די חקים און אלע מצות וואס הקב"ה האט אונז געבאטין מער פון אלע פעלקער דאס איז פון אונזער טובה וועגין דאס איז אמעדעצין פאר אונזערע נשמות זייא זאלין האבין עולם הבא און פאר אונזערע גופים מיר זאלין בלייבען וואהנען אין אונזער לאנד אויף אייביג, און מיר זאלין ניט מיינען אזוי וויא דער קראנקער בצאהלט דעם דאקטאר פאר דעם מעדעצין וואס ער האט אים פארשריבען, אבער דער דאקטאר בצאהלט ניט דעם קראנקען פאר וואס ער היט צו טאהן ווי ער האט איהם געבאטין, אזוי וועלין מיר ניט האבין שכר פאר די תורה און מצות וואס מיר היטען ווייל דאס איז אונזער לעבין. דריבער זאגט דער פסוק וצדקה תהיה לנו וגו' הקב"ה וועט אונז רעכענען גלייך ווי מיר וואלטין אים געטאהן אטובה מיט די תורה און מצות וואס מיר היטען צו טאהן, און פאר דעם קוטם מען זאל אונז געבין שכר אויף ביידע וועלטין אויף עולם הזה און עולם הבא:

פירוש לתורת אלהים

פרעה אין מצרים ויוציאנו יי און נאט האט אונז ארויס גיצויגען אונז פון מצרים ביד חזקה מיט אשטארקין כח: (כב) ויתן יי און גאט האט גיגעבען אותות ומופתים גדולים צייכען און גרויסע וואונדער ורעים און שלעכטע במצרים אין מצרים בפרעה אין פרעה און אין זיין גאנץ הויז געזינד לעינינו פאר אונזערע אויגען: (כג) ואותנו הוציא משם און אונז האט ער פון דארטין ארויס גיצויגען למען פון וועגין צו ברענגען אונז לתת צו געבין אונז דאס לאנד אשר וואס ער האט גישווארין צוא אונזערע עלטערין ער זאל דאס אונז געבין: (כד) ויצונו יי און גאט האט אונז גיבאטין לעשות צו טאהן אלע די גיזעצען ליראה צו פארכטין זיך פאר אונזער גאט לטוב עס זאל אונז גוט זיין אלע טעג להיותינו צוא לאזין לעבען אונז כהיום הזה אזוי ווי היינטיגען טאג: (כה) וצדקה תהיה לנו און עס וועט אונז זיין גירעכונט אצדקה

תחנוני משה

נייע צו דעם זוהן פון עמרם וואס ער איז גילאפין פאר אונז ווי אפערד און זיינע בייגער זענען גיפאלין אין דער מדבר, נאכדעם האט מען גיזאגט צו משה דו האסט נאך צו לעבען אהאלבע רגע האט משה גענומען זיינע ביידע הענד און האט

כל־המצוה הזאת לפני יהוה
אלהינו כאשר צונו: ס ז שביעי א כי
יביאך יהוה אלהיך אל־הארץ
אשר־אתה בא־שמה לרשתה
ונשל גוים־רבים ׀ מפניך החתי
והגרגשי והאמרי והכנעני והפרזי
והחוי והיבוסי שבעה גוים רבים
ועצומים ממך: ב ונתנם יהוה אלהיך
לפניך והכיתם החרם תחרים אתם
לא־תכרת להם ברית ולא תחנם:

קדם יי אלהנא כמא די
פקדנא: א ארי יעלינך
יי אלהך לארעא די את
עליל לתמן למירתה
ויתרך עממין סגיאין
מן קדמך חתאי
וגרגשאי ואמוראי
וכנענאי ופריזאי וחואי
ויבוסאי שבעא עממין
סגיאין ותקיפין מנך:
ב וימסרינון יי אלהך
קדמך ותמחינון גמירא
תגמר יתהון לא תגזר
להון קים ולא תרחם

ת"א לא תחנם. ע"ז לב:

בעל הטורים

ופנה: (כה) המצוה הזאת לפני ה' אלהינו. מלמד שמצות באות
ומעידות לפני ה'. ופ"א דלפני כפולה, לומר שנכנסות לפני
ולפנים: כאשר צונו. כי יביאך בשכר המצות: (א) ונשל. ג',

רשב"ם

כחרב לשונם: (א) ונשל. והשליך, כל דבר הנעקר
ממקום שהוא אדוק וקבוע בו, וכן כי ישל זיתך, ונשל

דין, ואידך ונשל ה' אלהיך את הגוים האל מפניך, ונשל הברזל מן העץ. אלמלא חטאו ישראל לא היו צריכין לכלי זיין, וזהו ונשל

רש"י

מחר שהוא אחר זמן: (א) ונשל. לשון השלכה והתזה וכן (דברים יט) ונשל הברזל: (ב) ולא תחנם. (ע"ז כב) לא

פירוש לתורת אלהים

כלומר מיר וועלין דער פאר האבין שכר כי אז
מיר וועלין היטען צו טאהן את אלע די מצות לפני
פאר אונזער גאט כאשר צונו אזוי וויא ער האט
גיבאטין אונז: (א) כי יביאך יי אלהיך אז גאט דיין
גאט וועט דיך ברענגען אל הארץ צו דעם לאנד אשר
וואס דוא קומסט אהין ירשען זיא ונשל אונ ער
וועט פאר טרייבין גוים פיל פעלקער פאר דיר החתי
דעם חתי והגרגשי אונ דעם גרגשי והאמורי אונ דעם
אמורי והכנעני אונ דעם כנעני והפרזי אונ דעם

פריזי והחוי אונ דעם חוי והיבוסי אונ דעם יבוסי
שבעה גוים רבים ועצומים ממך זיבען פעלקער גרעסערע
אונ שטארקערע פון דיר: (ב) ונתנם אונ גאט וועט
געבין זייא פאר דיר והכיתם אונ דוא וועסט שלאגין
זייא החרם תחרים אותם דוא זאלסט זייא פארוויסטין
לא תכרות דוא זאלסט מיט זיי ניט כורת ברית זיין
ולא תחנם אונ דוא זאלסט דיך איבער זיי ניט דער
בארימען אדער ולא תחנם דו זאלסט זיי ניט געבין
קיין רוהונג כלומר דוא זאלסט די זיבען אומות

תחנוני משה

זיי געלייגט אויף זיין הארץ אונ האט גיזאגט צו די יודין
זעהט דעם סוף פון מענטשין האבין די יודין גיזאגט די הענד
וואס האבין גענומען די תורה פון הקב"ה זאלין ליגען אין קבר

אין די רגע האט הקב"ה ארויס גענומען די נשמה פון משה,
כביכול אזוי ווי איינער קושט זיך מיט זיין חבר אונ וויל אים
בהעפטין צו זיך אזוי האט הקב"ה בהעפט די נשמה פון משה

מצות השם

(ג) [תכה] (עשה קעט) לשרוג ולאבד את השבעה עממים
שהיו מחזיקין בא"י קודם שנכבשה והם הכנעני וגו', שנא'
החרם תחרים אותם:

(סס) [תכו] (לאו כמז) שלא לחמול על שבעה עממין האלו ולא
ליפות ולספר בשבח ומן שום דבר ממה שמיוחד להם, שנאמר
ולא תחנם:

החרם תחרים אותם וגו' ודאס איז אמצות עשה) ווען די יודין
זענען אריין געקומען אין ארץ ישראל מיט יהושע בן
נון איז אויף זיי געווען אמצוה זיי זאלין פארלענדין אלע זיבען
פעלקער וואס האבין דאמאלס געוואהנט אין דעם לאנד ודעם

כנעני אמורי חתי חוי יבוסי. גרגשי איז אנטלאפין פון לאנד:
ולא תחנם ודאס איז אמצות לא תעשה) ווען ארץ ישראל איז
גיווען די לאנד פון די יודין האבין זיי ניט גיטארט לאזין
וואהנען די פעלקער אין זייער לאנד מען האט ניט גיטארט
פארקויפין אונ ניט פרדינגען אשטוב אונ ניט אפעלד צו איינעם
פון די פעלקער, אונ מען האט ניט גיטארט אויף זיי רחמנות
האבין אונ ניט אריין ברענגען אין הארצין זייער שיינקייט און
אויך ניט זייער חן:

ג וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן
לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ׃ ד כִּי־
יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה
בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר׃ ה כִּי־אִם־כֹּה
תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ
וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם
תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ׃
ו כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּךָ בָּחַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ
לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־

עֲלֵיהוֹן׃ ג וְלָא תִתְחַתַּן
בְּהוֹן בְּרַתָּךְ לָא תִתֵּן
לִבְרֵיהּ וּבְרַתֵּיהּ לָא
תִסַּב לִבְרָךְ׃ ד אֲרֵי
יַטְעֵין יָת בְּרָךְ מִבָּתַר
פּוּלְחָנִי וְיִפְלְחוּן לְטַעֲוַת
עַמְמַיָּא וְיִתְקַף רוּגְזָא
דַיְיָ בְּכוֹן וִישֵׁיצֵינָךְ
בִּפְרִיעַ׃ ה אֱלָהֵין כְּדֵין
תַּעְבְּדוּן לְהוֹן אֱגוֹרֵיהוֹן
תְּתָרְעוּן וְקָמָתְהוֹן
תְּתַבְּרוּן וַאֲשֵׁירֵיהוֹן
תְּקוֹצְצוּן וְצַלְמֵיהוֹן
תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא׃ ו אֲרֵי
עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ בָּךְ אִתְרְעֵי יְיָ
אֱלָהָךְ לְמֶהֱוֵי לֵיהּ לְעַם
חֲבִיב מִכֹּל עַמְמַיָּא דִּי

ת"א ולא תתחתן. יבמות עז קידושין סח ע"ז לו: כי יסיר את. יבמות סג קידושין סח ע"ז לו: ואשריהם. סוטה ט ע"ז מט סט:
רשב"ם הברזל מן העץ: (ה) כי אם כה תעשו להם. תגדעון. גיד"ע

שפתי חכמים

חירה, כא"ס: ם לפי פשט זה קשה סל"ל בנו"ן כיון פסוק לי חן א": הל"ל תחיבם מלא ו"ו, לכך פירש ד"א לא תתן להם חנייה כלומר אף אם לא תכרות אתו ברית והאמר ללבכן יהיה לי למס עובד. לכן אמר ולא תחן להם שום חנייה כמולם בארץ. ולפסם שהלון קשה לא הל"ל אלא לא תחנם שאינו רשאי ליתן לו חנייה וכ"ש שאין לכרות עמו ברית, ל"ל גם לטעם רשבון: י ר"ל

רש"י

תתן להם חן אסור לו לאדם לומר כמה נאה כותי זה (יבמו' י) ם דבר אחר לא תתן להם חנייה בארץ: (ד) כי יסיר את בנך מאחרי. (קידושין סח) בנו של כותי כשישא את בתך יסיר את בנך אשר תלד לו בתך מאחרי למדנו שבן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך י אבל בן בנך הבא מן הכותי' אינו קרוי בנך אלא בנה שהרי לא נא' על בתו לא תקח כי תסור את בנך מאחרי אלא כי יסיר את בנך וגו': (ה) מזבחותיהם. של בנין: מצבותם. אבן אחת: ואשירהם. אילנות שעובדין אותן: ופסיליהם. צלמים:

פירוש לתורת אלהים

ניט לאזען וואהנען אין לאנד: (ג) וְלֹא תִתְחַתֵּן אונ דוא זאלסט דיך מיט זיי ניט מְחַתֵּן זיין בִּתְּךָ דיין טאכטער זאלסטו ניט געבען צוא זיין זוהן פאר אַווייב וּבִתּוֹ אונ זיין טאכטער זאלסטו ניט נעמען צוא דיין זוהן פאר אַווייב: (ד) כִּי יָסִיר ווארום ער וועט מאכין אפ קערין דיין זוהן פון מיר כלומר דער זוהן פון דעם עובד כוכבים אז ער וועט נעמען דיין טאכטער פאר אַווייב וועט ער מאכין אפ קערין פון מיר דיין זוהן וואס עס וועט געבוירין ווערין פון דיין טאכטער וְעָבְדוּ אונ זייא וועלין דינען פרעמדע אפ געטער וְחָרָה אונ עס וועט ברענען דער צארין פון גאט וְהִשְׁמִידְךָ אונ ער וועט דיך פערשווינדט פאר טיליגען: (ה) כִּי אִם נאר דוא זאלסט צו זיי אזוי טאן מִזְבְּחֹתֵיהֶם זייערע מִזְבְּחוֹת זאלט איהר צו שטוסין וּמַצֵּבֹתָם אונ זייערע מצבות זאלט איהר צו ברעכין וַאֲשֵׁירֵהֶם אונ זייערע לינדען ביימער וואס זייא דינען צו זייא זאלט איהר פאר שניידען וּפְסִילֵיהֶם אונ זייערע בילדער זאלט איהר פאר ברענען אין פייער: (ו) כִּי ווארום דוא ביזט אהייליג פאלק לַיי אֱלֹהֶיךָ צו גאט דיין גאט בְּךָ אין דיר האט גאט דיין גאט אויס דער וויילט לִהְיוֹת צו זיין צו אים צו אנגעליבט פאלק מִכֹּל הָעַמִּים פון אלע

תחנוני משה

צו זיך אונ ביי זיין קבורה האט זיך קיינער בשעפטיגט ניט די יודין אונ ניט מלאכים נאר הקב"ה אליין, אונ פאר וואס איז משה בגראבין געווארין אין חוצה לארץ ווען עס וועט קומען די צייט פון תחיית המתים זאלין אלע מתים וואס זענען

מצות השם

(ג) [תכז] (לאו רעח) שלא להתחתן בכנענים, שנאמר לא תתחתן בם: ולא תתחתן בם וגו'. דאס איז אמצוה לא תעשה דיא יודין האבין ניט געטארט זיך מתחתן זיין מיט די זיבען פעלקר:

פְּנֵי הָאֲדָמָה: ז לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים: ח כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד

עַל אַפֵּי אַרְעָא: ז לָא מִדְּסַגִּיאִין אַתּוּן מִכָּל עַמְמַיָּא צְבֵי יְיָ בְּכוֹן וְאִתְרְעִי בְכוֹן אֲרֵי אַתּוּן זְעִירִין מִכָּל עַמְמַיָּא: ח אֲרֵי מִדְּרָחֵם יְיָ יָתְכוֹן וּמִדְּנָטַר יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתְכוֹן אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא תַקִּיפָא וּפַרְקָךְ מִבֵּית עַבְדוּתָא מִידָא דְפַרְעֹה מַלְכָּא

ת״א לא מרבכם. חולין פט:

בעל הטורים

גוים ונפל בכרזל: (ז) לא מרבכם. ר״ל חסר, לומר לא מרבכום שככם שאתם ממעיטים עלמכם: כי אתם המעט. ס׳ מעט. כ״ו משפחות כפרשת פנחס וה׳ בלוים הרי ס״ה, ובשפלך עמהם ס׳ בנות ללפסד יפיו שבעים:

רשב״ם

גירוע נופל באילן: (ז) לא מרבכם מכל העמים, אנש״ לב״ב יבינ״ו ויתמה״ו. וכי משה רבינו היה סבור שישראל היו טועים בזה הדבר שיהיו מרובים מכל האומות שבעולם שהוצרך לאמר לא מרבכם. ועוד שאמר חשק ה׳ בכם. וכי בשביל שהם מרובים יאהב ה׳ אותם. אלא כך פירושו לפי שאמר למעלה ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו׳ שבעה גוים רבים ועצומים ממך. ושמא תאמרו אנו מרובים מאוהן שבע עממים ובעוצם ידינו נגרש אותם, לא מרובים אתם בכל אותן שבעה עממים, ולא מרובכם חשק ה׳ בכם לבער אותם אלא אתם המעט מכל אותם עממים, אלא

רש״י

(ז) לא מרבכם. כפשוטו. ומדרשו לפי שאין אתם מגדילים עלמכם כשאני משפיע לכם טובה לפיכך חשקתי בכם: כי אתם המעט. הממעטין עלמכם כגון אברהם שאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר וכגון משה ואהרן שאמרו (שמות טז) ונחנו מה לא כנבוכדנצר שאמר (ישעיה יד) אדמה לעליון וסנחריב אמר (שם לו) מי בכל אלהי הארצות וחירם אמר (יחזקאל כח) אני מושב אלהים ישבתי: כי אתם המעט, הרי כי משמש בלשון דהא: (ח) כי מאהבת ה׳. הרי כי משמש בלשון אלא לא מרובכם חשק ה׳ בכם אלא מאהבת ה׳ אתכם: ומשמרו את השבועה.

שפתי חכמים

מה דכתיב כי יסיר את בנך דמשמע נתינת טעם הוא אדלעיל קאי וקאי אתחתנן וקאמר כאן בכל אלו זכות אבות ולא בזכותכם... אבל אתם ולא שמעתם כפי הנראה... ויהיו ויהיו ויאכלו כולן... אף שאר כל שמן ומנעל כל ספרם... ולפי מאי דסבירא לן דלא כן... (read: מס דכתיב כי יסיר את בנך דמשמע נתינת טעם סוא אדלעיל קאי ואמס סוא נתינת טעם ואין לומר דנתינת טעם אריפא דקרא דכתיב כהך לא תחן לבנו וא״כ הל״ל כי יסיר את בתך וגו׳ וא״ל דקאי אסיפא דקרא כדמשמע פשוטו של קרא וכתו לא תקח לבנך ולכך כתיב כי יסיר את בנך זה אינו דהא כתיב כי יסיר ואי קאי אסיפא הל״ל כי תסיר ל׳ נקבה אלא כנו של כותי כו׳ כלומר ויסירנו הכותי מאחרי אבל בן בנך הבא מן)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) לא מרבכם. רשב״ם היה מחבר זה הפסוק והפסוק הראשון דוחיה ומפרש הכי לא מרבכם חשק ה׳ בכם כ״א מאהבת ה׳ אתכם ומשמרו את השבועה. וא״ת כיון שלא חשק בנו כי אם מכח תוקף השבועה א״כ למה נטרח לקיים מלותיו. לכך כתיב וידעת כי ה׳ אלהיך הוא האלהים הנאמן וגו׳ שומר הברית ממתין ברית השבועה והחסד עד שימלא חוטאיו ובועלי מלותיו לאלף דור כלומר עד אלף דור הוא ממתין עד שימלא דור כשר שועלי המלות לקבל שכר השבועה אשר נשבע לאבותינו:

פירוש לתורת אלהים

פעלקער וואס זייא זענען אויף דער ערד: (ז) לא מרבכם נים חייל איר זענט מעהר פון אלע פעלקער חשק האט גאט אין אייך געלוסט ויבחר אונ האט אייך אויס דער ווייל כי אתם המעט ווארום איהר זייט וויינעגער מכל העמים פון אלע פעלקער דער מדרש שרייבט אזוי איז דער פשט לא מרבכם ווייל איהר מאכט זיך נים גרוים אז איך גיב אייך טובות דרום האט גאט אין אייך געגלוסט כי אתם המעט ווארום איהר מאכט זיך קליין אברהם האט געזאגט ואנכי עפר ואפר איך בין ערד אונ אש אונ משה אונ אהרן האבין געזאגט ונחנו מה וואס זענען מיר חשוב אבער די אומות עובדי כוכבים ומזלות אז גאט טוהט זיי טובות מאכין זיי זיך דער מיט גרוים נבוכדנצר האט געזאגט אדמה לעליון איך וועל זיין גלייך צוא דעם אייבערשטען אונ אנדערע מלכים זיין גלייכען האבין זיך אויך גרוים גימאכט אזוי ווי אין רש״י שטייט: (ח) כי מאהבת יי אתכם נאר ווייל גאט האט אייך ליב ומשמרו אונ ער וויל היטען דיא שבועה אשר נשבע לאבותיכם וואס ער האט געשווארין צו אייערע עלטערין הוציא יי אתכם דרום האט גאט אייך אויס גיצויגן ביד חזקה מיט דער שטארקער האנד ויפדך אונ ער האט אויס גלייזט

תחנוני משה

בגראבין אין חוצה לארץ לעבעדיג ווערין מיט משה צו זאמען אין דעם זכות פון משה, זיבען טאג אין אדר איז משה געשטארבין אונ זיבען טאג אין אדר איז משה געבארין געווארין זכותו יגן עלינו בב״א:

פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם׃ מפטיר ט וְיָדַעְתָּ
כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים
הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד
לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר׃
י וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ
לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יְשַׁלֶּם־
לוֹ׃ יא וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־

ת"א ולשמרי. סוטה ח: ומשלם. עירובין כב: לא יאחר. שם:

•מצותיו קרי

דְמִצְרָיִם׃ ט וְתִידַע אֲרֵי
יְיָ אֱלָהָךְ הוּא אֱלָהִים
אֱלָהָא מְהֵימְנָא נָטַר
קְיָמָא וְחִסְדָּא לְרָחֲמוֹהִי
וּלְנָטְרֵי פִּקּוֹדוֹהִי לְאַלְפֵי
דָרִין׃ י וּמְשַׁלֵּם לְסָנְאוֹהִי
טָבְוָן דְּאִנּוּן עָבְדִין
קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן
לְאוֹבָדֵיהוֹן לָא מְאַחַר
עוֹבַד טָב לְסָנְאוֹהִי
טָבְוָן דְּאִנּוּן עָבְדִין
קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן מְשַׁלֵּם
לְהוֹן׃ יא וְתִטַּר יָת

רשב"ם

מאהבת ה' אתכם בשביל שבועתו לאבותיכם, ונשל אותם מפניך: (ט) וידעת כי ה' אלהיך וגו'. כלומר ושמא תאמרו הואיל ונשבע לאבותינו להת לנו את הארץ למה הוצרכנו לשמור מצותיו כי יעשה מה שהבטיח מכל מקום. על זאת אני משיב לכם כי אם לא תשמרו מצותיו לא תירשו את הארץ והוא לא יעבור על שבועתו כי זו היא מדותיו שומר וממתין את הברית והחסד שנשבע לאבות לקיים מה שהבטיחן עד אלף דור לאותו דור שיהיו אוהביו ושומרי מצותיו. וזהו שאמר לפנינו ומסיים את דבריו והיה עקב תשמעון וגו' ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד. לך ישמרנה ולא ימתין עד אלף דור: (י) ומשלם לשונאיו אל פניו. גמול חטאתיו אל פניו בחייו לו ולבניו עד דור רביעי וזהו לא יאחר או בחייו או עד רבעים וזהו פשוטו. וזו היא מדה טובה מרובה ממדת פורענות, שעל החטאים לא יענש מרביעי ואילך אבל גמול החסדים אע"פ שחוטאין מאה דורות צדיק אחד תעמוד צדקתו אף לדור אחרון של אלף דור שימצא תמים: (יא) ושמרת. כמו שפירשתי לך טעמו של דבר: היום לעשותם. באגדת ילמדנו בענין כי מי גוי גדול אמר רבי אושעיא מי כאומה זאת שיודעת אופיא של אלהית יודעים מה הוא מבקש מהם והם עושים יודעים היאך הוא מחבבם וכו', פי' הערוך אופיא דעתו. תוספ"ת בשוחר טוב למנצח בנגינות, אמר רבי זעירי אדם יש לו בן בית פעם ראשונה נכנס אצלו ומושיבו על המטה שנייה על הכסא שלישית על ספסל רביעית אומר כמת פלוני דוחק עלי ומטריחני, אבל הקב"ה כל ישראל דוחקין אותו בתפלה והוא שומע ושמח לכך נאמר מי

שפתי חכמים

סכותיה אינו קרוי בנך ומש"ה לא הקפידה הסורה עליו מפני שכבר מוסר סוה: כ בסמ"ם כזה אין שימושו במקום מן כמנהגו ברוב כא וכמות כך סוה מ"ם הסיבה: ל כלומר העושין מיראה לאלף דור והעושין מאהבה אלפים דור ומע"ם דהכא נמי כתיב לאוהביו לפני שומרי מצותיו די"ל לאוהביו מוסב אדלעיל מיניה אשומר הברית והחסד ולשומרי מצותיו קאי אמה דכתיב אחריו וכן לעיל נמי דכתיב לאלפים וכתיב נמי לשומרי מצותיו אף התם י"ל לאוהביו מוסב אדלעיל מיניה דסייכו מה שכתב לפניו לאלפים ולשומרי מצותיו קאי אמה שכתב אחריו לאלף דור כמו הכא: מ דמ"כ קשיא ליתא לסיפא דקרא מתמע דאף לשונאיו

רש"י

מחמת שמרו ב את השבועה: (ט) לאלף דור. ולהלן הוא אומר (דברים ה) לאלפים כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו העושין מיראה הוא אומר לאלף ל ולהלן שהוא סמוך אצל לאוהביו העושין מאהבה שסכרם יותר גדול הוא אומר לאלפים: לאוהביו. אלו העושין מאהבה: ולשומרי מצותיו. אלו העושין מיראה: (י) ומשלם לשנאיו אל פניו. בחייו משלם לו גמולו הטוב מ כדי להאבידו מן

דעת זקנים מבעלי ההוספות

(י) ומשלם לשונאיו אל פניו. כלומר לאותם שהם שונאיו מיד משלם להם גמול מעשה ידיהם ולא יאחר לשונאו לכן ושמרת את המקים וגו' והיה עקב תשמעון כלומר אם תעשה כן ושמרתם ושמר ה' אלהיך לך מיד את הברית ואת החסד ולא ימתין לאלף דור אלא לך ישלם זה הגמול הטוב כי הראשון לשמוע הצלות יהיה זכיו ונשכר:

פירוש לתורת אלהים

דיך פון דעם ארט וואס איהר זענט דארטין קנעכט גיוועזן מיד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם פון דער האנד פון פַּרְעֹה דער מֶלֶךְ פון מִצְרַיִם: (ט) וְיָדַעְתָּ אונ דוא זאלסט וויסען כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אז גאט דיין גאט הוּא הָאֱלֹהִים ער איז דער רעכטער גאט הָאֵל הַנֶּאֱמָן ער איז אבאגלייבטער גאט שׁוֹמֵר הַבְּרִית ער היט דעם ברית אונ דעם גינאד צו די מענטשין וואס ליבען איהם וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו אונ צו דיא וואס היטען זייגע מִצְוֹת לְאֶלֶף דּוֹר ביז טויזענד דורות: (י) וּמְשַׁלֵּם אונ ער בצאלט צוא זיינע פיינט פאר זיין לעבען כְּלוֹמַר ער בצאלט דעם רשע זיין שׂכר פון דיא מצות אויף דער וועלט לְהַאֲבִידוֹ כְּדֵי ער זאל איהם מאכין פארלירען פון עולם הבא לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ ער פארשפעטיגט ניט צו זיין פיינד זיין שׂכר פון די גוטע מַעֲשִׂים צו בצאהלין אֶל פָּנָיו יְשַׁלֶּם לוֹ פאר זיין לעבין בצאלט גאט ב"ה איהם: (יא) וְשָׁמַרְתָּ אונ דוא

תַּפְקְדָתָא וְיָת קְיָמַיָא וְיָת דִינַיָא דִי אֲנָא מְפַקֵד לָךְ יוֹמָא דֵין לְמֶעְבְּדְהוֹן׃

ת"א אנכי מלוך . שם ע"ז כד :

הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם׃ פ פ פ

קי"ח. עזיא"ל סימן : ומפטירין נחמו נחמו עמי ביעטיס סימן מ.

רשב"ם

כה' אלהינו בכל קראנו אליו. א"ר יצחק בשם ר' יהודה עבודת כוכבים נראית קרובה שנאמר ישאהו על כתף יסבלוהו והיא רחוקה לבסוף אף יצעק אליו ולא יענה. אבל הקב"ה נראה רחוק כד"א מן הארץ עד לרקיע חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע וכו' ואדם נכנס לבית הכנסת וליחש והקב"ה שומע תפלתו הה"ד בכל קראנו אליו. בילמדנו פרשת אם שכר תשכרון. רמ"ח תיבות יש בק"ש שמשמרת רמ"ח איברים. ועוד בילמדנו ובפסיקתא דשזר או כשב משל למלך ששלח פרוזדוגמא שלו למדינה נטלוה ועמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראו אותה באימה וברתת ובזיע. כך אמר הקב"ה לישראל ק"ש פרוזדוגמא שלי. וכן בפסיקתא דבחדש השלישי אל יהיו דברי אגדה של תורה בעיניך כפ־וזדוגמא ישנה, פי' הערוך פרוזד גמא אגרת. ול"נ שהיא פקידה וציווי בכתב [בעפעה"ל]:

חסלת פרשת ואתחנן

רש"י

בעולם הבא: (יא) היום לעשותם. ולמחר לעולם ג הבא ליטול שכרם:

חסלת פרשת ואתחנן

שפתי חכמים

משלם גמולם הטוב והיינו כסיפא להאבידו: ג פי' שמלת היום דביק עם לעשותם לא עם מצוך דלפיכ מיהם כי לא היה הציווי היום:

פירוש לתורת אלהים

זָאלְסְט הִיטֶען דִי גְּבָאט וְאֶת אוּנ דִי גִיזֶעץ אוּנ דִי דִינִים אֲשֶׁר וָואס אִיךְ גֶעבִּיט דִיר הַיינְט צוּ טָאן זַיי. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹי אִיז דֶער פְּשַׁט הַיּוֹם הַיינְט דָאס מֵיינְט מֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט זָאלְט אִיהר טָאן דִיא מִצְוֹת אוּנ מָארְגִין דָאס מֵיינְט מֶען לְעוֹלָם הַבָּא וֶועט אִיהר גֶעמֶען דֶעם גוּטֶען שְׂכַר פוּן דִי מִצְוֹת׃

נחמת ישעיה — הפטרת ואתחנן

א נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם׃ ב דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַםִ וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה

נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם. דער ילקוט זאגט רבי ברכיה האט געזאגט פון רבי לוי'ס וועגען למשל איינער האט געהאט א ווייג־גארטען האט ער געגעבען דעם ווייגגארטען צוא אַרִיס נאמענטליך וואס זאל אכטונג געבען אויף דעם ווייגגארטען ווען דער ווייגגארטען האט ארויס געגעבען גוטע ווייגטרויבען אונ גוטע וויין פלעגט דר בעל הבית זאגען מיין ווייגגארטען גיט ארויס גוטע וויין אונ ווען דיא וויין איז געווען שלעכט פלעגט דר בעל הבית זאגען ווי שלעכט איז די וויין פון דעם ארים, האט דר ארים געזאגט צום בעל הבית אז די וויין איז גוט איז דער ווייגגארטען מיט די וויין דייגע, אונ אז די וויין איז שלעכט זענען זיי מיינע, סיי דער וויין איז גוט אונ סיי ער איז שלעכט איז ער אלץ דיין וויין. ביי הקב"ה מיט די יודין איז אויך אזוי געווען אין אנהייב ווען הקב"ה האט געשיקט משה צו פרעה האט הקב"ה געזאגט צו משה גיי צו פרעה אונ נעם ארויס מיין פאלק פון מצרים אונ ווען די יודין האבען געמאכט דעם עגל האט הקב"ה געזאגט צו משה גידער אראפ פון בארג וואָרום דיין פאלק האט געזינדיגט האט משה גיזאגט צו הקב"ה ווען די יודין זינדיגען זענען זיי מיין פאלק אונ ווען זיי זענען פרום זענען זיי דיין פאלק, סיי זיי זענען פרום אונ סיי זיי זינדיגען זענען זיי אלץ דיין פאלק, אונ משה איז ניט אראפ געגאנגען פון בארג ביז הקב"ה האט גערופין די יודין זיי זענען מיין פאלק, ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט חרטה געהאט אויף דיא שלעכטס וואס ער האט געטראכט צו טאהן צו זיין פאלק, דריבער האט דער נביא ישעיה געזאגט צו די יודין הקב"ה האט געזאגט צו די נביאים זיי זאלען אייך טרייסטען. וואס זאל זיין דאס טרייסטונג, עמי יאמר אלהיכם, אייער גאט זאגט אויף אייך יודין איר זענט מיין פאלק אונ אז איהר זענט נאך די פאלק פון הקב"ה וועט איר געווים גיהאלפין ווערין פון הקב"ה אונ איר וועט געטרייסט ווערין, דער מדרש זאגט פאר וואס שטייט צוויי מאהל נחמו, נחמו החיים. מען זאל טרייסטען די לעבעדיגע מענטשין וואס זיי ווערין פון גלות, נחמו המתים, מען זאל טרייסטען דיא גישטארבענע, וואס זענען אין די קברים, וואָרום ווען משיח וועט קומען וועלען די מתים לעבעדיג ווערען, יאמר אלהיכם, אזוי וועט גאט זאגען ווען עס וועט קומען די צייט פון אויסלייזונג פון גלות: דברו על לב ירושלים וקראו אליה, איר זאלט ריידען אויף די הארץ פון ירושלים אונ איהר זאלט רופין צו איהר, איז דאך אקשיא פריער מוז מען דאך רופען אונ נאכדעם דארף מען צו איר ריידין, נאר דער ענין איז למשל מען האט איינעם אריין גיזעצט אין געפיינקעניס אויף צעהן

פירוש עברי טייטש

(א) נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם אייער גאט וועט זאגין צו די נביאים איר נביאים טרייסט מיין פאלק ישראל: (ב) דַּבְּרוּ רעט אויף דעם הארצין פון יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אונ רופט אונ זאגט נביאות צו איר כי דאס זיא וועט דער פילט ווערין מיט אירע מענטשין וואס זענען פאר טריבען גיוואָרין פון איהר אדער כי מלאה צבאה מיינט מען עס איז דער פילט גיוואָרין איר צייט כי נרצה עונה דען עס איז

עֲוֺנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ׃
ג קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְהוָה יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה
מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ׃ ד כָּל־גֶּיא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר וְגִבְעָה
יִשְׁפָּלוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה׃
ה וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי
יְהוָה דִּבֵּר׃ ו קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא
כָּל־הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה׃

יאהר, אונ ער איז געזעסן די גאנצע צעהן יאהר, אז עס קומט דער לעצטער טאג שטייט ער אויף פריה אונ נעמט צוזאמען זיינע אלע זאכען וואס ער האט געהאט אין דעם געפיינקעניס אונ מאהט אום זיינע קליידער. צו דער שעה וואס ער איז ארויין געקומען אין געפיינקעניס גייט ער ארויס פון געפיינקעניס, מען דארף איהם נאר ניט רופין ביי דעם נאמען ומשהו קום ארויס פון געפיינקעניס ווארום ער שטייט שוין ביי די טיר פונקט צו די צייט וואס ער דארף ארויס גיין, נאר אז ער קומט ארויס פון זיין געפיינקעניס צו זיין פאמיליע איז ער בייז אויף זיי פאר וואס זיי האבען איהם געלאזט אזוי לאנג זיצען אין געפיינקעניס אונ האבען ניט גיזעהן אים ארויס צו נעמען פאר די צייט. טווין די פאמיליע זיך פארענטפערין פאר איהם אונ' בעט אים ריידין גוטע רייד ארויס נעמען דעם כעס פון זיין הארצין אונ ווייזין איהם אז זיי האבען ניט געקענט אים ארויס נעמען פון געפיינקעניס פאר די צייט ווייל זיין זינד איז זייער גרויס געוועזן אונ די רעגירונג האט אים ניט געוואלט שיינקען, אמאהל טרעפט ביי איינעם וואס האט געדארפט זיצען צעהן יאהר אין געפיינקעניס אונ די פאמיליע האט אבער אנגעווענדעט זייער פיל קרעפטען אונ האבען איהם ארויס גענומען פון געפיינקעניס פאר די צייט דער מענטש האט זיך נאר ניט גערעכט אויף דעם נאר פלוצלונג רופט מען אים ומשהו דו ביזט פריי פון געפיינקעניס, דעם מענטש מוז מען רופין ווארום ער ווייסט דאך ניט פון זיין פרייהייט, אונ אז ער קומט אהיים צו זיין פאמיליע בעדאנקט ער זיך ביי זיי פאר זייער טובה וואס זיי האבען אים געטאן אונ זיי דארפין אים ניט טרייסטען ווארום זייא האבען דאך אים שוין געטרייסט, דאס זעלביגע זאגט דער נביא ווען זיין ביי יודין אויב די יודין וועלען זיין אין גלות ביז צו זייער צייט וואס הקב"ה האט בעשטימט אז עס ווערט קומען דער לעצטער טאג ווען מען ניט דארפען רופין די יודין זיי זאלען ארויס גיין פון גלות ווייל זיי וועלען אליין ארויס גיין נאר מען ווערט זיי דארפען טרייסטען פאר וואס זייא זענען ניט ארויס גענומען געווארען פון גלות פאר די צייט, דריבער זאגט דער נביא דברו על לב ירושלים איר זאלט ריידין צו ירושלים אזעלכע רייד וואס זאלען בערוהיגען איר הארץ, אבער אז די יודין וועלען ארויס גיין פאר זייער צייט פון גלות דארף מען זיי ניט טרייסטען נאר רופין דארף מען זיי ווייל זיי וועלען דאך ניט וויסען ווען זיי זאלען ארויס גיין פון גלות, דריבער זאגט דער נביא וקראו אליה איר זאלט זיא רופין, דער פסיקתא זאגט נחמו נחמו עמי, למשל איינער האט געהאט אווייב וואס זי איז געווען אגרויסע חכמה אונ זייער שיין אונ ער האט געהאט מיט איהר זייער שיינע קינדער אונ ער האט געהאט אשיינע שטוב מיט אשיינעם וואהנונג אונ ער האט געהאט אשיינעם ווייגגארטען צו זיין פערגעניגען אונ ער האט געהאט פיל שעפסין צו זייער פיטערונג אונ עס האט ביי דעם מענטש געטראפען דאס אומגליק זיין ווייב איז געשטארבען, זיינע קינדער זענען געפאנגען געווארען, די שטוב איז פארברענט געווארען, דער ווייגגארטען איז צוטרעטען אונ אויסגעהאקט געווארען, אלייב האט אויפגעגעסין די שעפסין, יעצט דארף מען טרייסטען געוויס דעם בעל הבית וואס ער האט פארלארען די אלע פינף זאכין, די זעלביגע פינף זאכין האט הקב"ה געהאט ביי די יודין, הקב"ה האט זיי ארויס גענומען פון מצרים

פירוש ע"ט

באוויליגט גיווארין איר זינד כלומר איר זינד איז איהר פאר געבין גיווארין כי לקחה מיד ה' דען זיא האט גינומען אבריסטונג פון גאט גלייך וויא זיא וואלט גישטראפט גיווארין צוויי מאל אזויא פיל וויא איהרע אלע זינד אדער מען מיינט זיא איז אין אמת גישטראפט גיווארין פון גאט כפלים בכל חטאתיה טאפיל אנטקעגין אלע איהרע זינד דאס איז גיוועזן איבער איהרע זינד אונ איבער די זינד פון איהרע עלטערין, זאגט ישעיהו: (ג) קול איין קול פון רוח הקודש רופט אויס אין דער מדבר אין דעם וועג פון ירושלים אונ זאגט פנו דרך ה' ראמט אויס גאטס וועג די פאר טריבענע ישראל זאלין קאנען דארטין ארויס אום קערין זיך אין ירושלים ישרו מאכט גלייך אין דעם פלאץ איין ניטראטענעם וועג פאר גאטס פאלק: (ד) כל גיא ינשא איטליכער טאל וועט דער הויבין ווערין וכל הר וגבעה ישפלו אונ אלע בערג אונ הייך וועלין גינידערט ווערין והיה אונ דער קרומער וועג וועט זיין צו איין גלייכין וועג והרכסים אונ די בערג וואס זענען נאהענט איינער ביי דעם אנדערין וועלין זיין צו איין גלייכין פלאץ: (ה) ונגלה אונ עס וועט אנטפלעקט ווערין גאטס כבוד וראו אונ אלע מענטשין וועלין זעהן דאס גאטס מויל האט גירעט די נחמות ווייל זייא זענען מקוים גיווארין, זאגט ישעיהו: (ו) קול איין קול פון גאט זאגט צוא מיר ישעיה רוף אונ זאג נביאות ואמר האט מיין רוח גיזאגט צוא אים וואס זאל איך רופין האט מיר דאס קול גיענטפערט רוף כל איטליכער מענטש איז גלייך וויא גראז איטליכער מענטש שטארבט אונ ווערט פאר שניטען פון דער וועלט גלייך ווי גראז וכל אונ גאר זיין חסד וואס ער זאגט צו טאן צו איין מענטש איז גלייך ווי דאס שפראצונג פון דעם פעלד וואס עס ווערט פאר דארט אונ פאר שניטען אונ מען קאן זיך ניט פארלאזין אויף אים ווארום עס איז ניט אין זיין האנט מקיים צוא זיין וואס ער האט צו גיזאגט דען עס קאן זיין ער זאל

ז יבש חציר נבל ציץ כי רוח יהוה נשבה
בו אכן חציר העם: ח יבש חציר נבל ציץ
ודבר אלהינו יקום לעולם: ט על הר־גבה
עלי־לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת
ירושלם הרימי אל־תיראי אמרי לערי יהודה הנה
אלהיכם: י הנה אדני יהוה בחזק יבוא וזרעו
משלה לו הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו:
יא כרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו
ישא עלות ינהל: יב מי־מדד בשעלו מים ושמים
בזרת תכן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלס
הרים וגבעות במאזנים: יג מי־תכן את־רוח

און האט זיא געברייננט צום בארג סיני און האט זיי געגעבען די תורה האט ער זיא מקדש געוועזען מיט די תורה ווי אכאן איז מקדש אנווייב ועיין בטדרשים; און די אלע דורות וואס זענען געבאהרען געוואורין פון זיא זענען גערופען געווארען ביי הקב"ה קינדער ווי משה רבינו האט געזאגט צו די יודין בנים אתם לה' אלהיכם איר זענט קינדער ביי הקב"ה; דער בית המקדש וואס איז געוועזען אין ירושלים דאס איז די שטוב פון הקב"ה און ווייל הקב"ה האט זיא געברייננט אין ארץ ישראל זענען זיי דארט געוועזען איינגעפלאנצט ווי אביין גארטין און ווייל הקב"ה האט זיי געשפייזט אין דער מדבר מיט מן און וואסער זענען זיי געוועזען ווי שעפסין וויא עס שטייט אין פסוק ובניכם יהיו רועים במדבר, אייערע קינדער וועלן זיך פיטערין אין דער מדברו און ווען דער בית המקדש איז פאר ברענט

פירוש ע"ט

שטארבין: (ז) יבש דען אזויא וויא עס ווערט פאר דארט דאס גראז און עס ווערט פאר וויאלעט דאס שפראצונג כי ווייל גאטס ווינט האט גיבלאזין אין איהם אכן פאר וואר אזויא איז דאס פאלק אויך גלייך וויא גראז דען אז דער מענטש שטארבט ווערט בטל וואס ער האט צו גיזאגט צו איינעם דרום קאן מען זיך אויף איהם ניט פארלאזין ווען ער זאגט צו צו טאן איין חסד: (ח) ודבר אבער די רייד פון אונזער גאט בלייבט אויף אייביג וארום ער לעבט אייביג און ער קען מקיים זיין וואס ער זאגט צוא: (ט) על אויף איין הויכין בארג גייא ארויף דו מבשרת ציון דאס מיינט ער די נביאים וואס זענען מבשר בשורות צו ציון הרימי הייב אויף מיט כח דיין קול מבשרת ירושלים דאס מיינט ער אויך די נביאים וואס זענען מבשר בשורות צו ירושלים הרימי הייב אויף דיין קול און האב קיין מורא ניט וארום די הבטחה פון דער בשורה איז גיזאגט פון גאט וואס ער לעבט אייביג דרום וועט ער געוויס מקיים זיין די הבטחה אמרי זאג צו די שטעט פון יהודה אייער גאט קומט צו אוים ליזין אייך און דרום זאגט ער דא מבשרת לשון נקבה און ווייטער זאגט ער בגלי מבשר לשון זכר דען אז די ישראל וועלין פרום זיין וועט די גאולה גישווינדט קומען פאר דער צייט אזויא וויא איין זכר איז גישווינדט און ווען זייא וועלין ניט פרום זיין וועט זיא זיך פארזאמען ביז די צייט וועט קומען און וועט ניט אוילין צוא קומען פאר דער צייט אזויא וויא איין נקבה איז ניט געשווינדט און גיאיילט: (י) הנה גאט דער האר וועט קומען מיט שטארקייט וזרועו משלה לו און זיין ארעם וועט גי וועלטיגען צו איהם הנה זיין גוטער שכר וואס ער וועט געבין צוא די צדיקים איז אן גיברייט מיט איהם ופעולתו לפניו און דער שכר פון דער ארבעט וואס אויף איהם איז צו געבין צו צדיקים ווייל זייא האבין איהם געדינט דער שכר איז אנגיברייט פאר איהם: (יא) כרועה אזוי ווי דער פאסטוך טוט פאשין זיין סטאדע מיט זיין ארים יקבץ טלאים פארזאמילט ער די שעפעלאך ובחיקו ישא און אין זיין שוים טוט ער זיי טראגין עלות ינהל די זייגעדיגע שאף פירט ער פאמעלאך אזוי וועט גאט פירען די ישראל אז זייא וועלין זיך אום קערין פון גלות זאגט ישעיהו: (יב) מי ווער האט גימאסטין מיט זיין פויסט אדער מיט זיין הנד די וואסערין פאר וואר נאר גאט האט עס גיטאן ושמים בזרת תכן און די הימלען האט ער גימאכטין מיט דעם שפאן וכל בשליש עפר הארץ און האט גימאכטין מיט איין שליש דיא שטויב פון דער ערד כלומר גאט האט די וועלט גיטיילט אויף דריי חלקים איין דריטיל איז מדבר און איין דריטיל איז ישוב און איין דריטיל איז ימים און טייכין אדער וכל בשליש מיינט מען ער האט גימאסטין די וועלט מיט איין שפאן דהיינו פון דעם גראבין פינגער ביז דעם דריטען פינגער, אדער בשליש איז איין נאמען פון איין כלי ושקל און ער האט גיוואוגין מיט איין וואג דיא בערג וגבעות און די הייך האט ער גיוואוגין מיט די וואג־שאלין כלומר ער האט גיזעהן וועלכער בארג עס איז שווער האט ער איהם ארייין גישטעקט אין הארטע ערד און די גרינגע בערג האט ער ארייין גישטעקט אין ווייכע ערד נוא ווען גאט קען דאס אלץ טאהן וועט ער געוויס מקיים זיין וואס ער

יְהֹוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ: יד אֶת־מִי נוֹעָץ
וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ דַעַת
וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ: טו הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי
וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל:
טו וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָּעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה:
י כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־
לוֹ: יח וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ־
לוֹ: יט הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ
וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף: כ הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־
יִרְקַב יִבְחָר חָרָשׁ חָכָם יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל

געוואָרען, אונ טויזענדער יודין זיינען געהרגט געוואָרען, אונ פאַר טריבען אונ געפאַנגען געוואָרען ביי דיא פעלקער אין גלות האָט הקב״ה בביטול אלין פאַרלאָרען איינגענעליך דאַרף מען טרייסטען הקב״ה, וואָס ער האָט דאָס אַלץ פאַרלאָרען דורך דיא זינד פון דיא יודין, אונ מען דאַרף טרייסטען דיא יודין אַז זייא וועלען אויסגעלייזט ווערען פון זייערע צרות, דריבער זאָגט דער פסוק נחמו נחמו עמי, איין מאָהל זאָגט הקב״ה צו די יודין נחמו עמי מיין פאָלק דאַרף מיך טרייסטען, אונ נאָך אַמאָהל זאָגט הקב״ה צוא דיא נביאים נחמו עמי, איהר זאָלט טרייסטען מיין פאָלק:

כי לקחה מיד ה׳ כפלים בכל חטאתיה. דאַרפען מיר וויסען פאַר וואָס זיינען די יודין געשטראָפט געוואָרען טאָפעל וויא זיי האָבען געזינדיגט, למשל אַפאָטער האָט געהאַט אבן יחיד וואָס ער האָט איהם זייער געליבט, אַמאָהל האָט דאָס קינד געטאָן אַגרויסע זינד אונ דער פאָטער איז שטאַרק בייז געוואָרען אויף דעם קינד אונ האָט איהם שטאַרק געשלאָגען וויא דער כעס פון פאָטער איז אַוועק געגאַנגען, האָט ער אָנגעהויבען באַרעכענען וועמען האָב איך אַזוי שטאַרק געשלאָגען מיין איינציג קינד, פון גרויס צער האָט דער פאָטער געתלשה געוואָרען האָט איהם אָפגענומען דער ווייל איז די זאַך בעוואוסט

פירוש עברי טייטש

האָט צו געזאָגט: (יג) מי ווער האָט אָנגעבריים דעם רוח הקודש אין דעם מויל פון די נביאים פאַר וואָר גאָט האָט איהם אָנגעבריים דרום איז ראוי מען זאָל גלויבען דרינגען ואיש אונ זיין עצה מאַן דאָס איז דער צדיק האָט גאָט זיין רוח הקודש אים מודיע געווען זאָגט ישעיהו: (יד) את מי מיט וועמען טוט גאָט זיך באַראָטען אַזויא וויא ער טוט זיך באַראָטען מיט די נביאי ישראל אַזויא וויא מיר געפינען ביי אברהם האָט גאָט געזאָגט המכסה זאָל איך דען פאַר הוילין פון אברהם וואָס איך וויל טאָן צו סדום ויבינהו אָדער וועמען האָט גאָט גימאַכט פאַר שטיין אין לערנען ער זאָל גיין אין דעם וועג פון משפט וילמדהו אונ האָט אים גימאַכט לערנען וויסענשאַפט ודרך אונ האָט אים מודיע גיווען דעם וועג פון פאַר שטאַנדיגקייט אַזוי וויא ער האָט גיטאָן צו אברהם דאָס ער האָט איהם גיגעבין אין הארץ ער זאָל אים דער קענען פון זיך וועלבערט אונ זאָל פאַר שטיין אין דער תורה אונ זיינע גירען האָבין גיקוועלט חכמה: (טו) הן נון די היידין זענען חשוב ביי גאָט אַזוי ווי דער טראָפין וואָס טריפט אַראָפ פון דעם עמער וכשחק אונ אַזויא וויא דאָס אָפּ רייבונג פון די קופערנע וואָגשאָלין וואָס עס ווערט אָפּ געריבין פון דעם שימעל הן נין די זענען גיאַכט פאַר גאָט אַזוי וויא דער דינער שטויב וואָס ווערט אַוועק גיטראָגין דורך דעם ווינד, אָדער אַזויא איז דער פשט מי תכן ווער האָט אָנגעבריים גאָטס רוח ואיש אונ ווער איז גאָטס עצה מענטש ער זאָל מודיע זיין איין עצה צוא גאָט הן גוים נון דיא היידין זענען דאָך גיאַכט פאַר איהם אַזויא וויא דער טראָפין וואָס טריפט אַראָפ פון דעם עמער אונ וויא אַזוי קענען זייא אים לערנען: (טז) ולבנון אונ דער וואַלד איז ניט גינוג צו ברענען אויף גאָטס מזבח וחיתו אונ די חיות פון דעם וואַלד זענען ניט גינוג צו אויף ברענגען עולות פאַר איהם אָדער דאָס אַלץ איז ניט גינוג צו מכפר זיין אויף די זינד פון די היידין: (יז) כל הגוים אַלע היידין זענען אַזויא וויא ניכשט אַנטקעגין איהם מאפס נאָך ווייניגער פון ניכשט אונ לערקייט זענען זיי גיאַכט ביי אים. זאָגט ישעיהו צו די היידין אין זיין צייט: (יח) ואל מי אונ צו וועמען מוט איהר גלייכין גאָט ומה אונ וואָס פאַר אַגעשטאַלט טוט איר אָנריכטען צו אים: (יט) הפסל קענט איהר דען גאָט גלייכין צוא דעם בילד וואָס דער מייסטער פון אייזין טוט איהם אויס גיסען פון אייזין אָדער פון קופער וצורף אונ דער גאָלדשמיד טוט איהם דער נאָך בעשיינען אונ באַדעקין מיט בלעכין פון גאָלד ורתקות אונ זילבערנע קייטין מאַכט דער גאָלד שמיד צו איהם מען זאָל איהם טראָגין מיט זייא. אונ ווען מען וויל מאַכין אַהילצערנעם בילד טוט מען אַזוי: (כ) המסכן דער וואָס איז גיוואונט אונ גילערינט צו פאַר שטיין צו אָפּ שיידין צווישען דעם האָלץ וועלכער איז שטאַרק אונ וועלכער ווערט געשווינדט פאַר פוילט דער דאָזיגער טוט איים דערוויילין אַהאָלץ וואָס ווערט ניט גיך פאַרפוילט חרש אונ אַקלוגען מייסטער טוט ער זוכין צו זיך להכין ער זאָל אים

לא ימוט: כא הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא
הגד מראש לכם הלוא הבינותם מוסדות הארץ:
כב הישב על־חוג הארץ וישביה כחגבים הנוטה
כדק שמים וימתחם כאהל לשבת: כג הנותן
רוזנים לאין שפטי ארץ כתהו עשה: כד אף בל־
נטעו אף בל־זרעו אף בל־שרש בארץ גזעם וגם
נשף בהם ויבשו וסערה כקש תשאם: כה ואל־מי
תדמיוני ואשוה יאמר קדוש: כו שאו־מרום עיניכם
וראו מי־ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם
בשם יקרא מרב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר:

געווארען צוא דעם מלמד פון דעם קינד, ווי דאס קינד איז געקומען אין חדר האט דער רבי אים שטארק געשלאגען האט דאס קינד געזאגט צום רבי מיין פאטער האט מיך שוין גענוג געשלאגען פאר מיין זינד פאר וואס זאלסט איהר מיך אויך שלאגען, האט דער רבי געזאגט צום קינד דיין פאטער האט דיך געשלאגען פאר דיא זינד וואס דו האסט געטאהן, אונ איך שלאג דיך פאר וואס דו האסט גימאכט דיין פאטער אזוי פיל צער, ווען נאר דיין פאטער האט געחלשת פון גרוים צער האסטו דאך גיטאהן אטאפעלע זינד איין מאהל די זינד וואס דו האסט געטאהן, דיא צווייטע זינד וואס דו האסט מצער געווען דיין פאטער דריבער קומט דיר מען זאל דיך צווי מאהל שלאגען, דאס זעלביגע איז ביי די יודין, ווען דיא יודען זינדיגען אונ הקב"ה שטראפט דיא יודין איז דאס אטאפעלע זינד איין מאהל די זינד וואס זיי האבען געזינדיגט, אונ וואס זיי האבען מצער געווען הקב"ה ווארום הקב"ה האט צער אז ער דארף שלאגען דיא יודין דריבער זאגט דער פסוק כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה, די יודין האבען גענומען צרות פון הקב"ה טאפעלע ווענין אירע זינד:

קול אומר קרא ואמר מה אקרא וגו'. דער ענין איז למשל מען זאל קומען צו אארעם מאן אונ מען זאל אים זאגען אבשורת ער האט געוואנען טויזענד רובל אויף די לאטעריע אונ דער ארעם מאן מיט זיין ווייב אונ קינדער האבען זיך שטארק געפרייט אונ האבען שוין בערעכענט וואס מען וועט קויפען פאר דעם געלט אונ וועלכע קליידער מען וועט מאכען, דערווייל איז געקומען דער קאלעקטאר אונ האט געזאגט עס איז געווען אטעות זיין נומער האט נאר ניט געוואנען, איז איצט זייער צער נאך גרעסער וויא פריער, דאס זעלביגע זאגט דער נביא אשמיעה האט געזאגט צוא מיר רוף, איך זאל זאגען צו די יודין די בשורה זייא וועלען אויסגעליזט ווערען פון גלות האט דער נביא געזאגט וואס זאל איך רופען אלע מענטשין זענען וויא גראז אונ זייערע חסדים וואס ער טוהט זענען ווי די בלומען פון פעלד, אזוי וויא די גראז ווערט פארטריקענט אונ די בלומען ווערען פארוועלקט ווען נאר אווינט בלאזט אויף זייא, אזוי זענען געווען אלע גאולות וואס זענען געוועזן דורך מענטשין זענען דיא גאולות בטל געווארען אונ דאס פאלק זענען געווארען וויא גראז איז זייער פרייד געווען אויף אקורצע צייט אונ דיא צרות וואס זענען געקומען נאך די פרייד זענען נאך ערגער געווען ווי די פרייד וואלט גאר ניט געווען, דריבער איז גלייכער איך זאל זיי גאר ניט זאגען פון דער גאולה, האט די שטימע געענטפערט עס איז טאקי אמת די גראז ווערט פארטריקענט אונ די בלומען ווערען פארוועלקט, די מענטשין זענען טאקי גאר נישט אונ וואס זיי טוהען איז אויך גאר ניט, אבער ודבר אלהינו יקום לעולם די רייד פון הקב"ה וועט בלייבען שטיין אויף אייביג, אז הקב"ה וועט אליין אויסליזען די יודין פון גלות וועט דאס זיין אאייביגע אויסלייזונג:

פירוש ע"ט

אנבייטין פון דעם האלץ אשטארק בילד דאס ער זאל זיך ניט אויס גליטשען: (כא) הלוא דען פאר וואר איר ווייסט דאך וואול אונ איר האט גיהערט פון אנדערע מענטשין הלא הוגד פאר וואר עס איז דאך גיזאגט גיווארין פון לאנג צו אייך הלוא פאר וואר איר פאר שטייט דאך ווער עס האט גיגרינדפעסט די אפ גרונטין פון דער ערד דאס איז גאט: (כב) היושב דער גאט וואס זיצט אויף דעם צירקעל פון דער ערד אונ אירע זיצער זענען גיאכט פאר אים אזוי ווי די היישעריקען הנוטה דער גאט וואס האט גינייגט אונ אויס גיצויגין די הימלען אזוי ווי אין פלעגע וימתחם אונ האט זייא פאר שפרייט אזוי ווי איין גיצעלט מען זאל זיצין אונטער זייא דעם גאט האט איר געדארפט צו דינין: (כג) הנותן דער גאט וואס גיט דיא הארין פון דיא היידין צו נישט שופטי אונ זייערע שופטים פון דער ערד האט ער גימאכט אזויא וויא לערקייט: (כד) אף בל נטעו אונ ווי זענען אפילו גאר ניט גיפלאנצט גיווארין אף בל אונ גלייך וויא זיי זענען אפילו ניט געזייט גיווארין וואס דאס איז נאך ווייניגער פון גע־פלאנצט אף בל דאס ער טוט אפילו ניט איין ווארצלען אין דער ערד זייער ווארציל דאס ער זאל ווידער וואקסין וגם אונ עס טוט נאר איין ווייא אין זיי אווינט אונ זיי ווערין פאר דארט וסערה אונ דער שטורעם ווינט טוט זיי אוועק טראגין אזויא וויא אשטרוי דעם גאט וואס טוט דאס אלץ האט איר גידארפט צו דינין: (כה) ואל מי אונ צו וועמען ווילט איהר מיך גלייכין אונ איך זאל גלייך זיין יאמר טוט זאגין דער היילינגער גאט פון די ישראל: (כו) שאו הייבט אויף צום הימעל אייערע אויגין וראו אונ זעהט ווער עס האט באשאפין דיא אלע חיילות וואס ווערין גיזעהן אויף דעם הימעל אונ ווער איז דער המוציא וואס טוט אויס ציהען אלע מאנ ביט דער צאל דיא חיילות פון דעם הימעל לכלם צוא איטליכען פון זייא טוט ער רופין מיט אנאמען פאר וואר גאט טוט עס אלין מרוב פון וועגן די פיל קראפט וואס ער האט אונ איז גשטארקט מיט כח ווערט קיינער פון די חיילות ניט גמינערט:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה׳ מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה׳ מלך יגל״א דכרו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד כהונת היום:

ברטנורא — משנה נגעים פ״א — עיקר תוי״ט

מראות נגעים שנים שהן ארבעה. [א] בהרת עזה כשלג. שניה לה כסיד ההיכל. והשאת כקרום ביצה. שניה לה כצמר לבן דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים השאת כצמר לבן. שניה לה כקרום ביצה: ב הפתוך שבשלג [ב] כיין המזוג בשלג הפתוך שבסיד כדם המזוג

מראות נגעים שנים. כתיב בקרא בהדיא שאת ובהרת: **שהן ארבעה.** יש לך לרבות עוד שנים אחרים דלא כתיבי בקרא והן תולדה דשאת ותולדה דבהרת דמרבי׳ להו מספחת שאין ספחת שם נגע אלא לשון טפלה וכה״א ספחני נא אל אחת הכהונות והטיל הכתוב ספחת בין שאת לבהרת לומר לך שיש תולדה לשאת ויש תולדה לבהרת (א): **בהרת עזה כשלג.** לבנה ביותר דכתיב ואם בהרת לבנה היא היא לבנה ואין למעלה ממנה לבנה: **שאת כקרום ביצה.** דסבר האי תנא אין שאת אלא לשון גובה וכה״א ועל כל הגבעות הנשאות ואין לך כהה בלבנונית בכל ד׳ מראות כקרום ביצה לפיכך הוא גבוה יותר מכלן כמראה צל גבוה מן החמה: **שניה לה כצמר לבן.** והוא עז בלבנונותו יותר מסיד ההיכל שהיא תולדה דבהרת משום דאמר קרא שאת לבנה לענין מאי קרייה רחמנא לבנה על כרחך לתולדתו שהיא לבנה יותר מתולדה דבהרת: **שאת כצמר לבן.** ורבנן סברי שני מראות עזות שהן שלג וצמר לבן הן לשני אבות בהרת ושאת ושני מראות כהות מהן שהן **סיד ההיכל** וקרום ביצה הן תולדות תן תולדה גדולה לגדול דהיינו סיד ההיכל לבהרת שהוא אב גדול ותולדה קטנה לקטן דהיינו קרום ביצה לשאת שהוא קטן מבהרת. ונפקא מינה בפלוגתייהו דרבנן ות״ק לענין צירוף דהאי גריס מאב ואלי גרים מתולדה דידיה מצטרפין דדרשינן והיה בעור בשרו לנגע מלמד שמצטרפין זה עם זה מדכתיב והיה ולא כתיב והיו עשה כל הנגעים אחד אבל שתי התולדות אין מצטרפין דתולדה דבהרת אינה מצטרפת עם תולדה דשאת דלא קאי והיה אלא אשאת ובהרת דכתיב בהדיא ולא אהולדות דאתי מרבויא והשתא לת״ק שלג וקרום ביצה מצטרפין שלג וצמר לבן אין מצטרפין לרבנן שלג וצמר מצטרפין שלג וקרום אין מצטרפין (ב), והלכה כחכמים: **צמר לבן.** צמר נקי של כבש בן יומו לאחר שרחצוהו ונתלבן: **ב הפתוך שבשלג.** המעורב בלובן ואודם שבבהרת העזה כשלג נראה: **כיין המזוג בשלג.** שלבנונותו מרובה ואדמומית שבו מועט: **הפתוך שבסיד.** ההיכל, והמעורב שבנגע שהוא כסיד ההיכל נראה: **כדם המזוג בחלב.** שאדמומית שבו מרובה ואע״ג דלא תני פתוך אלא בבהרת ותולדתה ה״ה דיש פתוך נמי

(א) נמצא שבועות (דף ו), ועתוי״ט: [א] בהרת כו׳. ואין דרך נגע לבא אלא בד׳ מראות הללו ומיהי בב״ש ואחד יש כמה מראות בזה לבן מזה כמו שלגים וכן כולם, סד״ם ותוס׳: (ב) ועי׳ בהר״ב לקמן מ״ג: [ב] כיין כו׳. וכא

אין דיא תורה שטייט אז איינער האט אנגע זאל ער גיין צום כהן און דער כהן זאגט וועלכע נגע איז טמא און וועלכע נגע איז טהור, און נגע מיינט מען ניט קרעץ, נאר אפלעק אין דיא הויט, זאגט דיא משנה:

פרק א מראות נגעים שתים צוויא ערלייא פלעקין שטייען אין דיא תורה וואס זענען טמא, איינע הייסט שאת און די אנדערע הייסט בהרת שהן ארבע וואס זיי זענען פיר. נאך צוויא ערלייא פלעקין זענען אויך טמא נאר זיי שטייען ניט ארויס גישטעלט בפירוש אין דיא תורה, די רבנן האבין גיזאגט אז זיי זענען טמא, ווייל אין די תורה שטייט דערווארט ספחת צווישין שאת און בהרת, און ספחת איז טייטש אבאהעפטונג, מיינט מען אבהעפטונג (אעהנליכקייט) צו שאת און אעהנליכקייט צו בהרת, דער קאליער וואס איז עהנליך צו שאת און בהרת, נאר אביסול טינקעלער. איז אויך טמא, צו זאמען איז פיר, שאת, און טינקעלער וויא שאת. בהרת, און טינקעלער ווי בהרת. בהרת עזה כשלג דער פלעק וואס איז שטארק נוויס אזוי ווי שניי הייסט בהרת שניה לה דאס אנדערע פון בהרת, וואס איז טינקעלער ווי בהרת (דאס איז ספחת) כסיד ההיכל איז ווייס וויא די וואפנע פון היכל והשאת כקרום ביצה דער פלעק וואס זעהט אוים ווי דיא הויט וואס אויף די איי הייסט שאת שניה לה דאס אנדערע פון שאת, וואס איז ווייסער ווי דיא שאלאכץ פון אאיי כצמר לבן איז ווייס וויא ווייסע וואל (פון אשעפס וואס איז היינט גיבאהדין און מען האט זיינע וואל ריין אפ גיוואשען) דברי רבי מאיר אזויא זאגט רבי מאיר וחכמים אומרים און דיא חכמים זאגין השאת כצמר לבן דער פלעק וואס איז ווייס ווי ווייסע וואל הייסט שאת שניה לה דאס אנדערע פון שאת, וואס איז טינקעלער ווי שאת (דאס איז ספחת) כקרום ביצה איז ווייס ווי די הויט פון אאיי: ב הפתוך שבשלג דאס צו מישטע וואס אין דעם בהרת (וואס) ער איז ווייס ווי שניי, אויב דער בהרת וואס ער איז ווייס ווי שניי איז צו מישט מיט רויטקייט, איז אנדערש ניט מטמא סיידין עס זעהט אוים כיין המזוג בשלג ווי מען צו מישט וויין מיט שניי, דאס מיינט מען משקה וואס איז ווייס ווי שניי איז צו מישט גיווארין מיט רויטין וויין, צווי טייל משקה און איין טייל וויין, אויב די נגע זעהט אוים ווי דער קאליער פון די משקה מיט די וויין, איז זיא מטמא הפתוך שבסיד דאס צו מישטע וואס אין דיא נגע וואס זיא איז ווייס ווי

בחלב. דברי ר' ישמעאל, רע"א אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים. אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה ממנה: ג (נ"א מארבעה) ארבעה מראות האלו מצטרפין זה עם זה [ג] לפטור ולהחליט ולהסגיר. להסגיר את [ד] העומד בסוף שבוע ראשון [ה] לפטור את העומד בסוף שבוע שני. להחליט את שנולד לו מחיה או שער לבן

בשאת ותולדתה דתניא בת"כ שאת לבנה מלמד שמטמאה חלקה בהרת לבנה אדמדמת מלמד שמטמאה פתוך מנין ליתן את האמור של זה בזה ת"ל נגע צרעת: שבזה ושבזה. שבשלג ושבסיד: דיהה. הסרה מן הלובן שאינה לחה בלבנונית כמותה, והלכה כר"ע: ג מארבע מראות הללו מצטרפין גרסינן. ולא גרסינן ד' מראות שאין כל הארבעה מראות מצטרפין דאין התולדה מצטרפת אלא עם אב שלה ושתי תולדות זו עם זו אינן מצטרפין אבל ב' אבות מצטרפין מדכתיב והיה בעור בשרו ולא כתיב והיו משמע שעושה שאת ובהרת כאחד דאי איכא חצי גריס מזה וחצי גריס מזה מצטרפין לכגריס. ורמב"ם כתב דכל הד' מראות מצטרפין בין ב' התולדות זו עם זו בין אב עם תולדה שאינה שלו כל מקרוס בילה ולמעלה מצטרפין, והתוספתא מסייעתו (ג): לפטור ולהחליט ולהסגיר. לכל הנך מילי מצטרפין, וכולהו מפרש להו: להסגיר העומד בשבוע א'. דכתיב וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו והסגירו הכהן שבעת ימים שנית: ולפטור את העומד בסוף שבוע ב'. שהעומד בשיעורו ולא פשה ועמד במראהו אף על פי שלא ירד למטה מד' מראות פוטרו בסוף שבוע שני והא דכתיב וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע וגו' וטהרו הכהן לאו למימרא דאין מטהרו אא"כ כהה אלא אשמעינן קרא דאפי' נשתנה משלג לסיד או מסיד לשלג לא אמרינן נגע אחר הוא וחוזר ומסגירו כתחלה אלא כעומד דמי ומטהרו: להחליט את שנולד בו מחיה או שער לבן בתחלה. כשהובא בתחלתו אל הכהן ויש בה בהרת כגריס ומחית בשר כעדשה מרובעת בתוך מקום

בלא שיעורו לשיעורו או כיין או כדם ומ"מ תני בסיד כדם בחלב ולא כיין בסיד ועוד שיש ב' המיזוג מאי ניהו או בב' הלקים שלג וחלב או בשמות ובזה י"ל שהוא כדי שיראה זה לתוך זה כדאמרינן בעלמא מים שדם שאפור ניכר בהם ונראה דר"י סבר בעינן שיהו ניכרים שלבנינו' וניכר שאדמימות הלכך אלו אמר כדם בשלג או כדם בסיד מתוך שהניהם עבים אין נמוגים כלל ואין המראות מתערבים ואם אומר כיין בסיד אף על פי שהיין קלוש הסיד עב אבל יין בשלג נימוח ואינו נימוח בניהם נראים ואם אמר יין בחלב או במים מפני ששניהם קלושים היין מחזירו למראהו והלובן אינו ניכר בטבעו ור"ע ס"ל אדמדם אדום שבאדומים הלכך מעבר לכן יין במים כו', הר"א: (ג) ותוספת לחלק אותן במספר ד' ולא תני סתם כל מקרוס כו' מצטרפין מלמד שאם אינו בקי בהן ובשמותיהן לא יראה את הנגעים, הר"מ בשם התוספתא: [ג] לפטור כו'. נקט תחלה ב' הקלוות וסדר מקדים להסגיר שהוא בשבוע א' ואח"כ לפטור שהוא בשבוע ב' וסדר להחליט שיש בו כמה גווני: [ד] העומד כו'. ולא נקט נמי בתחלה דרישא ה"ה ד' מראות כו' מצטרפין בתחלה וכן לפטור כו' ולא הוצרך לפרש ליצוף דרישא דפשטא דמלתא דאיירי בכלא בתחלה, מהר"מ: [ה] לפטור כו'. וא"ת מאי ליצוף שייך כאן, י"ל כגון שהסגיר בהרת בב' גריסין ובסוף שבוע ב' יש בהרת

די וואפנע פון היכל, אויב די נגע וואס איז ווייס ווי די וואפנע פון היכל איז צו מישט מיט רויטקייט, איז אנדערש ניט מטמא סיידין עס זעהט אוים כדם המזוג בחלב ווי מען צו מישט בלוט מיט מילך, צווי טייל מילך און איין טייל בלוט דברי רבי ישמעאל אזוי זאגט רבי ישמעאל, רבי עקיבא זאגט אדמדם שבזה ושבזה דיא רויטקייט וואס איז אריין געמישט אין די נגע וואס איז ווייס וויא שניי, און די רויטקייט וואס איז אריין געמישט אין דיא נגע וואס איז ווייס וויא דיא וואפנע פון היכל, אויב דער קאליער פון דיא נגע זעהט אוים כיין המזוג במים ווי רויטער ווין וואס איז צו מישט מיט וואסער, צווי טייל וואסער און איין טייל ווין איז די נגע מטמא אלא של שלג עזה דיא נגע וואס איז געווען ווייס ווי שניי, איז איהרע ווייסקייט שטארקער ושל סיד און די נגע וואס איז געווען ווייס ווי די וואפנע פון היכל, איז איהרע ווייסקייט דיהה ממנה טונקעלער פון איהר: ג ארבעת מראות האלו דיא פיר קאליערן פון נגעים וואס שטייט אין משנה א מצטרפין זה עם זה בהעפטן זיך איינם מיט דאס אנדערע, וואורום א נגע דארף זיין גרויס ווי א גריס, זאגט די משנה אויב עס איז געווען איין נגע גרויס וויא א גריס, פון צווייא קאליערן, אהאלבער גריס איז ווייס ווי שניי און אהאלבער גריס איז ווייס ווי די וואפנע פון היכל אדער ווי איין אנדער קאליער פון די פיר קאליערן באהעפטן זיך דיא ביידע קאליערן עס זאל גירעכינט ווערין איין נגע גרויס וויא א גריס, צו די זאכין ווערין גירעכינט צווייא קאליערן וויא איינם [ועיין בתרע"ב] לפטור פרייא צו מאכין דעם מענטש פון די נגע ולהחליט צו מאכין איהם פאר פאלין, ער זאל זיין אייביג טמא ולהסגיר צו פאר שליסען איהם אויף זיבען טאג להסגיר את העומד בסוף שבוע ראשון דער דין איז באלד ווי דער כהן קומט צו דעם מענטש און זעהט ער האט א נגע גרויס ווי א גריס פון איינעם פון די פיר קאליערין, אדער פון צווי קאליערין צו זאמען, פאר שליסט מען דעם מענטש אין אבזונדער שטוב אויף זיבען טעג, און אויב נאך דיא זיבען טעג איז דיא נגע גרויס ווי זיא איז גיוועזן און דער קאליער פון די נגע איז ניט טונקעלער גיווארין [דאס הייסט העומד בסוף שבוע ראשון, די נגע שטייט אין איהר גרייס און אין איהר קאליער אין סוף פון דיא ערשטע וואך] פאר שליסט מען איהם נאך אויף זיבען טעג לפטור את העומד בסוף שבוע שני און אויב אין סוף פון די אנדערע וואך איז די נגע געבליבען שטיין אין איהר גרייס [זיא איז ניט גרעסער גיווארין] און זי איז געבליבען אין דעם זעלבינגן קאליער, מאכט מען איהם פריי און מען זאגט ער איז טהור [ועיין בהרע"ב] להחליט את שנולד לו מחיה או שער לבן בתחלה אויב אין אנהייב ווי דער מענטש איז גיבראכט גיווארין צום כהן,

בתחלה בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני. לאחר הפטור. להחליט את שנולד לו פשיון בסוף שבוע ראשון בסוף שבוע שני לאחר הפטור. להחליט את ההופך כולו לבן מתוך הפטור. לפטור את ההופך כולו לבן מתוך החלט או מתוך הסגר. אלו מראות נגעים שבל [ו] נגעים

הבהרת מהליטו מיד וכן כמי שער לבן אם היה שחור ולא הספיק להסגירו עד שהפך ללבן מחליטו מיד אבל פשיון לא מטמא בתחלה אפי' פושה והולך עד שלא הסגיר (ד): בסוף שבוע ראשון. כלומר להחליט כמו כן בסוף שבוע ראשון שמתחלה לא היו לו סימנים הללו והסגירו ולבסוף שבוע ראשון מלא בו מחיה או שער לבן והחליטו: או בסוף שבוע שני. כגון דבסוף שבוע ראשון עמד בעיניו ולא היה בו לא שער לבן ולא מחיה (והסגירו פעם שניה) ובסוף שבוע ב' נולדו בו סימנים הללו מחליטו: לאחר הפטור. כלומר ואפי' לאחר הפטור שבסוף שבוע שני לא נולדו בו סימני טומאה ופטרו ולאחר כמה ימים נולדו מחליטו: להחליט את שנולד לו פשיון בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני. כגון בהרת כגרים שאין בה מחיה ולא שער לבן והסגירה אם פשתה בסוף שבוע ראשון או לא פשתה אלא בסוף שבוע שני מחליטו ואם לא פשתה לא בשבוע ראשון ולא בשבוע שני ופטרו ולאחר כמה ימים פשתה מחליטו: להחליט את ההופך כולו לבן מתוך הפטור. אם אחר שפטרו וטהרו הכהן פרחה הצרעת בכולו טמא מוחלט: לפטור את ההופך כולו לבן מתוך החלט או מתוך הסגר. אם אחר שטמאו הכהן או לאחר שהוזקק להסגר קודם שטמאו פרחה הצרעת בכולו פוטרו וטהור שהפריחה עושה מן הטהור טמא ומן הטמא טהור והמוסגר טמא מקרי: אלו מראות נגעים. ד' מראות אלו

כגרים ושאם כגרים וסשתא אי הוי כ' מינים הוה ליה שאם כגם חדש ומסגירין עליו אבל אם מלטרפים דהוי כנגע אחת ה"ל עמד בעיניו דעסיר, עסל"ע ועתוי"ט: (ד) כל דברי הר"ב הם ע"פ הפוס' גלמדין מקראי, ועתוי"ט בארוכות: [ו] שכל

האט דער כהן גיזעהן אבהרת [אפלעק ווייס וויא שניי] גרויס ווי אגרים, אונ אין דעם פלעק איז דא אקליינע שטיקעלע ווילד פלייש פיר קאנטיג אונ גרויס וויא אליגז, זאל דער כהן איהם באלד מטמא זיין, אדער ווילד פלייש איז ניטא, נאר אויף דעם בהרת איז גיוועןשווארצע האר, אונ איידער מען האט איהם פאר שלאסין זענען די האר ווייס גיווארין, זאל דער כהן איהם באלד מטמא זיין, אונ אויב אין אנהייב איז ניט גיוועןווילד פלייש, אונ די האר איז ניט ווייס גיווארין, האט מען איהם פאר שלאסין אויף זיבען טעג, אונ בסוף שבוע ראשון אין סוף ערשטע וואך האט דער כהן גיזעהן ווילד פלייש אדער די האר איז ווייס גיווארין, איז איהם דער כהן מטמא, אונ אויב אין סוף ערשטע וואך איז אויך ניט גיוועןווילד פלייש אונ ניט ווייסע האר, נאר דיא נגע איז גיוועןווי פריער, האט מען אים פאר שלאסין נאך אויף זיבען טאג, אונ בסוף שבוע שני אין סוף אנדערע וואך האט דער כהן גיזעהן ווילד פלייש אדער די האר זענען ווייס גיווארין, איז איהם דער כהן מטמא, אונ אויב אין סוף אנדערע וואך איז אויך ניט גיוועןווילד פלייש אונ ניט ווייסע האר, האט דער כהן איהם פריי געמאכט אונ ער איז גיוועןטהור, אונ לאחר הפטור אין עטליכע טעג נאך דעם פריי מאכין איז גיווארין ווילד פלייש אדער די האר איז ווייס גיווארין, איז איהם דער כהן מטמא להחליט את שנולד לו פשיון בסוף שבוע ראשון אויב אמענטש האט גיהאט אבהרת גרויס וויא אגרים [אגרים איז גרויס ווי ניין לינדזין], אונ אין איהר איז ניט גיוועןווילד פלייש, אונ ניט ווייסע האר, האט מען דעם מענטש פאר שלאסין אויף זיבען טאג, אונ אין סוף די וואך איז דיא נגע גרעסער גיווארין, איז איהם דער כהן מטמא, אדער אין סוף די ערשטע וואך איז די נגע ניט גרעסער גיווארין, האט מען איהם פאר שלאסען נאך אויף אוואך, אונ בסוף שבוע שני אין סוף דיא אנדערע וואך איז די נגע גרעסער גיווארין, איז איהם אויך דער כהן מטמא, אדער אין סוף דיא אנדערע וואך איז דיא נגע אויך ניט גרעסער געווארין, האט דער כהן איהם פרייא געמאכט אונ ער איז גיוועןטהור, אונ לאחר הפטור אין עטליכע טעג נאך דעם פריי מאכין איז דיא נגע גרעסער געווארין איז איהם דער כהן מטמא להחליט את ההופך כלו לבן מתוך הפטור אויב דער נאך ווי דער כהן האט אים פריי גימאכט איז גיווארין די ווייסע פלעקין אויף זיין גאנצען לייב, איז אים דער כהן מטמא, אדער פאר קערט לפטור פרייא צו מאכין, מטהר צו זיין את ההופך כולו לבן מתוך החלט אויב באלד אין אנהייב וויא דער כהן האט גיזעהן די נגע איז גיוועןאין איר צייכונגס פון טומאה [ווילד פלייש אדער ווייסע האר] האט דער כהן אים מטמא גיוועןדער נאך איז גיווארין די ווייסע פלעקין אויף זיין גאנצין לייב, איז ער טהור או מתוך הסגר אדער באלד אין אנהייב וויא דער כהן האט גיזעהן דיא נגע איז ניט גיוועןצייכונגס פון טומאה, האט מען אים פאר שלאסין אויף זיבען טעג, איין מאהל אדער צוויי מאהל, אונ נאך דעם פאר שליסען אין גיווארין דיא פלעקין אויף זיין גאנצין לייב, איז איהם דער כהן מטהר, ווארום אז די פלעקין ווערין אויף זיין לייב נאך טומאה אדער נאך דעם פאר שליסען איז ער טהור, אונ אז זיי ווערין נאך טהרה איז ער טמא אלו מראות נגעים דאס זענען דיא פיר קאלערין נגעים, בלויז ווייסע, אדער צו מישטע

שהזכרנו חלקות או פתוכות: ד מראות נגעים ל"ו גרסינן. ולא גרסינן מראות נגעים ע"ז. ול"ו הוו ד' מראות הלוקות וד' מראות פתוכות דעור בשר וכנגדן בשחין ומכוה שחין ומכוה א' הן ולא הלכן הכתוב אלא לומר לך שאין מצטרפין וכנגדן בנתקים וכנגדן בקרחת ונבחת שקרחת ונבחת אחד הן הרי ל"ב מראות וירקרק ואדמדם דנגעי בגדים וירקרק ואדמדם דנגעי בתים הרי ל"ו: עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים. הנך ל"ו בתחלה כשהובא אל הכהן, ול"ו אחריני כנגדן בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני של הסגר או בסוף שבוע שלישי לנגעי בתים להבחין בין מראה שלכתחלה למראה שבסוף הרי ע"ב, כך פירשו רמב"ם ויושר הוא. אלא דקשיא לי בגוה שהוא מונה שמונה מראות דנתקין ואנן קיימא לן דנתקין מטמאין בכל מראות ואין להם מראות מיוחדות כשאר נגעים (ה): ששבוע שני שלו חל בשבת. דשתי הסגרות י"ג יום דיום שביעי של שבוע ראשון עולה לכאן ולכאן דכתיב והסגירו שבעת ימים שנית מלמד שיום שביעי עולה לו מן המנין מלפניו ומאחריו וכן ג' שבועות דנגעי בתים אינם אלא י"ט יום דראשון ושביעי של שבוע אמצעי עולין לפניהם ולאחריהם: חל להיות בתוך השבת. שביום השבת הל שביעי אין רואים אותו בשבת מפני שהוא נראה כדן את הדין בשבת אלא ממתין עד לאחר שבת, ואין הלכה כר"ע (ו): ה היה בו שער לבן. ביום השבת ואם היה רואהו

תלוין בהן: ד (נ"א ל"ג ר' חנינא סגן הכהנים אומר מראות נגעים ששה עשר) רבי דוסא בן הרכינס אומר מראות נגעים ל"ו. עקביא בן מהללאל אומר ע"ב. [ז] רבי חנינא סגן הכהנים אומר אין רואין את הנגעים בתחלה לאחר השבת. ששבוע שלו חל להיות בשבת. ולא בשני ששבוע שני שלו חל להיות בשבת ולא בשלישי לבתים ששבוע ג' שלו חל להיות בשבת. ר' עקיבא אומר לעולם רואים. חל להיות בתוך השבת מעבירין לאחר השבת ויש בדבר להקל ולהחמיר: ה כיצד להקל היה בו

כו'. ל"ד דהא איכא נתקים אלא בעור בשר קאמר, הר"ש: [ז] ר"ח. ופי' דס"ל כר"ע דאמר כולהו לבהדי שאת מצטרפים דשאת מצטרפת לבהרת וסיד וקרום וקרים יסיד גם כן מצטרפים ד' ליכוסי וד' חלקים ופתוכים כנגדם הרי ע"ז ע"כ. ומיהו למסקנא לר"ע כלם מצטרפין, ועתוי"ט: (ס) וכס' ק"א תירן דהר"מ דקדק בלשונו ולא כתב ומ' בנתקים אלא והם מ' בנתקי' לומר שהם היוסל מיוחדים בהם אשר הם דומים למראות הנגעים עם היות מטמאים גם כאשר מראות, ועתוי"ט: (ו) וגר"ע בנא"י

מיט רויט שכל נגעים תלוים בהם וואס אלע נגעים ווענדין זיך אין דיא פיר קאלערין: ד רבי חנינא סגן הכהנים זאגט מראות נגעים ששה עשר זעכצעהן קאלערין איז דא ביי נגעים, פיר בלויז ווייסע, אונ שאת רעכונט זיך צו זאמען מיט די איבעריגע דריי קאלירען, איז נאך דריי, איז זיבען, קרום ביצה אונ סיד ההיכל די ביידע רעכענען זיך צו זאמען, איז נאך איינס. איז אכט, אונ דיא אכט אז זיי ווערין צו מישט מיט בלוט איז נאך אכט קאלירען, צו זאמען איז זעכצעהן. רבי דוסא בן הרכינס זאגט מראות נגעים שלשים וששה זעקס אונ דרייסיג קאלירען איז דא ביי נגעים, פיר בלויז ווייסע, אונ פיר צו מישטע מיט רויט ביי דיא נגעים פון לייב, אכט קאלירען ביי שחין אונ מכוה ושחין אונ מכוה איז איין ערליא נגע), אכט קאלירען ביי נתקים, אכט קאלירען ביי קרחת אונ גבחת וקרחת אונ גבחת איז איין ערליי נגע), צוויי קאלירען ביי די נגעים פון קליידער, צוויי קאלירען ביי די נגעים פון הייזער, צו זאמען איז זעקס אונ דרייסיג. עקביא בן מהללאל זאגט שבעים ושנים צוויי אונ זיבעציג קאלירען איז דא ביי נגעים, זעקס אונ דרייסיג אין אנהייב ווען ער ווערט געבראכט צום כהן, אונ דיא זעלבינע זעקס אונ דרייסיג נאך דעם ערשטין פאר שליסין אדער נאך דעם אנדערין פאר שליסען. רבי חנינא סגן הכהנים זאגט אין רואין את הנגעים בתחלה לאחר השבת דער כהן טאר ניט זעהן א נגע אין אנהייב ואז ער האט נאך די נגע נאר ניט גיזעהן) זונטאג, ווייל טאמער דארף מען איהם פאר שליסען אויף זיבען טאג ששבוע שלו חל להיות בשבת וועט זיך דאך די וואך אויס לאזין אום שבת ולא בשני אונ מאנטאג זעהט מען אויך ניט דיא נגע, ווייל טאמער וועט מען איהם דארפין פאר שליסין צוויי מאהל צו זיבען טאג, וועט זיך די ערשטע זיבען טאג אויס לאזען זונטאג, אונ דער זונטאג־דיגער טאג ווערט גירעכינט דער ערשטער טאג צו די אנדערע זיבען טאג אויך ששבוע שני שלו חל להיות בשבת וועט זיך די אנדערע וואך אויס לאזין שבת ולא בשלישי לבתים אונ דיא נגעים פון הייזער טאר מען דינסטאג אויך ניט זעהן, ווייל דיא הייזער פאר שליסט מען אמאהל אויף דרייא מאהל זיבען טעג, וועט זיך דיא ערשטע זיבען טעג אויס לאזין מאנטאג, אונ דער מאנטאגדיגער טאג ווערט גירעכינט דער ערשטער טאג צו די אנדערע זיבען טאג אויך, לאזין זיך אוים דיא אנדרע זיבען טאג זונטאג, אונ דער זונטאגדיגער טאג ווערט גירעכינט דער ערשטער טאג צו דיא דריטע זיבען טאג אויך ששבוע שלישי חל להיות בשבת וועט זיך דאך די דריטע וואך אוים לאזין שבת, רבי עקיבא זאגט לעולם רואים מען זעהט אלע טאג נגעים חל להיות בתוך השבת אז דער זיבעטער טאג גיפאלט אום שבת, זעהט מען ניט דיא נגע אום שבת נאר מעבירין לאחר השבת מען לייגט אפ אויף נאך שבת ויש בדבר להקל ולהחמיר אונ עס איז דא ביוא דער זאך גרינג צוא מאכין אונ שווער צוא מאכין: ה כיצד להקל ווי אזוי איז גרינג צו מאכין היו בו שער לבן אויב שבת איז גיוועזן אין דיא נגע ווייסע האר, אז דער כהן וואלט גיזעהן שבת די

היה מחליטו ולאחר השבת הלך לו ה"ז להקל (ז)· ואע"ג דא"כ חלטו בשבת כבר הלך לו לאחר השבת היה מטהרו מכ"מ היה צריך להביא קרבן כדין מצורע מוחלט שנתרפא ועכשיו פטור: היו לבנות. א"כ היו לבנות ביום השבת שהיה ראוי להחליטו ולאחר השחירו והרי זה להקל: אחת לבנה ואחת שחורה והשחירו שתיהן. כדי נשנה דאין כאן להקל דבין כך ובין כך טהור, אלא אגב סיפא דלהחמיר נקט לה דקתני והלבינו שתיהן: ארוכות. היו השערות ביום השבת כדי לקרוץ בזוג דהיינו שיעור טומאה ולאחר נתקצרו היינו להקל: אחת ארוכה ואחת קצרה. כדי נשנה דבין כך ובין כך טהור אלא אגב סיפא דלהחמיר נקט. לה דקתני והאריכו שתיהן: נסמך השחין לשתיהן. לשתי שערות לאחר השבת ובשבת לא היה בו שחין דאלו בשבת ראהו היה נשאר שיעור מחיה דהיינו כעדשה כשלפרף לגולה מחיה מחליטו מחמת השערות לבנות שבתוך הבהרת ועכשיו לאחר השבת שבא השחין ונסמך לשתיהן או לאחד מהן אין סימן טומאה: הקיף השחין וכו'. או שהקיף השחין לב' השערות לבנות או לאחד מהן: או חלקן השחין. שבא השחין או מחית השחין או המכוה או מחית המכוה או הבוהק בין שער לשער כל הני דבשבת לא הוו ולאחר השבת באו הרי זה להקל: היתה בה מחיה. בשבת שהיא סימן טומאה: והלכה לה. לאחר השבת א"כ היתה מרובעת בשבת והיה ראוי להחליטו ולאחר השבת נעשית עגולה או ארוכה דהשתא אינה סימן טומאה א"כ היתה מבוצרת המחיה בשבת באמצע הבהרת כמין מבצר של עיר שיושב באמצע העיר ומתוך כך היה ראוי להחליטו ולאחר השבת נעשית

שער לבן הלך לו שער לבן. היו לבנות והשחירו. אחת לבנה ואחת שחורה והשחירו שתיהן. ארוכו' והקצירו אחת ארוכה ואחת קצרה והקצירו שתיהן. [ח] נסמך [ט] השחין לשתיהן. או לאחת מהן. הקיף השחין לשתיהן. או לאחת מהן. או חלקן. השחין ומחית השחין. והמכוה ומחית המכוה. והבוהק. היתה בו מחיה והלכה לה המחיה. היתה מרובעת ונעשית עגולה או ארוכ'. מבוצרת ונעשית מן הצד. מכונסת[י] ונתפזרה ובא

וכן כתבינו פסק כל"ע, ועיין תוי"ט: (ז) דאי קאי בסוף שבוע ב' פוטרו, כ"י: [ח] נסמך כו'. סברא הוא בכל הני דתנינן בשבעתין סימני טומאה: [ט] השחין. וקשה תיפוק ליה מבוס שחין ומכוה שאין לבן גם בהם סי' טומאה וי"ל כגון שהיא מכה טריה שאינה מטמאה, כ"מ. עתוי"ט: [י] ונתפזרו. פי' שבהם הנגע לתוכו ובשם מקלתה ואכתי

ווייסע האר וואלט ער איהם טמא גיוועז, נאר שבת זעהט ניט דער כהן דיא נגע, אונד זונטאג וְהָלַךְ לוֹ שֵׂעָר לָבָן איז אוועק גיגאנגען די ווייסע האר זייא זענען שוין ניט גיוועז, איז ער טהור, דאס הייסט גרינג צו מאכין, אדער הָיוּ לְבָנוֹת דיא האר איז גיוועז שבת ווייס, וואלט ער גיוועז טמא אז דער כהן וואלט דאס שבת גיזעהן וְהִשְׁחִירוּ אונד זונטאג זענען זייא שווארץ גיווארין, איז ער טהור, דאס הייסט גרינג צו מאכין, אדער אַחַת לְבָנָה וְאַחַת שְׁחוֹרָה שבת איז גיוועז איין האר ווייס אונד איין האר שווארץ וְהִשְׁחִירוּ שְׁתֵּיהֶם אונד זונטאג זענען ביידע האר שווארץ געווארין, אדער אֲרוּכּוֹת שבת זענען די האר גיוועז לאנג, אז מען האט זיי גיקענט אפ שניידין מיט א שעריל, אז דער כהן וואלט דאס גיזעהן שבת וואלט ער טמא גיוועז וְהִקְצִירוּ אונד זונטאג זענען זיי קורץ גיווארין איז ער טהור, אדער אַחַת אֲרוּכָה וְאַחַת קְצָרָה שבת איז גיוועז איין האר לאנג אונד איין האר קורץ וְהִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן אונד זונטאג זענען ביידע קורץ גיווארין, איז ער טהור נִסְמַךְ הַשְּׁחִין לִשְׁתֵּיהֶן אדער שבת איז קיין שחין גיוועז נאר די צוויא ווייסע האר זענען גיוועז אין דעם בהרת, אז דער כהן וואלט דאס גיזעהן שבת וואלט ער גיוועז טמא אונד זונטאג איז גיווארין א שחין [א פייכטע מכה] ביי די ביידע האר אוֹ לְאַחַת מֵהֶן אדער דער שחין איז גיווארין ביי א איין האר, איז ער טהור [ועיין תוי"ט], אדער הִקִּיף הַשְּׁחִין לִשְׁתֵּיהֶן דער שחין האט זונטאג ארומגערינגעלט ביידע האר אוֹ לְאַחַת מֵהֶן אדער ער האט נאר ארומגערינגעלט איין האר אוֹ חִלְּקָן הַשְּׁחִין אדער דער שחין איז זונטאג גיווארין צווישין די ביידע האר אונד האט זיי אפ גישייד איינעם פון אנדערין וּמִחְיַת הַשְּׁחִין אדער די ווילד פלייש פון דעם שחין איז זונטאג גיווארין צווישין די ביידע האר וְהַמִּכְוָה אדער ער האט זיך זונטאג אבריה גיטאהן צווישען דיא ביידע האר וּמִחְיַת הַמִּכְוָה אדער זונטאג איז געווארין ווילד פלייש פון די מכוה צווישען די ביידע האר וְהַבּוֹהַק אדער זונטאג איז געווארין א מכה [וואס הייסט בוהק] צווישין די ביידע האר, אונד שבת איז דאס אלץ ניט גיוועז אז מען וואלט גיזעהן שבת דיא נגע וואלט ער טמא גיוועז, אונ זונטאג איז ער טהור, דאס הייסט גרינגער צו מאכין הָיְתָה בוֹ מִחְיָה אויב שבת איז גיוועז ווילד פלייש וואלט ער טמא גיוועז וְהָלְכָה לָהּ הַמִּחְיָה אונד זונטאג איז אוועק גיגאנגען די ווילד פלייש הָיְתָה מְרוּבַּעַת אויב דיא ווילד פלייש איז גיוועז שבת פיר קאנטיג וואלט ער טמא גיוועז וְנַעֲשֵׂית עֲגוּלָּה אוֹ אֲרוּכָּה אונד זונטאג איז זיא גיווארין קיילעכדיג אדער לאנג, ווערט ער טהור, אדער מְבוּצֶּרֶת שבת איז גיוועז דיא ווילד פלייש אין מיטען דעם בהרת וואלט ער גיוועז טמא וְנַעֲשֵׂית מִן הַצַּד אונד זונטאג איז גיווארין די ווילד פלייש ביי דער זייט פון דעם בהרת איז ער טהור מְכוּנֶּסֶת אדער די ווילד פלייש איז גיוועז שבת צו זאמען אויף איין ארט גרויס ווי א ליגנדז וואלט ער גיוועז טמא וְנִתְפַּזְּרָה אונד זונטאג איז די ווילד פלייש פאר שפרייט געווארין אין עטליכע ערטער, אונד אויף יעדין ארט איז זיא קלענער ווי א ליגנדז, איז ער טהור וּבָא הַשְּׁחִין וְנִכְנַס בְּתוֹכָהּ אדער

השחין ונכנס בתוכה. הקיפה חלקה או מעטה. השחין או מחית השחין. והמכוה ומחית המכוה והבוהק. היתה בו פסיון והלך לו [כ] פסיון. או שהלכה לה האום. או שנתמעטה [ל] ואין בזה ובזה כגרים. השחין ומחית השחין המכוה ומחית המכוה והבוהק חולקין בין האום לפסיון הרי אלו להקל: ו כיצד להחמיר. [מ] לא היה בו שער לבן ונולד לו שער לבן היו שחורות והלבינו אחת שחורה ואחת לבנה והלבינו שתיהן קצרו' והאריכו אחת קצרה ואחת ארוכה והאריכו שתיהן נסמך השחין לשתיהן או לאחת מהן. הקיף השחין את שתיהן או את אחת מהן או חלקן. השחין ומחית השחין.

מן הלד א"נ היתה בשבת מכונסת כעדשה במקום אחד ולאחר השבת נתפזרה: ובא השחין ונכנס להוכה. כלומר בשבת לא היה שם שחין והיתה המחיה סימן טומאה ובא השחין ונכנס (ח) לתוכה: הקיפה או חלקה או מעטה. כלומר או שלא בא השחין על כל הנגע אלא על קצת המחיה ופיחתה מכעדשה: השחין ומחית השחין והמכוה ומחית המכוה והבוהק. כל הני אמעטה (ס) קיימו שמעטה השחין או מחית השחין דהיינו כשעשה קרום כקליפת השום או המכוה או מחית המכוה כל הני שבשבת לא היו ולאחר השבת באו: וכן הבוהק. שבשבת היו מד' מראות ונעשה בוהק למחרתו ומיעוט המחיה דשחין ובוהק ממעטין מהיה כדתניא בת"כ בשר חי ולא השחין בשר חי ולא הבוהק: היה בו פסיון. בשבת: והלך לו. הפסיון לאחר השבת דמה שפשה בשבת כנס למהרתו: או שהלכה האום. עיקר הנגע נקרא אום והלכה האום ונשאר הפסיון: או שנתמעטה. האום ואין בין שניהם כגרים: השחין ומחית השחין. כלומר א"נ בשבת פשה ולא היה מפסיק בשבת בין האום לפסיון לא שחין ולא מחית השחין ולא מכוה ולא מחית המכוה ולא בוהק ולאחר השבת הספיק אחד מאלו ה"ז להקל: ו נסמך השחין. בשבת. לשתיהן. לשתי השערות דהשתא לא הוי סימן טומאה שאין שער לבן סימן טומאה אלא כשהוא בנגע עלמו ולא בתוך השחין או בתוך המכוה: או הקיף השחין וכו'. דאם ראה בשבת לא היה מחליט והלכו להן לאחר השבת שנעשה מקום השחין והמכוה ללקת והרי הוא כעור בשר

ובא פי' או שבא השחין, מהר"ס ועתוי"ט: (ח) ושוב לא מטמא במחיה, מהר"מ: (ס) נ"ד דה"ס אוכלס כו' קאי אלא דנקט כמאי דסליק וסמיך: [כ] פסיון משום נגעי הגוף נקטינן ובנגעי בתים (דכסו כמי מיירי) אפי' עמד בעיניו טמא: [ל] ואין כו'. אפי' יש בהם כגרים ועומד בשבוע א' כמי הוה לקל דהוה כהסגר ולא בהחלט ככל הני דתני כהדים אלא משום דשכ"ם אילסריך למתני ונתמעט דאם ל"כ קאי בהחלט נקט ואין כו' דפטור לגמרי, ועתוי"ט: [מ] לא כו'.

שבת איז קיין שחין גיוועזן, איז ער דורך די ווילד פלייש טמא גיוועזן, אונ זונטאג איז געווארין שחין אין די ווילד פלייש, איז ער טהור הקיפה אדער דער שחין האט זונטאג ארום גערינגילט די ווילד פלייש חלקה אדער דער שחין האט צו טיילט די ווילד פלייש אויף צווייען או מעטה אדער דער שחין האט די ווילד פלייש קלענער געמאכט פון אליינז השחין או מחית השחין סיי דער שחין אליין האט קלענער געמאכט דיא ווילד פלייש, אדער דיא ווילד פלייש פון דעם שחין האט קלענער געמאכט די ווילד פלייש פון די מכה והמכוה או מחית המכוה אדער ער האט זיך אבריה גיטאהן זונטאג אויף די ווילד פלייש, אונ דיא מכה פון דעם בריה איז אויף דעם ווילד פלייש, אדער דיא ווילד פלייש פון דעם בריה איז אויף דעם ווילד פלייש פון די מכה והבוהק אדער זונטאג איז געווארין אויף די ווילד פלייש אמכה וואס הייסט בוהק, דורך איינע פון דיא אלע זאכין איז ער זונטאג טהור היה בו פסיון אדער שבת איז גיוועזן דיא מכה גרעסער וויא זיא איז גיוועזן דיא גאנצע זיבען טאג פון פאר שליסען, איז ער גיוועזן טמא והלך לו פסיון אונ זונטאג איז אוועק גיגאנגען דאס גרעסערקייט או שהלכה לה האום אדער דיא גאנצע נגע איז זונטאג אוועק געגאנגען, נאר דאס ביסול פון דיא נגע וואס שבת איז צו גיקומען דאס איז געבליבען או שנתמעטה אדער די נגע איז נים אוועק גיגאנגען אין גאנצין, נאר אביסול פון איהר איז גבליבען אונ דאס ביסול וואס שבת איז צו גיקומען איז אויך געבליבען ואין בזה ובזה כגרים אונ די שטיקול נגע וואס איז געבליבען מיט די צו גיקומענע צו זאמען איז נים גרוים וויא אלינז, איז ער טהור. אדער אום שבת ווען די מכה איז גרעסער גווארין איז די צו גיקומענע גיוועזן ביי זאמען מיט דיא מכה, נאר זונטאג איז גיווארין השחין ומחית השחין והמכוה ומחית המכוה והבוהק דיא אלע מינים מכות חולקין בין האום לפסיון האבין צו טיילט צווישין דיא מכה אונ די צו גיקומענע הרי אלו להקל דיא אלע מאכין גרינגער, אז זונטאג זאל ער ווערין טהור: ו ביצד להחמיר ווי אזוי מאכט זונטאג שווערער לא היה בו שער לבן אויב שבת איז נים גיוועזן ווייסע האר, אונ זונטאג ונולד לו שער לבן איז גיבארין ווייסע האר, אדער היו שחורות שבת זענען די האר גיוועזן שווארץ והלבינו אונ זונטאג זענען זיי ווייס גיווארין אחת שחורה ואחת לבנה אדער שבת איז גיוועזן איין האר שווארץ אונ איין האר ווייס והלבינו שתיהן אונ זונטאג זענען ביידע האר ווייס געווארין קצרות אדער שבת זענען די האר גיוועזן קורץ והאריכו אונ זונטאג זענען זיי לאנג גיווארין אחת קצרה ואחת ארוכה אדער שבת איז גיוועזן איין האר קורץ אונ איין האר לאנג והאריכו שתיהן אונ זונטאג זענען ביידע האר לאנג גיווארין נסמך השחין לשתיהן אדער שבת איז גיוועזן דיא שחין נאהנט צו ביידע האר או לאחת מהן אדער צו איין האר הקיף השחין את שתיהן אדער שבת האט דיא שחין ארום גערינגולט ביידע האר או את אחת מהן אדער נאר איין האר או חלקו השחין ומחית השחין והמכות ומחית המכוה והבוהק אדער שבת איז גיוועזן

ברטנורא: ונשאר עור הבשר עם הנגע כבתחלה (י) עם שער הלבן ומחליטו, ה"ז להחמיר: חולקים בין האום לפסיון. שהיו מפסיקין בשבת בין עיקר הנגע לפסיון והלכו להן לאחר השבת ואין שם דבר המפסיק הרי אלו להחמיר:

והמכוה ומחית המכוה והבוהק. והלכו להם. לא היתה בו מחיה ונולדה לו מחיה. היתה עגולה או ארוכה ונעשית מרובעת. מן הצד ונעשית מבוצרת. מפוזרת ונתכנסה ובא השחין ונכנס בתוכו. הקיפה חלקה או מיעטה השחין. או מחית השחין. והמכוה ומחית המכוה והבוהק והלכו להן. לא היה בו פסיון ונולד בו פסיון. השחין ומחית השחין. והמכוה ומחית המכוה. והבוהק. חולקים בין האום לפסיון. והלכו להן הרי אלו להחמיר:

עיקר תוי"ט: ואע"ג דא"כ פוסקו בשבת כשנולד לו לאחר השבת היה מחליטו מ"מ הוי טהור אם טבל והעריב קודם עד שיולד לו וידאה לכהן, ועיין תוי"ט: (י) וכלומר שהנגע הוא בעור הבשר הזה שכעסה ללקת דאל"ס עדיין אין השער בתוך הנגע:

צווישען די ביידע האר שחין, אדער מחית השחין אדער המכוה, אדער מחית המכוה, אדער אבוהק אונ דיא מכות האבין אפ גיטיילט איין האר פון אנדערין והלכו להם אונ זונטאג זעהען דיא מכות אוועק גינאנגען זענען די האר צו זאמען גיווארין ווי פריער לא היתה בו מחיה אדער שבת איז ניט גיוועין ווילד פלייש ונולדה לו מחיה אונ זונטאג איז געווארין ווילד פלייש היתה עגולה או ארוכה אדער שבת איז גיוועין דיא מכה קיילעכדיג אדער לאנג ונעשית מרובעת אונ זונטאג איז זיא געווארין פיר קאנטיג מן הצד אדער שבת איז גיוועין דיא ווילד פלייש ביי דער זייט פון די מכה ונעשית מבוצרת אונ זונטאג איז דיא ווילד פלייש גיווארין אין מיטען דיא מכה מפוזרת אדער שבת איז די ווילד פלייש גיוועין פאר שפרייט אין עטליכע ערטער אונ אויף יעדין ארט איז זיא גיוועין קלענער וויא אלינדז ונתכנסה אונ זונטאג האט זיך דיא ווילד פלייש פערזאמילט אויף איין ארט ובא השחין ונכנס בתוכה אדער שבת איז אריין גיקומען דער שחין אין דער מכה, אדער הקיפה דער שחין איז גיקומען ארום די מכה, אדער חלקה דער שחין האט צו טיילט די מכה אום שבת, אונ יעדער טייל איז קלענער ווי אלינדז או מיעטה השחין אדער דער שחין איז גיקומען אויף דיא מכה אונ עס איז געבליבען פון דיא מכה אן שחין קלענער וויא אגרים או מחית השחין והמכוה ומחית המכוה והבוהק אדער איינע פון די פיר מכות איז ארויף גיקומען אויף דעם שאת אדער בהרת, אונ האט נאר גילאזין פון דעם שאת אדער בהרת אקליינע שטיקול קלענער ווי אגרים, דאס איז גיוועין שבת והלכו להן אונ זונטאג זענען דיא מכות אוועק גינאנגען פון דעם שאת אדער בהרת לא היה בו פסיון אדער שבת איז די מכה ניט גיוועין גרעסער ווי די גאנצע זיבען טעג ונולד בו פסיון אונ זונטאג איז זיא גרעסער גיווארין השחין ומחית השחין והמכוה ומחית המכוה והבוהק אדער איינע פון די פינף מכות זענען גיקומען שבת חולקים בין האום לפסיון האבין אפ גיטיילט צווישין די מכה אונ די צו גיקומענע והלכו להם אונ זונטאג זענען זיי אוועק גינאנגען, ביי די אלע זאכין איז ער שבת גיוועין טהור אונ זונטאג טמא הרי אלו להחמיר דאס איז שווערער צו מאכין, ווייל מען זעהט ניט די נגע שבת נאר זונטאג דריבער איז ער טמא:

גמרא נדה דף כד ע"ב

טלא מים וכו' בשלמא דם ומים לא כלום היא אלא גנונים ניחוש שמא ולד הוה ונימוח אמר אביי כמה יין חי שתת אמו של זה שנימוח עוברה בתוך מעיה רבא אמר טלא תנן ואם איתא

רש"י

שמא ולד הוה ונימוח. כיון דלאו דם הוא ולאו מים נינהו איכא למיחש לולד: כמה יין חי וכו'. לי' גוזמא: ה"ג רבא אמר טלא תנן:

טלא מים וכו' אויב אאשה האט מפיל גיוועין אזויא וויא אביימיל פול מיט וואסער אדער מיט בלוט איז דאס קיין געבורט פון אקינד, אונ אויב אין דעם ביימיל איז גיוועין אנדערע קאלערין איז דאס אויך קיין געבורט פון אקינד, פרעגט דיא גמרא בשלמא דם ומים לא כלום הוא אויב אין דעם ביימיל איז גיוועין בלוט אדער וואסער איז דאס גאר קיין געבורט אלא גנונים אבער אז אין דעם ביימיל איז גיוועין אנדערע קאלערין ניחוש שמא ולד היה ונימוח בארפין מיר דאך מורא האבין טאמער איז דאס גיוועין אקינד אונ עס איז צו קוועטשט גיווארין אמר אביי כמה יין חי שתת אמו של זה שנימוח עוברה בתוך מעיה האט אביי גיזאגט וויפיל רויע ווייין [ניט געמישט מיט וואסער] האט די מוטער זיינע געטרונקען מיר זאלין זאגין אז פון דעם ווייין טרינקען איז צו קוועטשט גיווארין דאס קינד אין איר בויך, ווייל זיא האט קיין פיל וויין געטרונקען אויב זיא וואלט גיוועין מעוברת מיט אקינד וואלט דאס קינד גיוועין גאנץ. אונ אז מען געפינט ניט אגאנצע קינד איז אסימן אז זיא איז גאר ניט גיוועין מעוברת רבא אמר טלא תנן רבא זאגט מיר האבין גילערינט זיא האט גיבארין אזויא וויא

ומי שהולך מעת לעת בלי
תורה רע מאד והשם י"ת יצילנו מזאת שכל אדם חייב לעסוק
בתורה בכל עת ורגע שאפילו מי שעוסק במו"מ ואין לו זמן
עכ"פ יקבע עתים לתורה ובפרט שעכשיו בנמצא הספר **חק לישראל** שבו כלול תנ"ך גמרא ואגדה משניות
וזוהר ואין צריך שהות רק חצי שעה ומה תירץ
יש על זה ומה יענה האדם כשידונו אותו ע"ד פוטר מים
ראשית מדון ומה תירוץ יהיה לו על זה למה לא קבעת עיתים
לתורה היה לך לקבוע עכ"פ איזה עת לתורה

קיצור שלחן ערוך קנא

ך הרוצה לשמור, א"ע מחטא זה, ישמור את פיו
מניבול פה, משקרים, מרכילות ומלה"ר ומליצנות.
וכן ישמור את אזנו משמוע דברים כאלו. גם
יהא זהיר לקיים נדריו, ולא ירבה בדאגה, וגם
יהא זהיר מהרהורים רעים. וקודם שהולך לישן (א)
יעסוק בתורה, או יאמר ארבעה מזמורי תהלים
הראשונים (עיין לעיל סימן קל"ב סעיף
ה'). ויזהר שלא לישן בחדר יחידי:

לחם הפנים

הגהות מכעהמ"ח מסגרת השלחן

(א) יעסוק בתורה. איתא בספרים דלימוד משניות מסוגל לנשמה כדלעיל סי' א' ס"ה ועי' לעיל בסי' כ"ז ס"ג דטוב ללמוד בספר חק לישראל דבר יום ביומו. והנה עמדנו למנין בשיתא סדרי משנה ו"א"נו כי משניות אלו חסרים בהספר חק. (סדר זרעים) מעשרות, מעשר שני, חלה, ערלה, בכורים: (סדר מועד) שקלים, יומא, ראש השנה, תענית, מגילה, מועד קטן, חגיגה: (סדר נָשים) נדרים מן פרק ד' ולהלן, נזיר: (סדר נזיקין) מכות, עדיות, אבות, הוריות: (סדר קדשים) בכורות מן פרק ד' ולהלן, ערכין, תמורה, כריתות, מעילה, תמיד עד פרק ד': (סדר טהרות) כלים. נגעים מן פ"ק י"א ולהלן, טהרות, נדה, מכשירין, זבים, טבול יום, עוקצים: והם עולים בס"ה שני מאות פרקים. והנה עצה היעוצה לסיים בכל שנה לימוד שיתא סדרי משנה כשילמוד בספר חק לישראל דבר יום ביומו, ואם לא יהיה לו פנאי באיזה יום ישלים בלילה או ביום שאח"כ (גם ישלים בשנה שאינה מעוברת המשניות של הסדרות המחוברין הכתובים בחק). והשני מאות פרקים הנוספים הנ"ל ילמוד בכל שבוע ד' פרקים, היינו בכל לילה ילמוד חצי פרק משניות קודם השינה, ובש"ק ילמוד פרק אחד: וכתב בספר שערי הקדושה חלק א' שער ו' וזה לשונו ולמען יהיה שלחנך מזבח כפרה לכפר עונותיך בהמעים מאכלך להחליש הקליפה השורה במזון שנפשך ניזונת בו תעסוק בתורה איזה משנה כו' ויכריזו עליך זה השלחן אשר לפני ה' ויחלש כח היצה"ר מעליך ויתחזק נפש השכלית שבך על ידי התורה שהיא מזון אל הנפש הזו גם היא עכ"ל. וכן כתבו בהרבה ספרים. ולכן טוב להשלים הד' פרקים הנ"ל שבכל שבוע בדרך זה, שילמוד בכל סעודה של ימות החול עכ"פ ב' משניות. ובלילה קודם השינה ג"כ עכ"פ ב' משניות, וממילא יושלמו הד' פרקים במשך השבוע, וזה יוכל להתחיל לנהוג גם באמצע השנה מתי שירצה, כי א"צ ללמוד המשניות כסדר דוקא. וכל אימת שיתחיל לנהוג יעשה בשנה הבאה בעת זה הסיום על המשניות כנ"ל, רק שצריך ליזהר להתנות בתחילה שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן ללמוד באופן זה אלא בפעם ההיא, או בפעמים שירצה, ולא לעולם, וכמו שנתבאר לעיל סימן ס"ז סעיף ז' בכל מנהג של מצוה:

אוצר סֵדר היום החיים

קכט. אחר תפלת מנחה למד רבינו בחדרו חק לישראל ושו"ע או"ח.

(ד"ח)

וילקט קכט יוסף

בשער המצוות פר' ואתחנן דף מ"ו ועתה נבאר סדר עסק התורה שיעסוק האדם בכל יום וכו', תחלה יקרא מקרא ואח"כ נביאים ואח"כ כתובים ואח"כ קבלה ואח"כ משנה ואח"כ תלמוד, וטוב שיקרא ג' בחינות שיש בתלמוד והם ברייתא ותוספתא ומימרא וכו' תחלה יקרא בתורה מפר' השבוע ההוא ביום א' יקרא ששה פסוקים ראשונים שבאותה פרשה וביום ב' יקרא ד' פסוקים שלאחריהם, וביום ג' ה' פסוקים שלאחריהם וביום ד' ו' פסוקים שלאחריהם וביום ה' ה' פסוקים שלאחריהם כללות כולם הם כ"ו פסוקים וכו' עיי"ש.